Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Croniken van den Stichte van Utrecht ende van Hollant

https://hdl.handle.net/1874/340459

24

[illegible]
[illegible]

Herman Lermathyn Decaen S. Marie Traiecten
Nu Lambert van der Burch ... sacra decam
[illegible]

Hier beghint die tafel van nombre van alle den bisscoppen des ghestichts van Utrecht: Ende van alle die grauen van Hollant: hoe si hieten ende wat si bedreuen ende hoe langhe zij leefden: Elc bi beden op zijn ghetal

folio

Inden eersten van Anthonius die eerste borch maecte tutrecht op 2
Hoe die slauen die nu wilten hieten dat lant wonnen op 3.
Van dagobertus die conync in oestvrancrijke was die Utrecht timmerde ende die eerste kercke op 4
Waer om dat hiet hollant ghenoemt is op 4
Hoe hollant ghedeilt is in een graefscap ende in een bisscopdom op 5.
Hoe sinte Willibrort ende zijn gesellen te lant quamen op 6.
Van Raboldus der vriesen conync ende wat des heylichs eenius (?) gescriede: 6.
Van sinte Willibrort: 6.
Vanden heylichdom dat tutrecht inder kercke is 6.
Van karel Martello ende van Rabold 6.
Van sinte Willibrorts miraculen 8.
Van sinte Willibrordts doot ende zijnre gesellen 9
Hoe bonifacius bisscop tutrecht wort 11.
Van sinte bonifacius ende zijnre gesellen martelie 13
Van sinte gregorius hoe hij bisscop wort 15
Van Adelbertus den vierden bisscop 16
Van theodardus den vijften bisscop 16
Van hermacarus den zesten bisscop 17
Van Ricfridus den vij bisscop 17
Van fredericus den viij bisscop 18
Van Alfricus den ix bisscop 21
Van ludgerus den x bisscop 22
Van hungerus den xi bisscop 22
Hoe karel die kale die keyser ende co: was dirc (?) hollant eerst gaf: 23
Van Adelbaldus den xij bisscop 25
Van Egilbaldus den xiij bisscop 26
Van Radbaldus den xiiij bisscop 27
Van baldricus den xv bisscop 29
Van bolfmarus den xvi bisscop 30
Van Arnulphus den derden graue 30
Van Baldewinus den xvij bisscop: 30

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT.

Van diderik den vierde grave
Van Ansfridus den xvij bisscop
Van Adelboldus den xix bisscop
Van Bernulfus den xx bisscop
Van grave diderik den vijfsten grave
Van Florens den eersten grave
Van Willem den xxi bisscop
Van gheertrunt der gravinnen ende van Robbert
te heren kiesen man: ende van godevaert die bultoge
Van Conrart den xxij bisscop: Ende van ionchere
diderik den vij grave
Van Florens den viij grave
Van Burchardus den xxiij bisscop
Van Godebaldus den xxiiij bisscop
Van diderik den ix grave
Van Andreas den xxv bisscop
Van Hardbrecht den xxvi bisscop
Van Hermannus den xxvij bisscop
Van Godefridus den xxviij bisscop
Van grave Florens den x grave
Van Baldewinus den xxix bisscop
Van diderik den xi grave
Van Arnolde den xxxi bisscop ende van diderik
den grave van hollant
Van diderik van dare den proefst te Maestrecht
den xxxij bisscop
Van grave lodewijc van loon ende van grave Willem
van oestvrieslant den xij grave:
Van Willem den xij grave
Van Otto van ghelre den xxxiij bisscop
Van Otto vander lippe den xxxiiij bisscop
Van Florens den xiij grave
Van Wilbrandus den xxxv bisscop
Van bisscop Otto van hollant den xxxvi bis:
Van grave Willem die nae wert co: van almanigen
ende was den xiiij grave
Van Gosewijn den xxxvij bisscop
Van Henric den xxxviij bisscop
Van grave Florens den xv grave:
Van Jan van Nassouwen den xxxix bisscop
Van bisscop Jan van zirik den xl biss:
Van Willem van Mechelen den xli bisscop
Van Jonchere Johan die grave Florens sone
was den xvi grave
Van Johan van Henegouwen den xvij grave

Van bisscop ghiin den xlij bisscop:
Van willam den xxiij graue diemen den goede
hiit op
Van bisscop frederick vander zirie den xliij biss:
Van Jacop van outshoern den xliiij biss:
Van Jan van diest den xlv: bisscop
Van Niclaes de capocijs den xlvi biss: Ende van
Jan van arkel den xlvij biss:
Van hartoch Willam keyser lodewijcs soen
Van hertoge Aelbert den xxij graue
Van hertoge Reijnout van ghelre Ende Jonchere
Edewaert sinen broeder
Van Johan van ~~Virnd.~~ Virneborch den xlviij biss:
Van Arent van hoorn den xlix biss:
Van florens van Wevelichoven den l: biss:
Vanden hertoghe van hollant, ende vanden hertoghe van
ghelre, hoe elc eenen bisscop kiese wouden:

Hier beghint die Cronijcke vanden sticht van Utrecht Ende van Hollant Jan Johannes vander Beke

Eersame geduchte vaderen, edele prin//
cen ende heren, heer Johanne bisscop
der heyligher kerken tot Utrecht, Ende
Willame, hertoghe ende greve vanden
palaes ende prince des lants van Hollant,
Johannes vander Beke: ombiet u: pays
blijscap ende salicheit, ende begheert te sciven die
jaerlike historie: Want of wij uwer heerlicheit doen
verstaen, dat wij die ghesten ende die daden der hey//
ligher bisscoppe van Utrecht, ende der grootmoedigher
prince van Hollant, vergadert ende bescreven hebben, met
groten vlite ende met arbeide, ende gesocht uut jaerlike
historien, Cronijcken, boecken, previlegien uut dichten
ende uut brieven, daer wij wel meer jaer daer
over gearbeyt hebben eer wijt volbrocht hebben,
op dat die gedachtenisse der groter heren, mits
traecheit der tijt bescemere, niet ewelike vergheten
en bliven. Ende wat die ghesten der voerseider bis//
scoppe, ende der princen, also vele onder menichte zijn,
dat mense niet licht gescriven en mach, besunderlike
der ghesten, hoer rechten gancke te houden. Daer om
so hebben wij onse lieve heren, dese teghenwoordi//
ghe historie vergadert ende bescreven, van hoer beyder
ghesten, soe wij alre cortste ende lichste mochten. Welcke
historie wij uwer werdicheit senden, daer in te lesen,
om een dagelike tijt cortinghe. Ende op dat ghij
daer in leert, hoe goet ende hoe eerlike het is, u
ende uwe volc, eendrachtich te hebben, vrede. Wat
uwe volcke, als men hier na bescreven vint, was van
eenre geboerte, ende van eenre manieren: ende sonderlinge
middel, onderdanich den roomschen keyser, eer Hollant
in tween wert gedeilt, vanden eerste coningen van Vrankrijck,
als in een bisdom, ende in een graefscap: ende daer om
soe hout, elck met anderen, vrede. Ende behoet uwer
landscap, hout ende verdrijft uwe vianden van buten.
Ende vereenicht u, ende uwe volck, met ghetrouheyt//
mer een drachticheyt. Ende ist dat ghij, eendrachtelike
vrede ende vrienscap hout: soe en mach u, mitter hulpe
godes, niemant deren. Ende want ghij te vele siet in deser
cronijcke, die waerheit ondervinden moget: ist dat
ghij dese historie, mensckelike over siet. Want
getuycht den philosoeff, die ghescienisse der ver//
ledenre tijt, sijn warachtighe rijcken der teghen//
woerdigher ende der tocomender tijt. Nu willen
wij gaen ter materie deses wercs. Ende wat
het warlike recht, ende weerdich is, soe beghinnen
wij alre eerste ons cronike, dat is die tijt, te be//
scriven, vanden oversten die alre edelste is, beghin//
nende eynde

a

Van Anthonius die eerste borch meester tutrecht

Daer om vadr Jaer dat onse eerste vader ge-
schapen was: v^m. hondert, en xcix, op die viij
kalende van ianuarius, op die sonnendaghes nacht,
wert geboren in bethleem der stat in iuda, die
verlosser der verlossers, onse here Jhesus Christus, waer god
ende mensche, vander salighere maghet marien. Inden
keysers octavianus xlij. iaer: die die eerste was,
Augustus. die men augustus hiet. ende was een gebieder over
al die werelt. Dese octavianus hiet mit reden
augustus, dat is te verstaen, die een dinck meerret.
ende oec wat dat Julius cesar mit al ghewelt
en hadde ant roemsche rike, dat vermeerde octa-
vianus: soe dat alle die werelt was onder syn
ghebot. Na syne doot quam een keyser hiet Ti-
Tiberius. berius. Inden iaer ons heren ~~[illegible]~~ xxi. doe wies
tyden, ons here gecruust was. Ende na hem, Daer [^ gaius: Ende na hem quam een keyser, ende hiet]
ons heren xl. quam een keyser, ende hiet Claudius,
teyn der Ehz. Ende daer na, in ons heren iaer
liij, quam een keyser hiet nero, die een ghesele [^ swaer]
was, ende dat rike begonste te bevechten. Ende vanuits
syne onrechte wercke, die ridderliken achtinge vergat:
wat hij daghelix te visschen plach mit gulden
seghenen, uut getreet mit koorden van syden. Ende die
heele stat van romen, dede hi ontsteken, mit brande.
Nero et prima Christianorum persecutio. Ende na vele striden die hij hadde in der stadt,
soe dade hij syne moeder, ende syne suster, ende
synen broeder mitten swaerde: Seneca, die syn
meyster ende syn gebieder was, dede hi doden vander
laten ter ader, ende alsoe te versmoren. Ende na dat
hij sinte pieter dede cruyen, ende sinte pouwels
onthoofden, soe dede hij den kerstine, dat ierste
verdriet. Dese nero also die roemsche histo-
rien, dede sommighe luden vander Jaer, om dat si
sijn wreetheit vreesden, soe dat mijn daer dochten.
Ende sommighe soecken voort, uut die stadt vlieden. van
welcke twee edelle mannen waren, die een hiet
granus, ende die ander anthonius. Granus was een
vanden edelen senatoren. Ende anthonius was een
vanden edelen tribunen. Granus, quam mit sinen
ridderschap, wanderende door gallien: ende quam daer
na. Daer vant hij ider warstine, sweerlich water:
ende daer bij timmerde hij een palays, alsomen heet.
Ende daer of hiet die selve stede noch huden daghes,
aquis grani:. Anthonius, toch door germa-
Antonina. nien, dat is door duitsche landt, ende quam in
hollant daer hi bi dien stroem des rijns,
Anno 65. maecte een veste: Inden Jaer ons heren: lxv.

Antonia — die om die gedurkenisse sijns name, langhe tijt
antonia hiet. Ende dat slot, dat hiet Anthonis borch
stonde ende sine nacomelinge langhe tijt mit crachte
hadden. Ende langhe dat die slave ende die wilte die
stadt die Antonia hiet, wonnen ende bewinnen, als men
hier na bescreven vinden sal:

¶ ~~Van Anthonia die dertste borch maecte tuutrecht.~~ Hoe die slave die men wilten hiet dat lant wonnen

Daer na, in onlanghen iaren omtrent der menschen
sonen, die god an hem verwerben woude, so quam gheva-
rende mit groter heer cracht menighe ander volc
uut barbarien, ende uut vreemden landen dat
gilla! — scandinavia hiet: die omme die vlughenisse
gods, alle europe, dat is een deel der werelt
daer romen ende dit lant onderhielt, iammerliken quelden
ende verwinnen ende mit groten bloedighen striden, ende
man slachten soe wonnen si vele conincrike. Die
alder genoemt waren, alse gippides, alani, sermati,
wandali, ~~Mauri~~ die men oeck hunnen hiet: ende slaven,
dien men wilten hiet. Wat die gippides bedwongen
ytalien. alanen, wonnen oestrijcke. ~~Sermaten~~ wonnen
pannonien. wandali, wonnen affrike. Goten wonnen
cathalongien: hunnen wonnen gallien: slaven, die men
wilten hiet, wonnen al hollant. Dit wilde volc,
dat men wilten hiet, was dat si die stat die
Anthonia hiet, gedestrueert hadden, doe timerden
si een sonderlinghe vast casteel, dat van dien wilden volc
sijn name ontfinc, ende hiet wiltenborch. Daer na lan-
ghe tijt makeden die wilten, een eendrachticheit mit
den vriesen, dat si wonden den sij dat sijnre op
dere ende mit heer cracht verwonnen alle stadt van
gallen. ¶ Ende alse die roemsche historie seit, was
in dien tijt een kersten keyser, die valentiniaen
hiet, die elfste keyser van Julius cesar, ende bekenn-
endelike die ware, ende die verwoestheit van dien
~~...~~ onreden volke, ende vergaderde daer tegens een mach-
449 — tich heer, ende haeste hem dat ongheloevighe ~~diet~~
volc weder te staen, ende te bedwinghen. Daer gesciede
dat die keyser verwan ende bedwanc dat ongheloe-
vighe diet; ende behielt al heer scepe, ende voer den
rijn neder, ende verwan dat casteel te wiltenborch, ende
bedwanc alre eerst die vriesen: Hy oec heren daer
eene iaer. Ende keerde van daer, weder mit seghe ende
mit groten love, ende was moghende keyser daer na
sommich iaer

¶ Van dagobrecht den coninc in oestvrancrijc
was die utrecht timmerde ende die eerste kercke in

Wiltenborch
Scandatia.
forte Mauri.
Sermate
Gothen
volck
Valentinianus
Anno 368

Ann. 642.

Dagobertus Clotario Chilperici f. insidiis occiso nepos occisi filio natus a. 632.

Daer nae, een deel jaren als eraclius keyser
was, in dien tijden was een coninck van oestvrancrijck,
die dagobertus hiet: ende hadde hollant in zyn bedwanc
ende wonder maecte een casteel van sonderlinge grote
tymmere: Ende dedet nomen te latijn traiectum, dat
is in duutsche, een overvaert. Want men daer over
voerde ende stelde den casteelen van utrecht, so
menscepe van menichvoudighe gaerde, die bi den
rijn lach, ende bi der sout zee. binnen welken
mottartge, wert gewijet die eerste kercke, in
die eere des apostel sinte thomas. In ons
heren jaer dc xlij, daer die priestere arbeit in
dede om te bekeren dat vriessche volck. mer die
arbeit, was al om niet. Want dat heydensche volc,
weerde hem dat heylighe ghelove te bevaen uut
horen lande: ende braken die eerste kercke. Ende daer
nae mit swaren orloghe, wonde si alle hollant

dede

Traiectum

Ann. 632

Eccla S. Thome a° 642.

Waer om dattet hollant genoemt is ....

Hollant alsoe men vint bescreven in een boec, dat
hiet de proprietatibus rerum, Dien buystende boec,
his en cleyne provincie gelegen bi den ryne bande
zijnde, daer die rine in die zee gaet, ende streckende
suydtwaert an brabant: Ende oestwaert an vrieslant:
Ende noortwaert an die britannische zee: ende westwaert
an neder gelren, ende an vlaenderen. Ende over brant
lant ende waterich, van alle sijnen inneste ende ter zee ende
des zijns ombevanct gelijck eenre eylande: ende heeft
binnen, wale ende veel meren, ende sonderlinge gat
wordelant. Waer om daer veel brest in sijn: ende die
eerde is te sommighen steden harde vruchtbaer. Ende oec,
zijn daer bossche in te veel steden eft daer wilde
beestekens in waeden. Waer om dattet gerde iacht is.
Ende in veel steden, ist merzich, daerom een matterie
off materie, die orberlick is te berne. Ende is een
zyelant alsi vadden gerde dat bi der zee ende bi den
rinnen vaert: van welcke lande, die hooft stadt
geheiten is mede latine, traiectum inferius, Mer utrecht
hiet si, te duutsche. Want an duutsche lant, behoert
zij, nader ghelegentheit[1] na den zeden, nader here[2]
lickheit, ende[3] mede nader tale. Ende dat volck is groot
van lichame, starc van crachte, stout van herten,
scone van aensichte, eersaem van seeden, gade offer
de, getrouwe, ende vreedsaem: ende min begherende te
roven dan ander duutsche. Dit hier voer ist genoemt

Traiectum Metropolis Hollandie et Germanie civitas.

bien karke datmen hiet de proprietatibus rerum: Na die
^ Holtlant
duutsche tale, ist geheten ~~holt~~ wat dair, vele houtes
ende bosch plach te wassen. mer nu hietet hollant ~~e~~
want dair, een letter is wt gesneden.

Hoe dat hollant, gedeelt is in bisdom, ende in graefschap. v:

Die princen van vrancrijck, die karolinger genoemt sijn,
berichte langer tijt dat roemsche rijcke ende vrancrijcke,
die deelden alle hollant, alsmen hier na sel verclaren
sall, in tween heerscappien. als in een bisdom, ende in
Nō. Episcopatū atq̄ comitatū Holl. constituti
graefscap. want karel diemen martel hiet, die een — Carolus martellus
hartoghe was, ende die meeste heer van vrancrijck, gaf die
kercke van utrecht, die eerste gaue: Ende coninck karel, — Carolus Calvus
diemen den groten hiet, ende na een roemsche keyser was, — vide infra c. 19. f. 18
gaf der graefscap van hollant, die eerste heerlicheyt.
Ende op dat wij bekennen mogen, dat aller eerste beghin — van
beide, van den bisdom van utrecht Ende van der graefscap
van hollant, soe ist ons behoerlic, dat wij ons beghin maken,
vter geeste van engelant

Caris fo. 254 — Anno 416.
Als die engelsche historie inhout, so quamen die neder
sassen, die men nu gemenlike vriesen hiet, mit ontellike
scepen in bartanighe, dat men nu engelant hiet.
ende wonnen dat lant, ende bleuen dair, ende die bekeerde die
paus gregorius die heilige leerre, tot gracie des doepsels,
Volaterranus a. 603
bij sinen leringhe: die een hiet augustinus, ende die ander — Augustinus,
mellitus, als in dyalogo bescreuen is. Van welcken — Mellitus & Iohannes.
neder sassen off vriesen, ouermits der barmherticheyt
gods, geboren wart een kint, dat willibrordus hiet. Ende — Willibrordus
sijn vader ~~wordt~~ was wilgisus genoemt. ~~da~~ die gaf — pr Wilgisus
Harpen in Anglia
dat kint bughemen broeders te leren, wes cloester dat
harpe hiet: Ende dair wart hij clerc gecroent, ende
offerende dair sinnen. Ende tot sijn twintichste iaer, bleeff
hij dair, in hoghere leringe: Dair na ginck die ionglinc,
van doechden tot doechden op climmende, ende sochte mit
grote vlite, die suuerheyt des scouwenden leuens. Ende — Egbertus s. ... Episcopus. Willibrordi pr... cū eo ē Hybernia abiit
quam tot sinte egbert ~~die~~ die eerste bisscop van noordhumberlant: ende is hem na geuolget, als een ouerste meest
des scouwenden leuens, al in irlant: op dat hij dair,
sonder commer van tijtlike dinghen, mochte oeffenen een
hemelsche leuen Ende van desen egberto, nam men
dat willibrordus sijn heylighe priesterlike oerde ontfenck.
Dair na, als die ecclesiastica historie seit, so sende die — Wigbertus.
sinte egbert, wigbertus sijn discipel in germanien, op
dat hij dair den ongelouighen volcke, leren mochte die
waerheit der heylighen ewangelij: Ende dese selue wigbert,
wart soe wonder starck, ouermits des vaders heylicheit, dat
hij niet sijn leren, dat an dat ongelouige heiden volck, alte
luttel vorderde. Ende aldus, ongedaen sijn botscap, voer
hij weder in engelant

6

Peppinus Gall. dux. sub Theodorico, Clodoveo, Childe[berto] & Dagoberto iuniore regib[us]. Huic successit [Carolus] Martellus filius. Heda fo. 12. fa. 2a.

¶ Van sunte Willboort ende sine gesellen, hoe si in Duutschen lant quamen. [di]

Anno 690.

Int iare ons heren geboerte, als men screef vi^c ende xc, doe en liet dese zelue egbert niet, of van sine gheda[chte] (*marg.:* ... nomen ... sancte ...) berchtinne, ende sende willibrordus die doe priester was, mit elf gesellen, in germanien: om dat ongelovighe volcke te bekeren totten rechten gelove. ende dese waren (*marg.:* Heda duos alios adiicit Arnam & Wigbertum Zuitbertus) sinte willibrordus gesellen, ende getoghet mede verkoren knechten goods. als singbertus: willibaldus ende (*marg.:* Abbas. 4. Sacerdotes. Diaconi) littwinus in oestvrancrijck. Dair na die abt Winoboldus ende ewalden die papen waren ende martelaers. wer (*marg.:* l. c. 12.) enfridus ende marcellinus die papen waren ende confessoren. ende adelbertus, die een dyaken was, ende gaf om gode over sijn coninckrijck dat hem van sijnre vader an comen mochte, ende ghinc mit sinte willibrord in een ellen dighe pelgrimaedsce. Ende want die heylighe leraers, geboren waren in engelant, vander ouder sassen geslachte, (*marg.:* c. 13) dair om mochten si te bet prediken die ewangelie in duutscher tonge.

¶ Van Rabodus bi.

Anno 693.

Inden iare ons heren vi^c ende xciij, bequam de peppinus mogende hertoghe van vrancrijck, een groot here van ridderscape ende van gewelde: ende maecte een groot herevaert, tieghen Rabod den coninck van vrieslant. Ende die coninc Rabodus, vergaderde een ontallike here van vriesen, ende vorderde tot dien hertoge voorsijt, vechtelike. nochtan bij gods gehinghenisse, soe bleef die coninck Rabodus verwonnen: Wair om, die hartoge peppijn, sende willibrordum dien priester mit sijnre discipulen in vrieslant: op dat hij mit sijnre lere, de coninc Rabodus, ten kersten gelove soude bekeren: Die coninc Rabodus, had sine woninghe bij een eylant, ende hiet (*marg.:* Vossenlandt.) fosten lant, daert harde scone was. Ende om dat eninte geselscap der afgode, quam dair willibrordus die priester gods, ende brac dair die kerken, die in eneghen tere waren gesticht: ende drie mensche dopte hij al dair, die den viant ende sine geselscap versaecten: Rabodus die coninck, die merckede dat gewelt dat hem gedaen was (*marg.:* dat) te wreken: ende gebood een van sinte willibrordus ge (*marg.:* V indendt) sellen te doden, dient mit lot op hem vellen: ende daert lot op velle, die plach altoes god te bidden dat hij martelaer sterven moste. Willibrordus, die sach, (*marg.:* mochte) dat hi Rabodus niet bekeren en mochte van sine afgoden, ende dat hij luttel zielen dair gewonnen hadde: Wart te rade, dat hi vare wonen in oestvrancrijck, ende die nijelic bekeerde ende gedoopt, dien gelove sterken woude. Ende vergaderde vele papen, die hij vant, ende quam dair mede totten castel van Utrecht, dat in dien tijd was inder oestvrancrijcker machte: daer hij

baste, bij sinte thomaes kercke die destrueert ende ongelle-
lach. maecte hij en bedehuys, in die eer des heilichs
cruys, Inden iaer ons heren vic. lxxx. Daer hij die fonte, ende
in vorijde die eerste vonte, op dat die gelovige an
zyn bescermenisse des casteels van utrecht, mochten heb-
ben eenen sekeren toe ganck, te ontfaen dat sacrament
der heyliger dope

¶ Van sinte willeboort viij

Inden iaer ons heren vic. lxxxviij pippijn die edel herto-
ghe, sach die willibrordus grote volstadicheyt, te prediken
dat heilige ewangeli: ende versocht met gestadiger bede
an sinte willibrort, dat hi te romen waert wonde, ende
ontfaen daer die benedixie vanden paus, ende voer bisscop.
Sergius die paus die de eerste paus was alsoe
geheten, voert vermaent vanden engel in sijn visioen, dat hi
omme die bede des hertogen pippinus, den voerscreven
priester willibrordum, waerdelike ontfinck, ende ordineerden
in sinte peters kercke, hoochlike met eenre sonder-
linge staet in een artsche bisscop: ende beheelt hem bi hem
een sekere tijt: ende gaf hem eenen nyewen name,
ende hieten clemens. Ende alse dese clemens die bene-
dixie vanden paus hadde ontfaen, is hi weder gekeert
in duytschen lant. Ende op die selve stede daer sinte
thomaes kercke hadde gestaen, bij den casteel tutrecht,
dede hi maken een closter kercke van regulieren. Ende
daer in gebort hi te sine stadeliker des bisscops stoele.
Wat hij die selve kercke, bij sijne eerste benedixie,
wiede ende heylichde, mit zijn selves hant.

¶ Wanneer heylich wort der heyligher kercke
tutrecht etc. ix:

Aldese heylige kercke tot utrecht, mach mit rechte
heten een eewelijke gesticht. want si ewige ruste
eeuwe, ende mit punitien, ende mit vrijheden hebben [illegible].
In welker kercke, veel heyliger priesteren, die van
tijden hebben geweest: daer wi, god vele miraculen
heeft gedaen, beide, in hore leven ende na hare doot.
In deser kercke zijn eerlike ghepromt: Canonike
van groter werdicheyt. Die in horen tijden, altoes
met en rusten, nacht noch daghes te loven den name
ons heren. In deser kercke zijn oeck reliquien, ende
heylichdom van menygerhande sancten gebeente: Die
men daer heeft in groter eren, ende in weerdicheyt.
ende oeck meer dan(?) zijn daer, die de ghetal van ij marty-
ringhen(?) [illegible], te samen begraven.

¶ Van karel martelli, ende van rabodus

Inden iaer ons heren vic. ende xviij, karel die hertoghe

ende die meeste heere van vrancrijke, na des hertoghen pippijns
In frisia. sijns vader doot, gaf hi die eerste gave der kerken
van vrecht. Ende had enen groten strijt teghen den onghelovighen
sanne conincke rabbod. daer hij vele vriesen doot sloech,
ende bedwanc den coninc mit crachte. Deese selve
Martel. karle, was geheten martellus. Ende als hij den coninck
rabbodus verwonnen hadde, sende hi hem in ghenaden,
om dat hij hem beloonde sonder twivel kersten te werden.
Wilfrang Archiepus Zenonensis. In dien selven iare wort vermaent wulfrannus die artsche-
bisscop van zenonensen, doer godliker visioen, dat hij vare
soude in vrieslant, ende helpen sinte clement die vriesen
te bekeeren. Die daer arbeide dat hij daer quam mit
sijne heiligen leer dat rabbod die coninck wort gelovet
der gelove, ende quam totten vonte, daer men den doop sende,
mitter gewiesder wijheit: Ende als deese selve tijt dat sy
enen voet hadde geset int heilighe water. ende der
heilighen gelove wolde bekeert sonde worden: doe seide hem
die viant in. dat hij vraghede, waer dat meeste getal
was sijnre vrienden waere: of in hemelrike, of in die ewige
verdoemnisse. Die heilige bisscop antwoorde, dat alle die
vriesen, die in voorleden tijden niet gedoopt en waren, die
waren alle inder hellen verdoemenisse. Ende als die coninck
dat hoorde, toech hij sijnen voet na hem vter heiligen
doepe: ende sprack, ic wil liever, mit mijn voorvaders,
den heydenen, hebben vele geselscap inder hellen:
dan mit luttel dijne kersten besitten dat hemelrijcke.
aldus wort die coninck rabbodus bedroghen bij des
viants raed, ende starf des derden daghes daer na,
eenreliker doot. Ende na des coninck doot, soe wort
clemens die willibrordus hiet, vrilijc laten varen, wan
hij wonde in vrieslant. Ende openbaerliker predicte, dat
. . . . heilighe ewangelie. ende ongedoopte ghelovige te dopen.
Ende die ~~ghelovighe~~ nijet gelovighe te verwinnen, priesters voer
te wijen, ende in elcken doerpe kercke te stichten

Van sinte willeborts miraculen

In Waterlandia. Nu en wille wij niet verswijghen, die miraculen ende
die genaden die god door dees heilighe bisscop het
gedaen, die wij bescreven vonden gevonden hebben,
in ouden boecken van sijne heilicheit. ¶ Het geschiede
tot eenre tijt, dat alle die van sijne geselschap waren,
leden groeten onverdraechliken dorst. Welke als sij
mit hem voeren biden ommelande, doe die kercken
visiteerden van sijnen stichte, ende sij en hadden geen
wijn: ende dat water was daer sout. Des die hei-
lighe vader een mede lijden hadde, mit sine discipelen.
Putem in Hello. Ende hiet enen, die hem heimeliken was, sine ket-
Alemania pago. tel recken, ende daer in een cleyn cuilkijn graven.
Doe ghinck die heilighe bisscop in die tente alleen,
ende bad god innichliken, om water. ende rechtevoort,
doe vloide vter sonder eerde, hoop van versche water.
Also dat alle die dorstighen, putten vot der fonteyn-
en, waters genoech: ende om die heilicheit des
bisscops, die sij daer an bekenden: so loveden sij

ende brenghen den s die almachtichheit ons scheppers.
Ende die seluer fonteyn, is noch in dorpe ende hiet Hello, bij — v. c.
bij alcmaer: ende is die gheheten noch huden des daghes,
sinte willibrordus put + het gheschiede dat dese selue
sinte sinte clement die willibrordus hiet, voer ouer eylant,
hiet walcheren, om dat heyden volk dat daer in — In Walchria
Anno 690. woende, te bekeren totten kersten gheloue. Daer vant — et infra c. 20.
hij ene beelde, gemaect na manieren den afgod, dat
die luden daer in grooter eren ontfangen: welk beelde
dese heylighe bisscop te maken brach, ende den onheyli-
ghen afgod ontweerdeliken brekelde: doe quam die
bewaerder des afgodes, ende sloech den heylighen bisscop
mit enen sweerde op zijn hoeft, ende meende dat
oerecht dat sijn god gedaen was, te wreken mit
des heylighen bisscops bloede. Mer die selue moer-
denaer, want godliker wrake, wart hij gegre-
pen van den viant rechtevoert, ende alsoe gequellet
dat op den derden dach starf onsalichliken: Ende
die heylighe bisscop bleef gesont ende ongheqwetst, want
die gracie godes dien beschermede, ende predicte in
allen dorpen die ewangelie des vreden volstandeliken.

Van sinte willibrordus doot, ende sijn gesellen. Cij

Mors Epi. anno 731. anno 737. Inden iaer ons heren, vij ende xxxi, op den vij idus
novembris, starf dese sinte clement, die willibrordus
hiet, ende gaf ouer sijnre zijnre saliger ziele na dat
hij die heylighe kerke wel bewrocht, velwerbe bewrocht — Aftermath
hadde, ende daer wort lichaem gevoert wart, in een
In patria Treuirensi conditus: cloester van sinte benedictus oorde, dat op Epternake hiet.
ende is gelegen, inden sticht van triere, dat willibrordus — Villebrordi Regi in Ergenbury pria
selue, daer tijden heeft gesticht, ende versiert mit
menighe rijchede wel ghedaen, mit sijne discipulen
gerade, dat hem van heren onder an gegeven was,
daer groot gracien ende mirakel dicke gheschien ouermits
sine verdiente, die claerliken in sine heylicheit bescre-
uen sijn. Dese heylighe bisscop, doe hij noch leuende
Adelbertus in Kennemerlant in Egmond primus Archidiaconus: was: sende hij discipelen, in alle hoeke van sijnre — Fff sup. c. 6o
sticht, den ongelouighen volke te leren den wech der
ewigher salicheit. Daer off, was adelbertus gesant
in kennemerlant daer hij gestercte die vsamenden
der mensen bekeerden in den heylighen gheloue: die
na dat hij vele heyden bekeert hadde, ende sijn
leuen volstrecte, ghereyn hadde doe ruste hij in — Huius corpus translat in monasterium Egmondanum c. 23o.
goede salichliken, op die vij kalende van Julio: ende
wert begrauen tot egmonde mit sulker eer als hem
betaemde. wes heylichheit noch daghelics openbaert
is, mit menighen duechden: ende wart alle daghe
gheeert, mit grooter weerdicheyt, van goeden kerstenen
luden. Dese heylighe confessoer, was onder alle sinte
clements gesellen, ouermits: so dat hij, diaken was.
ende daer bij so verstont, dat hij die eerste archi-
diaken, dat is die eerste domproest was, tot vtrecht.
Onder verstaende, die een heylich priester was die

Werenfridus Apost. Batavie in Elst obdit

wert ghesent in dien lant: so predicte die heylighe
ewangelie ende brochte die kercke, en dat volck van
verstere woert: ende mit vele syns heylichs levens,
soe bekeerde hij veel lude tot ghelove: ende hij
rustede in onsen heren opten xx kalende van septembre.
ende wart begraven tot Elst, daer in dien tijden sinte
clement die Willibrordus hiet, ene kercke gesticht had-
de, ende gheweyet, in die ere ons heren. die Ewe-
walds die papen waren, gingen in een lant, dat
hiet Vabien, ende predicten spoed daer. Ende togen daer
voert in Zassen, daer sij ontfinghen die crone der
martelen. want sij daer gedoot worden vant gelove,
op die vijfte nonas van october: want sinte Clement
die sute clement een starcke helper was tot dien woerde
gods, ende mit hem bisscop, na dat hi vele heyde-
ne bekeert hadde, so rustede hij in gods zalicheit.

Willibold Epus in Hesten. Wimbold abbas in Heindelei. Item soror Walburgis.

¶ Willibolt, die ginck in oestenrijck, daer hij tghe-
love predicte: ende wart daer bisscop gemaect tot ene
stadt, hiet Heisten. Ende Wunibolt, sijn broeder, wart
abt gemaect tot Heindelei. ende sinte Walburch was
haer suster: sinte Lieven, die hij in dese lande
hadde gepredict die heylige ewangelie, wart hi
daer bisscop gemaect. ¶ Sinte Marcellinus, die be-

Marcellinus in Transysellania.

neden hier na langhe tijt, tot dat sinte Gregorius
paus wart: ende keerde dien volcke, dat over ijssel
woent, den wech des ewighen levens.

Winfridus Apost. et Epus Moguntinensis post Bonifacius

In deser tijt dat clement die Willibrordus hiet, die
kercke tot utrecht eerlicke berichte, quam een priester
die Wynfridus hiet, wt engelant in duutsch lant, op
dat hi mit zijn leer, mochte verdriven die ondogen
der afgoden: ende dat saet der heiliger ewangelien,
der kinder lude harte zaien: Deser welcke priester
sinte clement, vrendelike ontfinck, ende bat dat hi hem
een starcke hulper wesen wolde, inder leer des
heylichs ewangelijs: Winfridus, die den gode na
mit weygeren en wolde, bleef bij hem inder kercke
tot utrecht iij iaer, ende bekeerde dat overste volck
van haer afgoden, ter rechter ghelove: daer na,
proefde desse Winfridus, datter vele volcs was in
Gwalgen, die behoeflic waren datmen ze bekeerde
totten rechten gelove: ende daer waren luttel arbey-
ders: ende nam orlof an sinte clemente, ende voer
int hoghe duutsche lant: ende quam tot ene stadt,
die Mentze hiete: daer hij leerde dat waert der
ewigher salicheit: ende bekeerde die oestenrijcke,
ende die doringen mitter hulpen gods, van haer dwa-
lingen: Ende want in dien tijden, die bisscop van
mentz, starf ende rustede in onsen heren, so quam Karel
die hoge, ende die oversten, ende maecte een vergaderin-
ghe mitten platen, ende begeerde datmen Winfridus
den priester setten ende kiesen wolde, inder bis-
scops stat: die daer op was. want hij een

hoechleraer vlas — harde seer wassen, inden heydenen te bekeren: Daer om
voert Wilfridus bisscop grote te wesen inder stadt, ende
voer te rome, om te nemen die benedixien vanden paeus,
anderde — dien gregorius die ander paeus also genoemt, voer
dedelike ontfinc, ende gaf hem die benedixie ende
makeden aerdsch bisscoppe, ende cleeden hem mit eenre
sconen mantel, ende gaf hem eenen nieuwen naem,
vanden heylighen gheest, ende hieten bonifacius

¶ Ende alse bonifacius mit bisscops eere verheven
was, is hi weder gekeert te wesen, ende predicte ende
leerde ende verdreef alle ongheloovicheit, uten ende van
sijn stichte. Alsoe dat die heyden, die in sijn stichte
waren, gemeenlicken die eeringe der afgoden versmaden,
ende hielden hem an die leere des heyligen gelooven.

¶ Hoe dat bonifacius bisscop tutrecht wert: Cij

In langer tijt daer na, vernam bonifacius dat clemens
die willibrordus hiet, van dieser ellendigher werelt
gevaren was: ende die kerke van utrecht, was sonder
harder. Doe vergaderde hij eenen heylighen sinet van bis-
scoppen, ende overdroegen dat sij den eersamen priester
Winereden bisscop te wesen. Ende hi ende mede bonifacius — eersten … wesen …
mit, hem voer tot utrecht bi rade karels des har-
toghen, ende [illegible] ende aen te regieren die kerke die
sonder voerst was, inden name gods: op dat dat volc,
dien hij in voertijden bekeert hadde, mit woerde ende
werken tottien afgoden, dies si gewoen waren, maer
dat hise hem mochte mit sijnre leere, des ewich
gods, ende mede rechte gelove. Dese edel bisscop, won-
de vermeerren den dienst ons heren, ende stichte binnen — Bonifacius episcopus … ecclesiam S. Sal…
der stat van utrecht een canoniken closter kerke,
al vaste bij den westen vander kerke, des heylighen
closters. Dese kerke, heeft … naem, alsoe me leest.
mer gemeenlicke is si geheiten oudemunster. Dat is — Oudemunster
licht, daer om, dat die overste kerke van utrecht
onder tijden, vanaket ende vnubert was: Mer dese ker-
ke, in heren eeren … , gebleven, tot nu toe, ende met
vmvelet. Sommige luden seggen, dat dese willibrordus
dese kerke eerst stichte, ende provende daer in, XXX
kanoniken, daer die selve clemens … wesen in
naem, ende settese in … meesters kerke: Mer is
dat alsoe: so en segget wij, daer niet teghen. doch
en ~~[illegible]~~ vinden wij daer geen sekerheit [illegible] of,
in privilegien noch in historien: Dese bisscop bo- — ~~[illegible]~~
nifacius, berichte die kerke van utrecht … ,
als een wijs getrouwe knecht, die harde wacker
was, inden zielen te winnen, ende van heyden te
bekeren: die sijn heer dubbele scat weder brochte,
in der kerke van utrecht Na dat bonifacius
Bonifacius archiepiscopus per Zachariam. — verdeelde bisscop van utrecht, bij ghebode zacharias — Utrecht gemaect by den paus ge-
des paeus, die den hoge … van scatte hadde — [illegible]
gesalvet te wesen coninc van vrancrijc: Doen — … in … Fran-
wilde hi hoger, clemens dien willibrordus, ende voertijden — … per Pont.
gedoept hadde, int rike van germanien. Doe screyde

die eerdsche bisscop van colen, dat dat castel ende
die kercke van utrecht, tot sine gesticht behoerden.
End dat Dagobertus, daer ter gegheuen hadde: hier
teghen, seyde bonifacius die eerdsche bisscop van utrecht,
dat sine kercke sonder middel behoerde den stoel
van romen: Waer om, dese selue bonifacius, dese[l]ue wost
dese seine in eenen brieff, dien hij oesen heiligen
vader stephano seide den paeus: In hondert aldus.
Eenre weerdighe here, een vet gesodert bisscop ste-
phanus, den paeus: die cleyne bonifacius geset in duutsch
lant, ombiet u: end der heiligen geloeuigher kersten
salicheit end begeerlike minne in gode. Want in der paeus
Sergius tiden, quam te romen totter apostele kercke, een
man van groter heilicheyt end abstinencie, dat is sob-
erheyt van leuen, geboren vader sassen geslachte, die
Willibrordus hiet: den welke, dese voerseide paeus,
ordineerde bisscop, end nomede clemens, die hij seynde
te bekeeren dat ongeloeughe volk in vrieslant, bisonder
ouer vader wester see: die l jaer lanck, predicte end
leerde dat voerseyde vrieslant: End heeft veel dat
meeste deel vadern kinderen bekeert ten kersten gelouen,
der afgode capelle gebroken: end kercken gesticht, die
ouerste kercke tot utrecht, in die eere sinte martijns.
End een ander kercke, in die eere des heilighen cruces, in
stede daert castel staet, dat utrecht hiet, daer hij
bleef tot sinen ende dage, predike end leeren den
weech der salicheyt. End sette bi hem, eenen anderen bisscop,
die sijn suffragaen, end sine hulpe was. End doe hij
vol eyndt hadde zyn lachte iaer: voor hij in vreden tot
gode. Karlomannus die prince van vrancrijck, beual
mi tidem stoel te ordineren bisscop. end dat heb ick
gedaen. Nu comt dese bisscop van colen, end treckt
desen stoel an hem, daer sergius die paeus dese
voerseyde clemens in geset end ordineert had, end seit
dat hij hem toe behoert. Om een fundament, van eenre
cleyne kercke, die de heidenen destrueerden, die
Willibrordus van in die stat van utrecht gebrocken ver-
vonden had: End die hij, mit sijnre arbeyde end cost,
van fundamente op timmerde, end wijede in die eere sinte
martijns. End seijt, dattet castel van utrecht, end die
gebroken kercke, die ouden coninc Dogobertus van vrancrijk
der prochien van colen, dat ongeloeuige vriessche volk
bekeeren sonde totten gelouen, mit sijnre leere: dat
hij niet en dede, noch hem predicte, noch en leerde,
noch en bekeerde die vriesen: mer si bleuen ongeloeuich
end heyden, totter tijt toe: dat sergius die ouerste bis-
scop des stoels van romen, den voerseiden bruecht
gods Willibrordum, seinde, dien vriesen te bekeeren.
Die dat volcke bekeerde totten gelouen [illegible], als ic
voerscreuen hebbe. End nu wil die bisscop van colen,
dien stoel, die sinte Willibrordus die heilige man be-
seten had, an hem trecken, dat die stoel met en
sij, onder den paeus van romen, sonder middel: in dat

Bede

Epistola Bonifacij ad Stephanum PP.

Willibrordus ... [illegible] ... 6.

Martini ... Willibrordus defendens ... subest S. Salvatoris.

Willibrordus habuit suffraganeum.

Hij heeft mit zulke von waende, dat die bisscop van Colen

ordineren wij [illegible]

hi onder hem si: daer ic hem op antwoerde, dat icke
gelovede, ende oeck ondersceiden ware, dat geschien soude
paeus sergius gebot ende sine ordinancie die hij ge- ß
daen hadde: dat hi sende den eersamen heren willibrordu
ende dattet soude wesen een bisscops stoel, onder den paeus
van romen, die vrijheit te behouden: Want een groot deel // om
dies volkes, noch ongelovich is. Daer het dies bisscops
van colen wesen soude, om een fundament van eniger kercken
breken, die daer vallende lach, ende die heydenen ver-
niele hadden: Ende bi versumenisse der bisscopen, was
begheven. Mer die bisscop van colen en volgets niet
Nu bid ic u: dat ghi mi, voerder onderscheit wilt: u. oerdel
ende een antwoerde, of dat recht si, ende oft u wil is, dat
ic den bisscop van colen weder gheve: so confirmeert
ende stercket mit uwer mogentheit: Ende ist, dat ghi
wilt dat een bisdom blive, ~~onder~~ onder u: so vermedel, zond
so wilt mi scriven coppie wt uwer scrijn: hoe dat ser-
gius die paeus, willibrordum bisscop maecte: ende sende
aldaer. soe ic mit uwer moghentheide, bevolen, voert
vorder staen, alle die gene die hier tegen seggen. v mach
Ende ist dat uwer heilicheit, anders beter recht duncken
zal, daer of wilt mi laten weten uwe raet, als een
/ ick vader sijnen kinde, op dat ~~hi~~ ic volgen moghe: Dese
brief van bewaert, sende die bisscop bonifacius, int
hof te romen, die ongeladen ist. Daer na eer dese
boetscap volendet was, soe wert bonifacius sy leven,
ende starf martelaer

De ... felici successu ... contentiunis. Vide ... seg ...

¶ Van sinte bonifacius ende sijn gesellen martelie xxiiij.

Anderen iaer ons heren dccliij ende ... liij, wart bonifacius,
bi godlike en openbaringhe, dattet genaecte sine mar-
telie, ende sine sterven ~~en sterven~~ ende ordinierde een
eersamen man: die gregorius hiet, te wesen bisscop
tot utrecht. Ende bonifacius mit eobano sine mede
Eobanus suffraganeus Bonifacij bisscop, wintrungo, walterio, ende adelberto priesteren,
hamundo, scribaldo, ende bosone diakenen, wakero
gundero, hildero, ende bertulfo monicken. Ende daer toe oec Nota de monachis.
ccc heylighe eersame mannen: Ende vaert, bloet mede,
ende quamen in vrieslant tot dien ghehieten bortne,
daer si hoer tente sloeghen op lant, ende rusteden daer
een luttel. Daer na, bonifacius, die een bode der
waerheit was, begonste volstandelike te boetscappen die
ewangelie des vreden. Also dat sommige vriesen, of
lieten hoer ongelovicheit, ende namen aen die wet ons
heren ihesu christi: Mer die oude viant, altoes des menschen
salicheit benijt: verdreffet, die, mit alle sine crachte,
ende verwecte een bloedighe scaer, teghen des heylighen
heren, die liever hadden te sterven, dan of te laten
des duvels manieren, die hoer ouders gehantiert
hadden. Mer dese heylighe bisscop, die niet en
ontsach dat dreighen des verwoeden volcx, troeste
ende sterckede sine lieve discipelen, ende opende sy voerle

50. ge his 13.
Traiecti sepulti

Lamioms in Dockum.

ende liet niet of, te predicken den ongelouighen volcke,
dat woert der ewigher salicheyt. Mer die vreyselike
houwers, stoppeden hoer oren als een doef serpent,
ende en wolden niet horen die vaderlike lere, mer
mit speren ende swerden slogen ende starcken si die
kempen godes, ende doden mit menighen wonden, op
den dach dat nonas ~~hiet~~ Junii, onder maent die Junius
hiet. Der heylighen, was hy bi getale. Die alle vol-
stadelike bleuen teghen dat ongelouighe volcke, totter
doot toe, ende verworuen die ewige crone voer die
pine, ende gauen hem seluen willichliker totter marteli
die in stede binnen, dat dockem hiet, om den name
ons heren ihesu cristi, te samen gedoet worden. ende dat
hemmelsche palaes, mitten seghe der martelie, alle ge-
croont sijn, ende soder meer sal heersen die verwoed-
wenisen, des heylighen bisscops boeke, an stucken te
sniden, ende alsoe wt hollande die kersten gelouen
te breken: mer bi goddeliker cracht, bleeft dat boeck
geheel, datter niet een letter in gequetst en was, oder alle
in der heylighen hadden, daer in gescreuen was die
zalighe lere, des ewigen leuens. Ende als dit gesciet
was, die bloedige vreselike, hem seer verblide, om
den moert, die sy an desen heylighen luden gewrocht
hadden, sy werden thuys gekeert om te maken eenen
feestelicken dach, mit eten ende mit drinken, van groter
blijscap. ende daer gescheede een mirakel, dat al
selt nie gehoort en was. Want alle dese moordenaers
broeders, sy worden in harde stenen, die men noch
huden daghes behout in vrieslant. om een gedencke-
nisse der heylighen martelaer. Daer quamen so
menighe kersten luden, ende vergaderden den lij lichamen
van dese martelaers, ende voeren daer snellike mede
ouer den vloet: ende groeuen se tot utrecht in sinte
saluatoers kercke, mit groter werdicheit, als het
betamelike was. Mer sinte bonifacius licham, des
heylighen martelaers, want mits mirakelen die god wrochte,
is geuoert tot fulden, in een cloester van sinte bene-
dictus oerde, in den gesticht van mense: dat hy in
voertijden, in der woestine van bochonien, van groter eere
gesticht hadde, ter ewiger lof sijns namen. Daer
dese gloriose martelaer menigerhande doeghet ge-
daen hadde ~~[illegible]~~, in groter eere versocht wort, van deuo-
ten kersten luden. Ende dese bisscop van goeder me-
morie, was die ander ertsche bisscop tot utrecht, die
na sinte clemens doot, die willibrordus hiet, dat
voerseide sticht, xvij iaer, eerlike berichte ende
wijselike. Ende na sijn doot, was die kercke
van utrecht, noch nieliker ende harde swaer: ende sy
en hadden gheenen ertschen bisscop, want si tieghens
die kercke van colen, die ouermalijck rijke was,
daer na ghenen strijt houden en mochte. Ende binnen
corter tijt daer na, quamen die denen, ende si
sloghen doot bi na, alle volck van den sticht van
utrecht, so dat voerseide lant een woestijn, doerch

Margin notes:
een
verblidende
[illegible] afterword [illegible] frisij, quos [illegible] pides.
Sepultus in Zuldam [illegible] monasterio a se erecto.
in

darmen ende distelle, wantet geen boumande en hadde: Ende daer om, want die bisscoppe van utrecht, so arm worden, so en mochten si den hoff van romen niet verr(e) sorberen, om die utrechtsche bisscop electum dicit. Ende dus moste hij van armoede, menighe sinodalie dingen van hoorren naistsche utrechtsche bisscop, daelse abtenijen, deden misse, laghe tijt, zonder bisscopsz. wairuer. Ende een salmen oick niet swijghen, niet voer bij hem, die bitter waerscer die gloot liet gescheen, om die doot syner hogher martelaer: Een pede, it were vurslat, die wreedichede lust quam mit staleghe wichteren, o, die lantheren, die oesterscher ende die westersche, ende destrueerden die, ende maectse also bloot, off een woestinne waer: Ende allen die daer toe woenden, die hij tieghen rede, starch hij doot, dwaerelke der heylegher martelaers:

Van sinte gregorius, hoe hij bisscop wort: .xv.

Doe sinte bonifacius, die utrechtsche bisscop verlaeten hadde, doer gewandert, om te meeren den dienst ons heren ihesu christi, geschiede dat, doe hij quam in een nonnen cloester, bij der stadt van trier, opter oever van der mosele: daer een abdisse was, hiet adula, ende was een eersame vrouwe, die ontfinck die heylige man, mit groter devocien, in hoer herberge: ende hoopte van hem, te horen enighe geestelike leere: dat si of verbetert mochte worden: Ende als dese selve bisscop, geseten was ter tafele, ende mit den dienaers godes, eten souden, zoe was daer een edel kijnt van .xv. iaren out: ende hiet gregorius. ende na des cloesters seden, begeerde hij die benedicie vanden bisscop, tieghen die woerdichheiden van hem, allen die daer saten: Ende hij las daer sedeliken, een sermoen: ende besloet dat eynde van syne lesse mit ene gebede, alst daer ghe wontlike was. Doe bonifacius begeerde dat sermoen van dien woerde te weten, ende der ghenen herte die daer bisaten mit vuren des sonderlincs leuens, alsoe te ontstekende, also dat dat selve kijnt gregorius liet alle dinck after, ende volgede den selven bisscop ende die den selven tijden aen nam om dat volk van doringhen te bekeren. Ende dit selve kijnt, bleef bij den bisscop, tot dathet sine volle iaren hadde: dat is te verstaen totter ouderdom van .xxiiij. jaren, dathet nu van hem en sciede: Ende was een gevonden in de wercken des woerts godes: daer na also voerscreven is, doe bonifacius de vurslat ende dat ongeloeuighe volck te bekeren; ende begeerde mit groter innicheit den sege der martelen te vercrighen: ende sette gregorius, bisscop der kerken van utrecht te voesen na hem. want hij voerwaer hem wiste, een wijsen heylighen man, des wael weerdich was. Van hoer groten minne, goedertierenheit, mildicheit, dese gregorius was in sine stichte, dat vint men claerliker

st. bonifacio successit Conradus, sancte Marie Traiectensis, sed ... di fr. .41. habuit et ... pedes ... martel.

1 dat

vleysch houwers te ...

die

ghetechtich. of gen...

genti illi! Thuringi finitimi Saxo...

bekeerne mede werke vā synre hoocheit. Dese selue bisscop sende lijfwinus, marcellinus, ende willibrordus te lande vā ouer ysele, den volke te predike die ewangelie: Ende na dat sij veel volcs bekeert haddē, doe starf lijfwinus, tot Deuenter, ende voer tot onsē heren. Indese tijden, inden iaer ons heren, vij^c ende lvij worden gesien sterrē, gelijck of si sumlike vallen hemel gevallet hadden: Alsoe leit vele luden, waende datter werelt eynde saen soude.

Dese gregorius die een heylich biechter was des name gods, leuede lange tijt, ende was verghicht: ende beual gode zijn kerke ende sijn volck, ende is gedragē in sinte saluatoers kercke, ende ontfinc daer godes lichaem: Ende op die achte kalende vā septēber gaf hij gode sine salige ziele: Dese heylighe biechter, wert begrauē in die ~~grote~~ selue kercke, eerlike, als hē toe behoerde, die dat bisdom vā vtrecht wijslike berecht hadde lange tijt

Van adelbrecht, den iiij bisscop lvi

Een eersam vader die adelbrecht hiet, was geboren vut engelant vā een bisdom dat eboraco hiet, die om sine grote duecht, is geworden, dat hij was kanonic inder kercke vā vtrecht: Ende doe dese voirseyde gregorius, out, starck mat was, waert hē te hulpe geset, dese selue adelbrecht: die die kerke ende dat volck des stichtes, wijselike berichte: alsoe dese selue gregorius, voirseyde dat hij ~~nā~~ na hem bisscop wesen soude: dese adelbrecht seide, gevende sinte lutger den heylighen bisscop vā munster, ouerslach, dat hij dat volck bekeeren soude, ende die oefeninge der afgoden der ~~vriesen~~ vriesen verdreue. In desen tijden, inden iaer ons heren vij^c ende lxxvij wart een wijf mit eenre steen siecke beuangen, in der stat vā constantinopel: Ende dit wijf, seide mit dancbaer scrifte: Xpus, salt geboren worden, vader maghet marien ende te gelouen in hem: O sonne, du salt mi weder beschinen, alse constantinus ende herenus keisers zijn: ~~Adel~~ Adelbrecht die bisscop, ~~starf~~ starf ende voer tot gode, na dat hij sommich iaer dat bisdō van vtrecht, wijselike hadde berecht. Ende is gebrocht totter voirseider kercke, ende mit sine voirvader daer begrauē:

Van theodardus, den v. bisscop lvij

Na adelbertus doot, des eersamen vaders, wert gekoren theodardus die vijfte bisscop vā vtrecht, die een gloriose heere was onder den vriesen, daer hij veel off bekeerde. In desen tijd, als inden iaer ons heren, vij^c ende lxxvij, widichindus die hertoge, daer te voren of geseit is, mit vremde vysten

Willibrordus 5us Lijfwinus in Dauentria

10 a. heda

Constantinopoli ... vita Willibrordi epi

Sz s. saluatorem

Sz s. saluatorem

hem teghen karel den coninc, dair hij tegen streedt, ende mit zeghe verwan vele vriesen, die dair doot bleven, ende maecte hem onderdanich: Theodardus voer uuter werlt van deser werelt, die totter voerseider kercken gedragen wart, dair hij mitten heiligen voervaders, rust eersamelike: *(margin: sepultus s. Salvatoris ende hoda)*

Van hermakarus, den vi bisscop .xviii.

Ende als theodardus die milde bisscop begraven was, so wort gecoren te harmakarus, die seste bisscop tuutrecht een wijs man, ende een heilich, ende een ghenomen goet predicker In tiden, als doen was ons heren viii^c, doe verghinc vele borgheren van romen den paeus leo, dair hij ginck in die processie die men noemt letanie heit, ende men neme dicht op sinte marcus dach, ende staken hem sijn oghen uut, ende sneden hem sijn tonghe, die hem god weder gaf beide sien ende spreken, ende wrochte mit der rechte dat hij valscheit gedaen hadde: Ende om dese overdadicheit te straffen, so quam karel die coninc, diemen den groten heit, der gebrechte ende der scoppolie lat op waren, fredelike totter stadt van romen: Ende als dese coninc, der stadt begonste te genaken, doe quamen die senatoers, ende dat roomsche volc, bij grooten scaren ende brochten mit hem vele heilich dooms van der heiliger gebrecht: Ende ontfinc den coninc mit hogher blijscap in sinte peters kercke: ende die voerseide paeus leo, sette den coninc op sijn hoeft een gulden croon, op dien selven dach, als ons heren geboerte wort van der reyne maghet, ende al tgemeen volc songen den coninghe, hoge blide lof in deser manieren: karel den keyser gecroont van gode, den groten ende vreedsamen gebieder der romeyne ner, hem sij lof leven ende zalicheit, ende zeghe: hier om mochten hem scamen, die geeste beswaren, dairmen gheen waerheit of gevinden en kan, ende seggen dat een coninck die karel heit, die stat van romen mit crachte besat, ende dat hij die selve stadt wan: overmits dat die vriesen in crachte ende die romeynen verwonnen. *(margin: Carolus magnus a Leone creatur Imperator; gerde versieren; Contra frizones ficta privilegia)*

harmakarus die bisscop voerseit, als sijn dagen vervult waren, starf hij op die vijfte kalende van septembers, ende gaf gode sijn ziele: Ende hij een wiltijts dat bisdom, mitten groten arbeide hadde bericht van utrecht, dair men anders niet of en vint, noch in cronijcken noch in gesten, dan dat hij begraven is, mit desen voerseiden eersamen vaderen. *(margin: in eccl[esi]a s. Sa[lvatoris])*

Van rixfridus, den sevenden bisscop: .xix.

Na harmakarus des bisscops doot, wort een bisscop tot utrecht, die rixfridus heit, ende was die vii bisscop,

Ann. 816 kal. [illegible] ... ende gedoechsaem, ende ootmoedich, ende
een wijs clerck. In sinen tijden, als doen waren ons heren
jaer viii ende xv. Stephanus die paeus, quam neder tot Vran-
rijck, ende hielt daer hoochtijt ende feest in der stadt
van Reyns, ende gaf daer die keyserlike benedixie, op den
coninck lodewijck, ende op ermgaerden sijnre bedde noot:
daer dese selve keyser, twe soone bij gewonnen hadde.
als daer die een Lotharius hiet, ende die ander lodewijck.
Ende alse armgaert sijn wijf gestorven was, nam dese voir-
seyde coninc, een wijf die Judith hiet: des hertoghen
dochter van beyeren, die sijns selves na nichte was,
om dat onghe oorlovede huwelick, wert bisscop Frederic
gedoot: Van deser selver Judith, wan dese selve keyser
enen soon, die Karel die calu hiet, een edel man, die
daer na conic ende keyser was: van wien die eerste grave
van hollant, die eerste heerlicheyt ontfinck, tot eenen man
leen: die de grave ende sine ~~na come~~ nacomelinghe,
tot deser tijt toe hebben ghe-bericht: Ricfridus die
bisscop voirseyt, wart een out man, die god lief hadde.
Ende hij was bisiet van die saghe lange tijt, ende sceyde
van desen leven: op die derde nonas in october. Ende
wert begraven, mit den anderen bisscopen, die voir hem
geweest hadden, in der voirseyde kercke.

Comitatus Hollandie feudum ... Sup. c. 5

Initium Hollandie

¶ Van Frederic, die viii bisscop:

Fredericus, een hooch geboren kint tot desen lande, doe
hij noch teder ende jonc was van daghen, brochten sine ouder
vrienden tot Utrecht, ende heyden daer in godes huus, mit
offerhande ende mit giften, ende bevalen daer den ondersaten
godes: Ricfridus die bisscop voirseit, nam dit ~~kij~~
selve kint bij hem, als enen vercoren soen, ende leerden
sodanighe wel beyde, in zeden ende in consten, ende preside
mede so godliken in sorcheliken, dat hij na hem bisscop worden
soude: Van sijnre kintscher jaren, so heeft dit kint
so wijselic ende so eerlick geleeft inden godshuse,
dat hem die selve bisscop, gaf alle die ordeninghe
die der priesterscap toe behoren: Daer na, alse dese
bisscop Ricfridus, afliwich wort, quam lodewijck die keyser
neder, mit sine onghe oorlovede wive, int nederlant
van almaengen, op den vij: ende ontboot daer Frederic dien
hij lief hadde, wien hij soude te voirsien bisscop der kerc-
ken van Utrecht, dien hij alrehant, gaf vingherlin, staf,
ende ornamenten des bisdoms: ende al was hij noode bisscop,

Anno 819.

orna //
dede hem

nochtan deden die keyser ... in sijn ingeweerde
dienste: ¶ Ende als dese wiinghe gedaen was, ende
die benedixie / hoochliken geboot die keyser te houden
hof, ende gaf eten alle die daer waren van menigherhande
tanerlicker spise: Des anders daghes, als die sonne
op was geresen, ende wel na te middel des hemels
geclommen was, sprack die keyser den bisscop Frederic
an, mit sachten woorden, in deser maniere: Lieve soon,

die kerk der stat van utrecht, heeft di gecoren tot een
vroeden herde, op dattu mit dyne heyligen leren, castien
en beteren sulste, dat sondighe volke. Dair is, wal= Walchria cap. 11º de gen[illegible] et
cheren een eylant in dine gestichte, dat seer bevlecht
is mit grooten sunden, daerme of seit, dat mit die
broeder aldaer mitter suster slaept, mer oec die zoone
mit zyne vaders wijve te worden. Wair om wij dy besweren
bij den almachtigen gode: dattu alsulcke ommenschelike
menschen, corrigierste ende pijnst mitten zwerde: End oft
mitte is, zoe en laets niet den en vermanesse. End alse
Frederic die bisscop dit hoorde, zoe versuchte hij, ende ant=
woorde die keyser aldus: heer keyser, uwer moghen=
heyt, heeft mi geboden mit eenre groten besweringe:
Dair om bid ic uwer groter mogenheyt, dat ghij mi seggen
wilt, van welker stede des lichaems een visches men eerst
zal beghinnen te eten: Die keyser verwonderde hem van
deser vraghe, ende antwoorde aldus Ic vermoede, datmen
den visch eerst vanden hoofde sal beghinnen te eten: Wat
inden hoofde is meer morsels, dan in anderen delen des
visches: Die bisscop seyde: Edel vader du hevest te
rechte geantwoort: Wair om ic u: die een prince ende een
hooft des volkes sijt: eerst bevinde, eer ic totten steerte
come, alse tot volke van walcheren: Want ghij hebt
een wijf, teghen wet, ende teghen geestelic recht der
bisscoppen, Judich des hertoghen dochter van beyeren,
die uwer mogentheit is een vleysliker nichte. Van welker
saken bedde, ic u vermane, bi sulcken penitencie als
dair toe hoort, dat ghijs of staet! End en laet ghijs
niet, soe seg ic u: dat u dair of comen sal, scande ende
verdriet, dies ghij niet ontgaen en moghet: Want die
apostel seyt, Onkuuschers ende overspeelres, die oordelt
god: Doe dese heylige bisscop, dit ende deses geli=
kes volstandelijken seyde, ende sine woorde mit vele ge=
tuyghen der heyligen leren volcomelike besloet, versuchte
hem die keyser, ende bat genade, ende beloofde dat
oghe oorlove die wijf, van hem te doen: ende die heylige
bisscop, nam oorlof anden keyser, ende is tot utrecht ge=
hoeschlic geset in sine stoel: Dair hi sonderlinge, wast=
in bedingen ende aelmoessen te geven leefde: End ver=
makede stede des kerkes ende des casteels, dede hij wijs=
like worden maken: Onlange dair nae voer die hei=
lighe bisscop, mit sine scepe, mit een snijde wold te
walcheren, dat lant, om te corrigieren dat misdadighe
volke, ende hielt dair sine heylige sermoen: Dair sede
bekeerde sommige luden, overmits predikinge des
heylighen bisscops, ende ontfingen penitencie. End sommige
waren verhardt van herte in hoer quaetheyt, ende grepen
hoer wapen, ende dreyghden hem ter doot lachter. Wair
om, doe die heylige bisscop van dane voer: End
dair na quam dair, barbarisch volc, ende dat eylant in
ende sloech den gemeenen ynghesete doot, mit vele scaden.

en brochte vele volcs en bekeerde, en verdreven vele ketterscap
Frisones arriani — van menigerhande kettersceit van daen. Dese heilighe
bisscop voer daer na, alle sijn gestichte door, en quam in
Vrieslant, daer hij vant arrianus ongheloeve, die sij hadden
inder drievoudicheit, die hij te male mit groten
Odulphus — vlitelicken arbeide, uten lant heeft verdreven. Ende beval
sinte Odulphe, die canonic was tot sinte Salvatoers was,
die kercke van Stavern. Ende als hij alle sijn saken
wel volendet hadde, voer hij salichlike weder tot
Utrecht. Lodewicus die keyser die hem ontsach langher
te bliven daer, mit sinre ... vrouwe: welke vrou-
we seer arbeide den heilighen bisscop in allen sinen
te bederven, mit smeeliken worden, en mit groten gaven,
die sij hem sende. Mer die heilighe man, en was niet
te beweghen, mit worden noch mit gaven, hij en wonde
alle sins dat ongheoorlovede hylic te scheiden: en
sende den keyser enen bermhertighen brief, van rechter
vaderliker minne, eer hij teghen hem enighe sentencie
des bannes gheven woude. Waer om die keyserinne, wants
des vaders rade tieghen den heilighen bisscop groten nijt
begreep: en ontsinde hoe sij hem ter doot brenghen mochte.
Die daer na, twee quade knechte daer toe huerde, die
haer sworen, dat si den heilighen bisscop doden souden. Ende si
ghinghen tot Utrecht, en seiden, dat si waren des keysers
knechte, en si den bisscop vander stat enen nootdruftighe
bootscap seggen souden. Frederic die heilighe bisscop,
vant bi godliker openbaringhe, dattet genakede sijn eynde.
Ende hiet die twee boden beiden, tottie eynde vander misse.
Ende als die ewangelie gelesen was, soe ginc die bisscop
op den stoel, en sprac den volcke een sermoen, in sinte
Salvatoers kercke: Ende voerseide sijn eynde te heme
bestaende: Ende als der gods dienst gedaen was: so
ginc die heilighe bisscop in sijn ornamente, in sinte
vti Med glo. — Jans ewangelisten sacristie, daer hij gode badt, dat hij
hem verlenede volstandicheit in sijnre passien: Ende doe hiet
hi die boden tot hem comen, en sine clerc die bi hem
dienre was, hiet hij en luttel van hem gaen, after
sinte Salvatoers outaer: Doe sprac die heilighe bisscop
totten moordenaers, nu doet uwer bootscap, die ic
volcomelike wel weet eer ghij tot deser stat quaemt.
Doe toghen sij haer messe wt haren mouwen, en
doorstaken den heilighen bisscop, en spraken dese
scamperlike woorde over hem. Nu heeft die key-
serinne wrake van di, die sij lange begeert heeft,
over dat du in veel tijden menich swaer bedrijf
gedaen hevest. Daer heer, die heilighe bisscop
antwoorde: lieve kinder, nu ghij volbracht hebt
uwer vrouwen bootscap, en hoer gebot, nu pijnt
u snellike van heen te lopen: Ende seder wederkeerden
die moordenaers van daen, en voeren over den rijn

ende brochten der bloedigher keyserinnen, mitter blijscap bades
heylighen martelaers doot: Doe riep die heylighe bisscop,
tot hem sinen clerck, ende seyde: Come ic ben ghewont
ter doot, om die waerheyt, om die doghet, ende om die
gherechticheyt. nu roept te samen sonder merren, die priest-
scap vander kercke der heyligher kercke, dat sij mijn lichaem
begraven mit behoorliker waerheyt, of begaengenisse. Ende
mijn ~~groot~~ gheest, beveel totten heere in die ewighe blijscap.
Ende alsoe die clerck dit hoorde, riep hi luude mit groten
screyen, so dat hij beroerde al dat volck die daer waren
ghelopen, ende liepen totten stervenden bisscop: Ende als si stonden
omtrent hem al screyende, sprac die goedes martelaer, ver-
chierende tot hem aldus. broeders ende lieve kinderen,
bereyde ic ontfanghe deel vanden hemel, mitten heylighen martelaers,
zo sal ic [illegible] bidden voer u, om zalicheyt: ende
dat u god behoede voer plaghen. want om der keyserinnen
openbaer overspel, die hier te laste wort, zullen comen die
Denen, ende destrueren al dit bisdom. ende als dit gesciet
is, doe gaf die heylighe martelaer die benedixie, ende
ginck [illegible] die [illegible], die daer selver kerkers ende ~~[illegible]~~
voghet [illegible] hem [illegible] in sinen sterck, ende began zelver die
zalmen der vigilie, ende sprac aldus: Ic sal den heer
behagen, in [illegible] rike der levenden: Dese bisscop, heeft sijn
[illegible], int jaer ons heren dccc ende xxxvi, op die
xv kalende van augusto: Daer waren, vele gracien
ende miraculen zijn gesciet, ten love ende ter eren ons heren
name [illegible]: ¶ Die bisscoppen [illegible] in walschlant
ende in duutschlant, vernamen den onsculdighen doot des
heylighen martelaers: vergaderden hem te samen, tieghen
die overdaet des keysers, ende des misdadighen wijfs.
Gregorius die paeus, als hij dit verhoorde, quam hij mede
in vrancrijck, ende sende lodewijc den keyser voerseit, in een
cloester te sluyten, dat hi daer besloten penitencie dede:
¶ Jesse die bisscop van amiens, gaf der keyserinnen
voerseit, een wijle, ende sette se in een nonnen cloester, dat
[illegible] hiet, aldaer hoer penitencie te doen: Die
princen van vrancrijck, koren lotharium des keysers oud-
sten soen, ende bi ghemenen wille soe setten zij hem verheven in den
stoel der mogentheyt: ¶ Hier zullen wi mercken, dat
van der tijt dat sinte bonifacius die bisscop gedoot
wert, totter tijt dat dese heilige bisscop fredericus gedoot
b wert, zijn verleden lxxxvi iaer. In welken, vijff
heylighe bisscoppen hebben gewrest: Der welker
gheeste ende leven, [illegible] der tijt bescri-
vere, zijn after gelaten: waer om zij, die nacomelinge
niet bescheydeliker bekennen en moghen:

¶ Van Alphricus den ix bisscop, die frederics broeder was

Na der passie des heylighen martelaers des bisscops

[margin: Sepultus apud s Salvatoris]

frederics, was een tweedrachticheijt, tusschen der clergien ende
luden vollec, wie dat weerdich waer, te besitten des
heiligen bisscops stoel. Sommighe koren den proefst
castenoren eens ridders mach, dat bisdom te berichten. Ende
die ander begeerden, te hebben alfrijcq, die des heij
lighen frederics broeder was. Mer bi gemeenen vrunde
wille der clergien, ende bi sunte odulfs canonike tot sunte
salvatore, is die voersz proefst of geset. Ende
alfrijc voert mitter groter love, geset in sijns broeders
stoel. In dien tijden, in eenre stat die buxia heit,
gelegen in italien, daer reghende bloet drie dage
ende drie nacht vanden hemel. Ende in die selven, na
sunte frederic doot geschiet, die hij voersprocken
hadde doe hij sterven woude, begonde daer een alte
groote iamerheide. want die denen, die sweden, ende
die noormans, vergaderden vele scepe, mit ongehe
talliken wapentuyghe, ende bedwongen vele landen, ende
maecten vele bloedigher strijde der heiligher kercken.
Alfrijc die den ix bisscop was tutrecht, die was
vol duechden ende wijsheit, ende starf op die ix
kalende van decembri, ende wort begraven in sunte
salvators kercke, bij sinen broeder eerlike.

Hir omittit[?] Egibertus[?] ...

Van lugerus den x bisscop. CCI

Doe alfricus die bisscop voersz, gestorven was,
wert gecoren die tiende bisscop tot utrecht, ende heit
ludgerus, een heilich man ende een harch heerer.
In sinen tijd omtrent daer ons heren, viij^c ende lv
lotharius die keijser, sach, dat hi der doot verwacht,
niet voerder staen en mochte, doe gheerde hij allen
goede te dienen, ende sij ridder te wesen, ende gaf dat
keyser rike bi consent ende wille der prinsen van den
lande, sijnre outsten soone lodewijcke, ende na dat
selve heijlige abijt aen in een clooster dat prumen
heit. ende was daer onder die monicke leven, ende
dede der selver heijliger professien. Mer hij leveden
in dien convente niet meerlich iaer: Ende als hij
gestorven was, quamen die duvele om sijn siele, tegen
die engelen: alsoe dat den gemeenen die bij den licha
me stonden, die dochten datmen lichaem tocht nu
hier nu daer: Doe baden die monike in hoer
gebede, daer si den quaden geest vanden lichame
mede veriagheden: ludgerus die bisscop, starf op
die ix kalende van meij, ende gaf god sine zalighe
ziele, na dat hij ix wijntijts heeft bericht hadde die
heilige kercke van utrecht: Deze ludgerus, wart genoemt
totter voersz kercke, ende bij den ander voersz
bisscoppen begraven:

Van hungherus, den elften bisscop: CCij

Na des bisscops ludgerus doot, wort gecoren die

Odulphus
Eccl. S. Salvatoris que fuit Cathedralis
Byxia sluit[?] Saguine

V. helpe[?] of [illegible]

Lotharius in monasterio Prumiensi

[illegible] and leda

echte bisscop tot vtrecht, ende hiet hungherus, een wijs man,
barmhertich, milde, ende eerlijc van leuen: Inden tyden als
inden iare ons heren viij^c ende lvj, quamen die denen
ende die noormans mit haren scepen in hollant, daer si
also grooten scipheer brochten, ende mit groter wreetheit
destrueerden si duerstede, die meeste stadt van alle   Dorestatum 55 pa
desen lande, daer xl prochie kerken in waren, alsmen   Vide Marcellini
Traiectum cum arce destruitur.   scrijft. Daer na quamen die selue denen tot vtrecht, ende   vita Suitberti
belaghen die stadt, ende stormden sonder aflaten, mit
scutten mit slingeren mit bliden, so langhe ende so seere
dat si die edel stat wonnen mit crachter hant: Ende dat
castell wonnen si mede: Ende dese bloedighe rouers, slo-
gen die clerken, ende dat volc voel na al doot, ende worpen
die torren, porten, ende voerporten, ende arkeren, rondelen
ende muren beide stat ende beyden castell ter gronde neder,
alsoe dat hungherus den bisscop, mit luttel canoniken
ontginck mit groter angst, ende quam tot dien coninc
lotharius in sijn cloester te prumen, op dat hij daer ont-
houden mochte: lotharius voirt beroert mit ontfermich-
den, ende ~~vā~~ coninclikere gaedertierenhede, gaf hij den
canoniken der kerken van vtrecht, dat cloester tot odil-   Mons Odilie. permutatum pro zal...
berghe, op dat si daer mit vreden sitten mochten, want   a° d° 1225
der denen armochte, dat si daer gods diensten
eerlijcke souden doen: Ende na desen, bewelden
die denen al tlant van hollant, ende quamen in kenemer-
lant, ende braken daer des heilighen confessoers sinte
adelbertus kerke: Ende den heilighen confessor van ~~noortich~~
noortich, die ieroen hiet, sloeghen si sijn hooft of: Ieron
Hollandia destruitur a Danis.   Ende worpen neder, eenen alte stat castel bij noortich,
dat wijlneer des conincs [illegible] was: Doe gingen
die in geboren hollanders wapen, ende setten hem te were:
Ende vochten menighen strijt in vele dorpen, teghen die
denen Mer alsoet gods verhengenisse was wonnen die
denen, ende sloeghen aldaer twee edel ridders. Deen   Dibbout
heet ~~dibbout~~ dibbout, ende die ander gheerlof,   Gheerlof.
mit zunderlinge vele hollanders: ende voghen die wiuen
ende kinder, ende vaerden in vreemden landen

¶ Doe karel die calue, coninc van vrancrijc ende van
romen was, gaf diderick tgraefscap van hollant. viij

Inden iaer ons heren viij^c ende lxxiij, was een coninc
te vrancrijck, die karel die calu hiet, ende wort na-
maels een roomsch coninc mede, ende was des lodewijcs
soen, die was des groten karels soen: Ende sat ter
tijt, tot placadele: dat was een stede ende wijc, dat
die denen, hollant wuelt hadden ende dat volc doot gesleghen.   ~~Antwerpen~~
Ende om bede willem haghenus des edelen grauen sone   Hollandie
gaf hij diderike, die des paus walgherus broeder   primi comites

Anno 868.

Theodoricus i^us Egmonde dux

Egmonda

was, die kercke tot egmonde, mit hoiren toe behoren: dat is,
van zwarhardis haghenoirt, tot voertrappe ende kinckere,
mit besiegeven zuilegeven, besegelt mit des gulden
bingheselijn, daer sy beide in gegraeft was, die spraec
aldus. Inden name der drievoldicheyt, karel bider
genaden gods, coninck van vrancrijck. Wattet onser crone
toe behoort, dat wij onse lieven ende getrouwen heren, eeren
ende werdighen zullen, mit gaven ende mit lonen van haren
dienst. Voer dat wij verstaen alle ghelovighe kersten
luden, die nu zijn off namaels wesen zullen, die dese
letteren sullen sien of hoiren lesen, dat quod onser eerw
ghenuwerdicheyt, haghen die edel grave, ende badt
ons, dat wij ghevenden wonden, eenen edelen man dederike,
die walgherus des ... broeder was, die kercke
tot egmonde, mit dat daer toe behoirt, dat is van
zwarhards hagenaert, tot voertrappe ende kinckere. Der
woirs bede, wij genijghet zijn, ende weerdelike ontfaen
hebben, alst recht is. Ende ghevend onsen lieven ende ghe
trouwen man dederic voirscreven, alle dit voirseyde lant
mit den dienstluden die daer nu in zijn of namaels
in wesen zullen, mit bosch, mit mersch, mit water ende
mit weyde, hem ende sijn nacomelinghe, erflike te besitten,
ende vrilike te gebruycken van ons ende van onsen onsen
nacomelinghen. Ende gebieden, dat hem niemant hynder
noch ommerede daer in en doe: Ende wat wij willen,
dat dese gifte, vaste ende stade bliven ende gehouden werden,
totten ewighen dage, so hebben wij dese letteren besegelt
mit onsen vergulden ... van gouden. Ghegheven te goladebe
Int iaer ons heren, viiic ende lxviij, des ... dages
voer sinte Johans dach, nativitas. Dese selve heerlicheyt
heeft dese dederic, ende sine nacomelinge, een rechte
mad heren beseten lange tijt. Ende hebben die woerde
[Marginal note: feuda mascilium]
drewe, uter des roemschen rikes, rechtelike draget.
Ende lodewijc die coninck van almanghen, des voirseyden
karels broeder, gaf oec dese grave dederic, bi ...
[Marginal note: foreest hollandie]
bede sijns wijfs, die coninginne, dat foreest van wasda.
want hij een onvermet ridder was. voer alle ridder
scap sine te prisen daer hi hem ... hantvest of gaf,
sprekende aldus: In den eer der heiliger drievol
[Marginal note: Forest van Wasda]
dicheyt, lodewijc bider gracie gods, coninc van al
manghen, wij doen verstaen onsen getrouwen die nu sijn
of namaels wesen sullen, dat hem onse wijf die coninghinne
ons bat, dat wij ghevenden woude onsen lieven ende ghe
trouwen grave dederic van hollant, ende foreest dat wasda
heet, ende an sijn graefscap gelegen is. Ende dat water,
dat daer door gaet uutwert ende in waert mersch
ende weydelant, ende orlat, bosch ende heyde, dat den
foreest toe behoirt. Ende wij den haren genegen
zijn onser gesellinne bede te voldoen, ende mit te
vercrigen, hebben gegeven onsen lieven ende getrouwen
den grave dederic voirscreven, dat foreest, mit

alle sinen te behoren, alsoe alst voergenoemt is, vriliker te
gebruyken, hem ende sinen nacomelinge, vrilike te besitten of te
vercopen of weech te geven: Ende om dat wij willen dat dese
gifte tot ewigen dage gehouden werde, soe hebben wij dese
letteren besegelt mit onsen seghelrijn van goude: ghegheven
int iaer ons heren geboerte, ix c ende xxij, op den derden
dach van aprille. Dese Diderijc, was die eerste grave van
Hollant: Ende was gewapent mit een schilde van goude, daer Insignia Holland
in gemaect was een lewe van roder verwen, datmen lew-
het: Ende alsomen seyt, was hij gebreken van conincliken
geslachte, der princen van Vrancrijk, die die palen van hoer
heerlicheyt voerseit, teghen den Denen aenvechten, welke
bescermde: Dese Diderijc hadde een hooch geboeren wijff, die
Geva genoemt was, daer hij bij wan eenen zoen, die oeck
Dideric hiet, ende der heer duechden ende edel was: Dese eerste
grave Diderick, als hij out was, dede hij van groter In Egmondt mon
devocien timmeren tot egmonde een cloester van houte, daer Nonarum à Comite.
z oratorio hij in sette nonnen van sinte benedictus oerde, die hij zelve
gaf van sinen goede, daer si volcomen notorft of hadden:
Ende van den zelven cloester wert eenre nonnen van gode versproken,
dat si den grave Diderijc vermaende, dat hij woude op Inuentio S. Adelberti
doen sinte adelbertus graf: ende dat heylige gebeente,
doen brengen in dat nonnen cloester: Ende mitten, als die
priester des heyligen vaders graf op woude, soe vanden
dat stont, daer des heylighen vaders licham mede ghe-
decket was, gans heel ende onverteert. Mede wort daer
gevonden, een gulden cruys, op sijn borste, dat meerderen ende
zalicheyt was tegen menigerhande siecten. Ende onder Puteus.
sijn grave, ontspranc een fonteyn, daer noch heden
dages, vele waters uut vlietet. Inden iaer ons heren viij c
ende lxxxj, op ten xi kalende van Januarius, sterf die Mors Hungeri
bisscop hunghereus de vierden, na dat hij mit alsiro
ende mit lugero, dat bisdom hadde berecht, xxviij
iaer van Utrecht: die welcke der dienst weerdicheyt, van
sinen eygenen stoel was verdreven. waer om, men nu
niet geweten en can, waer zijn licham begraven is:

Van Odilbalden een bisscop xxxiij

Na des bisscops hunghereus doot, wert ghecoren
die xij bisscop tot Utrecht, die Odilbaldus was geheten,
een heylich man, milde, gerechtich ende goet willich. In desen
tijden als doen iaer ons heren viij c ende lxxxviij, quamen lxxxij
die deensche mitten noormans, ende destruerden dat lant walsche-
lant. Ende des iaers daer na, verwuelden si al tlant
van ardennen: Mer karel die keyser, die die grove Carolus
geheten was, quam mitten lombarden, ende mitten duutschen,
ende vacht tegens dese overdadighe lude. Mer vermits
der kerstenen sonden, ende mocht hij si niet verwinnen.
Mer ten lesten, maecten men een bestant, om te scoreke

Theodericus 2us Comes
Helgundis filia Ludouici Gall. regis, vxor.

vaderen paeis, daerom ondrouch dat godfridus der
noermannen coninc, kerstijn soude werden, mit deser voir-
waird, datmen gheuen soude des conincs lotharius dochter
te wijue, die ghisela hiet. Ende men soude mit horen
ghegheuen die prouincie van vriesland in onderganc: Ende dat
gheschiede: Ende daer na, woenden die vriesen, den voir-
seyden coninck godfrido mit onderdanicheit wesen, die hij
bedwanck, ende gaf hem een smadelicke eyghenscap, zoe dat
elke mensche moste draghen een bast om sine hals,
daer mense rechtvoert aen hanghen mochte: of si hem
teghen sijt wesellen, teghen des conincks moghenheit.
Mer daer na, in corte iaren, wert deselve coninck
godevaert, vermits der wrake godes, mit ontallicken
dienre, in die leten dat gheslegen: Ende daer wert
gewroken, menighen kerstenen menschen bloet: die sij
in voertiden, gedoot hadden: Inden iaer ons heren, ixc, op
die Idus decembris, voer odilbaldus die sesse bisscop van
deser werelt, ende gaf sine scepper een weerdighe
ziele, alse hi xxxiij iaer dat bisdom berecht hadde.
Van desen bisscop odilbaldo, screuen die abt van prum-
me, in sijn cronike: dat hij was, een heylich man,
die tutrecht eerlike begrauen is, ende rust daer mit den
heylighen vaderen.

Vanden egilbaldus den xiij bisscop. xxxv

Na der doot des heylighen bisscops odilbaldi: wert
gecoren die xiij bisscop tot utrecht, die egilboldus hiet,
die dat bisdom, een corte tijt berichte: In desen tijde
als op die achtende nonas in octobri, rusten diderik die
eerste graue van hollant was: Ende was oec heer een
groot deel van oestvrieslant, ende was een onweerdachtich
prince, die sij lant ende sine palen, naulike bescermde
teghen der dienre armechticheit: Ende hier na, die grauinne,
starf op die derde Idus van Januarius, ende is begrauen
bij haren man tot egmonde inden cloester, dat si eerst
ghetimmert hadden van houte, daer sij nonnen in setten,
die gode innichlike dienden:

En als diderik gestoruen was, die aldus eerste graue
van hollant was: wert diderik sine enighe zoen, die
anderde graue te hollant, ende besittende in sijns vaders
stede, alse een recht erfnaem: Dese nam een wijf,
die heldegond hiete. Ende alsmen gelooft, zoe was sij,
des conincs lodewijcs dochter van vrancrijck, daer hi
bij wan, een zoen die arnulphus hiet: Ende eenen
soen die egbertus hiet, ende was aertsch bisscop van
triere. Ende een dochter, die aelwidis hiete, die een
ghenomen sone was: Dese graue diderik, na sijns
vaders doot, begonde hij mitte vriesen twidracht te
worden, der hij teghen oerloghende ende street, zoe dat

Frisia

Theodorici Comitis mors.

Heda in vita Volcmari.

Tres filij, quorum natu minimus Archiepiscopus Treuerensis.

ix c xcj

hiete Wiron ende hiet Adrdamich makende. Ende om dit oorloch
vanden vriesen, so brachte dese selve grave Diderick, dit cloester, Monasterium in Eg-
dat zij vader gemaect had: van Houtene tot egmonde: ende dede dat fit virorum et ex lapide
voerder maken van stene: Ende ynnonnen die nonnen van daen, ende sette
der in monicken van sinte benedictus oorde, die dagheliics
godes dienst dair inne devoteliken deden: Ende oft noot
ware, dat si die vriesen bet verre staen mochten, dan die
nonnen / Dese selve grave Diderick, gaf der kercken tot Dona Comitis et Comi-
egmonde, grave gerde te besitten, ende gaf oec een boeck dat tissae
historia euangelica hiet Ende den text, van vier ewangelisten, 1.
die buten verdeckt is mit fijnen gonde: dair duerbare 2.
gesteente op staet. Mer vrou Hildegond die gravinne, gaf 1.
der selver kercken, van vrier mildicheit, een altaer tafele,
die altemael gouden is, dair menigherhande duerbare
gesteenten in is Ende alsmen seit, so wert, vander selver
tafelen, gestolen eenen steen, die an alre ouerste vander tafele
stont, die des nachts mit sinen schijn, al dat choer te lichten
plach. By desen tiden wort sinte Jeroen, biden bisscop van utrecht, Transo Jeronis
ende bijden grave Diderick, mit ~~[illegible]~~ miraculen tot egmonde Beda refert ad tem-
~~ghevoert~~ ghevoert, die te voertijden te noortich priester Baldrici · [illegible]
was, ende vanden denen dair voor syn hoeft afghehouwen was. Egil-
boldus die bisscop van utrecht, bereichte dat bisdom, licht IX Beda · 2 · anos.
maende, ende starf op die seuende kalende van october, ende
ruste in onsen heer. Die wart begraven in der selver kercken.

Van Radbolus den xiiij bisscop.

Na dat egilboldus die bisscop, begraven was, ouermits wilh-
armilheit des conincs van vrancrijck, so wert bisscop gekoren al Imp. Romani qui Carolus
was hij node, die xiiij bisscop to utrecht, ende hiet radbodus, Frac. Regis [illegible] Lud. Balbi
een heylich man wel geleert, oetmoedich, ende hooch geboren. filii [illegible] Ludovici
Want die coninck radbodus, die der vriesen coninc was, was zyn(re) Car Gross et Car Simpl.
moeder ouer oude vader. Ende gunterus, die vertijde bisscop
van colen, was zyn oem. Dese radbodus name, beduyt soe Radbodus consitan-
vele als in onsen duutsche, als een bode van groten rade: Want bathae
hij was een van des conincs karels palaes van vrancrijck.
Ende een philosoef, die namio hiet, hadde dese radbodum
leren bij vrien gesten volcomelike ~~geleert~~ volleert: Ende
dese selve bisscop, bescreef menighe duechde van sinte
willibrort, ende van sinte bonifacius: ende mede dicht hij een Offitium translatio
heel wercht, datmen noch huden dages singhet op sinte S Martini.
martins dach translacio: Dese heylighe bisscop, als hij nam
an dat heylighe habijt des bisdoms van utrecht: Doe
keerde hij altoes in vasten ende in bedinghen ende aelmissen te Abstinentia
gheuen sonder aflaten totten eynde van zijnen leven. Ende als
zij tafelgenoten wijn droncken, ouer hoer maeltijt, ende want
dat die heylighe man mede wijn gedroncken hadde: sa dranc
hij alleene heimelike, clare water: Et vnd een die gud-
marus hiet, ende bat den bisscop dat hij moste drincken
van sijnen dranke. Mer die heylighe man, en wilde des
niet. Mer dese selve gudmarus, nam al heymelike des
bisscops nap, ende dranc dair wt eenen groten dronke

En hoert hier vā wonder mirakel. wat dat selue water,
was al that verwandelt in den besten wijn: want om gudmary,
die prouer den heylighen bisscop rechte voert bat gerade.
En die heylighe man, gaf god den lof, vā niet hem
zeluē, want heylichē dat dair geschiet was / Deße selue bisscop
borchterne, plach te sitten in der stat vā drente. wat
die stat vā utrecht, wert der denen wreetheit,
al belegen lach: het geschiede op eenre tijt, dat deße
bisscop, quā tot utrecht om te visitieren mit deuocien, die stede
dair die heylighe vaders laghen. Mer die denen, die
des niet gehengen en wouden, quamen hem teghens loopen mit
machte, vā verboden hem dat hij niet verder en ginghe:
Dē die heylighe bisscop vaderlike vermaende, dat sij aen
nemen souden, kersten gelouen, vā of laten hoer pynlicheit
den kersten te doden. Mer hoe die heylighe man, die
der pynes meer pynde te bekeeren, hoe zij der quaetheden,
meer bekeert worden: En dreyghende den heylighen bisscop,
te sonden doen sterue: eyn bitte dat: En als hij
sach dat hij die vloer kinder niet bekeren en mochte,
verbannede hijse vā vermaledidese: En rechte voert, quā
een blixem vā den hemele, vā verbernde die denen, so
dat si jammerliker doot hoer leuen endē: Die kerstene
die dit mirakel sagē, wordē te wapen, vā sloghen al
die denen doot die dair waren: vā iagedē se mit
sighe, vot der stat vā utrecht: Desen heylighen bisscop,
blouede mitten seruare der prophetien. wat hij bele to
comēder dinghen, sijne heymeliken vriendē dicke openbaren:
En wat baldrich, die een groot sondich weerlick was,
tot eere tijt brochte mer clerke vā sijns vaders lande,
voer desen bisscop, vā bat hē dat hijse priesters wijen
woude: Mer deße heylighe vader, wart bedroeft mit allen
aensichte, vā sprac, lieue sone, int derde iaer vā nu,
sal ic doot wesen, vā du sulste wesen vā herde ban
vā deser kercke: En sol salstu deße clercke, niet dijs
seluen hadde priesters wijen: En dā salstu wedermaken
deße sarc, vā deße stat vā utrecht, also als sij te voren
was / Dair nae bat deße bisscop radbodus in doden bed lach,
dair hij sonderlinghe siec bleef ligghen: Dair openbaerde
hem die maghet marie, vā moeder gods mit grooter
claerheit, vā had in hoer geselscap agnien, vā cecilien die
reyne maghedē: En sprac den eersamen bisscop aldus
tot: lieue zone en ontsich di niet, nu te sien eigen
wordich, die du dicke heueste gegeert, vā niet en saghest.
En weet des seker, dat du vā deser ziecte, wel ontgaen
sulste. maer du en salste niet lange hier na leuen.
Mit desen woorden, zo verginc die oure grote claerheit.
En dair quā so sunderlinghe goederlucht, als niemāt sijn
herte begripen mochte. Die heylighe bisscop, genas
vader sienke, vā songe vā sine heymeliken gesellen.
zeide tijt in heimelicheden, hoe grote scoenheit hij
gesien hadde, der maget maria, sondighen des hemels.

Domicilium, in thedra epali

Ad preces Radbodi Dani fulmine interierunt.

met

dat sy ix

Visio precis

Die daer na inden iaer ons heren ix^c ende xvij quam hij weder Deventer ouer hemelschen. viel hij te bedde siecker voer: Ende lach desen antiffen, Ertē dese lande: Ende op die derde kalende van decembri zoe voer hi zalichliken van deser werelt: Dese heylige bisscop, was onder swaer plaghe der deenen, xvij iaer: ende berechte die kercke, erliken, den die clersi mitten volcke erliken groeuen onder kercken tot deventer, daer god vele grater doet, om bede wille des heyligen confessoers, den ghene diet behoefliken zijn

Van baldrick den xi^{ten} bisscop xxvij

Also men bijnt bescreuen onder lombarden hystorie, heinrick die roemsche coninck: waert te rade bij groeten deuocie, dat hij na bisscop radbodus, des heyligen confessors doot, bevolen zijn sorge, wonder vuriger mit (...) Ende dan, den seluen bruno, sette op ten stoel des voerseijden confessors. Mer als dese coninck verhoorde, dat die wreede deenen, die stat van utrecht gewonnen hadden ende destrueert, ende mede al dat volck des bisdoms verslaghen ende veriaghet, daer om sette die edel coninck, den seluen zoen mitter ridderscape, op dat hij der denen wreetheit, crachteliken weder stonde. Ende op dat hij zelue bisdom mit sinen ridderliken wapen, beschermde ende weder makede. Ende hier om, na des heyligen radbods prophecie, zoe is gecoren baldrick, die xi bisscop tot utrecht. Ende alsomen seyt, zoe was hij eens heinrics zoen, des grauen van cleue, die een edel proder was: In desen tijden ghescach een bloedige stoerijn, te ghewinnen onder stat. Ende oeck seluen daghe, worden alle die deenen verslaghen, ende wat ladde dat si waren: ¶ Waer om, baldricus die bisscop, na dat die deenen veriaget waren ende verslagen, soe stichte hij weder die stat, ende beuuerde desen al omme, daer hij vele toernen op sette, ende hoech wijch huse die verbernde kercken dede hij weder timmeren: die zale, ende alles vervallen timmer, dede hij erliken weder maken. Dese bisscop, inden iaer ons heren ix^c ende xxxi, voer hi ouer berch, ende quam in ytalien te spreken den coninck otte, om dat hi hadde ordinert der kercken van utrecht. Ende als hij, sine bootscap gedaen hadde, ende hij orlof vanden coninck, ende voerde mit hem die heylighe lichamen der martelaren. pon ciani, bonifaci, ende agnetes ende brochtse, in die selue stat tot utrecht, daer hi sette mitter groter deuocie int (...) zuicheit. Ende hier toe, soe dat dese selue bisscop, wunders hemelscher openbaringhe van gode, die lichamen deser heylighen: werenfrid: liebuini: plechelmi: wyronis: odgeri: adulphi: ende radbodi: mitten welcken heylighen patronen, hi die kercke van utrecht, hoechliken vercierde. Inden iaer ons heren ix^c ende lxvij, baldricus der zalighen gedachtenisse, bisscop, die out mede was, voer tot gode, op die v.

Daventrie sepelitur

Centena

Dani, etc. ...

Reedificat ...
et muros ...

Corpora Ponciani, Benigni, Agnetis ... urbani ...

Invenio ... corpora ...
Werenfridi
liebuini
plechelmi
Wironis
Odgeri
Adulphi
Radbodi

Annus 1?0 xxiij s.a. Volmarus 16us

Baldewinus 17us episcopus 4.

Arnolphus 3. Comes, cuius uxor ~~...~~ Luitgarda ... Lidgarda Imp. Grae. filia, Rom. Imperatricis soror.

Sepelitur in summo templo ... aut in ... oppidum ... *(margin)*

ruus in ianuario, na dat hij lix iaer, ~~...~~ mit groten love die kercke ende die stat van utrecht hadde wedergevest: die toter meerre kercke, genoemt wort, mit eerlike uutvaert, daer begraven mitten heilighen voirvaderen: anno 59 ep. *(margin)*

¶ Van volmaer, den xvi bisscop. xxviii

Als baldericus van desen leven gesceyden was: so wert folmarus die xvi bisscop gheordineert een man mit heilighen goeden wille, ende hi is van gode heylich gelonet na dat. In desen daghen, als doen iaer ons heren ix.c ende lxxxviii, op die achte nonas in meije, doe rust in gode, diderick die die ander grave van holland was, ende wort begraven bij sijn vader int cloester tot egmonde: Dese diderick ende sijn vader, berechten die graefscap van holland eerlike: C ende xxxvii iaer, ende verwonnen die wreden deen crachtelike, wt horen lande. Ende vrou hildegaert sijn wijf, rust in gode, op die iii idus in aprille, ende is begraven in dat selve cloester, bij horen manne:

Mors Theodorici 2. Comitis. Anno 988 *(margin)*

¶ Van arnulph den derden grave. xxx

Na grave diderics doot, wart arnulph sijn soon, die derde grave van holland, ende nam een wijf, die lutgaert hiet: Ende was een dochter des moghenden keysers van griecken, die theophanus was genoemt: ende was een zuster, der keyserinne van romen, die tophana hiet, daer hij bij wan diderick, die na hem grave wart, ende ~~sifride~~ die hiet sicke, den borchgrave. ¶ Dese arnulph, was grave mer vijf iaer, ende alstu aen sochte tieghen die west vriesen: ¶ In desen tiden, als int iaer ons heren ix.c ende xc, op die derde idus in octobri, starf folmarus die bisscop, ende is begraven voer den doem kerke tot utrecht

Arnulphi mors. Anno 993 *(margin)*

Filius cognomento Sicconem ... Kenemar... cuius filii Baldewini ... Episcopus Traiecti ... in summo *(margin)*

¶ Van baldewijn, den ~~xxx~~ xvii bisscop. xxxi

Ende alse folmarus die bisscop, sijn leven hadde gheeynt, wart na hem gesat baldewijnus, die de xvii bisscop was, een glorioes bisscop van grooter duechden, ende hoech gheboren. In desen daghen, als ~~...~~ int iaer ons heren ix.c ende xciii, op die kalende van octobri: wart een strijt gevochten, op eenre slechte velde te wesen, dat winkelke nae hiet bij een dorpe in westvrieslant, daer fellike ende stoutelike quamen wt ghecoren kempen, wt der graefscap van holland. Ende alse ons die boeke segghen, so waren die hollanders seere vermoeit van grooten dorste, wat sij gheen water en vonden te drinken, het en was al sout. Arnulph die milde grave, viel in sijn gebede, ende bij godlike in bloyen, wiste hij eene stede, daer men grouf eenen putte, daer versch water ghenoech wt bloyde. Ende hier en binnen, quamen die vriesen gewapent ten strijde, op dat si mitter groter cracht, dat hollandsche heer bedroeven ende te storen mochten. Ende daer tieghen, die grave arnulffus, ~~mit~~ beiden basunen, ende clocken ba=

als *(margin)*

nieren, ende mit geweapende beschermt, quam hij te gemoete den vriesen,
daer hij enen bitteren strijt teghen vacht: Ende in tyden, alse den
vromen kempen der hollanderen veel doot geslagen waren, soe is die
strijt verswaert teghens den voerscreven grave, die aldaer ter stede
vromelic der gehelpgenisse godes, om die gemeenen oerbaer
is doot gebleven, ende martelaer gemaket: Ende is van dan gevoert,
in cloester tot egmonde, daer sij vetmaect is gedaen, mit
grooten rouwe, ende begraven mit sijne ouders. Bij onsen tyden,
is geschiet een groot teyken van desen heylighen grave. Dat
wi in desen cronike, willen bescriven, op dattet die kerstenen
gheloevighe luden hier na, moghen weten: Wat op die witte
donredach gewoenlic is: dat vele volcs, totter kerken te eg-
monde pleghen te comen, na der ouder gewoente, om te vraghen
die gracie der gemeenre absolucie, vanden abte van egmonde: Doe
storven die seer, daer desen voerscreven grave, onder begraven
lach: licht van laghen ontspringt. Ende daer wt, ginc een coer-
licht / ter subitus hoech: van sonder licht, of meere ende wij
coele waren: Lutgart sijn wijf, die gravinne, rustede in gode
op die anderen idus in meye, ende wart begraven bij horen man,
in dat voerscreven cloester:

Vanden Diderick den iiij grave van hollant: CCCI

Na den misvalle armoets des milden prince: is Di-
deric, die derde grave aldus genoemt, gheworden die iiij
grave van hollant, ende nam te wive des moghenden hertoghen
dochter van sassen, die vvilhildus was genoemt, daer hij
twee zonen bij wan, enen die Diderick hiete, die na hem
grave wort van hollant, ende enen florens, die quam in oest-
vrieslant was. In desen tiden, stont ende pilaren in apulien, daer
dit scrifte in gegroeit was: op die kalende van meij ende
sonne opgaet, zall ic hebben een gulden hoeft. Een sarrasyn
die daer gevanghen was, groef onder hoeft, ende vanden
steen oft van den schrem, alsoet vander pilaren wt gereket
was: op dien selven dach ende ure: ende vant aldaer ontallic
scat dien hij gaf, ende verlossede hem zelven. In desen tyden,
als duysent iaer ons heren, ic hondert ende xviij, rusten in gode,
baldewinus, die bisscop ende herder was twee iaer der kerken
van wtrecht, op die vj idus in meij, ende is begraven mitten voer-
scriven bisscoppen van wtrecht

Van ansfridus xviijen bisscop CCCIj

Ende alse baldewinus die bisscop gestorven was, soe is ansfridus
die eerste, een warachtich grave was, wert na strecke,
ende ootmoedelike sinne: Ende is mit vanden gemeenre clergie van wtrecht,
gecoren te wesen die xviij bisscop: desen ansfridus, alsoet hem
god in gaf, soe gaf hij vele goets ende ackers van sijnen
vaderlike erve tot behoef der heyligher kerken van wtrecht
dat hi te voren had beseten, in die graefscap van teysterbant.
Ende die graefscap, plach bi tiele te wesen. Die daer

Nicrayld, a 3° comite Holld.

Thesaurus sub columna

Anno 1018 [?] sub cap. ...

Teysterband a nostra Tiela ...

Chrysten, ms Sti Pauli de fo c. 36. — Mort. Epi. Ann. 1008.

na, Inden Jair ons heren: M: ende v: gelijcke enen zone die-
men castiet, ende dien god lief heeft, vloe dat licht vanden brude-
ghen: Dese ansfridus, stichte een cloester van sinte benedictus orde,
op ten heiligen berghe, in die eere marien der moeder godes.
In dien cloester nam hij selve an dat heilige abijt, ende
bleef daer die heilichlijcke levende, totten eynde van sijnen leven,
ende rusten in gode, Inden iaer ons heren: M: ende viij, op die
v: nonas van mey, nat dat hij xv iaer, dat bisdom van
vtrecht wijselike hadde bericht: Dat graf des heiligen vaders,
wair yeman dies begeerde mit innicheyden te weten: yeman
vader derin leerke vaders canonike, of vader moniken van
sinte pauwels, hi soude hem lichte wisen, ende laten hem weten.

¶ Van adelboldus, den xix bisscop — cxxiij

Reedificat templum Sti Martini 1015.

Na ansfridus, des heilighen bisscops doot, wert gecoren adelboldus,
die xix bisscop tot vtrecht, een wijs man. Wat hij was des
keysers heymelicste raet: Dese adelboldus, Inden iaer ons heren: M: ende
xv: dede hij weder breken, dat ouwe werck, dat baldricus getim-
mert hadde, ende leide nieuwe fundamenten, ende volmaecte die dom
kercke van nieuwes: ende wijde die kercke van tiel, die hij
bouwde in corten iaren volbracht hadde eerlike: Inden iaer ons heren
M: ende xvij, openbaerde een sterre, die men cometa heet,
lange tijt, alle avonden, ende groot gelike een balken: Ende inden
selven iare, ghevil groot orloch, tusschen den bisscop van vtrecht,
ende den grave van hollant, dat bij deser saken toe quam: Een
grave was daer, ende heit diederick bavo, dien adelboldus

Bodegrauia

die bisscop voirscreven gegoet hadde: ontrent bode graven.
die niet en ruste, an te vechten, ende dagelixs te moyen den
grave dideric van hollant. Die grave van hollant vertoirnt,

Primum bellum Epi Traiecti cum comite Hollandiae.

vergaderde een groot heer, ende sterf tieghen dese grave dideric
bavo, die hem verwan, ende nam hem alle horen goet, ende warp hem wt
rechte wt al zijne besittinghe. ¶ Adelboldus die bisscop, die
dat zwaerlike nam, vergaderde een groot heer, ende wonde sijnen
ken man weder brenghen, op sijn goet: ende setten in sijne heerlicheden,
of tieghen den grave van hollant dair om striden: Ende hier om,
Inden Jair ons heren: M: ende xviij, opten v: idus van Junij,
quam dese voirscreven bisscop mit oghenwenden bannieren, mit
gloriende basunen snellike totter stede daermen striden soude,
dair tieghen quam grave dirc van hollant, mit blickende bannieren
mit vreeselike geluut van hoirnen, trecken wt zijnen tenten
stoutelike, op dat groene velt: Ende sonder merren, vergaderde
die stichts lude, mitten hollanders, ende vochten manlike om die
zeghe: Dair gesciede een bloedich strijt, an beiden sijden.
Mer ten lesten zo wart des bisscops heer, soe saken: want
veel grootmoediger sprieten, die van sijn volcke, doet bleven waren
in dien strijde. Als Ungerus, der kercken advocaet, Wilboldus,
godezo, graven: lazo, algerus, ende sivassenus, ridders. Ende

anders vele ionghe ridders ende wapentuers van groter prijse:
Adelbolt die bisscop, die hem seer bedroevede als een vader
en was, om dit groot, vreselic vergaderde van ruteren ende een vreselic
heer, van stoute wapentuers, om Diederic te strijden teghens dat
hollantsche volc. Ende daer teghens vergaderde graue Diederic voir-
noemt, niet buten sijnre bruederen ende onnutte heer, daer
hij Diederic mede striden woude, teghen desen voirseyden
bisscop: Also dat op den eersten dach daer na volghede, dat
was op den iiij kalende van augustus, inden seluen iaer: doe vergaer-
derde die voirseide partien te striden Diederic, daer groot
ungeval van geschiede van vele volcs, dat daer doot bleef
an beyden siden. ¶ Wat daer bleuen doot, van des bisscops
papen, vrome manne, die daer ter neder hadden geslagen worden:
alse Volkerdus, die priester was: Bartoldus die dyaken: Iacob
ende Godefridus, graue: Herdo, Halmarus, Walkenus, Hubertus,
ende Hildebolt ridders: Swaert, ende Hrimmo, Lantheren, niet
veel stoutre scilt knechten ende wapentuers. Ende daer vlach
hij Diederic den zeghe: die graue Diederic wert stout
ende grootmoedich van desen dubbelen zeghe, die hij hadde,
daer hij nochtan groot scade ende verlies van volke nam: Ende wart
te rade, dat hij des zeluen iaers, woude vechten teghens
die vriesen, ende die vslaren, om te wreken sijn vader.
Daer quam die keyser heinric, mitten hertoge Godenaert
vader van mossele, te helpen ter selver, veel vrome ridders. Ende
als die hollanders, mitten vriesen vergaderden, op een strijt
velde, ende daer stoutelike vochten om die zeghe te vercrighen:
Soe quam daer een stemme ouer lucht, mit een vreselike
geluut, ropende vliet vliet. Ende alte hant wart veruaert dat
hollantsche volc, vander vreseliker stemmen die sij hoorden, ende
vloghen van angst: ende des wort die meeste hope al doot
geslaghen. Ende die hertoge Godenaert bleef daer geuangen
van sijnen viaenden, ende gedoden. Deser manslacht, ende dit bloet
geschiede den hollanders, duer die voirsienicheit gods, op dat
graue Diederic bekennen soude in hem seluen, dat al en god is,
die den menschen oetmoedicheit ende verhefft. Deses seluen graue
Diederic, quam daer na in sijnre mort, dat hij voer
ouer mer tot iherusalem, ende versochte die heilige stede. Inden
iaer ons heren: M: ende xxiij. zo wort volmaect, die dom
kercke tot vtrecht, van groter costelic, bij desen bisscop adel-
boldus. Ende totter wijnghe deser kercke, quam die keyser
heynric, mit vij bisscoppen tutrecht, die dese selue kercke
opten vij kalende van Julius maect, een drachtelike wijdden
ende heilicheden niet hoere benedictie, in die eere gods.
Dese bisscop Adelbolt, dede bescriuen voir des stichs van
vtrecht hoghe mannen waren, ende wat goede zij mede beleent
waren, op datet bliuen soude tot ewegen gedachte-
nisse. Des es die hertoghe van brabant een: die hout vander
stichte te leen heren, die stat van tiele, ende dat daer toe-

Margin notes (right): Secunde — Adelbolus ... langes ... alij ... Namque ... Frisones — Belli Comitis ... Frisijs — Voti gra abit Iherosolyma — Consecratio ecclesie Mart. Traiectensis — Liberi ... Vasalli Epi Traiectensis Supremi nobilitatis, Imo ... 1. volia c. 49

Margin notes (left): Baldewinus Comes ... c. 49 — Dux Brabantie vasallus Traiectensis. Trai...

behoort. Ende alle bruchen lant, tot in vriesland voorder toe, ende
dat daer toe behoort Ende sijn abocht was, dat hij hiete
des bisscops drossaet. Die grave van vlaenderen, was die
ander: ende hielt vanden sticht die iiij abochte. Die grave
van gelre, was die derde: die hielt vanden sticht te leen,
die graefscap van zutphen al geheel, ende half emeland, ende
dat meeste deel van teisterwaert: ende van bommelrewaert.
Ende is geheten des bisscops iaegher. Die grave van hollant, is
die vierde, ende hilt vanden sticht, zeelant, ende een deel van hollant,
ende waterlant. ende hij hiet, des stichts marscalc. Die grave
van cleve, is die vijfte, ende hout vanden sticht te leen, woon
drichem, ende dat daer toe behoort: ende voorde, wat daer baten
dat bijden ryne leyt, ende hij was geheten des bisscops ca-
merlinck. Die grave van benthem, was die seste ende hielt
vanden sticht te leen die borchgraefscap van utrecht, ende
ander gerichte mede: ende hiet, des bisscops doorwaerder.
Die heere van kuinre, was die sevende, ende hielt vanden
sticht veel gerichte, die ic niet bescriven en can, hoe si
genoemt waren. Ende hij, geheten des bisscops scenker.
Die heer van goer, was die achte: ende hielt vanden sticht
leen, meest al zijn goet. Ende hij is geheten, des bisscops
poortwachter: Die heere van ijselaer, is die neghende,
ende hout vanden sticht te leen die amijde, ende dat daer
toe behoort Ende is genoemt, des bisscops bannerdragher.
Inden iaer ons heren: M: ende xxvij: optie: v: kalende van decembri,
voer die bisscop adelbolt tot gode, na dat hij dat bisdom
van utrecht, getrouwelike hadde berecht, xviij iaer.
Die begraven rust inder domkerke tot utrecht, die hi costa-
melike ghetimmert hadde, in die eere godes, ende sinte martijns
des edelen confessors

Van bernulfus den xx^te bisscop. xxiiij

Alse adelbolt die bisscop begraven was, so wert een groot
twedrachticheide, om enen bisscop te kiesen. Want om die coninck
coradus, mede quam, tot utrecht, alse dese twedrachtichede te setten.
Ende voerde mit hem, giselle sijn wijf, ende eerlike vrouwe.
Ende wat die coninghinne in drien daghen swaer was, ende want
bijder tijt was een kint te wesen: Ende hier om, so liet se die
coninck bliven in een dorpe hiet oosterbeke, in des persters
huys die bernulfus was genoemt: ende die coninck reet haeste-
like voort tot utrecht, om een dracht ende vrede te maken
den capittel. Ende als dese twedracht, binnen mochte, ende
niet een worden, zoe bleef dat capittel by besluyt an an
den coninck dat hij hem sette enen bescheiden wijsen
man, dien weerdich ware dat bisdom van utrecht te be-
rechten. Ende in dese tijt was die edel coninginne, een kint van

Ae. Hier pertinent
Zutphen, Zeelandt, Hollandia, Waterlandt pars, Amelanda — feuda
Co. de Ghemen, D. de Brederode
Ann. 1027
Dissensio in eligendo Epo.
Imp. iubente capitulo creat Epum.
die konynck tra…

van sonderlinghe scoenre vormen, ende ontboot den coninck mitter
blijscap biden priester bevinlicheit. Ende die coninck, blider hem
om dese begheerde botscap, alst ghene wonder en was, ende
gaf desen seluen priester dat bisdom: vernaemt: Utrecht
ende des bisscops staf. Ende alse bevinlicheit die xx. bisscop — Rex in Hollandia
geordineert is, makede hij vrede mitten grave van Hollant.
In desen tijd als doen iaer ons heren .m. ende xxxix, op — anno 27
die vi kalende van ianuarius, starf die grootmoedighe grave
Dideric, die pelgrim van Jherusalem was, ende begraven tot Egmont
inden cloester bij sinen oude vader, die alle sijn daghen
orloghede, ende berechte Hollant crachtelijcken xxvij iaer. Othildis — ~~xxvij~~
sijn wijf, die gravinne na hoer mans doot is si weder gevaren
in Sassen, die sterf op die seuende kalende van Julius, ende is daer
eerlike begraven:

Van grave Dideric, den vijften grave: xxxb

Na grave Dideric doot die pelgrim van Jherusalem was,
is Dideric sijn outste sone gehuldet: Ende gemaect die .v.
grave van Hollant, die een corte tijt die graefscap gebruycte.
Indien seluen iaer, starf die keyser Coenraet tot Utrecht, ende — Cunrad[us] in ... sepult[us] Traiecti Anno 104.
dat ingewant sijns lichaems is gebleuen aldaer, in die doem
kercke: Ende Henric, des seluen keysers swager, is keyser
gecoren, ende verhoghet in die keyserlike stoel: Dese
keyser Henric, woende in een corter tijt, die Slauen bestriden,
ende mit groter herevaert sloech hij sine vyande, int oest bat
conincklike. Dese keyser, had in sijn gheselscap een suster
die nonne was, daer een canonick groot minne an hadde, die — Canonicus ... nonnam, sororem Cesaris
hij mit subtilen soetlike woorden daer toe brocht, dat si hem
oerlouede tot hoer te comen inder donckere nacht. Ende als sij
stonden al heymelike slapen, sa viel daer een sonderlinghe grote — te samen
snee: ende dat morghenschijn begonde die dagheraet, der
nacht verdriven: waer om die canonick in grote sorge was,
hoe hij tot sinen capittel comen soude, op dat men sijn voet
spoere, sien niet en dat niet en bekennen. Daer voort is soet — Pergame...
hart ghenomen, ende die vorseide nonne nam den canonick
op haer scouderen, ende droech hem tot sinen capittel, ende
ginck al vroeghelike achterwaert, op dat men it of geven
ende in beider voeten, mer eens mensche voetspoer, en mochte
bekennen: Op der seluer tijt was die rike keyser
alleen vroe op gestaen, omme sorge die hij in sijn herte hadde,
hoe hij dat keyserrike orbarlijc, wijslike regieren mochte: ende sach
door een venster, van sijnre tabernakel van verre, dit wonder
ghesichte, ende lachede godertierlike in hem seluen. Daer na als
die sonne op was gegaen bat dese rike keyser, dese voerseide
canonick, dat hij diaken wesen der missen, ende die ewangelie
lase: Dien canonick die sijn geweten wroeghede, ende meende
dat hij in gheenre wijs dan en vonde, wat hi die keyser

IIIIJ

36 Florentius b. Comes. a° 34. cui uxor Gertrudis. Bernulphus erigit canonicatus S. Io. et S. Petri, ubi et sepultus est.

36 ~~bat~~ bar of simlicheide of dreighede, hij en mochtes niet ben
vrilen. En als den keiser sach, des canonics ootmoedicheit ende ge-
stancie, doe liet hij af, mit goeder herten, die begamelic-
heit. Doe gescheide, datter bisschop en die keiserinne,
ende een abdie ende bekeerden bijde den keiser te ghenen:
Doe dede dese keiser voer hem comen den canonic, ende die
nam zijn suster: ende sprac aldus. Lieve broeder, dese die
keiserinne die ons bisschop is, ghenen wij di: En wes voort
een reijn man, ende begeren van di, dattu di niet meer
onderwondes, namelic te zijden: Doe sprac hij tot zijn suster, wes
voort aen, een reijn wijf: ende wes abdisse, die der bisschop
is, ende die sorghe baden dienen ~~goeds~~ goeds, ghenen wij dij.
En gebieden di, dattu niet meer van eenre canonicke, seden
en laets: En als hij dit gesproken heeft, oversaghen si
elc den anderen, ende scaemden hem. Mit desen lichter corregie,
sijn si gekeert, dat si ulieden misdaet beterden, mit reinicheit
zijn ontsprungen. In desen tijden, als doen iaer ons heren: M: ende xlviij.
Mors Comitis Anno 1048. forte 1036. Wert grave Diderik van hollant, sijn vianden, dat si doer dordrecht
niet varen en mosten, daer hij voert doot geslagen, opten iiiide
van meije, van sijn vianden: dese grave diet, en had wijf
noch kijnt, ende was grave te hollant xij iaer. sijn licharem wert
gevoert tot egmonde, ende niet verwonder verhaert daer begraven.

Van florens den vi grave van hollant: CCCvi
Als grave diderik doot geslagen was, versamden hem die
ridders en knapen van hollant: En namen florens des voersijde
graven diderics broeder, die te voren was grave van vrieslant.
Dese florens, nam een wijf, die gheertruijt hiete. ende was hertoge
Missus hermans dochter, daer hij bij wan diderike ende florens, ende
een schoon maghet die mechtelt hiet. die, de coninc philippus
van vrancrijke, na haers vaders doot te wive nam. In desen tiden
St Petri St Iois Fundatio sticht bernulfus die bisscop tot sijn eren graeflicheit?
hij louns, tot utrecht twee kerken van canoniken, die eene in
Donatus con-fert medio pte St Salvatoris die eer van sinte peters des apostels, En die ander in die eer
sinte Johans ~~bap~~ baptiste, ende die halve canoniken van sinte Salua-
tor, sette hij te deventer, daer hij sticht een kerke, in die eer
St Pauli, Traiecti de q sinte libuinus des heiligen confessors. die abdie, die die ~~vader~~ heilige
c. 32 Ansfridus die bisscop gesticht hadde ten heiligen berghe, die sette
hij tot utrecht, daer hij sticht een cloester kerke, in die eer
sinte pouwels des apostels. Deser versam bisscop bernulfus
starf ende voer tot gode, doe iaer ons heren: M: ende liiij. op
Epi mors Anno 1054 die xiiij kalende van augusto: na dat hi dat bisdom over-
hadde berecht, xxvij iaer, die tot utrecht gevoert is, ende
daer begraven in den kerke des peters des apostels.

Van Willem den xxi bisscop CCCvij

Hollandia infendatur Episcopatui Traiecti.

Na Bernulphus die bisscops doot, wert gecoren Willem die
XXI bisscop, een gratmoedich man, ende een starc vechter. In desen
tyden als men screef iaer ons heren : M : ende lxi : Floris die graue — Comitis mors.
van Hollant, ende een onnaert prince, om wraken te doen van
sinen broeder, vergaderde hi een mogende heer, ende tooch teghen
die grauen, die sinen broeder gedoot hadden, die hi mit zeghe
verwan, ende ander vele, daer vele luden doot bleuen. Het geschiede
dat dese graue, die heren alte zere verhit op sinen dranck:
heel vermoeyt was, ende ghinck eens middaghes ligghen slapen
onder den scheme van een wilghen boem, ter Hamert: Ende daer
quamen onuerhoeds, die viande die ontvloden waren, van dien, die
~~die~~ die selue graue verslaghen te voren in den stryd verwonnen — Anno 1062
hadde: ende sloeghen den graue doot, ende vele syns wapentuers
mede, die mit hem sliepen, op die xiiij kalend van Julius.
Dese Floris was graue van Aestvrieslant, xxij iaer. Ende hij
was graue van Hollant, na zyns broeders doot, xiiij iaer, ende
wert geuoert tot Egmonde int cloester, ende mit grooter wer-
en daer begrauen

¶ Van Gheertruut der grauinne, ende Robert horen lateren man,
ende van Godenaert den hertoghe: XXXviij

Gheertruudt die grauinne van Hollant, na heer Floris hoers
mans doot: berechte zij Hollant, ij iaer. Ende daer na, nam
si enen man die Robrecht hiet: Ende was een ionghere zone,
heer Baldewyns van Vlaenderen. Ende dese Robrecht berechte Hollant
van weghen Diederic woghen syns stiefsoens: ¶ Willam die — Hom... 4. Ins...
bisscop van Utrecht, versach dat Hollant sonder bescermer was, ende
sonder vorst, ende dat die heerlicheit op een kynt gecomen was,
of in handen eens vreemden prinsen, versocht an heinricus — Eps Traiectensis impetrat infeudationem Hollandie
den roomschen coninc, dat hi hem verleende die graefscap van
Hollant: ende die abdie, van Egmonde: ende meende, dat hi mit
hulpe Godenaerts des heuerden hertoghe, dat ionghe kint, — Ducis Lotharin...
uit Hollant mit crachte wel verdriuen soude: Ende hier om, doe men
iaer ons heren : M : ende lxxi : quam die hartoghe Godenaert voer-
screuen mitten bisscop Willem, mit vele baenrren, mit trompen — Anno 1071
ende basunen, in Hollant. Ende daer teghen quam heer Robert, des kints
stiefuaders, mit blickende tekenen, mit blasende hoornen, ende mit
veel gewapender luden. Ende als sij versamenden, wert daer een groot
stryt. Ende int eynde most heer Robrecht wyken: Ende is, uit den
stryt ~~ghevl~~ ghevlucht, ende der Hollanders is daer dat meeste
deel doot ghebleuen: ¶ Robrecht, is mit sinen wiue ende mit
sinen stiefkinderen tot Ghent gecomen, ende heeft versocht al dat
ridderscap van Vlaenderen, tot syner hulpe: ende meende dat hij
woude striden teghen den graue Arnout, om sijn vaderlicke
erue, des hem die voerscreuen Arnoud, hem onderwonden hadde:
¶ Ende heer Arnout, versamende daer teghen, een groot heer,
ouermits hulpe Philippus des conincs van Vrancrijck, op dat hij
mit crachte mochte verdrijuen sinen wederpartije: Ende daer
streden sij bij Casselberghe, daer die coninc Philippus

verjaghet wort: ende grave Arnout doot verslaghen. Ende Robrecht die Vriese,
wort mit rechte, grave van Vlaenderen: Ende binnen desen, soe dat
hertoghe Godevaert, streden op die Oestvriesen, die hi verwan,
ende onderdede: dat geschiede, doe men screef ons Heren: M: ende LXXII
Bisscop Willem, die altoes sijn wairt hielt teghen jonchere
Dideric van Hollant, die timmerde een stark castel, tot Yselmonde.
Ende doer dien hertoghe Godevaert mitten heer, iiij jaer hadde
berecht, quam een van jonchere Didericks knechten, die Ghiselbrecht
hiete, ende verwachte den hertoghe Godevaert voirseit, als hi
ter heymelijcker camer ghinc, ende stack hem een doot wonde:
doe wort die voirseide heer, tot Utrecht gevoert, ende starf
al daer. Int jaer ons Heren :M: ende LXXVI op die :v: kalende
in meye starf bisscop Willem voirseit, ende rust in der gaerde, na
dat hi dat bisdom van Utrecht hadde berecht XXII jaer: Ende
is gevoert tot Utrecht, ende begraven onder der domkerke bij den
anderen eersamen bisscoppen:

¶ Van Coenraet den XXIII bisscop, Ende jonchere Dirc de v
grave XXXIX

Ende na bisscop Willems doot, wort gecoren een die [gestrichen]
Coenraet hiet, die XXIII bisscop, die keyser Heinric des vierden
also geheten, sijn bewinder ende meystere plach te wesen: Dese Coenraet
ontfinc vanden derden keyser Heinric, die heerlicheit van Oestvrieslant,
die die marcgrave, den graven van Hollant mit gewelt genomen
hadden: Dese bisscop Coenraet, volteynmerde dat castel van
Yselmonde mit arbeide, ende mit vaster wijsheit, ende besettet mit
sijnre manne. Int jaer ons Heren M: ende LXXVII, wert te rade
jonchere Dideric van Hollant, dat hi mit hulpe Robrechts sijns
stiefvaders, ende mede sijnre vriende ende maghen, den bisscop Coenraet
besette wonde buten castele van Yselmonde, ende sijn vaderlike erve
mit crachte weder crighen: Coenradus die bisscop, die dit
wel verstont, vermaende al heymelike sijn ridders ende sijn borgers.
ende bat hem, dat si te sijnre hulpe quamen, op een benoemden
dach. Ende sonder merre, soe is des bisscops volc, vergadert,
ende had een groot heer, mit banieren ende mit basunen: ende daer
teghens die Hollanders, mitten Scutten van Vlaenderen, quamen stoute-
like, mit horen blenkenden helmen, ende mit pompe vreselike
scheppende: Daer wort een dach van groten toorne. Wat die
niet groten kempen vochten daer onder onder een strijt, van beyde
ziden Ende int eynde alse die strijt lange tijt geduert hadde,
bleven daer van des bisscops side, vromighe vechters. Alse
die grave Gerlacus: Lambertus, die proest van Deventer:
Walmarus, een priester van Sinte Bonifacius. Wezenbolds, ende
Ghiselbrecht ridders. Ende daer toe, menich stout wapentuer,
ende scutte, Scaltknechte ende borgheren ¶ Verwinnende vercloeke voer-
liep des bisscops heer zeer den meest blode. Ende liep
onsedelike totte scepe, soe datter sonderlinge veel verdroncken.
Die bisscop Coenraet, die sach dat die felle strijt, dimmer
aen meerde, ende dat groot verlies van sijnre volke an starende,
ghinc hi hem dat castel voirseit, ende die toorne te besetten,

Eccl[es]ia S. Mariæ fundatur

Theodericus 7. Com. 35
vxor Withildis filia ducis
Florentius 8. Com. 30.
vxor Hadewygh

ende die voorborchte mit scutten te bescermen. Mer die hollanders
die stormeden mit en ruste mit bliden ende mit magenelen so
dat si die wijchuse des casteels, ter te braken. Ende die
vlaminghe verdreven mit scutten die borchsaten vanden overste
vanden muren. Alsoe dat conradus die bisscop, van noode
moste op gheven dat casteel, ende alle hollant ende desen welgeboren
diderike, quijt schelden. Ende als dit gedaen was, dede
deze ionchere diderike, den bisscop groot eer. Ende liet
mit sinen luden, vriliken weder varen in sine stat. Dese here
diderick, die is die seuende grave van hollant. Ende nam een wijf,
die withildis hiete, des moghende hertoghen dochter van sassen,
daer hij bij wan een zone, hiet florens, die na hem grave wert.
Ende een dochter, hiet mechtelt, een scone ioncfrou. In desen
tijden als doen iaer ons heren M: ende lxxxx gaf dese grave
diderick, den scepper zine ziele, na dat hij hollant hadde
berecht xxx iaer, ende hij starf xxx iaer na sijns vaders doot,
des regimend hij was ii iaer: Ende robrecht zijn stiefvader
viij: Ende hertoghe godevaert mitten horinck viij iaer: Ende hij
lichaem wert begraven tot egmonde, inden clooster op die xv
kalende van decembri, inden iaer ons heren voorscreven: Ende
die gravinne withildis sijn wijf, starf op die viij kalende,
ende wart begraven bi horen man, inden clooster voorscreven:

Van florens den viij grave van hollant: cl:

Na dat grave diderick gestorven was, wart florens zijn zone,
grave gemaect van hollant. Ende nam een wijf, die petronella
hiete. ende was des keysers lotharius suster, daer hij bij wan
drie zonen. een diderick: een florens: ende simon. ende een dochter
die hadewich hiete: Dese florens, was geheten die vette.
ende was scone van live, vroedsaem van harten, milde sijnre
almissen, alle luden eerbaerlic, ende niemant scadelick. Ende
hadde meer duechden ende rijcheden, dan yemant van sinen voor
vaders. In desen tijden, dede bisscop conraet, tot sijnre ewiger
memorie, stichten een kerke van canonike, ende an die west
side vander stat van utrecht in die eere onser vrouwen daer
hij den gront also slijkich vant, dat hij dat fundament vanden
pilaren, niet vast maken en mochte: Des was, een meester
geselschap een vriese, ende hiet plebeius, die hem vermat, op sijn
lijf, die kerke wel te funderen, daer hij of rijcheit een groot
gelt wan om, dese bisscop gaf desen voorseyden vriese zone,
zunderlike poorte, ende milde gave, alsoe dat hij vanden zone
vant dese heymelike meesterije. Ende voltemmerden die beghonnen
kerke, in die eere onser vrouwe, van scone werke. ¶ Waer
om, dese vriese gheen een niet ... dese voorseyde bisscop,
ende versierde, hoe hiem ter doot brenghen mochte. Ende daer na
inden iaer ons heren: M: ende xcix. also dese bisscop conraet,
na dat die misse gedaen was, ende hij sijn heymelike
gebet gedaen hadde, ende hij allene was in zijn huus gaen
legghen slapen:

Comes recuperat a Conrado Hollandiam.

Mors Comitis.

is mit siege in ... mit live wel ghesteect: zijn graefscap van hollant

Anno 1091 sic He... et bene.

Een bisscop Willem een iaer: dat maket te samen xv. iaer. Ende ... Foderick als voren xv iaer, maket ... iaer.

Eccl[es]ia S. Mariæ

Eleberius.

Mors Ep[iscop]i Anno 1099.

[illegible] quad dese vorseide brieve, ende oversach dat hij dair stede en
stede ter hadde, ende omme des vrients rade toech hij sijn mes,
ende stac doot den eersamen bisscop: Dese bisscop, berecht dat
bisdom xvi iaer. Ende op die viij kalende van maye, wort
hij iammerliken gedoet ende begrauen inder sinte merten kerke, dat die
hij sticht in die eer onser vrouwen. Ende die brieve, quam weer
stat, ongescaerdt ende ongeheelt.

¶ Van burchardus, den xxiij bisscop. xli

Na dat bisscop conraet, dus iammerliken vermoert was,
wart gecoren die xxiij bisscop, ende hiet ~~burchardus~~ burchardus,
een heilich man, milde, ende barmhartich. In desen tijden
sende die paeus wt een cardinael, die hildebrandus hiete.
ende die quam in gallien, op dat hij dair wt verdriuen soude,
die ontrouheit der symonien. Ende alse dese cardinael voer
mit rechte tughen enen bisscop die dair of berucht was,
Ende dese bisscop, die ontsculdighen die hem bedraghen woude,
woude om rechte mit gelde: ¶ Doe seide dese cardinael,
die legaet was: wi willen laten rusten, der menschen ordel,
ende laten voert gaen, dat godlike recht. Wantet seker is ende
openbaer, dat eens bisscops gracie, is een gaue des hei-
lighen geestes: Ende of du, en gheen menscap en hebste
mit symon magus der coemscap des bisdoms, so spreect
Gloria patri et filio, et spiritui sancto: Dese bisscop, die dair angheclaecht
sculdich was van symonien, sprac sonder anxt ende blijdelike
Gloria patri et filio: mer hij en mochte niet spreken, et spiritui
sancto: Mer doe hij weder bisscop gheset was, doe sprac hij
dat vers volcomeliken al wt: Gloria patri et filio et spiritui sancto.
Inden iaer ons heren, dusent: C: xij opten xv kalende van
iunius: burchardus die bisscop, rustet in onsen heer, na dat hij
xiij iaer, dat bisdom hadde berecht van vtrecht: Ende wort
begrauen in die domkerke, beden bisscoppen, die voer hem
geweest hadden. Inden seluen iaere, wert doot gheslaghen
van sinen vianden, rodolphus die domproest van vtrecht.

¶ Van godebaldus, den xxiiij bisscop. xlij

Ende alse burchardus die bisscop afliuich was: wart gecoren
die xxiiij bisscop, ende hiet godebaldus, een goedertieren man,
wijs ende van geestelicheit milde. Wat in dien iaer ons heren: M: C:
ende xx, so stichte dese vorseide bisscop een cloester, in een
broeclant, dat eerlic was: van moniken, ende van nonnen,
tot oesbroeke, in die eer marien der ewiger maghet, ende
sinte laurens des hoghen martelaers: Ende om dat mit
dat cloester, die regule der oorden, so vast plach te houden,
so hiet men wilhelmer, der oorden der broeder. dair plach

Margin notes: [illegible] — Galliae symonia. — hic tandem [illegible] pontifice — Divina sors super symoniaco. — In summo — Rodolphus archidiaconus. — Cloester to Oesbroeke — Laurens [illegible]

Theodoricus 9. Com. 36 a
uxor Sophia Otton. Com. Pal.
filia de cuius vita et morte c...

groot versamenynghe te wesen. wat daer ooc bloeide alre stren-
ghste, die regule van sinte benedictus oorde: Dese bisscop verdreef,
die canonike regulier, die in middelborch plaghen te woen-
en in walcheren, om horen onreynen leven: Ende sette der wedder
in monniken vanden oerde van premonstreit. die hij oec tot
antwerpen, tot sinte michiels cloester ¶ In deser tijt was ghe-
meyn concilie inder stat van reyms, daer men ondersochte van
vele orbaers der heiligher kercke. Ende op die tijt, was
godebolduus die bisscop siecke, so dat hi den paus ontboot, bij
sinen naesten bisscoppen, mit brieuen, dat hij van noode niet
comen en mochte. Ende bat oetmoedelike den paus, dat hij
om die eer der heiligher kercken van utrecht, hem ende sinen
nacomelinghen, weder gheuen woude die bisscoplike, die si
in langhen tijden niet gehadt en hadden: Alixander, die doe
paus was, die nu alse genoemt, ontfinc sijnt heren bisscops
godebolduus brief vriendelike: Ende om vrienscap, die hi
ondelinghe hadde, so dede hij sine bede vriendelike, ende gaf
hem, ende sine nacomelinghe bisscoppen tot utrecht die insule.
Die reden waer om die bisscoppen sonder desen waren, is
genoech seijt hier voer, in sinte bonifacius leuen ¶ Inden iaer ons
heren voerscr. graue floris van hollant, die die vette hiet: ende
voerdedinger der kerke van utrecht was: starf op die iiij
nonas in marcius: na dat hij xxv iaer, die graefscap van
hollant in vreden hadde berecht. Ende wert begrauen bi sine
ouders tot egmonde, inden cloester, der hij eerlike rustet, onder
een marmersteen ¶ Petronilla die grauinne sijn wijff
die veel aelmissen gaf voer haers mans ziele, Ende stichte
een cloester van nonnen van sinte benedictus oerde, in die eer
van onser vrouwen ende sinte lourens des gloriose mertelaers,
bi horen castele dat rijnsborch hiet: die daer na, op die
tiende kalende van junius, salichlike rustet in gode, ende is inden
seluen cloester begrauen, mit costeliker vtuaert

Abbatia premonstrat. in Middelburch
S. Michaelis Antwerp.
Concilium Remense
Fischarius epo Traiectensi ... stola
... tempore ... 15
Comitis mors Anno 1121.
voer Abbatia in Reijnsburch

¶ Van diderick, den ixe graue van hollant xliij

Na graue floris doot, wert diderick sijn soon, die ixe
graue van hollant, ende nam een wijf hiet sophie, sij was otten
dochter van rinneghen, des palants graue, daer hij bij wan,
ene floris, die na hem wert graue van hollant: Ende otte,
die graue van bentem wert: baldewijn den bisscop, ende pilgrim
den borch graue: Sophia, die abdisse, hadewighe die nonne,
ende petronelle een scoon iocfrouwe ¶ In dien tiden als dien iaer
ons heren: m: c xxv keiser henrick die iiij, wart uutrecht
siec, ende bestarf daer der naturen scout: Wies ingheweyde
gheleghet is, in midden waerde des choers vander domkerke,
in een hooch stede, daer in voer tijden des keisers corpus
inghewant geleit was, die sy oeuer oude vader was. Ende
lotharius die edel hertoghe, die graue dideriks oem was

5. ... monitabio ...
... Henricus 4
Franck in ...
et in ...

42

Siccitas memorabilis.

van hollant wert keyser gecoren vanden vorsten. Ende hoochliken
verheuen, ende geset mede conincliken stoel: Dese keyser lotharius, nam
~~vaders~~ kerke van utrecht die graefscap van ~~oostmerslant ende~~
oostbergen, ende van westbergen, ende oostmerslant: ende gaf se der
graefscap van hollant ¶ In desen tijden, was in vrancrijk,
soe groote droechte van grote hitte der sonnen, dat alle
fonteynen putten rivieren ende meren verdroecht waren, soe
dat die eerde scoerde, ende der sonnen quaet vier, dat brande
ij iaer lanck, dat ment niet blusschen en mochte. ¶ Inden
iaer ons heren M C ende xxviij, wert die bisscop god-
boldus beswaert mit siecten, ende nam an die oerde in dat
abdije tot oostbroeck: na dat hij dat bisdom van utrecht,
xv iaer lovelike hadde berecht, die daer na sterf
op die ander idus der novembri. Ende inden selven cloester
hadde eerlike begrauen.

Frisia orientalis, infertur epo, et datur comiti hollandie.

incendium globa terrestris per duos annos Anno 1128.

Epus, fit monachus in oesbrouck et ibidem sepelitur

¶ Van adriaen, den xl. bisscop. xliij

Ende alse godeboldus die bisscop afliuich was, wert gecoren
adriaen, die xl bisscop. Ende was geboren van cuijk, ende wijs
ende eerbaer, milde, ende barmhertich: ¶ In desen tiden, die graue
diderik die sijnen vaderlike doen sonde, om sijns ouer oude-
vaders doot die tot hamont geslagen wert, bij dordrecht:
Ende tot allen steden daer hij mochte, soe hielt hij machtige
laghen, om hermannus van cuijk te slaen: Ende al soe menich-
werf dattet niemant soenen noch breken en mochte. Doch ten
leste dat die bisscop adriaen voirscreuen, die menighen arbeit ende reise
daer om dede, dat hij den twijst vanden ouden nijde, inder
hant nam, ende maecte een vaste soene ende vrienscap. Also
dat hermannus sonde doen tymmeren, een cloester voor grave dide-
rik zielen van hollant: Ende daer toe gheuen, van sinen goede,
daer die monniken of leuen mochten: Ende hier om, is gesticht,
dat cloester tot sinte marien weerde, in die eere onser vrouwen.
Ende daer, worden monniken gebrocht van laudun, vander
oorden van premonstreit, die daer gade dienen souden, ende
bidden voer grave diderics ziele. ¶ Inden ~~xx~~ iaer ons
heren M C ende xxxij, in eenre wijnter tijt, dat alle vrieslant
mit ijse ouerbrugghet was: te reise vergaderde grave dide-
rick een groot heer, ende toech in westvrieslant, ende daer
teghen quamen die vriesen, mit pijcken ende mit stenen,
harde vreselike: Daer sij vochten stoer striden op een dach,
daer vele vriesen doot bleuen: Ende dat ridderscap van
hollant, die den zege wonnen, sij keerden te hollant gekeert,
mit vele geuanghenen ¶ In desen tijd, florens die men den
swarten hiet, versetten hem teghen grave diderik sijnen
broeder. Waer om dat hij hollant rumen moste, ende voer totten
westvriesen, ende woirt hair hulpere teghen sinen broeder.
Ende toech mit hoeren hulpe, ende verbrande alcmaer, ende die
kerke, ende oerloghede een gans iaer, die kennemaers helpende

Abbatia in Mariens weerd.

Bellum inter Theodericum et Florentium fres.

Ende hem sijn bij gecomen, menighe luden van minder macht,
ende van natuer gierich, ende toghen mit desen florens mit
heer cracht alle kennemerlant ende overvielen alt lant, ende grave
diederic wandghen mede al tot haerlem toe: Ende toghen
der nacht, toghen sij weder in vrieslant. Grave Diederick
versamende een deel wapentuyrs, ende overvielen die ghene
die mitten vriesen an gespannen waren, toghen hem, na
sinen wille hij daer selver ghiselen of nam: lotharius die
keyser die hoer beider oem was, bekende die mare van
deser twidracht. Ende seide een zijnre prelaten in hollant, dat
hij dese broeders versamen soude: Ende alse dese twidracht
gelevet niet, begonde dese selve florens een nyeuwe [illegible], daer
hij [illegible] daer an om doot gheslaghen wert: wat
godevaert van arlisberch, ende harman van kuyck, beide
heren [illegible] grave, ende lieve gebroeders, hadden een
nichte, hiet heilwich, ende was alleyden hoerre zuster
dochter, ende arnolde van zolhem [illegible] was: Dese heilwich,
nam heer herman van kuyc, in sine hoede, na dat hoer vader
ende hoer moeder gestorven waren. Wat hij hoer oem was:
Die ghene die deser ionfrouwe dienres waren, an saghen
des voerseyden florens manlicheyt, ende sine doghet, ende wonden
hem hulden: ende ghaven hem dese voerseide ionfrouwe
te wive: ¶ Mer die grave herman van kuyc, mitter
hulpe grave godevaerts ende des bisscops adriaens, ende wonden
dat huwelic niet gehenghen: ende wederstonden desen florens mit
al sijnre macht: die van utrecht, licht om anders bedde [illegible]
ter, of om liefte van heer diderie, so quam hij florens, in
hoer stat te comen, ende wonder tot, alst hem gaedlike was,
ende deden hem oec mede hulpe te vele tijden: ¶ Daer
dat dese selve florens, mit crachte brande dat inden stichte,
bernende, ende alle dorpe in versmadenisse des bisscops
adriaens: Herman die heer van kuyc, voerseyt alst die
gescrevet is: [illegible] hij weder laghen, om te legghen al
heymelike: ende varen desen florens: Doen hij niet openbaer
[illegible] niet en mochte weder staen: ende leide hem laghen
buyten der muere, bij der stat van utrecht: ende huyde
daer zijn wapentuyrs, daert heymelikst was in der donker
nacht: die daer wachten, alse florens uut comen soude te
iaghen mit sijnre ioghen geselscap, als hij gewoen was:
Ende als die dach op ginck, ende die sonne lichte die velde,
ende die [illegible] velde sach, quam florens heerlike
uter stat, mit sinen ieghers, die valkenaers waren: Ende
quam [illegible], in sijnre viande laghen, alse des niet en
wiste. Ende alse hij dat sach, sloech hij sijn paert mit sporen,
ende rammede hem doen [illegible], ende keerde hem ter stat wert,
mer hij storte neder mitten paerde, ende sine viande ver-
volgeden, ende sloeghen doot mit grooten nijde: ¶ Lotharius
die keyser, die heer [illegible] was, om sijns neven doot,

Grave van Arlisberch.

bad

qui ob id, etiam patri suo [illegible] et [illegible] [illegible]

Comes de Cuijck per dit nomen Comitis

En na Hermannen van Cuijc, mit rechte ende mit oordele
syne goeden, die werdicheit sijns namen, die te voren over
alle landen grave geheiten was. Grave Diderik van Hollant,
om wrake van sinen broeder, voer hij mit crachte int lant
van Cuijc, ende warp die castele neder, ende verbrande die
dorpe ende vernielde alle die heerlicheit, off een worstinne
ware. Ende Hermanne verdreef hij wt sijnen lande. Ende te leste
na des keysers Lotharius doot, wert Hermanne des grauen
Diderichs man, ende swoer hem hulde, ende quam weder op sijn
goet. Ende die bisscop Andries, wert weder in sijn bisdom geset.
In dien selven iare, een ridder die Fulcolt hiete, ende alsoe
men seide dat hij mede sculdich was an Florens doot,
ontgaen wesen laghen, die grave Dideric om hem geleit
hadde: ende swam over den stroem der Mase, mit sinen
paerde: die hem sere verblide, om dat hij der doot
ontgaen was. Ende daer worden ongebrocht, heilige mannen,
monicken der abdy van Premonstreit, die genomen worden
wten cloester van sunte Marien, verre: In dien selven iare,
die bisscop Andreas, sette .xij. priester, wadde kercke tot
Staueren, om horen ommersamen leven. Ende brochte daer
weder van ortbroer kinder, monicken ende nonnen, ende premonstres
vergaderinghe: Die bisscop voirseit, berechte dat bisdom
vierch, .xi. iare: Ende starf inden iare ons heren: m. c ende
xxxviij, op die xij kalende van Julius, ende wert begraven
mitten anderen eersamen bisscoppen, tot Utrecht:

Kuinck fit vasall[us] comitis Hollandie

Andreas restituitur

Berne

† ... maerkte daer / ...ae, vnd zijne rustete / ...r bernes hiet / ...n cloesthkerke / ...aer hi mede p[r]oeden / ...e, en mede ken / ...om goeds, daer hi / ...en doot, ende / ...ontfaen was / Staueren

Staueren, fit abbatia, monachorum fit et monialium

Van Hardbert, den xxvi bisscop. clv:

Doe bisscop Andries, gebleven was, wart gecoren een, die
Hardbert hiete, die xxvi bisscop, een gestadich man,
ende sonderlinge neerstich die paepscap ende gode regiment te
houden: ende hij was geboren van Beern: Dese bisscop, voer tot
Romen, om saken die noetorftich waren, ende als hij weder quam,
vant hij groote discorde ende twidracht, in Drenten lant. want
die burgers van Groeninghen, onderlinge vochten ende stormden, ende
vesten zunte Walburghen kercke mit groten hogen wijchuse,
off een castel gewracht hadden: ende stormden daer of, ende daer
an, mit scutte ende mit slinghere. Ende om dese onrust, so
voer dese bisscop sonder merren tot Groninghen: ende want die
misdadige lude van die kercke, die hij al daer toe brochte,
dat sij hem sworen, wadden godshuijs niet meer te maken
een wichthuijs, of een oorloghes huijs: noch dat sij die
stat niet ofmeren en souden. Mer dese bisscop, die sijn
eer broeder verhoffen wonde, te grave stade ende last des
bisdoms: gaf den een, te leen van hem te houden, die
borchgraefscap van Groeninghen. Ende die ander, die castel-
lenscap van Coevorden + wat daer te doen plaghen die
bisscoppe, selve of hoer marscalke die heerlicheit selve
te berechten, dat hem niemant, hadde noch moijenisse.

Ecclesia Romana p[ro]fitetur

Drenten

Groninga

Groeningh / Coevorde

v[ide] s. fo. 49. 1 fa.

hertand fruit restituitur ... [illegible]

in en dede. In desen tiden, Otto die palaeys grave opte zijn, castelein tot benthem, grave dideric van hollant zijn suster man, meende die Twente te verwoesten, ende hi en mochte niet maer wederstaen vanden bisscops vrienden. Die bisscop: ver-gaderde dair teghen, een cleyn deel wapentuychs te perde, die hem wel beter die alre sterste duutsche, hem te beleiden vermat: Ende quam teghen desen palaeys grave, bi hem, mit grooten gelude van basuynen, ende sterf in opten velde teghen desen palaeys grave, dair vele lude doot bleven, ende vele geiaghet worden, die doen bosch ontscholen. Dair bleef doot, Otto van biele die grave: ende dair wort gevangen, Otto die grave van palaeys, ende voert tot utrecht ghesant, dair hij in hoechlicher vangenisse gehouden wort. [Twenten. Bellum inter Comitem et Hollandiæ]

Ende als grave dideric van hollant, verhoerde dat zijn swager gevanghen was, ende sijn, vanden bisscop verslaghen ende verwonnen was, doe vergaderde hij al sijn macht, ende vriende ridderscap, ende besat die stat van utrecht mit crachte, al om, mit tenten ende mit pauwelioenen, ende rechte sijn mangonellen. Ende als al sijn ontfermichede op gerecht stonden, die herde vreeslic ende angstelic waren, dair hij die stat mede stormen ende die mueren mede breken woude, ende die wonnighe mede ontvolen, ende mit allen verbarmen die stat: Dese bisscop, die niet en had also vele lude, dair hij dat grote heer mede verdriven mochte: mair dair hij ter noot sinen zijn stat mede houden mochte, bedachte hem, als een goet herde, dat hij woude zijn lijf ende zijn ziele, stontelike setten voer zijn scape, ende sine stat verlossen vanden herden storm: Wair om, hij te samen dede comen, zijn clergie ende zijn volc. Ende dair dede, dese heilige bisscop, een sermoen, ende dair tiden gheboot hij den leken luden, bider bannen ende bij horen live, dat si op dien dach, uter der stat niet en ghinghen, mer dat si op der mueren bleven, ende hoer stat bescermden. Dese bisscop mit al zijnre clergie, dede alle hat sijn geestelike wapen an, ende ghinck ter poerten uut, mit cruce ende mit vanen, ende gaf hem selven ende die mit hem waren, willichlike totter ontfarmender martelie: Ende aldus ghinck die gemeyn clergie, voren, die witte ornamenten, ende na zijn stat, ende die bisscop ghinc alder achterst gecleet mit sijn ornamenten, ende droech in zijnre hant, die blissen des hemels, dat was dat boeck dair hij den grave van hollant mede vermaledien woude: Ende als men buten uut hier des gewair wart. doe wart dair een groot rumoer inden tenten. Want die hollanders, als si saghen die vanen, ende die witte lude, waenden si, dat die bisscop mit sinen burgheren gewapent quame, om mit hem te striden. Doe ghe-boot die grave dideric sonder merre die basunen te blasen, ende die metalen hoerne te sueghen, ende die banieren te

[bolfe]

[Admirator ... eps, ende clero, Smidelahis ... Vide ... ingressio Magdalene ... 1315 ...]

[Ann...]

te nemen, ende toghen des bisscops heer te striden. Ende
alse die hollanders waren steden, ende den bisscop vaste
bi comen saghen, ende si die edele blaets hoemels: ende meer
werde begheerden dan strijt, des si hem alle zeer verwonderden,
doe si saghen des bisscops volstandighe herte, helden si hoer
hadden stille, ende en maecten gheen bloet stortinghe: Ende alse
dit die grave Dideric zach, bedochte hij hem zelven, ende
scaemde hem, ende wart berouwet mit groter wille, ende versuchte hem,
ende dede of sinen helm mit den teiken van sinen scilde
mitten lewe, ende sijn gulden cornikel: ende onghescoyt knielde
hi voer den bisscop, ende bat hem genade: Ende bat hem, dat
hij die blessen der malediccien, op hem nit en dede. Ende
die bisscop, nam op die voerseide grave dancbaerlike, om dat
hij in rouwen was van zijnre misdaet: Daer na bleven die
voerseide paerten, alsoe god dat gaf, ghetrouwe vriende: Ende al
hoer daghen, bleven si te samen ghebonden mitten bande der
minnen: Wat om liefte van grave Dideric, gaf dese bisscop,
den palaijs grave otten quijt van zijnre vanghenisse. Ende
otto gaf sinte martijn sijn casteel tot benthem, ende ontfinct
weder vanden bisscop te lene: Ende onlange tijt hier na,
dese selve otto, die een wonderlike schoon man was, wort
iammerlike doot gheslaghen, van graven hermanne van salme:
Ende otto van hollant zijnre zuster sone, alse sij erfname,
wart grave van benthem, ende wort [illegible] casteleijn ghenaemt.
Inden iaer ons heren: m: hondert: ende ~~[illegible]~~ xxxviij: grave dideric
van hollant, voer pilgrim tot ~~[illegible]~~ Iherusalem: Ende des ander
iaers, quam hij weder door ytalien, ende versochte den paeus,
daer hij gaf sinte peter onder een iaerlicxsen tijns, beide
voert cloester tot egmonde, ende voert cloester tot rijnsborch,
iiij scillinghe engelsche. Welke cloesteres, zijn voervaderes,
hadden ghesticht, van fundamente opwaert, ende rijcelike gherent
hadden mit hoer goede: Die paeus innocentius, die ander
alsoe ghenoemt, heeft dese twee voersz cloesteres ontfaen,
totter heilighen kerke van romen, mit haren besittinghen,
die si nu hebben, of namaels hebben moghen, ende rijke gedoemt.
ende heeft dat ghesterket, mit zonderlinghe vrijheit ende previ
legien, dat si onder paus zijn sonder middel: Hardebrant
die deser grieven een wel vervolgher was ghenoemt: quam een bisscop
tot egmonde, ende dede daer lesen, voer tsel selver kerken
die privilegien, die den paeus den cloester ghegheven
hadde: Ende alse vele, als in hem was, so sterkede hijt
mit sinen open brieve. Inden iaer ons heren: m: c: ende
xlviij: wort die stat van utrecht ontsteken, mit groten brande,
die een mit gheleste en [illegible], ende brande voel na al te
ghemale: Ende daer verbranden inden zelven oghewalle, sinte
martijns kerke: sinte peters kerke: sinte pouwels kerke,
ende sinte iohans kerke: Mer sinte saluators kerke, bleef

Benthem, Eccl. feudum eccle.

Com. Holl. peregrin. Hierosolymitan.

Egmond et Reynsburch, dat. eccle. Ro. et ob id immediate sub Pont. Rom.

Incendium Traiecti 4 ecclesiarum et primum sancti S. Salvatoris dicati.

ou̅brant, dat groot wonder was Ende sunte stephanus outaer bleef mede ongheqnetst: die ierste capelle die vast bij sunte saluatoers kercke staet Ende bij clemens tijden, die willi- brordus hiet, gesticht wort in die eere des heylighen cruces, die verbrant mede, ende al dat dair in was, sonder sunte salua- toers beelde, dat bleef onverbrant. nochtan dattet cruce dair an ghenagelt was, alremale verbrande: ende die nagel mede [dat beelde] wort bruyn inden brant: waer om datment noch hiet, dat bruun cruus. Doe quamen die clercs mitten ghemenen volck, ende namen dat heylighe beelde mit grooter deuoteliker eren, ende droeghent, all singhende mit ympnen ende psalmen, in sunte saluatoers kercke, daert noch staet. [Inden iaer ons heren: M: ende C ende l: op die iij ydus in nouember, voer bisscop hardbertus tot gode, na dat hij dat bisdom van vtrecht hadde be- recht, vij iaer: ende wort begrauen inder domkercke tot vtrecht: die in sijn tiden waren, die graefscap van oestergho ende van westergo vandes comites geuaerdes hadde, wederom ontfinck

Van hermannus den xxvij bisscop xlvij

Na dat hardbertus die bisscop ghestoruen was, wart groote twidrachte inden capittel. Want die hoghesten mannen der kercken van vtrecht, als die diderick graue van hollant, heinric ionghe van gelre, ende diderick ionghe van cleue, baden datmen kiesen woude hermannum den heren, den proest van sunte gereons tot colen, bisscop te wesen tot vtrecht: Die burgheres van vtrecht ende van drenten, mitten lantvolke, baden datmen frederic mitte heyninck bisscop maecte: Mer die mogheste partije des heren, verwonnen dair die starcke partije der burgheren: Ende ionghe diderick van hollant, brochte desen hermannum, int besit van dien bisdom: Ende maecte hem onderdanich, alle die hem teghen waren. Dair na ij iaer, sende die paeus enen cardinael, die dagheden beide dese twee ghecoren, tot ludic. Ende daer bewerich dese voersinde hermannus, beiden zeluen cardinael ende den paus coemaert, dat hij dat bisdom behielt: ende is die xxvij bisscop van vtrecht. Dese hermannus, was saft van sinnen, ende goedertieren, so dat in zijnre teghen- woordicheit doetslaghen gheschieden: want hij en mochte die borgheres van binnen haerdechte niet verbieden noch en conde zij onderdaten bute niet bedwin- ghen dat si hem onderdanich wesen wouden. Onder desen bisscop [hermannus] begonden die ierste steen muer der stat van vtrecht, also ict naest ghevonden can. Inden iaer ons heren: M: C: ende: lxij op die xi kalende van aprille, doe was die muer al ront. om trent der

vide 5. 7. 19
In tenebro, mo S. Saluatoris
[dair dat beelde an ghenagelt was]
Wilbrechte
Frisia occ. takes restituit epo
Contentio de Epat
Primordia ... Traiectensis Ann. 1162

Monstra prodigia — Ende middernacht, openbaerde een groot tieken, ende ghinc
sterre vallen maen al om, ende bleyckede off er ieghen
boghe hadde gheweest. ende vander selver maen, gingen vier
rayen, eens voets, ende streckede vander maen al totten weghe.
Ende die sterre, die inden weghe ende inden rayen stonden,
Terremotus, per annorum — en lichten te min mit Groot eertbevinge gheschiede
ter: ende duerde wel xv iaer lanc: waer of dese iiij
steden ghedestrueert worden: Tripolis: damascus: Anthio-
chien: ende cathanama. Daer alte vele menschen die doot
bleven, van mannen ende van wijven, ende van kynderen, wel
Ende dusent: In desen selven Jaer, destrueerde keyser Vre-
Mediolanum, destruitur — derick, die stat van meylaen, ende werp die muer neder,
ende verbrande die stat. Ende doe nam die reynolphus die
Corpora trium regum Coloniam vehuntur — eertsche bisscop van colen, der heiliger drie coninghen lichamen,
ende voerdese tot colen. Int iaer ons heren: M: C: lxv,
doe toghen die Westvriesen, die men drechters hiet,
ende verbranden die naeste dorpe van hollant: ende meest dat
kerspel van sarnden branden si, ende deden groten roef
van damme. die ridders van haerlem, die stoute orloghes
luden waren, mitten dorp luden van ouderp, quamen manlike
tieghen: ende slogen hem die vriesen doot, ende zy mit eere
weder binnen haerlem ghekeert. Int iaer ons heren
In summa. — m: C: lxij starf die bisscop herman die goede, na dat
hij vi iaer bisscop hadde gheweest tot vtrecht, ende starf
op die vi kalende van aprille, ende wert begraven inden
Doemkerke tot vtrecht

Van godefridus den xxviij bisscop xxviij

Na bisscops hermans doot, quam keiser vrederick
tot vtrecht, ende vant wiselike die tweedracht des capit-
tels, alse van eenen bisscop te kiesen: also dat godefridus
van reen die doemprovest was, wert ghecoren die xxviij
bisscop, een heerlic man van groter mogentheit. In desen tiden
Comitis mors Anno 1163. — als inden iaer ons heren: M: C: lxiij: opten maent van
augustus, bleef graue Diderick die vierden doot, die die
graefschap van hollant wiselike berichte xxxij iaer, ende
wert begraven tot reynsborch inden clooster, dien hij oldinge
Sophia comitissa peregrina Hieros. et S. Jacobi — daer te voren anders paeus vercreghen hadde, privilegien
en vriheit dat si exempt sy, dat is sonder middel
onder den paeus te sijn: Sophia die vrouwe: ver-
stonder, bleef na hoers mans doot altoos inden weduwe
staet vasten ende inden almissen te geven, sonder of laten: Ende
Wat god deser vrouwen, mirakel dede, by heuren leven — was sonder twivel heilich: Want dese heilige vrouwe
reyn wou bedevaert an nam: ende toech op den wech
tot sinte iacobs in galissien: Ende quam bi ongevalle, onder
moordenaers, diese wilden doot te slaen ende hoer
cleinoet te nemen: Mer moordenaers, omme wille dat

Florentius 10. Comes. a° 26. 47
vxor Ada Henrici Scothorum regis filia

sinte iacobs, dede si god al stille staen, dat si hem niet
verroeren en mochten: ende ten ghenen wijs mochten si haer
ach doen: ende saghen, dat si bestremt was mit godli=
ker cracht, ende en dorsten haer niet genaken. Mer — Miraculum S. Iacobi
dese voirscreven roevers, als si dit mirakel saghen, versochten
si hem, ende baden genade: daer bat die zalige vrouwe
1 offeringhe — den almachtighen god, voer die moerdaers, dat hij
hem ontfanc. dese vrouwe die god lief hadde, is
drie werf gevaren tot Iherusalem, die aldaer salichlike — In Hierusalem.
rusten in gode, op die vi kalende van october, ende wart
~~begraven tot Iherusalem die al daer salichlike rusten in gode.~~
Ende wart begraven tot Iherusalem inder duytschen hospitale.

Van grave florens, den x grave, xlviij

Ende na grave Dideric doot, wart florens zijn soen
na hem die x grave van hollant. Dese nam
een wijf, die Ada genoemt was, des moghenden
conincs henrics dochter van scotlant, daer hij bij wan
Diderike, die na hem grave wort van hollant: Ende
willam, die grave wert van oostvrieslant, ende florens
die domproest tutrecht was: ende robrecht, die een
richter in kenemerlant was, ende dochteren drie,
Elizabeth, adelheyt: ende margriete die gravinne van
cleve wart. In desen tijden, als doen was die jaer ons heren
m c ende lx. begonden die drechters hem te versetten — Oorloge tegen de bisscop
teghen die bisscop, om die borchgraefscap van
groninghen. Ende zeghen in haer hulpe burghers van
utrecht, ende sommige mannen die leen hilden vander ker= — vide f. 45
ken van utrecht. want die bisscop, waende hem, dat die
borchgraefscap hem weder an gestorven waer: want lifs=
duch, die borchgrave, doot waer, en gheen zaet
gelaten en hadde: Mer dese lifsduchs neven, die van
zijnre dochter geboren waer, onderwonden hem deser
borchgraefscap: ende sy maken geworden des graven
henricks van gelre, op dat si mit zijnre hulpe te bet
vorder staen mochten, des bisscops leenmannen. Dese — Traictate van Utrecht
voirscreven sögelwghen den bisscop bereden op eenen — ouermits wits hulpe
toorn mit sinen ridderen: der sine soude wissel ghe= — ende bergen, etc.
nachten hadden: Mer bij wisen grave Dideric van — des bisscops
cleve sinen raed, ontquam hij van daer: Mer die
grave van gelre, mitten burgheren ende mitten dienst
mannen, deden den castelrijns veel moyenisse mit
manighen storme, mit armborsten mit slinghen dat
sise dagelic an vochten, zo lange dat sij hem
of braken beide wintertijts ende somertijts, ende
eer mageruel dat si den toorn mede neder worpen
worden: Die bisscop, die hier om seer bedroeft
was, ende wel na van allen sinen hulpers begheven
was, bat den grave florens van hollant oetmoe=
delike, ende vrientelike zoude af laten, ende onmaecte

dat hij hem te hulpe quame in deser noot. Ende
sonder merren, versamende grave Florens vele gewapender
der luden: meer dan hij te doen hadde, ende was
den bisscop een groot hulp, ende quamen voer die
stat, ende bevelt die bisscop ende die sijne stormde die
stat sonder aflaten: daer bouen was die grave van
gelre: ende oec die van batenborch, mit wtgenomen ende
deden die den storm ende dat armen ... manlike
weerden: dit oorloch stont an, wel na een iaer. Doe
sende die keiser Richard, reinolt den vorschreven
Int' epm, et comit. Frisia, sic oest Frisia bisscop van col, die dat dadinghe souden dat die
bisscop van utrecht: nade iij marc, ende ... leuedens 300 Marck arg.ti per ... Groningue
mene zijn dochter kinder die borchgraefscap van
groeninghen, mit allen privilegien. Inden iaer ons
heren M.CC. lxv is een groot strijt op gestaen tusschen
godescalc den bisscop van utrecht, ende den grave floren
van hollant: wat sommige keysers ende coninghe, als karel
ende lotharius, gauen oestvrieslant toe ... den
graven van hollant. Ende sommige ander keysers ende
coninghe, also henric ende coenraet, gauen dat selue
lant den bisscoppen van utrecht: waer om deser grave
florens, dat vorseide lant al besitten woude al geel:
Ende den bisscop godenaert daer alte male wt
verdriuen, doch hi in corter tijt van sijn vianden verlost
hadde: die bisscop, die nu van sine hulperes begheuen
was: bat nu den keiser henric, dat hi hem te
hulpe come, ende verlossen wolden mochtende grave
florens van hollant: die keiser sach an des bisscops
noot godenaerts noot ende anxte, ende quade seluer
wilde te hant, ende versoende dese ✝ twedracht van
desen prelaten, mit vriendeliker zoene: ende maecte die ✝ ... addet ... apud ...
oude vrientscap weder bekende. Inden iaer ons heren
An. 1266. M.CC. lxvi. quamen dese westvriesen, mit vele
scepen, ouer een water hiet ... ende voert
Bellum Comitis cum Frisijs. tot almaer, op dat si van daer trecken mochten, ende
beroeuen kenemerlant: daer wort een groot strijt,
voer dat van almaer, daer doot bleuen drie ...
man, die ewich hem hebben gerocht ouergaenlike
heme. Wat ist doghede te rechten voer des vaders lant
dese vriesen, als si desen zege vercregen hadden, verbranden
sij dat stedeken alte male, sonder die kerke lieten
si ongebrant mit gemeenre coste. Also dat die ...
vriesen, die de ridders van haerlem doot slaghen
te voren: nu genoech gewraket sij. Inden iaer ons
Ann. 1268 heren M.CC. lxviij. inden winter alst alle vrieslant
mit ijse beuroren was, ende men ouer al mochte
reijsen, die grave florens vergaderde een groot machtich
heer, ende quam in een dorp dat sneek hiet
ende beriet hem daer, hoe hi die onhorsamen
vriesen bestriden mochte. Inden merren van desen
beraden, saten op, ende deden ridders, die stout ende

mordich waren. nochtan dattet die graue worde wiste, ende
reden in Vrieslant, ende ontstaken een dorp mit brande dat Staghe
hiet, ende namen den wech recht voer hem. Die Vriesen heime-
liken stolen in hoer lage, achten des cleijne datmen hoer huse
berrenden, ende hoer goet rouede, op dat sij hoer viande weder-
rechts mochten, ende hoer vorder keer sij mochten beschudderen.
Ende alse dese voerseide ridders, seer bekommert waren mit
horen rouen, ende hoer vianden die hem ontliepen hier ende
daer te volgen, ende aldus hem scheijden, so quamen die Vriesen
uut haren lage, daer si gestolen waren in die wiltbosschen, ende
in ander heimeliken steden, ende onderliepen den voerseiden
ridders hoer vorder keer, ende vochten mit hem enen
swaren strijt. Ende ten lesten, wonnen den Vriesen partije
also seer, dat sommighe ridders, daer die vianden braken,
ende quamen totten grauen mit grooten angste. Die ander ridders,
sij worden daer hart doot geslagen, inder alse Sijmon van Apwarpe-
ren alte soon: Rogelinus: Willam van Aertholt: Boudewijn
van Haerlem: Gherit Dapper: Floreys Ruust: Dillaert
van Egmonde: Bruijn van Kastricum: Gherrit van Mosten
ende Euert van Noertich: Ende hoer lichamen worden gevoert
tot Egmonde, ende mit groter werdicheit daer begrauen. Des
iaers daer na volgende, op sinte ypolitus dach, daer sij
hoochtijt of houden, vergaderden die Vriesen een groot heer-
vaert, op dat si alemael echter destrueren souden. Daer
teghen quamen stoutelike die ridders, mitter ghemeente van
Kennemerlant, beide te water ende te lande, die in der iersten ver-
gaderinghe ... die alre sterckste Vriesen, mit storme doot
sloeghen: Ende als die doot waren, ontliep al dat ander ghe-
dijt weder te Vrieslant weert, sonder meer schade: Want die Hol-
landers, soe luttel paerden hadden, dat sij hem niet volghen
en mochten: Ende die scutte van Vlaenderen: die den grauen
dienden in soudien, quamen oec laet genoech te stride. Dyen
selven iaere daer na, quam graue Floreys mit grooter heer-
vaert in Vrieslant, ende verbernde Wirkel, ende menich dorp: ende
voer voert in Thessel, ende in Wieringen, die hem weder
onderdanich worden. Daer hij of nam, iiij^m^ marc silvers,
dat hise niet verderven liet. Ende daer na voer hij tot
Vtrecht, ende versochte daer sinte Sophie sijn moeder graft.
Inden iaer ons heren m. c. ende lxx. inden herfst, quam
een alte groote storm van wijnde, soe datter seer water
quam vloijende mit grooter kracht, datter stat menighen
van Vtrecht: ende mit vier zee ... mit seghenen die
nu Bele hiet, datter stat ... graft buter muer. Inden
iaer der na volgende, ... des kerstmisse nacht,
worden gesien onder ... dat allen luden wonder-
den, ende ... hart, die heilige lude ...
iaers der na volghen, ~~...~~ bloijeden die boomen

Ann. 1169.

Comes in Frisiis ergo.

Thessel et Wi... liberant 4000 arg.

Ann. 1170.

Exundatio in Traiectenses

Ann. 1171.

Ann. 1172.

Estas prox...

M. C. lxxiij
52

ende dat gras wies onder horen tijt, veel eer dant plach
te wassen. Ende die vogelen bruden eijere ende broeden, onder
Ann. 1173. onser vrouwen lichtmisse, ende die boemgaerden toghen onder desen landen.
Eucharistia furto sublata. Inden iaer ons heren M: C ende lxxiij, wort gestolen dat
heilige lichaem ons heren ihesu christi, wt sinte Mertens kercke
tot utrecht, alse wt buerkercke, ende wt sinte iacobs kercke:
Ende men conste niet gevinden, wie dattet gedaen hadde:
Dair na op die vijfte idus in meij, quam een sware pla-
ghe van water, also groot dat die vloet alt lant bedecte;
ende mit sijnre harden stroem warp hij huse ende bomen ter
Altera inundatio. neder. Also dat vele vroeder luden waenden, dattet een
niewe diluvium ware, ende die werlt anderwerf verdrencken soude:
Due plage. Ende hadde also durich gewest, alst sware van stroem
was, sonder twijfel die stat van utrecht en soudt niet langer
ghestaen hebben. Mer die ontfermherticheit gods, nam dat
water iij daghe der na, so dattet al mattelike ende
verlanc weder keerde in die zee. Ende alle die dorpe
die daer omtrent stonden bi der zee, worden vlot van den
groten wande + hildebrandus die eersame abt van sinte pau-
wels tutrecht, dede een sermoen, op des heilichs ascensio-
nis dach: die der na quam, ende vermaende dat ghe-
mene volc, dat si alle god bidden souden, vasten, ende
hoer aelmissen gheven, dat god sijnre toorne woude laten
sinken, om die oneernisse die der geschiet was aden
lichaem ons heren ihesu christi: of die stat, soude noch [illegible],
Incendium Traiecti. meere plage liden: Ende die prophecie des heiligen
vaders en was niet sonder waerheit. want des selven ja-
res, omtrent dessetijt, wort een groot brant, soe dat buer-
kercke verbrande, ende daer toe dat meeste deel vander stat:
Wair om godefridus die bisscop, die hem ontsach gods
toorn, Ende ondervinch mit sijnre clergie, ende gebot alle
goede gelovige luden in alle sijnre stichte, te vasten des
woensdages na pinxteren, ende ginc selver mitter cle-
gie barvoets, ende versochte die heilige steden mit devocien,
ende bat gode, dat hij sijnre toorne woude laten vallen, ende
Godefridus edifica- riep die santen an, dat si voer ons bidden wouden.
fecit 4or Desen voerseiden bisscop, tot eenre gedechtenisse sijns wi-
4or fortalitia ut ghen lowes: zoe timmerde hij, iiij castele die gehe-
Vollenho, Mont- ten sijn. Dat is die horst, teghen die graefscap van
ende Woerden gelre. Vollenho, teghen die heerscap van vrieslant.
Bovenden stichts Montfoerde, teghen die graefscap van hollant. Ende
[illegible] woerden, teghen die onhoorsaemheit sijns selves stat.
[illegible] 42 [illegible] op dat hij van desen castele, sijns stichts palen bescer-
[illegible] men mochte: Ende alse dese bisscop, dat sticht van utrecht
Ann. 1178. xxv iaer weerdelike hadde berecht: rust hij in vreden,
ende gaf sijnre scepper sine siele, Inden iaer ons heren
M: C lxxviij. opte vi kalend van iunius, ende is

begrauen bij sijnen voervaderen, harde betamelike, onder den dom-
heren tot Utrecht. Wat hij altoes te louen ende te danken is,
om sijn durchdelike werken:

¶ Van Baldewijn, die xxix bisscop, xlix

En als Godefridus die bisscop begrauen is: wort ghecoren
Baldewinus, die ander bisscop alse genoemt, ende is die
xxix bisscop tot Utrecht: een goedertieren man, ende alse sijnre
vader leven datmen meynde dat hij machtich starf. Ende sijnre
broeders waren graue Floris van Hollant, Dideric die dom-
proest was tUtrecht: Ende Otto graue of castelein van Bentheim.
Ende bij hulpe van desen, iageden hij alle rouers wt
sijnen sticht, ende beruchte dat lant seminghe iare harde ver-
delike. alle die borchgreuen, ontfinghen hoere stat rechte van hem:
Ende des gelikes, ontfinghen alle mannen hoere leen: Sonder alleen
die hertoge van Brabant, versumede dat hi die Veluwe te
sijde niet en versochte: Die dede graue van Gelre, want te
leen helt, van desen hertoge voerseit + Waerom, dese bisscop
in die Veluwe toech, mit heer cracht, ende onderwerf der wt
den graue Gheraerdt, mit alle sijnen hulperen: die graue
Gheraerdt, die swaerlic nam, dat dat bleef van sijn
groter heerlicheit, versamede een groot volc van wapentuyeren,
ende belach Deuenter iiij dage lanck. Mer die keyser
onderdreef, quam aldaer, ende benam den strijt, ende sette
in vreden langhe tijt, ende gheboet te houden an beiden
siden: Ende binnen dier tijt dat die vrede duerde
starf die graue van Gelre ende liet ghene kijnder
lichter: ¶ Ende die bisscop, quam anderwerf in die Veluwe
mit gewapender volke, ende verbrande vele dorpe in die
graefscap van Zutphen, ende doerde vele rouers van daer.
Graue Diderik van Cleue, die des bisscops suster te wiue
hadde, versamede een groot heervaert van wtvercoren ridders,
scepe, ende verwoeste een groot deel van der graefscap van
Gelre: Ende graue Floris van Hollant, dede oec grote scade
in die graefscap van Gelre: wat alle die borghen, die in
die Veluwe waren, dreef hij te Deuenter in die stat. Otto,
die na Gheraerde sijnen broeder graue van Gelre wort,
versach dat orloch van sijnen biadden: vruchte an swaer ende
meerre wart, ende dat hij mit sijnre cracht alleen soe
vele perden niet en mochte weder staen, versochte tot den
bisdom van Colen, van Monster, van Brabant, ende die graefscap
van den Berghe, ontrent iiij m soudeniers, daer hij mede
besat viij c ridders, die den bisscop toe behoerden binnen
Deuenter, iij weken lanc: Baldewijn, als hijt verhoorde
dat sijn stat in anxt, ende in vrese mede was, versamede
hij een crachtich heer: Ende bi hulpe graue Florens

Iste fuit prepositus s[ancte Marie] et Oldenzalen

Recognitio de castellorum tra[iectensis]

vasalli sub 33

Dux gelrie et Veluam et feudi tra[iectensis]

Velua tota, sub hac ... brabantie, feudi Traiectensis ... de ...

A° C lxxxviij
54

zijns broeder van hollant: ende grave Dideric van cleve zijns
swagers, doe hij grave Otte van gelre, mede verdriven woude
vanden besitte van drenten: Mer die keiser Frederic, die
den strijt node gheherenget hadde: quam daertoe mede ende
ondernam dat, ende maecte doe tusschen hem vrendelike
sprake. Ende sette grave Otte, die heerlicheit vanden ve=
luwe, ewelike te besitten, op al sulc recht als sine voer=
vaders daer in geseten hadden. Ter tijt toe, dat die
keiser, bi rade sijnre princen, der of een oordel gave na
recht, of mit ghenaden. In den iaer ons heren. M. C. lxxxviij.
bi gotdunken des paeus alexanders, ende bij gebode Frederics
des gloriosen keisers: so hebben die kerstene, ende onghe=
tallic volke dat cruce genomen te misse vanden Cardinael
henric, die den paeus der gesent hadde: alse om dat
heilige lant te vercrighen, ende die stat van Iherusalem, die
die soudaen van babilonien gewonnen hadde: doe hi
verrade, des greven hughen van tripoli: Ende oec mede, om
dat heylich cruys te versamenen, dat die agarenen hadden
genomen in die coninckrijcke van barbarien. Van willen onge=
tallike heervaert, die hovet prinsen waren Frederic die
roemsche keiser: philippus die coninc van vrancrijcke: Richard
die coninc van engelant: Frederic hertoge van swave: Coen=
raet hertoge van oestenrijcke: Florens grave van hollant:
Phillippus grave van vlaenderen, Ende anders vele heren
ende prinsen: Die keiser sochte raet, aen enen heilighen
heremite, hoe hij dat kerstenen heer, best berechten ende bestueren
soude: Die clusenaer antwoerde hem ghesterende, dat
die selve keiser, int water verdrinken soude, daer hij van
ontsinnet worde ende hij lach gheven. Ende hier om, so en woude
die keiser niet over die middel zee: mer hij toech
om, doer bulgherien: ende voert over sinte Ioris arm:
Ende alsoe voert, maecte hij sinen wech, mit desen voer=
screven prinsen, totter heyligher stat van Iherusalem. Ende wan
mit sterker cracht, steden, borghen: Castele, vesten, ende poorten,
al tot sure toe: Ende vacht vele striden, teghen die onge=
lovighe heydenen, daer hij zeghe hadde mit groter
eer. In den iaer ons heren. M. C. xc. Dese selve keiser,
ter somertijt, alst heet was, ende hij vermoeyt was vanden
weghe: ghinc in ene cleinre stroem sijn lichaem of te
dwaen, ende hem een luttel te verkoelen, ende vliet hem op
dat hij swemmen ~~soude~~ sonde, ende quam inden stroem: †so
groot, dat hij den keiser worp teghen den oever, † Daer viel die stroem
dat hij onder water lach: daer hij verdranc, alsoe die
heremite voerseit hadde. Ende voert bequam tot Anthio=
chien, in sinte peters kercke, mit groter eeren ende
werdicheden. In desen selven iaer, niet lange daer na

Fuit a° in gestis
revera et comitis
... fr.
Anno 1188.
Frederik sterven.
Crux, ablata
Anno 1190.

Theodoricus 12 Com.
Adelheidis Com. Clivia

starf graue florijs van hollant tot anthiochien, upten kalende in augusto: ende wert begrauen inder seluer kerke, bij des keysers sijde. Willam die des voirseiden graue florens jonghere soen was, verselschapte hem mit hertoge wederic van swauen: ende was bij hem na zijns vaders doot v: iaer inden heyligen lande. die veel striden, die hi teghen die heydenen vacht, zeghe hadde: Ende bouen sijnre behendicheyt, so seytmen, dat die kerstenen wonnen die stat van damiaten in egipten, die so starc was; dattet scheen of mense niet winnen en mochte: daer in slougen sij doot alle die sarrasijnen, en alle die onghelouige agarenen, die daer binnen waren. Na dat die grauinne van hollant, die edel vrouwe geboren van coninclijken geslachte, voer van desen leuene, opten iij idus in januario, Ende wert begrauen inden clooster tot middelborch:

Comes Holl. Antioc. sepult. Anno 1190

Damiata

Comitissa in Midd.

¶ Van Diderick, die xi graue: .l.

Na dat graue floris van hollant, tot anthiochien gebleuen was, wert Dideric sijn zoen: die xi graue van hollant, ende nam een wijf die adelheydis hiet, des edelen graue Diderics dochter van cleue: daer hij twe sonderlinge schone dochteren bij wan. Ende die ene, hiet adelheydis: Ende die ander, hiet ada. Adelheydis, wert gegeuen jonchere henric van gelre. Ende ada, nam die graue lodewijc van loen te wijue, teghen alle der lude wille van hollant. In desen tijden, als men iaer ons heren m: c. xcv: es willam van hollant ende[?], weder gecomen in hollant, der heermaert van [?], dien ouer Dideric sijn broeder ierst vrindelike ontfinc, mit behoerlicker waerdicheyt: Mer onlang daer na, bij schulden sommiger loghenaers, [?] groot nijt ende toorn tusschen desen broeders, so dat willam van hollant ruymde ende toech in vrieslant onder die vriesen, ende mit dien vriesen vacht hij dagelicx an die oeste dorpe van hollant die vrieslant naest gelegen waren: Ende inder seluer tijt, quam graue baldewijn van vlaenderen, mit gewapender hant in zeelant, ende wonde walcheren winnen, dat sinen lande naest gelegen was: Waer om, graue Dideric van beiden sijden in sorgen was, ende vergaderde een groot heer in [?], bi raede der vorsten van sinen lande, ende hi nam mit hem dat eene deel, ende voer teghen die vlaminghe: Ende dat ander deel, liet hi bij adelheyde der grauinne sinen wiue, tot egmonde, die vriesen weder te [?]. Ende alse dit gedaen was, ginc dese graue Dideric, mit sinen scepen zeilen te zeelant wt, ende vacht daer teghen den graue baldewijn enen grooten strijt Ende [?] hem mit crachte uten palen van zeelant. Adelheydis die grauinne, als een ouermaert wijf, quam mit horen basuynen, ende trompen, mit horen volke van egmonde van alcmaer, op dat si na hoers heren gebode, die onghehoorsamen vriesen, mit vechten weder stonde: Mer willam die stoute ridder, brochte daer een groot heer van vriesen, die hem niet en ontsach te striden teghen dat hollandsche volke

c. 52 et princ. 53. Anno 1195.

Bellum Com. cum fr. suo.

Comitisse stren[?]

Ende als men vsamelde te striden, so ~~volghen~~ vloghen die vriesen van
wimbeke, ende van rijnsdorp, om een somme van gelde, die si daer
of genomen hadden vanden graue, ende lieten heer willem mit
den anderen vriesen, in groter angst haer doot: Die daer gedren
ne worden vanden brimmaers in een sudde, of in een wedde:
Ende haddese wel al na, om ende omme beset, daer si in stoud
ende vochten mit heer willem alsoe stoutelike, dat si daer tot
quamen. Mer dat ongeluckie, en teghen die vriese heer willem
niet, mer haers seluers verwinnisse: Ende daer na, bleuen si
altoes getrouliken bij heer willem: ende si betrouwede hem
altoes wel: Ende alse graue dideric, die vlaminge wat tot
zelant verdreuen hadde, quam hij weder in hollant / ~~behalden~~
die bisscop van utrecht, dideric die domproest: ende otte die
castelein van benthem, die waren graue dideric van hollant
ende heer willams sijns broeders / omen: Dese quamen in ker
nemerlant, of si enighe manieren van vrede ghevinden conde.
daer si die twidrachtighe / broeders, weder vrede maken
mochten: ¶ Daer aldus ~~ghe~~ overdragen wert, bij goet duncken
deser voerseyder heren, dat dideric soude bliuen graue van
hollant, ende rustelike besitten: wat hij die outste was: Ende
heer willem, soude van graue dideric ontfaen te leen, die
graefscap van oistvrieslant: Ende daer toe, soude hebben die
selue ~~heer~~ heer willem ~~tote~~ vier tolle van geervliet, ijc
pond siaers Ende soude voert aen zijnen broeder ongemoyt
laten: Ende als dese paijs gemaket is, tusschen dese broe
ders: ~~voer~~ heer willem in oostvrieslant, daer hij (als eyn) vriendelike
graue is ~~ontfaen~~ ontfaen: Ende timmerde daer een borch,
bi oester zee: ende hadde dickwil orloch teghen die van
ruijnre: daer hij op een tijt doot sloech, mer dan
er man, ende dwanc al dat lant, an sijn heerlicheyt.

Onder iaer ons heren m: C: xcv: als die bisscop van
utrecht, die dede mitter waerheit stachtelike brieghen, ende hem
niemant en onderwant enighe moyenisse dair in te doen,
so hadde ~~dit~~ dese bisscop eenen castelleyn tot coverden die
floris hiete, (ende als) die plach ordelike te besitten die (renten) vande
die carren die ~~dair~~ dair leghen: Ende die graue otte, be
hoerde dat hi den bisscop sijnen broeder dickwile claghede.
Alsoe, dat die bisscop, ten / lesten desen castelein te bannen
dede: Mer dese floris, verharde in den banne, als die
dair niet of en hielt: Doe quam die bisscop, mit heer
cracht, ende belach die vesten van coverden, der hij so dic
aflaten so sere an an stormde, dat dese floris, mit
follkere sijnre stiffsoen, bigheerde hem op te gheuen
Ende dat castel mit sijnen tebehoere, den bisscop wei
ouer te leuere. Die bisscop na dat castel, ende beualet
te bewaren eenre ridder wt hollant, die hiet ghisebert

Frisia seruito transit in feudum Guilielmi fris Comitis Theod.

Couerden

possesseren die alle die heerlicheit vander Drent, wisselike
berichte: Mer die bisscop, ter ander aventuren, sette desen
wisen ridder of, ende maecte heer Otte sijnen broeder, castelein
van Coevorden. Ende daer ter rechter vaden Drentscher volcke:
Ende hi ontfinc onder sijn macht, dat castell van Coevorden, dat
hi lange begheert hadde, ende voer daer op woenen, mit al sijnre
gheselschappe. Ende so lange als Volcwijn van Coevorden noch
ghenadighen op die horst, ende na te woene, een hoghe gheue-
boren mage. Ende bi horen vrienden hulpe, wart hi gedadinct
mitten bisscop dat dese selve iongelinc, een deel van sijns
vaders besittinghe soude ontfaen weder: Ende hij en soude hem
nemmermeer teghen den bisscop setten: Mer die ydel woerde,
ghingen en wech mitten ydelen woede: Want also vaerdich, als
Volcwijn uten slote was, versamede hij al heymelike maghe ende
vriende, ende brochte alle die Drenten, dat si heer Otte van Bentheim Coeverden
onghehoersamich worden, ende teghen hem waren: Ende die van
Groninghen sloeghen ierst horen richter doet ende [illegible]
hore stat al omme teghen horen eed, die si onder voertijden den bisscop
gesworen hadden: Ende die Drente namen alle des bisscops
renten, die hij had in Westen, ende brenden dat dorp te Coe-
vorden, mitten voerborchte altemale. Die bisscop die dit
harde ontweerdelike nam, dat die Drenten hem sus versetten,
versamede een starcken heer, ende quam in Drente, bi Coevorden,
ende [illegible] onghehoersamighe lude: Ende die
grave van Bentheim, vader des selven, quam bi Sterenwijck in
die Drente: ende wart hem daer buten sijn vader. Mer heer
Otte van Gelre, die [illegible] dat hij die Drente al hey-
melike starcte mit sijnre raede, quam in des bisscops hulpe,
ende dadinghe hier tusschen, daermede een [illegible] ende
[illegible] hielt: voer dat die van Groninghe soude
geven iiij gisele, ende die van Drente vij, en die souden in
comen tot Deventer, ende van daen mit Vrijden, ter die bisscop
gebetert ware al sulc scout ende misdaet, als hem misdaen
ware, ende alle ander saken die dien orloge gescient waren, Semina dissensionis
volcomelike gescreven ware. Ende als dit gedaen was, quam in electione episcopi
die grave van Gelre mit desen giselen binnen Deventer, ende
beghonste dadinghen teghen den bisscop: Want om die
bisscop dese ghisele rechtevoert doen in vanghenisse setten:
te toorne den grave: Ende hier om, was dese voertijt heer
toornich, ende reed van daen mit groten ontweerde: Ende hier
en binnen, quam Volcwijn van Coevorden, dat heer Otte van Bentheim,
ende des bisscops salve [illegible] hadde, Ende hij dat castell
tot Coevorden, niet wel besit en hadde, versamede een deel
wapentuijchs, ende sterck dat castell mit kracht, ende vinck die
gravinne, mit al hore gesinde. Die bisscop, die hem hier om seer
bedroefde, verloste die gravinne, ende gaf weder dese voirseide
ghisele, ende versamede een nyeu heer, daer hij dat meeste deel
vander Drente [illegible], ende stormde dagelix aen castell tot Coe-
vorden Ende als dit geschiede, quam Philippus die [illegible]

bisscop van colen End coenraet, die vtrechtsche bisscop vā munst,
end dachten dat die hem an spoden sonde mit folcke van
coeuorden, end quame tot drente, end ordinierde aldus an beide
siden een vriescap, die onlange duerde: Alsoe, dat oerlof, die
den wair castelein was vā coeuorden, ontfaen sonde vanden
bisscop coeuorden mitter drent, i alre manieren alse die oud
heiligen der of begrepen hebben, end van den scade die
dair gedaen was, sonde hij ghene an eden gelt duseñt
mark: Mer die hem vā bethem, alse desē voirsz die
bisscopē vā daer gescheiden waren, en woude des segges niet
houden, end versamelde een machtich heer vā zijn vrenden
weghen, dair hij des ander dages tieghen die vā coeuorden
mede striden woude: End als hij sijn tenten geslagē hadde:
te velde, end het tegē den auont ginck, begonden die voghe
dwase te scermutsen, end te scieten tieghen die drenten, die
also seere gescoten end gevoert worden hadden drenten, dat sij niet
langer conden woude beiden: end liepen soe seere, dat al des
bisscops heer, duaer wert end lieten hoer pauluniē staen,
end vloge snellike van daen. Mer die bisscop als een
onuervaert man, riep dat vliende heer weder, mit machtiker
stemme: End versamelde weder een cleyne hoop: end bestont der
mede tegē die drenten een anxtelike strijt: Mer die drent,
die hoer hulpe dicwile meer an wassede, End des bisscops
hoop dicwile an minde: Soe dat die bisscop ouer eynde moste
wijcken bi node, end ontquam nauwelike mitte liue. In
desen strijt, bleuen licht CC man geslagen: End hi dede een
dach, mit vele wapentuijgs geuangē end scutten. Dair na quam
dese bisscop ofte sijselue, end versamelde vē mijlen heer vā ridderscape,
end den scade die hij geleden hadde, wrecde hij te woreste,
op den grauen vā gelre, als op hoer mede werker: end verbrande
die velu, end die meeste dorper die der bij gelegē waren:
end beroeuede al dat hij dair vant. Daer tegē, die graue
vā gelre mitten drenten, end destrueerden honrsheim, end
somighe toorn van des bisscops lande, end stormde die stat
vā deuentre xi daghe lanc, mit magrielen end mit
ander instrumenten: Mer die hertoge vā brabant, die die alre
neeste sake was van desen orloge: want hij vermeet hadde
hem te versoene, als van die velue, beluedde hem seluen
alre sonst, end quam des bisscops hulpe mit vele des
ridderscs, end arbeide dair tusschē, soe dat hij een bere
de makede van beijden siden, een corte tijt: Tot dier tijt,
dat keijser hertoch hem niet weder lat, die den strijt scheijd
tusschen den bisscop end den graue, badde hertoge badde velue
mit sijnē gulde zegele: End alse die keijser van
dan gescheiden was, braken die drenten den vrede
die dair gemaket was: want alle die riddere die de bisscop
i drenten, hadde, gauē sij den graue vā gelre. Want den,
die bisscop bij rade sijns prelaten, voer gevoert te munste,
end clagede dair den keijser dit nijter gelwelt. End alse
die keijser vhoorde dese misdaet, want hit hij hard zere
beroert. End gaf desen bisscop balduin, alse sine neue, groot

Velua
Bellum Epi cū
duce Gelrie.

Hist c. 49.

henrick

de heldam i
Elegat lend
ridder.

hulpe van gewapenden luden, dit onrecht wrede te wreken. Ende des vijfften dages daer na, op die sinte Valentijns dach van meye, voer dese bisscop ten ewigen leven: alse hij xviij iaer dat sticht van utrecht, mit swaer orloge hadde berecht, die van daer tot utrecht ghevoert wart, ende begraven onder der domkercken, mit betamelijker uutvaert, als hem toebehoerde: — Crede hunc … ecclesia S. Marie … tom … 26 …

¶ Van arnolt den xxx bisscop, ende van Diderick den xxxj

Alse bisscop Baldewijn begraven was, quam grave Diderick van hollant, ende grave Otte van gelre mit wapen cracht in die stat van utrecht, ende saiden grooten nijt ende discorde onder die ghene die den bisscop kiesen souden: Ende maecten die mannen van beiden kercken ende die canoniken, tweedrachtich: sulcke van den capittelaren koren Diderike van hollant den domproefst, die des bisscops Baldewijns broeder was: die daer gestorven is, ende bleef getrouwelike bi grave Diderick van hollant, ende dat gemene lant van utrecht: Mer die ander canoniken, koren Arnolt van ijsenborch, den domproefst van deventer. Ende daer bi bleven die grave Otte van gelre, ende al tlant van over ijssel. — Factio in eligendo Ep. — Scismatici

Ende alse keyser heynric, dese tweedracht vant, gaf hij Diderick van hollant sijn mann, bedreghen ende staf, ende sette in bisdom. Mer dat werlike recht, bevael hij grave Diderick van hollant te bewaren, tertijt toe dattet den hof te romen ghewonnen ware, wie hoerste dat bisdom behouden soude: Ende alse grave Diderick van hollant is gemaect ende beschermer ende een momber des bisdoms van utrecht: toe voer hij voorwaer op dat casteel ter horst, mit alle sijn gesinde: ende beschermde des bisscops rechten hard wiselike, alse hem die keyser geboden: Mer overmits des graven raet van gelre, die hem tegen was, soe en conde hij niet van den lande over ijssel: Waer om grave Diderick varsse, vermaende van hollant ende van zeelant — Com. Holl. defensor Episcopatus — Bellum Holl. cum com. Gelrie

die vroomste die hij daer vant: Ende voert voer hij grote, van menigerhande goede. Ende sulcke mere, vergaderde grave Otte van gelre, een groot deel wapentuijghs, mit banieren ende mit basunen: ende ver volgede grave Diderick van hollant, soe hij alre snelste mochte, al tot heynen berch toe: Ende meenden hem, den roef te nemen mit cracht, ende mit hem te striden om die smaerheit die hem gedaen was: Ende als sij te gader quamen, begonste daer een bloydich strijt: wat daer groot gheluijt wart, van armborsten van swerden van stave van perden weynsen dat angstelic was te horen. Ende ten lesten, als hij een bloedich stic groot strade geleden hadde, ende grave Otte volck allenskens hem ontliep, doe sloech hi sijn paert mit sporen: ende rumede achterwert over die wael. Ende die grave van hollant die volgede snelliker dat vlyende volck, ende vinck so der edelre vele ridderscap ende gemeens volckes. Ende alse dit gesciet was, Grave Willam van oostvrieslant, als hi dit vant, verblide hij hem des, dat grave Diderick zijn broeder, den zege hadde gewonnen, ende quam ter horst om sijnen broeder te sien. Ende als hiet sach, gebodt hij — zij

En werth mit onvroudir de baniere, en die roef, en sobradde al daer hi dan varedt

60 Wilhelmus Frisia Comes.
Alheidis filia Ottonis Gel. Com.

hi hertich den name, dat hem volge ende sette des bescreves prisoen, ende sloten der vaste, ende alsoe gesciede.
¶ Onlange tijt dair na, brac grave Willam uter sloten, ende quam al heymelike uter vanghenisse. Ende op die hope van bescermenisse, quam hij tot grave Otten van Gelre, die hem behielt een corte tijt in geselscap, van groter blisscap.
¶ Deser heer Otte, besiende dien heer Willam in heylicheit lant dat hij dair was een wijs man, ende vroem. Waer om dat hij hem gaf sijn dochter, die Adelheyde hiet te wive, dair hi bi wan enen Florens: die namaels heer van Hollant wert, ende Otte die bisscop wart, ende Willam, die een richter was. Ende Ada, die abdisse tot Reinsborch was. Ende Richardis die een heylighe nonne was. Ende alse dese bruloft hoechlike tot sijnre stasie gedaen was, soe wart heer Willam, verblide ontfaen in Oestvrieslant. ¶ Inden selven iaer, wort verzoent van allen twiste, die si onderlinge hadden: die heer Dideric van Hollant, ende die grave Otte van Gelre, In deser manieren, also dat heer Heinric heer Otten zone van Gelre, souden hebben te wive Adelheyde grave Diderix dochter van Hollant: mer si storven beyde in corter tijt dair na, ende worden beide begraven mit groter rouwe, tot Reynsborch inden clooster: Inden iaer ons heren: M: C: xcviij Dideric ende Arnout, die ghecoren bisscop van Utrecht, omme dat den besten ordel des paeus Innocentius, hadden sijt ende van horen plaijt: En Arnoldus behielt dat bisdom, ende is gewijt den xxxi bisscop tot Utrecht, die onlange na op die viij ydus van april, starf inder stat van Romen, ende leyt dair begraven. Dair na dese selve paeus Innocentius, confirmeerde desen selven Dideric van Hollant: ende maecte den xxxi bisscop tot Utrecht, ende hieten van daen varen totter volle dat hem bevolen was: Ende alse dese Dideric, opten wech is tot Utrecht wart: starf hij te Pavien inder stat, ende is dair begraven mit sulker werdicheit als hem betaemde:

Ff. Wilhelmi

et .... comes Frisie cap. 59.

Pax inter Comites Gelria et Holl.

Anno 1198

Arnoldus, Roma, et Theodoricus Papie sepulti.

¶ Van Dideric van Are, proefst te Maestricht, den xxxij bisscop: lxj

Na desen twee bisscoppen dat, wart gecoren Dideric van Are, proefst tot Maestricht een hoech geboren man, wijs ende gracielich. Dese wort ontboden uut Sicilien, dair hij was in des keysers bootscap, ende quam tot Utrecht soe hij eerst mochte, ende vant dat bisdom swairlike verladen mit groter scout. Waer om dat hij, bi raet sijnre pape, eerst vaer op dat hi dair mit beide vanden Vriesen, versamen mochte een deel gelts. Mer Willam van Hollant, die doe op die tijt grave was, ende wonde niet liden, dat sy volck enige scattinge gaven, want den bisscop niet gewaerdet hadde, inden clooster te Stavoren, alse die misse gedaen waren, ende wolden weder tot over zee op sijn castel: Doe nighe monike ende Vriesen die gods ontsage, duchtende dat si omme des graven ontwerdicheit, mochten vallen int ordel der ewiger malediccien, ende namen den bisscop

Ut ii, ... Marie Trier ... Diemen, ...

mit gewelt uut des graven van gelre. Ende alse dit gescheit Conspiratio Comit.
is, grave Dideric van Hollant, ende grave Otte van gelre, verbonden et Gelriae adversus
hem te samen tieghen den bisscop: om dat dese selve bisscop, Epm.
tieghen den grave Willem die grave Diderics broeder was,
ende grave Otten swager was, enen vianliken krijch hadde beroert.
Otte die grave van gelre, verstoerde oever sine heerscappie Otto Gel. capitur.
al lant over ijsele, ende verdreef der uut des bisscops ambochts
luden, ende besette dat mit sinen luden: Ende grave Dide-
ric van Hollant, verwoeste alt lant an dese sijde der ijsele: Ende
sloech sine pauwelioen voer utrecht, ende besat die stadt
al om ende om: Mer bi der verhengenisse godes, wert grave
Otte van gelre ter selver tijt lasterlike gevangen vanden hertoghe
van brabant, ende geleidt des keysers Otte Otten, ende Odolfus des
domproeste van colen. Waer om grave Dideric van Hollant,
die vloe, wanende den grave Otte van gelre uut des hertogen
vangenisse van brabant, brac op vanden besitte van utrecht, ende quam
mit groter macht, ende besat des hertogen bosschen, daer hij
in quam des sesten dages in september, mit wapen crachte.
Ende over daer binnen Willem des hertogen broeder ende ene
heer van den bosschen mit vele ridderscaps, ende mit groter
rouwe: meende hij te vaer worden in hollant. Ende hier en binnen
vergaderde die hertoge van brabant, uut groter pride sine hulpe,
alse den ertsche bisscop van colen, den bisscop van ludick, ende
hertoge van limborch, ende den grave van vlaenderen: ende mit Theod. Holl. capitur.
deser hulpe, overliep hij grave Diderike van Hollant zijn
werder keren: Ende alse grave Dideric dat sach, dede hij
van sijnre grootmoedicheit, sine baniere ontwinden, sine basunen
blasen, ende vanden dorpe tot heusden sette hij hem te weer tegen
desen voerscreven princen: Mer int eynde, worden die hollanders
verwonnen, ende grave Dideric waert al daer gevangen: Ende
alse die bisscop Dideric dit sach, dat beijde hollant ende
gelrelant, waer sonder bescherminge, ende sonder troost, vergaderde
mit beden ende mit giften, een groot ridderscap, daer hi
haestelike mede in hollant toech, ende haelde enen groten roof,
diin hij daer mit stont binnen der stat mede brocht: Die
hollantsche ridders, mit der gemeente die hem haestelike na
volgeden, om den roof weder te crigen, begonden sommige ende
ders vanden afterstten. Ende in horen weder keren, braken sij
sommige dorpe vanden sticht: Des anderen dages, als die
sonne op ginck, ende allet gras bedouwet was, sat dese
bisscop bij raet van sinen edelen luden, ende seer mit bepra-
melden ridderscap in die velden, ende vbrassie te maken, ende
besat zutphen al ommer, ende wat mede, ende toech van dam-
binnen deventer, daer hij vele scaps sterch, vanden ghemeen-
den des graven partije van gelre waren. In dese selve
tijt, is grave Dideric van Hollant, vri ende los gescolden, vanden
des hertogen vangenisse van brabant: Want dese selve grave, Pax cum Holl.
gaf den selven hertoghe, voerden scade die hi hem gedaen
hadde, ij dusent marc. Inden selven tijde, zijn der vlijt

bisscop Dideric van utrecht, ende grave Dideric van hollant, ende syn broeder ouer een gebrocht, die daer na al hoer daghe getrouwe vrunde syn gebleven. Int derden jair ons heren. M. CC
Ann. 1203. ende iij. was grave Dideric tot dordrecht, ende was dair sieck totter doot toe, ende begonde hem seer te beclagen: dat grave willam van oestuirslant syn broeder, soe verre van hem was. Ende dat hem voer sine doot, niet en was ghesproken en hadde vaders graefschap te bewaren: Ende meende, dat hi hem sine enighe dochter die ada hiet een somme maghet, ende te hant was tijt te hilicke, ter syre bescermenisse niet bevolen en hadde: Aelbrechts die gravinne, peinsende ter horen sinne, dat si desse dochter woude gheven te wive, den grave lodewike van loen: Ende alse niet een verbeiden wilde die graefscap van hollant, na hoer gerechte bericten:
Sifr. 58 ¶ Grave Diderik van hollant, richte hier en binnen der ordenen, ende gaf den sceppere sine ziele: op die ander nonen in novembri, na dat hi hollant, met vele orloechs hadde bericht, xiiij jaer lanc.

¶ Wadden grave lodewijck van loo: Ende van heren willam van oestuirslant, den xij grave . liij

Bellum Wilhelmi Com. Frisie cum Ludovico Com. in Loen. 150. Ende alse grave lodewijck vernam, dat grave Dideric doot was, voer hi van holtena haestelicke, ende quam tot dordrecht. Ende also, alst aelbrechts die gravinne te voren geordineert hadde, gaf si, grave lodewijc van loen, ada hoer dochter, die van coninclike geslachte geboren was, mit groter blisscap te wive. Ende dat was alte iamerlic te sien: dat die couwe, ende dat ontsien des mogenden graven, alsoe ort was verghetene, dat aelbrechts die gravinne, achterwert sette, des doden ontfaert, ende dorste houden feestelike bruloft, ende blisscap: Maer watmen, des graven doden lichame wart gevoert tot egmonde, ende bij den graven die voer hem gestorven hebben, in sinte stephaens capelle, des eersten martelaers, eerlike begraven.
Zipa. ¶ In desen, vernam grave willam, dat syn broeder doot was van oestuirslant, ende quam ter eenre havenen die zype hiet, harde coenlich, ende en mochte gheen geleide crigen, dat hi sonder anxt tot sijns broeders graven comen mochte. Ende alse dat ontwaert gedaen was, keerde hij weder sonder vervaert, ende voer in vrieslant: des vele goede lude, mit heren dienste, ende sijn met hem sterckelike worden: Alsi storven syn broeder die dermporeste: Grave otte van benthem syn oem: Jacob die castelein van leyden: Philippus van wassenaer: Sijmon van haerlem: Willam van teylingen: Johan van rijswijc: Wouter van egmonde, ende aelbert brant ridders. Desse ontboden den grave willam van oestuirslant, dat hi sonder anxt quame tot hem luden, wat die vorste van hollant waer des ouerdragen, sine woude vaders eerlike erve niet verliesen syn. Grave willam, die aldus heimelike ontboden berecht wesen. En sy en wonde oeck van den vreemde prince niet

es, ende vmmt gelijde philips van wassenaer, al vlucht in den hauene tot zericzee, daer hij rechtevort ouervoer mit sijn volc, ende vanden zeeuschen volke: ende es graue vlieren wouter van egmonde ende aelbert bazaerde mitten kenemaers, quamen voer haerlem, ende maecten alsulken storm tegen graue lodewijc van loen, ende teghen adelijc die vorden van hollant, alse dat si mit ghijsbert van aemstel, des derden nacht, uut haerlem vloeghen, ende pijnden hem te comen ter stat wt van utrecht, omme daer te onthouden. Ende daer die ionge maget, die hoer moeder woerst aften mochte, mit zeghers van merkel ende otte van buren ridders, ende alle die steden ende sloten die den graue lodewijcke toe behoerden, vloen mit groten angst, totter vesten van leyden, ende meenden hem daer te verweren tegen hoer viande: Mer dat ogeteinde volc van kenemerlant, mit wouter van egmonde hoer hoeftman, volgeden hem na snellike: Ende dat volc van rijnlant, quamen, philips van wassenaer hoer hoeftman daer bij, ende stormden dat casteel mit steden ende mit slingeren, ende mit allen ghesinnen, ende omme ende an tooren, so dat dese voerseyde ridders, mosten hem ende noet op gheuen. wat sij mit en hadden etc. Ende galien dat casteel der kenemaer machte: ¶ Graue willem, doe haestelike vernam hoe dit dinghe gheschiet ware, quam in hollant: Ende alden sine vianden mit hoer kameren te behoerden in hessel: Ende hij deden al hollant tot hem, ende der genen goet die teghen hem gheweest hadden, daer dede hi ouer dat hi woude: ¶ Graue lodewijc van loen, die ymmer meende hem hier of te wreken, versamende in sijn hulpe, bisscop van luden: den hertoge van limborch, ende den graue van vlaenderen, om [illegible] hem te helpen: Maer hier en quam, hadde hij sonderlinge des bisscops diederic hulpe van utrecht, dien hij tot sijn hadde hem hadde beweghen, om weer dese pot, ende beloefde hem mede dat hij hollant van sijn hant ontfaen soude te leen: Ende op dese voerwaerde vol dorne, sette hij den bisscop sine broeder te ghiseile: Ende alse graue willem dit vernam, maecte hi wouter van egmonde ende aelbert baserd, hoeftman vanden kenemaers: philips van wassenaer: willem van teilinghen, maecte hi hoeftman vanden rijnlanders: ende hij voer selue in zeelant: daer hi alle dat ingheboren volc sijn hulpe ontboot: philips ende willem, dese voerscreuen ridders, maecten sonder merren in vesten, mit starken wijchusen: Des stont en iden bosch, dat bynaer hem si florens den domproest froutoerlike te bewaren. Ende dat ander stont in zwadembersdam, dat bynaer si graue otten van becthe te bescermen ¶ Wouter ende aelbert, dese voerscreuen ridders, quamen mitten kenemaers, mit vele scepen, ende groeuen den dijc al duere, ende deden al aemsterlant beuloyen mitten watere: ende verbarnden ende, al dat si daer vonden: ende wonnen daer groten roef, doen si mit hem voerden in kenemerlant. ¶ Die bisscop diederic, die werken woude op ten graue:

van den (left margin)

Partie de holl. Die subsidia hys tho Trajecten (right margin)

Deen. (right margin)

dach d' Jonig, dat ontrecht, toech hi selve voer utrecht
d' hollant, daer hi den grave vä bethem verjaghet hadde strijt,
en verbrande vele dorpen. Ende als dit al wel vergaen is, voer
sat deser bisscop op een snel part, en gheboot dat here
hem te volghen te voete, en na gisele vä elken dorpe bi
zonder, tot dat si quamen totter veste die dormpraest flo
rens bewarede, die hi stormede: woude mit sine vromen
wapentuyghe: Daer toech dese bisscop, dese veste, sonder grote
verlies: want die ridders die daer op lagen, en weten
stichte waren, vinghen den proost, en ruumden die veste,
en seyden, si en woude tieghen den bisscop niet doen:
Ende aldus en hadde die dormpraest floris gheen hulpe, daer hi
die veste mede houden mochte, tieghen den bisscop: en wart
daer ghevanghen: Ende op die horst ghevaert, en daer
gheset vä sinen heren. Des anderen daghes, als die sonne op was
ghegaen, toech dese selve bisscop mit sine ridderscape, tot
heyden: Daer quam tot hem, grave lodewijck, en hadde zuut
hollant an hem ghedwonghen: Daer vele der meester en der
ouster van hollant, grave lodewijcke bleidelike te ghemoet
quamen. Ende maecten mit hem, eendracht en vorwaerde, als sijs
sine vriende te bliven: Als Johan persijn: Johan en ysebrant
van haerlem. arnout en heer vä rijswijck: en woutre
vä ruimen ridders. en bij desen heren selver gheleyde, soe
quam grave lodewijc, en die bisscop, binnen haerlem, sonder
yemants weder segghen, en maecten hem onderdanich alle die
dorpe, en verbleven hem van desen voerscreven, als wel redelijc
was sinen heren teghen, quamen die kennemaers, die vä allen
deghen wel voersien waren, om te striden teghen dese voerscreven
prelaet, op een slecht velt: Mer dese voergenoemde ridders,
an zaghen die arbeytheit: des ongetemmelde volcs, en dwinghen
desen strijt heel wijselike, en seyden dese vurwaerde an
beyden siden. Also dat die kennemaers, voer die misdaet
die si in voertijden in amstellant, onwaerlike ghedaen hadden,
souden betalen binnen, den bisscop en den grave lodewijc, dusent
pont, en souden mit hoer scepen bedelijc weder keren: Ende als
dat ghedaen was: die bisscop en die grave lodewijc, die
nu voer ghenen onghelijc onsachte en waren, verbrande sulke anthoe
dorpe, en alle sine besittinghe: en versochte d' pelgrimaedse
sulke erliken kerken tot egmonde: en hebben bedwonghen al
hollant, dat d' sterren scijnen gedrijft was, dat hem niemans
van haren vader zalere heren vermach. Ende alse grave lodewijcke
sach, dat hij nu ghene weder staet en hadde, bat hij de
bisscop, dat hij weder in sijn sticht voer: Ende alse dit gheseit
was in hollant, quam die grave vä namen, vaders grave voer
ghebonden vä hollant, en begonste walchere te bevechten. hinge vä
voerne, verghiselde alle die ander eylant in zeelant, en verdreef
grave lodewijcke onderdanich wesen: Ende verjaghede grave Willam
wt zeelant. Grave willem, die mit neerstichert gheen selver stede

Superatur Wil helmus

Die tot den oorloch behoefelick waren

en heeft es gecomen in den bisschops scip ende dair hij niet metten
gedeert wort: ende alsoe wort syn vianden haelden niet wonderliker aen
hun ontgaen, al sculdicht: Mer alse hughe van voorn, van grave
lodewijcs weghen, drossate is van allen zelant, zoe ghinc hi niet
hoveerde, over die mate van zyn macht: Wair om die zelan-
ders, mach en drachticheit, ende setten hughe of sinen rade, ende die
grave willem zoeken over al, ende maken hem weder grave.
Ende alse grave willem dit vernam, soe dede hi al dese gesinnessen,
en heimelike bevinden: te weten wouter van egmonde, Albert baard,
willem van teilinghen, ende philips van wassenaer, ende bat hem oetmoe-
delick alsoe vele als hi mochte, dat si op ene benoemde dach te
leijden comen wouden, niet alsoe vele gewapender liede als si mochten:
Ende dat si groten strijt en begonsten tegen grave lodewijcke, hoe-
wair dat hi. Grave lodewijck dit vernam, dat die zelanders dattie
zelanders hem ontsetten tegen hem, ende dat die kenemaers
en die wapen liepen, quam hi niet hermaert binnen leijden,
op dat hij die kenemaers ierst ghemaect niet wapen sachte.
Ende dair na, tieghen die zelanders streden: Die kenemaers, die
hem zeer haesten hier tieghens, ende liepen onzeliker, als niet
anders sonder ordinancie, te strijde, Wair om si haest te start
waren, vaden ghene die hem oorlochs ontstaden, ende vele doot
geslegen: Ende die ander, die te scepe niet comen en conden, die
liepen op die brugge: ende wonden hem dair van niet veel ontweren,
ende ontaenden der een deel hier: Maer als die brugge, soe
seer vlach was, niet alsoe vele wapentuchs brae si, ende viel
neder, ende die verdructe een menichte van den kenemaers inden
zijn: Philips van wassenaer: wouter van egmonde: ende albert
baard, sy sonderlinge geloeft over haer volc, en soe ontgaen.
Maer willem van teylinghen, die dese viande werder stont, soe hij
langeste mochte, wart dair gevangen. Grave lodewijc, als hij
dese zege gewonnen heeft: voer hij weder tot dordrecht, en groter
vrede ende sloech sine tente opt graven velt. Inden sien, quam grave
willem niet starker heer starchte, int zelant, ende sette sine pauluns
hoven in rot: op dat hij des anderen daghes, sonder vrecke striden
mochte tegen grave lodewijc, ende verdriven wt sijn vaderlike
erve: Grave lodewijc, die dese mare vernam, sende om den
hertoge willem van limborch, om te proeven, of hi enighe soen of
vrede dair tusschen dadinghen mochte: Mer dese selve hertoge,
die hem orloch ontsettet, quam weder sonder vrede ende sonder soe-
ne: ende seide dat hij gesien hadde, ende dat hij ghereet woert
was: ende gebort sine tente op te breken, ende en wende des
heres niet ontbeijden, mer sonder meer [illegible] hi hollant:
Ende grave lodewijc, liet dair staen, tenten ende paulioenen
ende pijnde hem tutrecht te comen, soe hij aldre haestelicst mochte.
Ende gaf den den bisscop, die gevanghen riddere, voer
sine sonden: ende zulc van lodewijcs ridders, die van groter
haest van lopen vielen in die zijl, bleven ende blijven, ende verdruncken
dair: Ende som ander ontwaeclde, onder wegen ende sij vernoijet
van groter hueltheden doot gebleven: Ende sulc vander vlucht,
sloten wt, haer platen, hoer pantsiere, ende worpen van hem
hoer helmen, hoer scilde: ende zijn al blivende, doot geslegen of

ghesset

Superatur Ludo[vicus] et Holl[andi] exigitur

gevangen. Grave Willam die den blivende mesgelike gevolget was,
heeft vele ridderscaps gevangen, ende gewonnen haer pauwelioen,
hoer prouande, ende menigherhande cleinoet: Ende aldus is grave Lo-
dewijcke van Loen, uut Hollant verdreven, onmermeer weder te keeren:

Van Willam den xij grave van Hollant, lix

Ende als dit gedaen was, doe wert Willam verhoget mit groter
eren in sijns vaders eerve: Ende is genaemt, die xij grave
van Hollant. Onlange tijt daer na, vergaderde grave Willam ridder-
scape, ende beset Scholports(?) ende Florens van Asperen, haer castele, ende
die vesten zijn verdrepije(?) ware ende rechten daer blide voer, ende
destrueerden beide castele ende veste. ende daer om quam grave
Gherijt hadde aen, die bisscop Diderijc broeder was van Utrecht,
mit dien van Utrecht, ende verbrande Dordrecht ter ~~pulinc~~ pulinge.
Dordracum ab hostibus conflagrat — Ende ten lesten, die bisscop Diderijc van Utrecht, ende grave Wil-
lam, zijn versoent, dumits(?) vrindeliken boden, die daer onder
tusschen dadinghen, in deser manieren: dat grave Willam den
bisscop soude gheven voer den scade die hij hem gedaen hadde, 1.
Conditiones pacis. — dusent pont: Ende soude hem uut den gevangen vol doen, ende al 2.
volk: ende al weder geven, ende mede alle die dienstmanne die 3.
die bisscop hadde: woenende in Hollant, souden des graven 4.
dienstmanne wesen: Ende des gelijcs, alle die dienstmannen
die die grave van Hollant hadde, woenende in dien sticht souden
des bisscops dienstmanne wesen: Ende dair toe, quam grave Willam 5.
Emenda honorabilis comitis erga episcopum — mit sinen ridders, wolken(?) ende knapen, voer die domkerke
tUtrecht, ende bat den bisscop, dat hij hem verghave, om dat hij
den zeluen bisscop in voertijden tot Stavern(?) inden casteel vinc,
ende mit gewelt an getast hadde: Die bisscop Diderijc die
in desen oorloge vele gaeds gewonnen hadde: losede zijn eerve,
dat hij versat hadde ende soende zijn sloten, betaelde zijn scout
die hij inden hof te Romen sculdich was: ende brachte daer
na zijn bisdom in groter ~~ere~~ eren. Grave Willam, na der
Hollandia, a Caesare accipitur, feudi iure(?) — zijnre nichte doot, ontfinc die graefscap van Hollant vanden
keyser te lene, die hij oec na lange tijt in goede vreden
wel berechte. In desen tijden, starf Molgorlinus(?), die coninc
van Scotlant, die grave Willams oem was van Hollant: Ende
Scotia accipitur feudo a rege Angliae — dat rijke ontfinc een uut Scotlant in lene vanden coninc
van Engelant. Want om, die heer Willam die een recht
erfname was vanden rike van Scotlant, makede een verbont
mit Lodewike, des conincs oudste zone van Vrancrijke,
Comes Hollandiae heres regni Scotiae. vide c. 48. et c. 64. ubi vendit Scotiam regi Angliae. f. 98 — ende vergaderde vele scepe, ende voer in Scotlant, daer hi steden
ende lande wan, mit zeghe vacht. Ende alse grave Lodewijc
dit vernam, vergaderde hi van rijnlands(?), vrienden ende magen,
ende meende al heymelike in Hollant te comen, die wile dat
grave Willam daer buten was. Ende hier om, ginc grave
Willam, weder te scepe, ende is mit groter haest(?) ende mit
zeghe, weder gecomen in zijns vaders lant, op dat hij die
graefscap die zijns vaders eerve was, die hij selver ende
vri gewonnen hadde, om een onseker eerve van zijnre moeder

Otto a Lippia 33 34us epus 13 ... M. CC. V

67

meest en bloet, ende dat hi sinen vianden mit crachte uut den palen
van hollant keerde: Inden iaer ons heren: M: CC opten nones van decembri
sterf bisscop dideric d goede binnen deventer, na dat hi xiiij iaer
dat bisdom hadde berecht: Die nu ouerijssel, is gheuoert tot
utrecht, ende inden domkerke, bi den voirsz bisscoppe eerlike begrauen:

¶ Van Otte van gelre den xxxiij bisscop. lv

En alse die voirsz bisscop dideric gestoruen is: quamen tot
tot utrecht here ~~adolphus~~ adolfus van colen, Otte van munster,
Gherard van osenbrugge ghebroeders Ende bisscoppe [redacted]
[redacted], ende otte van gelre graue: Ende baden den capittel, ende
menighe heren: ende om der heren bede wille, wart gecoren: Otte,
~~die~~ die proest van zutphen, die xxxiij bisscop in ionc van
iaren van verstane: soon van arnsem, ende een echt broeder des
seluen graue van gelre. Deze otte, en was mer xviij iaer out:
Ende want hi te ionc was, woude hi te romen varen, om orlof
van den paeus te crighen. Inden iaer ons heren: M: CC xv die
dage der na te northusen starf, anders zeget, op die vij kalen
den d aprille, na dat hi dat bisdom hadde berecht in
groten vreden, iiij iaer. Ende wert begrauen, d die domkerke,
mit betamelijker eren. Deze iongelinc was van groter ondersceyt
in d werliker zaken, ende harde vroet ende voersienich d allen
saken des ghemeynen orbaers:

¶ Waran Otte van der lippe, die xxxiiij bisscop. lvi

Na dat bisscop otte die van iongen iaren was, begrauen is, der
tegenwoordich waren d hier vermaert deze vercoren graue van hollant
ende van gelre, ende vercreghen an den capittel mit harer bede,
~~dat~~ dat otto een iongher broeder van der lippe, die domproest,
wert gecoren die xxxiiij bisscop, die mit consent syns ertsche
bisscops, ontfinc die bisscops benedien tot fallenvoord, Ende
aldair ontfinc hi mede, dat werlike recht vanden keyser
vrederic ¶ Deze Otto, besat al syn bisdom wijslike ende
eerberlike, ende na dat tijt mit des keysers, ende van onser
moeder. Ende dat sticht, beual hi hertoghe sinen broeder,
trouweliken te berechten:

In desen tijden waren twe vermaerde ridders, die een hiet
Wouter, ende die ander hiet Walrauen: Wouter, was gebore tot
~~brabant~~ brabant: ende walrauen tot hollant + het gescheide dat
deze twe goeden geselle, souden riden tot een tornoy, ende des
morgens vroe ginge si d een kerke, dair si mit deuocien
misse horden, eer si den tornoy reden + dair gescieden
dattmen der hoochliker misse zach vanden heiligen geest. Ende
alse die uut was, begonde men soetre meer dair een
misse van onser vrouwe. Ende want wouter, onser ~~vrouwe~~ vrouwe
voer sonderlinge seer minden, soe hoorde hi har misse tot
enden. Mer walrauen, die der werliker ere gheneych
was, reed den tornoy: als die eerste misse gedaen was,
dair hi groten arbeyt d dede, om den ridderliker lof te
vercrighen. Ende alse wouter die benedicie gesien hadde
van der ander misse, dede hi haestelike zyn wapen an, ende

Margin notes: omisso 12. Beda 1212 — beda addit tercium ... obijt 1215 — beda allegat litteras ... hollant ... data ... uno mensis ... — postulabatur — Hic dedit de ... Nouolaud, ... — Epus traiectensis confirmatur ab epo Coloniensi. Epus in ... — Torneamentum ... hollandie ... brabant — Narratio ... — Virtus misse

68 Florentius 13. com. 12 a.
Machteldis filia Henrici ducis Brabantie.

[margin: Miraculum unum virginis in tornamento]

wert mit sinen gesellen, zedeliker totten tornoij, als die riepen. als
Wouter, ter baen quam, ende dair in voert, een ridder moerde, ende
wonde ter herberghen: Walewijn quam hem tieghens, ende nam Wouteren
sinen geselle vrindeliker in sinen armen, ende sprac hem aldus
toe: Edele valiant ridder, got moet dij gebenedien, die huden
an desen daghe dat ghevecht vanden love heeft gewonnen, ende
vele ridders heeft of gewonnen ende verteden. Wouter wighende
zijn hooft ende lachelike vraechde: wat hij wel wiste, dat hij op dien
dach, den tornoij niet gewesen en hadde: Mer doe deser Wouter
den lof sijns namen den anderen hoerden rapen sonder aflaten,
verwonderde hi hem dies zere, ende sprac tot Walewijn, lieve ge-
selle, weet dat ic van desen daghe den tornoij niet en quam.
Want doe du, en werth ghinck, horende der na misse van onser
vrouwen ten eude toe: Ende die heeft mij, desen lof behouden,
alse die mijnen name hoghen wil. Wair om, wij alle lieve ge-
selle, wij of laten willen om die minne van haer, alle werltlike
eer, ende an nemen een gestelike leven, des ondertuer vergaet en es:
Ende sonder merren, gingen dese twee ridders in een cloester, hiet
Heimenrode, ende namen an die orde ende dat abijt, ende leveden
dair salichliken onder leve der heiliger kerke: ende Wouter leverde
dair sinen zouter van begheden ten eynde, ende sat die salmen

[margin: In Reijnsberch, ... elapsa]

tot dat zeman aldus vallen bevonden. Ende als hij, op een dach
devoteliken ter missen was, ende hielt zine handen mit innighen
gebede opwort gestrecket: soe viel ene gulden rinc van den
hemel neder in zine handen, tot een teiken, dat zine gebede
gode oefarlike was. Ende dat selve rinc, brochte Adelheidis
die grauinne van Hollant van dair, tot Reijnsborch, in cloester.
ende gaf dien cloester, iaerlix vele boeken ende almoessen: Dese

[margin: In Reynsberch]

eersame richsuouwe, ende grauinne starf inden iaer ons heren: m:
cc xviij: optie achte idus in februarius. ende mit groter eeren
begrauen, tot Reijnsborch inden cloester. Graue Willam, die na
hier na, een ander wijf, die Maria genoemt was. mer hi
en leuede niet lange der na: want dese selue graue, starf
sonder na, inden iaer ons heren: m: cc: xxij: optie achte
nonas in februarius: na dat hi die graefscap van Hollant ende
van Oestvrieslant, in veel orloghes, xx iaer, hadde berecht: Dese
Willam, wart ghevoert tot Reijnsborch, in dat voerseide cloester,
ende dair begrauen mit behoerliker uutuaert:

Van Florens, den xiij graue, kon

En als Willam die edel prince, is doot gebleuen, soe wart
in die graefscap van Hollant verheuen Florens zijn zoen, die
xiij graue ende nam te wiue des hertoghen Henrics

[margin: Willam]

dochter van Brabant, die niet alsoe genoemt: Ende hi nam
machtelt, dair hij bi wan, den roemschen coninc, ende Florens den
drossate: Adelheijt van Henegouwen, ende machtelt van Henne-
berghe grauinne: In desen tiden, quam bisscop Otte van

[margin: Bellum Episcopi cum duce Gelrie.]

Utrecht, van Ghelren weder, ende was al zijn leven, veel te vrede.
die hem selue in groten onvreden hier na bekant: want
graue Otte van Gelre, in dier tijt vele mannen hadde in
zallant, die zeer ende swaerlike gesat worden van des bisscops
amboechts luden: alsoe dat si arme worden, van rechter gelt
gevende, ende van tijtliker haue: Wair om die selue graue, des
bisscops lude beschatten dede, bi der tollen te lobede: Ende maerte

een enighen, mitten luden die van zeelant woenden, teghen den bisscop.
Die bisscop otte van utrecht, dede mitter hulpe bisscop diderics van monster,
ende heren hermans sijns broeders, versamende een groot heer, ende
meende, hi woude besitten in die graefscap van gelre, die dorpe
die hem naest gelegen waren: Ende die lude, die van zeelant
hem onhoersam waren, daer wt mit machte te verdriven.
Ende daer teghen, vergaderde dat volc wt zeelant, mit hulpe
des graven van gelre, bi bocholt: Ende meenden, si woude alle
sijn den bisscop weder staen; mer die bisscop, mit geluide
dat van basunen, ende mit geclanc van hoornen, quam manlike
teghen sine viande, daer hi een deel doot sloech, ende dat daer
veel meer, ende veriaechde alle die ander: Ende sonder merren,
wan dese selve bisscop twee castele: die voorst genoemt
waren, die hi altemale destrueerde: ende dat derde castel
dat burhorst hiet, verbrande hi te male, sonder den meeste
toorn. Wat die borch zaten van dien castele, dese waest eerst
hadden gemaect, ende hadden dat gemene volc van zeelant, eerst
gestaect totter onhoersamheit.

In dese grave van gelre, die hem seer verwaerde om
des bisscops zeghen, ende versochte ter zijnre hulpe den hertoge walraven
van limborch, grave henric van zeyne, mit .iii. ridders. ende
bat mede den ionghen grave florens zijnre suster zoen, dat hi
hem mede helpen woude. Ende dese florens, quam die her op, Gheijn, (?)
mit alte vele scepe, ende verbrande des bisscops huys, ende dat
dorpe te ghemunde schandelike. Ende daer teghen, die bisscop
Otto voerscreven, ~~mit hulpe~~ gherardus des eertschen bisscop
van bremen, sijn ~~[illegible] des bisscops van monster~~
sijn broeders ende diderics des bisscops van monster, zijns neven, A hir de (?)
ende hermans vader (?) lippe zijns, versamende .M. ridders, ende woude
striden teghen dese voerscreven prince al ommeswaert (?): Maer
die bisscop gerart (?) van posturen (?), die des paeus legaet
was, quam al overhaest tot dier stede, eer die strijt voer
sonde: ende verhelt dese begonnen strijt, ende sijn (?) der
tusschen een ghescrift, ende een zoene, bi hoer beider wille, Conditiones pa(cis) (?)
in deser manieren, alsoe dat die grave van gelre, soude quijt
schelden alle sine recht (?), dat hi in zeelant hadde, ende Zeelant (?) ...
ghenieten die goede sente martijns. Ende die bisscop, soude dat et mot (?) ...
hof te clysteren. et ende tot sente odilien berghe, ~~wt genomen~~ et Clisteren
~~die proostie, ende die dienstmanne~~, den grave van gelre weder 863
gheven, te leen van hem te houden: Ende die grave van
hollant, soude hebben voer sine dienstmanne, die hi daer
vermoordt hadde, (?), ende soude voert ende quijt schelden
die breuken van utrecht. Sinds iaer ons heren dusent cc
xxv. doe so geschiede binnen der stat van groeninghen, een 1225.
groot strijt, tusschen egbert den borchgrave van groninghen, Bellu inter (?) ... Groningen et Coev(orden) (?)
ende rodolf den castelein van koevoerden. Waer om, die bisscop
van utrecht, mit machte toech tot groninghen, ende maecte
der vrede, ende geboot dien te houden bi beiden partijen
op hoer lijf: mer alse die bisscop van daen was, wan
rodolf van koevoerden egberts castele, dat bi hem stont,
ende destrueerde dat, ende quam mit machte binnen groeninghen

ende brac den vrede, ende dingede ende ghelofte dat hij niemermeer
den vrieslant: Ende hier tegen, versamende een groet heer
van vriesen, ende besat daer mede die stat van groeninghen aldaer,
daer hi menighen storm an dede, soe dat hij een deel vander
stat verbrande, ende dingede zorlof daer wt, dat hi naulic den
doot ontquam, ende vloech tot koevorden: Zorlof die vromer
was, dede in allen manieren des quartheit te wreken, versamende
die vraechste lude vele wapentures, ende stormede die stat van groe-
ninghen sonder aflaten. Mer die bisscop, die die noot zijnre
stat hadde swerlike bevant: versamede wt alre zeer geboden lechteres,
daer hi zorlof mede verdriven woude vander besitte van groninghen,
ende dat castiel van koevorden mit cracht weder halen. Ende
die graue gheret van gelre, quam des bisscops hulpe, mit
vele lude gewapent: Ende graue florens van hollant, sende een
groet cracht van ridderscape: Graue Dideric van cleue, ende
graue baldewijn van benthem, quamen hem oec hulpe: Die bisscop
van colen, ende die bisscop van monster, senden hem alsoe vele ge-
wapent, als hij begheerde: Ende van desen, is vergadert een groet
heer bi een: Daer die bisscop otte van utrecht, sine hoeftman
sitte, ende was daer dien dach, mit desen voerseyden prelaten
ende groeter blijscap: Ende daer bi voerdachte ende vermiste sijnre
pedren, desen zorlof verwijsde, wt alle sine goede, dat hijt
mit allen rechte verboert hadde, ende alle den ghenen die zorlofs
hulperes waren, dien verdaemde hijt volcomelike. Zorlof bedochte
die groote mogentheit des bisscops, hoe zij besat van groninghen,
ende zette zijn tente bij den dorpe te koevorde, ende bedochte te
voren, daer een breet eylant een zudde tusschen lach, daer
men mit lichte over en mochte comen. Des anderen daghes,
alsoe die dageraet op ghinc, ende die zonne begonste te schijnen,
die heere van goer die sinte martijns baniere drach, ende
die basunen blasen, ende die boghen slaen, ende toech voer mit
vele groeten wapentures: ende al dat volc volchde hem na, dat
menichs zins gewapent was: ende die bekendes waren
vanden bisscops heer, warende treckende over die zudde, ende alsoe si
belast waren mit wapen, versonken si in die modderighe stede
des onlants, ende verdorste daer, die niet vanden alre vader
doden mede, mer oec mede vanden wijne, iammerlijc ver-
smaert ende gedoet worden, ende sulc ander sijn versmacht van
groten dorste, ende alsoe doet gebleuen. Ende schepen, die zere
gewont waren, zij hare dinden mit snelre vlucht nauwe-
like ontlopen. Zorlof mit zinen ridders, vervolgede dat vliende
volc, alle die nacht: Ende behielt, al hoer provande, hare
tenten, ende hare cleynoot. Ende is mit groter eren, ende mit
veel goet geuangen, weder gecomen tot koevorde, daer
die oudste waren, graue gherard van gelre: ghijsebrecht
van aemstel: Dideric die bisscops broeder van arnemude.
Mer die bisscop otte, wart geuanghen in der zudde, dien
si moertelike iammerlike, mit menigherhande pijnen, vat
dat fenijnde felle volc, ende villede hem sijn scheme of al
bloedich of, mit harer sweerden: Ende ten lesten, na vele ver-
smadenis, die si hem an deden, soe worpen sine in
die alre oneerlicste stede, die si wisten, ende bestaeden hem in.

Captiuii

x° f

Episcopus raptus ... ende gheuangen

... graue van gelre ... ende ghenaemt ... ab Othone ... episcopo Traiectensi ... henry ...

Dit gheschiede op die kalende van Augustus maent. In den
stride, bleuen doot meer dan xl ridders mitten bisscop, ende
ende daer toe menich edel man. Ende die alrewreetste ende
der van Duutschlant, die ontschielt hem een wile starde op
sinen scilt, ende te lesten versant hij neder, maer hij hadde
te voren grote scade gedaen onder vianden. Die bisscop
Otte wart daer na al heymeliken tot der nuelre gevoert,
ende mit groten wenen ende screyen, beyde van leken ende van
clercken, begraven tUutrecht, in die domkercke, na dat hij
dat bisdom xiiij iaer in groter eren hadde beracht, ende dit
sticht tieghen roevers ende vianden hadde bescermt. Ende dat
~~te~~ inden selven iaer, hebben die nonnen van Sinte Servaes,
hoer swarte couelen verwandelt, ende hebben grauwen abijt
aengenomen, tieghen wille ende behagen hoer prioren,
die hulende genoemt was

+ ghewapent. Ende daer mede was, heer Barent van Horstmaer, een edel man

Nonne te Sente … mutar habitu … mita prior…

Van Wilbrande den xxx bisscop. lviij

Als bisscop Otte verslagen was, alsoe voirseyt is, quam grave
Florens van Hollant, mit allen den oversten der kercken dienst-
mannen tot Utrecht, ende bat voer sinen mage heren Willibrant,
die bisscop te Paderborn was, des graven soen van Oudenborch,
datmen hem bisscop tot Utrecht kiesen woude. Ende als al dat
gemene capittel vergadert was, ende hem hier op beraden, of
si wouden des graven bede lichtelike laten gescheen. Ende
rechtevoert, die grave van Gelre, ende die here van Asperlant,
die ter doot toe gewont waren, hadden een corte tijt daer (die)
uut hoer vanghenis, worden gedragen op hoer bedde ligghen-
de in dat capittel, die al wenende baden der clerisie, datmen
holpe, dat si van hoer vanghenis gequijt worden. Ende
alsmen dese zake dus iammerliken gehoort worde, alle
die goede luden van der clerisie screyden bitterliken, ende alle der
luden rouwe van des bisscops doot tot daer ommetrent, alst
geen wonder en was. Waer om dese here Willebrant, die
bisscop van Paderborn was, alse een wijs man, dit te wreken,
wart gekoren die xxx bisscop tUtrecht, een stadich
man, stout ende wijs, ende hoochs geboren. Mer wat dese
Willibrant in dien tiden was in Ytalien, ende altoes onledich had-
de in des keysers zaken, daer om so sandemen bescei-
den wise mannen over berch, mit groter haest op dat
si desen bisscop brochten weder mare, vanden nyewen bisdom,
ende si die beghifte der clerisie van Utrecht den Roomschen
hof presenteerden, ende dat wert alsoe gedaen. Wat die
paeus Gregorius, die ix alsoe genoemt, bi raet sijnre
cardinalen, soe verstercte hij sinen kiesinge ende beleidden Willi-
brande van Paderborn tot Utrecht, ende gaf hem sinen benen-
dien, ende zenden verleden in zijns vaders lant. Dese nyewe
bisscop, gaf sitte te recht binnen Utrecht, daer sinen
mannen mit recht ende mit ordel wijsden, dat die grave
van Gelre mitten anderen gevangenen, vrij ende los wesen souden

Consiliarius Cæsaris

valle vaghemes des casteleins van Coeverden. Want die
selve castelein, als een verraeder ondadich ende ontwitich was,
sijnre rechten heren ontrouwelike, dat hadde hi hijr gedaen
. Doe versamende deese bisscop heyde van zijns selves macht
ende mede wt Vriesland, verwins des paeus oflaet, een machtich — Indutiæ [illegible], ad bellum, [illegible] annos
groot heer, dat hi tieghen die van Coeverden ende Drenthe, Drenthe
de in sijs betalinge mede te striden. End der tieghen setten
die voerscreven Drenten, ende bi zeghen onrecht, daer si den
bisscop mede vorder staen wouden, ende si hoer palen so vaste
mede besetten, datmen den heer lant niet comen en mochte,
sonder groten scade. Mer deese bisscop, als een onvervaert
man, quam tieghens sijne viant van alle siden, ende sloech vele
doet vanden ghenen die hem vorder stoeden, verbrande vele dorpe,
ende vervolgede dat blivende volc totter donkere nacht toe. Des
Conditiones pacis — morgens der na, als die vogelkijn mit hoer sanghe den
dach vroelijc maecten, doe quam die van Coeverden mitten
Drenten, die seer ontsaghen des bisscops mogentheit, ende gaven
hem selven in des bisscops genade, ende setten daer ghiselen
voer, die die bisscop goedertierlic ontfinc, ende ontfanghen vaste
maechden up deese voerwaerde die hier na comt. Alsoe
[illegible] dat orlof, den bisscop bi onsen heren sonde dat castel
te Coevorden, ende alle recht ende [illegible] vanden Drenten
sonde hi [illegible] [illegible] vrij [illegible], ende iiii m
mark betalen voer al scade, die si ghedaen hadden,
ad quid istud — ende [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ende een nonnen
cloester stichten van sinte Benedictus oerde, ende dat gaerde tot
[illegible] provenden. End als dit ghedaen was, [illegible] die
[illegible] illa arx? — bisscop dat castel te maken [illegible] te gronde toe. End dat
castel te Coevorden, besette hi, ende [illegible] mit ge
[illegible]: ende sijnen helperen, gaf hi orlof, ende danckede
hem vriendelike, ende [illegible] goed, ende [illegible] vandaen tot Utrecht
tot sinte Martijns kerke, mit groter [illegible] orlof die
hem seer bitterlike bedroefde, dat hi den bisscop dat
castel hadde overgegeven, ende dat hi des [illegible]
was vanden [illegible] vanden Drenten, [illegible] ende
vaders, die op ten voerscreven castel waren, dat hi hem dat
castel verraden sonde, tot enen bequamen tijt. End [illegible]
der na, [illegible] die meeste hoop der luden, mit [illegible]
[illegible] castel [illegible]: ende orlof, die daer
lach ende [illegible] castel, [illegible] die brugge, ende ginck
[illegible] die [illegible] poorte, ende wan dat castel mit [illegible]
[illegible], ende sloech doet, die ghene, die hi daer op
vant, ende besettet al vast mit sinen luden. Die bisscop was
herde gram, ende zeer wonder, als hi dat castel verloren
hadde, ende gebot dat castel van [illegible], [illegible]
te besetten, ende dede [illegible] [illegible], tieghen
Coeverden ende tieghen Drenten. End hier om int iaer ons heren
Anno 1228. — M CC XXVIII, als alle broecland hard bevroren waer,
ende men over al rijsen mochte, toech die bisscop mit

een machtighen heer ouer die drent, ende meende dat hi des anders
daghes woude ende winnen dat casteel tot koeuorden, mit alre
haeste ontboden [illegible] beken sonde, ende alle sine vrienden daer
te samen vaghen: Mer dese hope, ginck al te niete: want *2° Bellum ad bella*
ter seluer nacht, quam groten wijnt, ende veel reghens, waer bi dat
ijs ende snee te niet ghinc. Ende al dat heer, moste van noode
achterwaert treken, totter ysele, ende liet haren ontmoet daer
bliuen. Ende die bisscop, [illegible] van mijnen heren des paeus aflaet
ende zende in vrieslant om hulpe: Ende alse die zomer quam,
so verwerf dese roelof des daghes bestant: ende beloefde dat
hi houden zoude, die abt segge van oostvrieslant, van alre
misdaet die tot desen daghe toe, tusschen den bisscop ende
hem gescheet was. Ende binnen desen bestant, ginck roelof *Rodolphi mors*
totten casteel van hardenberch, ende begonde mitten bisscop te spreken
van vreden pays van deser zoene: Die bisscop, die hem zeer
verwaende, badde roelofs zoene, dragende hem aldus. Want om
hi also seer waere, dat hi niet emmer vrucht alleen dorste
seine, ader alle sine meeste vrienden. ~~Die~~ dar grauen die van harden-
berch, tieghen des bisscops wille, dese voerseide roelof, als een
ontrouwighen man, ende leiden mit cracht uten slote, diemen si
niet hieren van grauen~~scap~~dom raden ende op stalen setten: daer na
begonden dat volc ouer lant van vtrecht, te verworden die een
tieghen den anderen, alsoe dat schiere van daghe te daghe, te
vechten of te bernen: Want doe, dese voerseide bisscop tot vtrecht
quam, ende dede sijn onschout van roelofs doot, openbaerlike voer alle
luden: Ende want hulpe graue floris van hollant, so maecte
hi vrede ende vrienscap, tusschen sine twidrachtighe mannen. Inden
iare ons heren: M: CC: XXXI, dat verwan volc van drent, vergader- *Ann. 1231. [illegible] literas donationis [illegible] Hollandiae [illegible]*
de veel wapentueres, ende besaten die stat van groeninghen,
ende [illegible] die borchgraue van der stat, dede die poerten
op, ende sloech doot sijne vrienden een groot deel, ende behielt
van zijn vrienden [illegible] waghen en prouande, ende voer bi prouande.
ende des anderen daghes, toech hi wt, ende verbrande vele dorpe
ouer drent. Die bisscop die hem hier om wat verblide, toech
in vrieslant, [illegible] des paeus aflaet verwerf hi van daer, *3° Bellum ad bella*
[illegible] een groot heer van volke, daer hi crachtelike
mede in drenten ghinc, ende verbrande dat dorpe ~~ouer drent~~
tot koeuorden, ende dat vaerborcht vanden casteel alte male,
ende sine wapentueres [illegible] prouande wapen [illegible], ende
prouande ende [illegible] wijf ende kinder, die si moerdelike doden:
Ende alse dien dach ten ende quam, toech des bisscops heer
ouer dat broeclant, om dat hi daer bet besetten woude, ende
is voerder gekeert tot an, daer hi mit grooter eren beholden
dem comen, hem zeer verblide. Des anderen daghes als die
zonne op ghinc, toech des bisscops heer, mit [illegible] banieren
ende mit basunen, ouer dat broeclant, ende haeste hem dat
casteel te koeuorden te besitten: Mer der drent ende ongetellet
volc, waren des nachtes te voren al heymelike binnen der bi-
des casteels gecomen: Ende an die ander side, stonden die
vriesen wt den gestichte van moster, in grooter houerde, *Frisii Monasterium*
in deser hulpe. Die vriese wt den sticht van vtrecht, *Traiectum*

waren inden bisscops hulpe, ende hadden des daghes te voren
grote scade genomen, ende waren seere verwonnen: ende daer om
waren die Vriesen, vele stouter, ende sy mit hare cracht tot Koe-
voerden gecomen: ende wonnen sonder merre, stride teghen des
bisscops heer: Mer die bisscop, sach sine prouande gemindert,
ende toech weder achterwaert op sinen berch, ende gaf synen
soudenaers oerlof, dat bleef sine hulpers, ende besette sine
sloten, ende verwinkelde se mit al dat hem behoeflic was.

In Hispania, Iudeus sub terra librum reperit, triplici lingua, de Christi natiuitate et passione ... in vita Wilbrandi epi xvi

In desen tijden, was een iode in hispanien, ende om sine wijngaert
te breyden zoe undervede hi enen cleynen berch, daer hi in holle
van enen steen, vant een boeck, dat hadde houtene blade, daer in
gescreven was, mit drierhande sprake: als hebreus: griex
ende latijn: van welcken sege bisonder van deser manieren: Cristus
die gods sone, sal geboren worden van der maghet marien, ende
die sal ghepassijt worden, om des menschen salicheyt. Ende als
die iode, dit gelesen heeft, is hi gekeert ten kerstengelove,
ende dede hem dopen, mit alle zyne familie. Anno domini ons

Anno 1233

heren: m: cc: xxxiij, optie xv kalende van augusto, eerwaerdige bis-
scop Willibrand zijn leven, ende starf te zwolle, na dat hi vij
iaer dat bisdom van utrecht hadde heerlike [illegible] hadde
beseten. Ende waert van daen gevoert tot utrecht ende eerlike be-

Collegium s. Servatii fundauit epus Willibrand

graven in den cloester tot sinte servaes, wat hi selven fundeerde
[illegible] kercke, den iersten steen leide: Dese willibrandus, doe
hi noch te geboren bisscop was, doe was hi seer verre
geuaren int heylige lant, in des keysers botscap, daer
hi vant in sijnen woude, dat vaste stat van tharsen al

Mons fortune ... Hieronymus in prologo biblie

vast bi thila, lach een groot berch, die mit derden diere lande
[illegible] den berch van aventuren: wat sie voer dat vast bi
worden, ende dan zy berchte claerliken dede, ende ons heren lichaem
ontfinge, ende alsoe mochtese comen opten voerscreven berch. Die
zonder sonder wunder, gaed gelucker aventuren vinden: Dese
voerscreven bisscop willibrant, seyde in ware woorden, dat hi enen
ridder gesien hadde tot anthiochien, die op desen voerscre-
ven berch geweest hadde, om gelucke gracie te vinden.
ende desen ridder, was opt alre hoechste vanden berch, een tafellaken,
al vol van menigerhande spise, dat hem ende sine gesinde,
dagelix spise genoech bi bleef te leven:

...na fortuna pro ... mo et familiari

Van bisscop otte van hollant, den xxxvi bisscop. Capittel

Na des bisscops willibrandus doot, was die kercke van
utrecht sonder herde. ende om dat capittel is gemeenlike te
samen gecorpen, om te kiesen enen nieuwen bisscop: Otto van
hollant, die derde alsoe ghenaemt, bi aenblasinge des
heylighen geest, wort eendrachtelike gecoren, die xxxvi
bisscop tot utrecht, een edel man van conincs geslachte

Cap. 32.

geboren. Dese Otte, na zijns vaders doot, was hi gecorgt
ter ridderscap, ende ontfinc van zijns broeders hant, die heer-
scapie ende die graefscap van oestvrieslant: Dese Otto,
begaf die ridderscapie, ende nam aen dat bisdom, dat hi
alte arm vant, ende in alte grote scout vinden, vanden die
oorloghe vanden onhoersamen dienste, dat altoes an stont

End merde dat die dike, die wilen braken, ende dat lant be-
vloyeden: mer bi der godes ghenaden, so verbrack dese bisscop die
gorde die hem zyn vader gheriet hadde: van hollant, ende sterkede
des stichts vroom, ende loesede sijn castelen, ende berechte alle
bisdom als een warachtich hertoghe, langhe tijt. ¶ End om sijn broe-
der wille, zoe makede grave floris van hollant zyn broeder, ende Lerra, regis
starken dijc, van amerongen, tot scoenhoven die welc gaeds vallo, ab Ame
costen. ende te loven syne ewighe gedachtenisse, dede hij den Schoonhoviam
bisscop vele oerbaerlics. Dese grave floris, den iaer ons heren Anno 1234.
m. cc xxxiiij, mitten hertoghe henric van brabant, ende mit
grave diederic van cleve, bi gebode des paeus gregorius die Bellum i Stedin
ix alsoe genoemt, voer in stedinger lant, den gestichte bremenses.
van bremen, ende verdreven voten lande vorscreven, mannen wiven ende
kynder, dat si daer niemant van en lieten bliven. daer om dat Bremae redit
dat vorscreven volc die papen ende die clerken, hadden verdre- idolatria
ven, ende waren weder gekeert totter anbedinge der afgoden.
vbab ¶ Inden selven iaer, die grave floris een ommemaert helde, Mors Florentij Com
die welc tornoye van menighen landen plach te hanteren, daer
hi groten lof in verwerf: die gravinne van claremont ver-
hoorde die mare, ende hadde grote vromicheyt des vorscreven
graven, ende van syn doghet, ende begeerde hem te dicke ende te be-
kennen, hoe si desen heer mochte te comen te sien: daer si,
zoe menighe ridderlike doghet, of gehoort hadde: End
wast te besien, desen heimeliken raet, dat si horen man ver-
delijcken bat, tot vele tijden, dat hij een hof dede breken
in arlmaringe, dat is in duutschlant, daer hij si lieve mit
in zeide, wat hij ouds was. End si wiste, dat die grave
van hollant, sonder twivel daer comen soude, mitten heren van
duutschlant, om den ridderliken lof te verkrighen: End hier om,
es grave floris van hollant, ende die grave van cleve, daer-
waert gereden, mit groter costelicheit, om sijns naems lof
te bejaghen. End wart dese feeste gheroepen meester ridder te
wesen, baden arlmaringen. End daer sieghen die heren
van ingelant, wert gemaect prijs van walscher ridderscap
End sonder merren, ordineerden die vrauden, die welcke
van ridders an beyden syden. daer stiglien die basune
ende die tabueren, daer betoveden die baniere ende die stoeren,
ende der versamenden die heren die daer seer arbeyden
om den ijdelen lof. Mer die grave van hollant, die des
sperels gewoon was, arbeyde vele bat dan yemant anders
om den zeghe der ijdelre eer te verkrighen, wan hij vele
walscher ridder ter eerde warp, ende doer stack, ende streyde sine
vorder prijs. ende want die duutsche vlaanden daer, ende
beswaert, daer quam hij heer te ontsetten. Die gravinne van
clermont, die opten toren lach, ende van verre merkede
sach die grote vromicheit des heren floris van hollant,
ende hoorde over al roepen sinen lof, van groter begheerte
van liefden bat si dicwile horen man, dat hi hem
bewisen woude, welc die grave van hollant ware onder
dat ridderscap, datten grave van clermont te listen in
oorwerde nam, ende antwoorde sinen wive mit verwede ne

arnsiene aldus: Dr weet wel, dat van vollrijt der heren die
mot sperverhut, en datter grave van hollant dijn mennen
gebruijst: End sie dy nider, desen wit ghenome peerd,
die de gulden baniere draget mitter roden lewe, dien
du mit bereemender nider dielwile heuest begeert te
zien leuende: maer heft god, dien salte tande sien
al doot: die edelike gravinne, die beter in hare edel=
en selue sinne, prisende hoe si die grave van hollant, bi
eenre heijmelicke boden mochte waernen: maer die grave
van clermont, hoe out hij van jaren was, dede sine wapenen
an, en versamende die walsche ridders bi hem, en mitte
here van nigelle beriden si den grave floris van allen sijden,
en slogen op hem mit groter macht: Grave floris, die van
desen zaken niet en wiste, verweerde hem vrome die
vollrijt der wale, alsoe lange als hij mochte: en vele zijre
viande, die hem aen vochten, dreef hi van hem mit edeliker
cracht. End ten leste, quam die grave van clermont, mitten
sine zeer swaerliken opten grave floris, dat hine doot
sloech te corbi, opten xiiij kalend. van augusto. End alse die
grave van cleve dat sach, zwemde hi daer voer mitten duutschen,
en om wrake van sine mage sloech hij rechte voort doot
den grave van clermont, en viengede den here van nigelle
uten tornoije: en aldus is dat hoeveliker tornoij verwandelt
in veel mediger stride. Die gravinne van clermont, die dochte, dat
dat die grave floris, onnoseliker ter doot was gecomen, en
dat si die eerste sake daer of was, van bitteren groter rouwe
wert si haer sinne, en wonde bouen badden toorn weder ge=
nalle leven, en viel daer na in een siecte, die men niet ge=
nesen en coste, die de medici nomen amorreos, en leuede
clage daer na en voer van deser werelt. Die ridders van
almaengen, voerden des edelen grave floris lichaem tot rijnsborch
int cloester, dat aldaer mit groter rouwe begrauen waert.
Dese grave floris, was in zijre bloijende tijt, en lief en bequaem
onder alle den princen van almaengen, die xij jaer in grave
en berechte die graefscap van hollant. End na sijnre doot,
was bisscop Otte van utrecht, den jonchere willem van hollant,
in zijnre bescermenisse, en berechte mede die graefscap van
hollant. en binnen deser macht, soe bewad die bisscop die
drenten, en bedwanc die van koevoerden. End als hij wonde
ree de hi in here lant, dat hem niemant wedersstont. Die
here van nigelle, binnen vriendeliker bode, vsoende hij na=
maels mitten bisscop, mit sulker vorwaerde, dat hij
een cloester beseker stichte op dat selue velt, daer zijn
broeder doot geslagen was. Int jaer ons heren: m:
cc xl opten xi kalende van januarius, voer mechtelt
van deser werelt, en wert begrauen inden cloester tot
lansdunen, daer gravin nonne in woen, dat si in voertijden
hadde gesticht, in aflaet van horen sonden, der si grote
goede toe gaf, en erflike vast rijck:

¶ Van grave willam, die na wert ro. van al=
maengen, en was die xiiij grave [illegible]

Wilhelmus 14 com. ... com. 31. Imp. ... Elisabeth ducis Brunswic

Na grave florens doot des edelen princen wert Willam
zyn zoen, die oeck alsoe genoemt, als een recht erfgenaem verhoghet
in zijns vaders stede, die xxiiij grave van hollant, ende nam te wive
een schoone maghet, die elizabeth hiet, des hertoghen dochter
van bruynswijck. Daer hi bi wan, florens, die na hem grave
wert: dese die van beghinne sijnre joghet, meer minde die hart- Jonkh
heyt des ysers, dan dat blencken des gouts / In desen tijden,
keyser vrederick, die daer te voren vanden paeus Innocen-
cius verbannen was: ende bisonderlinge den bande, van sijnre key-
serliker werdicheyt gheset was: Ende die coervorsten des key-
serrijcs, hebben den lantgrave [illegible] luttel iare daerna. soe
dat dat roomsche rijck, echter sonder coninc was. Waer om die
paeus, bi gemeenen raede zijnre broeders, petrum capucium den Petrus Capucius
guldenzeyle tot sente georgij dyaken cardinael, sende in
germanien, ende vermaende die coervorsten, dat si van nyeus
coren een coninc: Die keyseren, versamende in der stat te Woeringen, keuruorsten.
ende coren eendrachtelike jonchere Willam van hollant in eenen
roomschen coninc, ende tughen daer dat hy die machtichste prince waer
allen rike van germanien: Ende hoe dese coren, meer open-
baer wert, hoe meer blijscap was: Mer den ridderscap
wast dese Willam, was doen twintichste iare sijns ouds, doe hij
gecoren wert, ende was sonder baert, schoon van bloeme, wit van huut,
swart van hare: schoon van live: ende alle sine leden seer te prisen.
Mer want dese ionghelinck wapentuer was, ende gheen ridder,
daer om bereiden hem haestelike alle dinc die daer toe behoerlic
waren, op dat na die keyserliken manieren, die keyser
ridder ware, eer hij tot aken die crone des rijcs ontfinghe: Olim, ... realadt ...
Ende want vele ridders, nu in deser tijt hem des costs ontsien,
so laten si of die feesten, ende ontfaen die werdicheit der
ridderscape mit enen halslage: Ende daer om, zy vele ~~ridders~~
die regule der ridderliker orden, niet en weten. Waer
om si rechte ridderscape niet en connen hanteren: Ende daer
om willen wij, onse materie wat verlangen, ende in dese teghen-
woordighen cronike bescriven, hoe dese ionchere Willam van
hollant, na der keyserliker manieren is ridder gemaect, ende die
regule der ridderliker orden mit hoghen feeste heeft an
genomen, ende beloeft te houden. Op dat die lesers moghen 1 by
die ridders nu deser tijt, wat last zij an nemen in horen
orden, Ende hoe dane beloefte, si beloeft hebben in horen regulen:
Ende als alle dinck bereyt was, na dat die edelgeboren vader Ordo, olim
Conincks gesongen was: Is dese voerscreven wapendragher, milites pro...
gebrocht voerden cardinael bisschop van romen, die vader ...
sprac aldus: heylighe vader, uwer werdicheit, brengen wij desen
wtgecoren wapentuer, ende bidden u ootmoedelike, dat uwe va-
derlicheyt, ontfaen wil sine belienghe ende professie, op dat
hij in desen ridderliker gheselscape, weerdelike mach an ge-
nomen worden. Die cardinael, die daer stont in sinen orna-
menten gecleet als een bisscop: sprac aldus desen iongen
wapentuer toe. Na der bedudenisse des naems
ridders, dat bediet in onsen duutschen ridder, soe behoert
elken mede die ridder wesen wil toe: dat hi si, hoveh:

van Doringhen, ende
coren tot eenen
Roemschen koning.
Maer dese leeft
[illegible]

van maghen geboren. milde van gaue, vol ghestrijden in zedicheit, ghetmoedich teghen dat hem vader staet, ende wijs in maelscap bewonnicheit. Hiere wi ende die beloefte van dyen professie doet, soe sulste hoer mit wijsheit leeraden den last ende die regule der ridderliker orden. Dit is die regule der ridderliker orden: Inden iersten, mit danchliker bedenckelheit ons heren passie. Dagelics misse te horen, ende dat lijf stoutelike in aventuere te setten voer die kersten kerkelike gelove. Die heilige kerke te bescermen, ende hoer dyenres dienres voer allen quaden, weduwen ende weesen in hoerre noot te helpen ende bescermen. In rechte striden, sculdighen giften. Ende om ene ondoghet, enen camp te vechten, ende nyet te gaen ten tornoy, hebbenre dan alleen om die ridderlike oefeninge. Den roemschen coninc of sine marscalc, in waerliker saken onderdanich te wesen: Ende dat gemeen goet, onbesmet in zijnre macht laten: Ende des keysers rijcs leen goet, bidden ende mit beloeven. Ende voer gode ende voer den menschen, onberispet leven in deser werelt. Ende ist dattu dese statuten, deser ridderliker regulen, wijslike ende wel bewarest na dijnre macht, ende dine weerdicheit menschelike, ende in deser werelt, ende na desen leven, ewich den hemel. Ende als dat gedaen was, ende die kardinael die regulen had, doe hij te samen ende sloot se in den missael, op dat ewangelium dat daer gelesen was, ende sprac aldus. Wiltu die ridderlike orden, mit begheerten ontfaen, inden name ons heren, ende die regule die di hier voer gesproken is, na dijnre macht volden? Die wapenere antworde, ic wil. Die cardinael gaf desen wapendragere doe, dese beloefte bescermen, doe die selve wapenere, openbaer voer hem allen las, ende spreken aldus: Ic Willem van hollant, prince der ridderscap, ende man ende vri man des heiligen keysers rijcs, belove mit minen eede, den weerdighen vader mijns heren, heren peters ten gulden zele dyaken cardinael ende legaet des stoels van romen, te houden dese ridderlike regule, bi desen heiligen ewangelio: dat ic taste mitter hant. Die cardinael sprac tot hem, dese heilige beloefte, si een waer aflaet dijnre sunden: Ende alse dit gescie is, doe gaf die coninc van beem, enen groten slach in sinen hals ende sprac aldus. Tot eren des almachtighen gods, ordinier ic di ridder, ende ontfanc di dancbaerlike in onsen geselscap. Ende denck, dattu volstier alle deser werelt, voer annas annas den bisscop, voer di Verspiet in zijn hals geslagen, ende bespot voer pilatus den rechter, mit geselen gesleghen, ende mit doornen gecroont. Ende voer den coninc herodes, gecleet mit enen mantel, ende die belacht, ende voer allen den volcke, naect, ende ghewont aen een cruce gehangen is: wes sine, ic di raed an te nemen, ende sine doot onthouden ic di te vorvechten. Ende als dese zake, feestelike gedaen waren, dese nyewe ridder als hi misse gehoert hadde, doe hi blasen trompen ende tambueren slaen, ende bellen clinken, ende stac mit sporen den weerdighen des conincs zoen van beem, ende daer na slaghen

…ula, et …a
…d, milites

volbrengest zoe
salt den p[re]mien
ewelike

si tornoije mit blanken sworden, ende hielt hof iij dage lanc,
in groter versamen costen, ende gaf allen den prelaten ende den meesten,
milde gauen, ende deelden hem mede zijn versamheit.

~~Mare~~ Die Cardinael screef den paeus een brief, alle
dinck alsoet daer geschiet was, ende ende sende hem dien bi een
sinlichen bode. Ende die paeus, die hier in verblijt was, screef
sinen dispensator een brief, inhoudende aldus.

Innocentius bisscops knecht der knechte gods, den rector
van sinte marien in rosmundip, salicheit ende der apostel
benedixie. zoe blide mit ons die bebruste te worden ende ken
denlic des ~~lichts des~~ lichaems mitten houden, dat wij di
blidelike sienen, dat bekennen blidelike, dat op v. nonas
in octobri, inden hof die bi colen hoochlike versamet was,
onse lieue zoen van gode, graue willam van hollant, mit gheen
meerder eghenheit der prelaten, die recht hebben aden keijser
te kiesen, daer hem die ander prelaten om volchden, is gecoren
in een romesche coninc, dat wi openbaerlike worden bi
brieuen des seluen conincs, ende ons liefs zoens peters tot
sinte georgijs te gulden zeile dijaken cardinaels, op dat
die blischap diemen billic hebben sal, van deser ouerblider
saken. dat daer vrouden oec de meere si, om desen
persoen dus gerijchts gecoren is. wat desen coninc, alse als
ons die zelue cardinael ontboden heeft, ende mede die gemeen
mare oerkonde, soe is hi een getrouwer gelouich man, wijs
van sinne, vroem van ridderscappe, ende moghende van zijns
selfs crachten, ende ouer puren maech en sonderlinge is mit
der ioecht van iaeren: zedelic van onderwinde, bequaem van zeden,
ende van lichame, allen luden behaechlic. Waer om wij hopen
in gode, ende in die macht zijnre goedertierenheit, dat dese
coninc zal onder voetreden alle den genen, die de kersten
een verdriet aen doen, ende den goede haer houden breken,
ende dat corteliken, theeste geloue, die vrede der kersten
nisse der gemeynre werelt, ende die staet der gelouiger
menschen, zal bi desen man, mitter hulpen gods gro
telike verhoget worden. wat alle die meeste van lande,
hebben desen gecoren, haer houden onder gehoersam. Die
sprac ende ontbiet den getrouwen die die worts dat
hem om dese mare, zulke verbliden. Gegheven etc.

In desen, als die nijwe gecoren coninc, in blisscappen 1248
noch sat tot woerden, ende iij dage hadde hof ge
houden, des vierden dages daer na als die dach op
ginc, ende dat grab mitten ziper beworen was, blisen
die stopen, ende gebot die pauwelioen op te breken,
ende die stat van aken al om te besitten. daer tieghens
die borghers haesten hem ter vaert, hoer poorten te sluten, ende die
poorten [illegible]. Ende sonder merren, heeft dese nijwe
gecoren coninc, mit ouercoomen ridderscappe, sine tenten
al om die stat gerecht, ende sprac in heymeliken rade
mit sinen prelaten, hoemen [illegible] werke mochte verstoren

dairom die keyserliker stat, sonder veel scaden te doen,
mochte winnen te comen. Ten lesten bij subtijlen raet van
vroeden luden, ouerdrochmen, dat dat ghemeyne volc soude
te samen dragen enen hogen dijck, die de stat al om besloet: (Aquisgrani coronat[us])
End wat gelegen is in enen dale, tusschen bergen, ende der
veel stromender wateren zijn, ende veel claer fonteynen, die
der stat onversadich water geuen: Dair om, dat dat wa=
ter, dit altoos meerrende, ende mitten dijcke bestopt was,
dattet niet voert en mochte, wert te hants also groot,
dat die borghers wt haren huysen niet voert en mochten
comen sonder scepen: Die borgers, die van desen water
seer belast waren, beloueden den geboren coninc, der stat
poorten op te doen sonder wederfechten: ende desen coninc voer
horen heer hoechliken te ontfaen: Op dat hi deen dijck,
die dair om die stat gemaect was, dede breken, ende
dat groote water liet gaen daert geworden waer: End
alse die dijc gebroken was, quam die coninc in die stat,
opten lesten dach der maent van october, dair hi van
allen borgheren eerweerdeliken ontfaen is: Des anderen daghes,
wassit aller heylicher hoechtijt. Doe vergaderden alle prelaten
ende vorsten, ende leyden desen geboren coninc tot onser vrouwen
kercke der eweliker maghet, op dat hi dair die benedictie (Cerimonie, vro nadt. Cesaris, in aquisgrano)
hoechliken ontfinge, nader manieren haerre ouder gewoonten:
Den, die bisscop van monster, ende die bisscop van mynden ~~[illegible]~~
ordineerden in die sacristie: die bisscop van ludic ende die
bisscop van utrecht; [illegible] mit conincliken gelike ende
dyademen, ende leyden hem alsoe verciert in den conincliken stoel: Doe offerde
die eertsche bisscop van colen, cancellier van ytalien, ende setten (Archiep[iscopu]s Coloniensis Cancellarius Italie)
inden stoel der mogentheyt, ende sprac aldus: Die almachtige
god, weerdige di, te heylighen in enen roemschen coninc, die
dauiden den salmen bi des propheten samuels hant, te wesen
coninc ouer dat hebreeusche volc. Die eertsche bisscop van
trier, cancellier van gallen, leyde sine handen op hem ende seyde (Archiep[iscopu]s Treuerensis Cancellarius Gallie)
aldus. In di moet nederdalen die ~~groot~~ geest der wijsheit,
der verstandenis, der werkheit, der goedertierenheit, der starc=
heit, des raeds, ende wort vol des geestes dattu god ontsiest.
Die marcgraue van brandenborch, des coninxs camerer, gaf
hem een ~~[illegible]~~ [illegible], ende sprac aldus: Neem een teyken,
dattu alleen die ouerste heer biste der werlt, ende dattu
dat roemsche rijc in sijnre machte behouds, ende voert ver=
vechten der barbaren, mit onuerwinliker crachten beschermen.
(Nae deser die) Die hertoge van sassen, die des conincs richter is, gaf hem (omittit Magdeburg[ensis])
een swaert, ende seyde aldus: Neem hier een conincliken
teyken, daer du die onhoersame mit swaerre [illegible],
crachteliker moets castiest, ende die goet willige in vreden
moets beschermest: Die hertoge van beyeren, die palans
graue of die spijse draghers, gaf hem een gulden cloot,
ende sprac aldus: Neem desen ronden cloot, ende beduet gi
alle die lude der werlt, dat sij onderdanich zijn den
roemschen rijcke, op dattu mogest hebben een mogheliken
vrede, dat rijcke bewarende. End hier na, die coninc van

Albertus Magnus 81

~~heym~~ heym des keysers sendte, bi consent des eertschen
bisscop van Colen, sette hem een guldene croon op zijn hooft,
ende seyde aldus: Ontfanc dese blickende croon, ende weest — verbessert
in doechdelicken wercken alsoe blickende in die werelt, dattu daer
dienst die croon der ewigher salicheyt inden hemel:
Ende hier na, die prelaten die daer bi waren, neghen ende
aenbeden des conincs moghentheyt, ende riepen hem salicheyt
lof, ende eer: Ende alle die vorsten, gelijc hi sat bi den
coninc, en beloefden hem rechte mantrouwe: Dit gesciede,
Inden iaer ons heren M. CC. xlviij / Ende alse dese saken,
mit groter hoocheyt gedaen waren, soe hielt die coninc
groote hof, een volle weke lanc, ende makede hovelic alle si-
ne prelaten, die rijcke van sijnre heerlicheit. Daer na, des achten
daghes ontfanghen die ambochts luden haren eyde, ende hadde hem
minlijcke raet vanden conincs orbaer: Ende overdroeghen, dat dese
moghende mannen, bisscop Otto van Utrecht zijns vaders broeder,
ende hertoghe Henric van Brabant sijnre moeder broeder, des nijen
conincs raet ende sine hulpers wesen souden, ende den ioghen
hoochwaerdighen van striden [beletten] souden: Ende heer Lub-
bert die regale abt van Egmont, een stadich man ende vroet, — Abbas Egmondensis Vicecancellarius Cesaris
is geset te wesen des conincs hoe cancellier / Ende alse dat ghe-
daen was gaf hi den prelaten oorlof, ende bevalse gode, ende reed
mit vlite, ende besochte alle die castelen des roomschen rijcks +
Ende alle die castelein, waren hem gehoorsaem, ende onderdaen, sonder
alleen die castelein van keysers weerde. Waer om, dese selve
coninc, dat castel | mit menigherhande | instrumenten. Want bi wijlen, — voorschreve, besat mit overwonen wapentuijs, en stormde dat casteel,
waerpmen niet stenen, pijl ende vuer te stucken, bi wijlen stiet
men mit des rams ijseren, voerhooft | voer muer | ende
poorten ter neder: Ende daer teghen, die castelein wel be-
waert ~~was~~ was mit provande ende mit wapen, ende dat castel
mit grooter vere beschermde, voer dat aen stormen des conincs,
een iaer ende langher: Ende daer ten lesten gebrac hem provande:
Waer om die castelein, genade begerende, dien dese coninc ont-
fanc in sine gratie, doe hi dat castel wan, op dat hi hem daer
na trouwe ware, ende te gheenre tiden teghen hem en dede. Daer
na, alst genaect der hoochtijt, die men hiet ~~int~~ int lant
heit dertien dach, toech dese ~~coninc~~ coninc tot Colen, dat hi die
den heilighen drie coninghen, een hooghe offerhande brenghen
mochte. In dien tijden, was tot Colen een meester die hiet
Albertus van Ravensborch bisscop, vander predikeer orden. groot
in nigromancien, meerre in philosophie: Ende alre meest, in
theologie. Die bat den coninc eetmoedelic dat hi, mit — Illusio negromantica in convivio Alberti magni et Regis Wilh.
hem eten woude, opten hoghen dach: Die coninc was in hopen,
iet wonderlijcs dinges van hem te sien, ende woude den eer-
samen vader sijnre gestadigher bede niet weygheren. Ende alse
die misse, opten hoochtijt gedaen was: ghinc die bisscop,
uut sijnre studeer camer, ende ontfinc dese coninc, mit al si-
nen gesinde, harde dancbaerlic, ende leyden wt den zale
in een hof, daer bomen stonden: Daer waren dinges van
wonderlijcker scoenheyt, die tafelen bleven voersien, bereyt
al dat daer behoeflic was: Inden tijden, was een so
drelinc harde wyter, ende alle die eerde was bedect mit

Sr

ster grooten sure. Wair om, dat ghemene volc, die mitten
coninc dair waren opten bisscop spraken heymelijcken, dat
hi sijn wairscaps luden in der ghenre conick, sonder bouer dede een,
in enen bongaert. Mer dese bisscop die dese wonderlike
dinghe wel wiste, als hi was geseten mit dien coninc ter
tafele, ende alle sijn geselscap, elc na zijnre werde was ge
set, ende bereyden die spijsen, te hant gheviel dat ijs, ende die
groten sure, ende dair quam een somer hette, ende die somm
lucht hair rayen wt sijnde scadeliker waren, ende wt der
eerden wies groene gras ende bome bloeyden, der wonderliker
scoenheit: wt elken boem wiesschen telgen, ende groene blade,
ende rijpe vrucht, die men rechtevaerts af mochte: Die wijngaerde
bloeyde ende gaf soete lucht ende hadde rijpe druven der grote
volheit. Die vogelken, sloeghen hoer vloghelen, ende songen
bliderliker. van wilder sanghe, si alle verblijden: die dair saten.
ende die vorst des conincs wijues, is alte male wech ghegaen.
Ende die zomer hette wert soe groot, dat zulke die dair
aten, om die ongewoenlike hette, deden hoer dubbele cle
der wt, ende maecten hem half naect: Ende sulke ghingen, onder
die scheme der bome hier ende dair om hem te vrolic: die
dienres, brochten der tafelen, volheit van spijse, so dat si vol
comelike versaden die grote menichte des volcs. Ende die
coninc, verblide hem, ende alle die mit hem aten: ende si selven
hem, die dit groot wonder saghen: Ende ten lesten, als die
wairscap gedaen was, vloersen die dienres, oft een droch
gewest hadde, der voghel zanck wert al stille: der bome vrucht
wert snelliker verloren: die bloeyende eerde, wart maghere ende
verdorde: die heyt vadden sure, was dair weder, ende die
vorst was dair mit hemelike comende: soe dat alle die te

Praedicatores.

voren hadden hoer cleder wt gedaen, ende van groter hette storte
der vrest: die haesten al bevende te trecken weer der zale. Ende als
dit wonderliker blijscap gedaen was: doe bat die bisscop
albert, den coninc, dat hi den predicaren sijn broeders
woude vercrighen mit bede, of mit coop, een hofstede binnen utrecht,
een cloester op te timmeren, ende sijn aelmossen der toe gheven,
op dat zij rijcliker te lagher woenden: Die coninc die des eer
samen vaders bede goedertierliker ontfinck, toech mede tot
utrecht, dien die bisscop Otte van hollant sijn oem, mitten

Rex Guilhelmus fit civis Traiectensis.

prelaten ende borgheren, bliderliker ontfinc: Ende bi raed
zijnre ghetrouwer, is geworden borgher tutrecht. Ende doe
cochte hi enen breden slechten camp, binnen der stat, dat
dair niemant tieghen en seijde, die hi den broederen in
aelmossen gaf, een cloester op te timmeren. Ende dair toe een
groote somme gouts. Ende opter selver tijt, gaf dese selve
coninc, der stat van utrecht, ende der burghere, vrijheit ende pre

Privilegium civitati Traiectensi de non extrahendo extra patriam

vilegien bescreven ende beseghelt: sprekende aldus. Willam bider
ghenaden gods, roemsche coninc altoes merrende, allen kersten
luden des heylighen rijcs, die desen tegenwoirdigen previlegi
zullen sien, zijn ghenade ende alle goet. Hoe dicke, alse die
hoocheit der coninclijker moghentheit, hoer hant tot sterken,
onder zijn getrouwe, die onder hem zijn, ende hijse mit giften

kent nader bedieninge horen wilcoren: Dalso dieke, soe
bestighet thijs van stadicheijt der puerre trouwe; ende hij voer-
bijnt, te starcberlijkeren hoer ende ander lude wille tot sijnen
dienst: Hier om ist dat wij merusckeliken ... houre-
like trouwe ende sonderlinge minne, die onse lieve getrouwe
burghers van Utrecht, tieghen onse hoocheijt ... ta ghe-
hadt hebben, ende noch bekent zijn met werken doen te hebben
willen, datse van sonderlinge voordeel ende van ... ge-
nade verblijt zijn, ende verheven hem allen ende elken mit desen
tieghenwoordige brieve: dat gheen prince, marcgrave,
hertoge, of edele man, geestelic of werlic persoon, enighe van
horen borgheren of die in der stat wonen, buten der stat enigher
te rechte aen spreken mochte: ofte voer iemant te rechte sitte,
van den allen, dat hem voerlieke rechte toe behoren, ten
onbereijsser of ter comen, alse verre alse si voer den bisscop van
Utrecht horen here, of voer den richter die van hem in der
tijt gesett ware, binnen Utrecht bereet zijn recht te doen: Ende
verbieden mede starkeliken mit desen brieve, datse niemant
tieghen desen verlendige, in ... ofte meijen. Ende wie hi
des onderwonde te doen, die sal weten dat hi vallet in
swaerre belghenisse onser hoocheijt, ende der pene gheven sal
van sijnre misdaet: ... maer gouts: Dit zijn getuijghen,
vorsienen lude: Die bisscop van Zamburen: her Arnoud here
van Wiesmarck: heijnrik van Varne: Claes perseijn: Dire van der
Goude: Philips van Wassenaer: Willam van Brederode. Ende hughe
van Zaldoge ridders. ende Diric van Wijlde. Ghegheven tot Utrecht
opten viij kalendas Julius, des sondaghes, int jaer
ons heren m cc xlix. Ende als dat gedaen was, toech dese
coninc in der graefschap van Hollant, daer hi hadde ... ghedaen
wt: Ende dede in den Hage, timmeren een coninclike palaes.
daer hij van hoge saken des rijcs, te rechten plach: die stat
lude, ende die borchsaten, gaven gaerwillighe den conincliken
~~palaes daer hi van hoghen saken des rijcs te rechte plach:~~
tijns, ~~rijcs~~ in brochten des bereijsers camer, voer dat sine camer ouer
vloedich rijcke ende onvermaten van scatte woert: Der versamende
raets lude ende rechters wel van XII stede, tot mijssen, om hi
sonderlinge van ghemeenen orbore, ende seiden desen coninc enen brief,
bij hoghe boden, inhoudende aldus ... Willam die Romschen
coninc horen gloriose here: raetsluden, ende rechteres, ende van
XII steden ouer Duutschen lant, onderdanicheijt ende onser ewighen
dienst. uwer hoocheijt der wij te weten, in desen tiegenwoordigen
brieve. dat wij sijn te mijsse, opten elven dach der maent
van Junius, tot eenre gemeenre sprake, binnen eens edel
mans Alberts van Walderen, die een rechter is ints bereijsers
pallaes, vast vrede ende sekerheijde is daer geset van
allen orloghe: ende eendrachte. Waer om wij ootmoedelike
bidden uwer conincliker moghenheijt ende raden, alse here
alst oorlof is, dat ghij den lantvrede die zalichlike be-
gonnen is, wilt confirmeren ende gestadighen, ende mitten brieven
uwer moghenheijt. wat het behoerlic is, datter inbreght

Vand goude, Fred. van Wassenaer e Brederode.

In Haga, p... ..., ed ... rey Willelm...

Comitia Mogunt...

uwer orbaer, nutscap, zalicheyt, ende eer: Ende wort dat wij mit
groter begheerten verbeiden die zekerheit uwer zalicheyt toecomst,
tot onsen landen. Ghegheuen tot Nuse, opten hilighen dach der
maent van Junius. Die come die desen seind brief waren
delker ghemeen, gebort desen bequame tidinghe, elcke nadien
Comes de goer rebellis contra dignitate co mitatus — vaste te houden op zijn lijf: Ende dese voirseide bode, maecte
hij rijke mit coninclike ghiften, ende sendese weder tot heren
vader lant. In desen tijden, slachtede die bisscop ende die stede
van Utrecht, den gloriose coninc, datter graue Gherart van Ghoeye, den
seluen bisscop verwarchte, beide, an sine lude ende an sine
lant. Wan om dese coninc, den seluen graue dede voir hem bidden:
mer die graue mitten coninc en woude ter antworde, omme
versmaetheit des rechtes mit hoverdicheit, en maecte sine reyse
In templo, ante altare s. Martini, comes exarmatur — ende des waer: ¶ Die coninc, die dat vernam, dede sine wapen
an voir sinte Martijns outaer, des heilighen bisscops: ende sende
ende vinc den voirseiden graue, beiaghede zijn
volc, ende quam mit lofliker loue ende zeghe, weder tot
Utrecht, ende den ghevanghen graue gaf hij den bisscop: Ende
nam die graue die waerdicheit zijs name, mit groten
rechte. Inden iaer ons heren: m: cc xlix, die eersame vader
Anno 1249. — bisscop Otte van Utrecht, rust in onsen here, opten achten nonas
in aprille, ende is begrauen in die domkercke, mit betame-
liker eren. Dese Otte, berechte dat bisdom, xj iaer, in
groter eren: dat hij in groter staet was, doe hi dede in quade,
ende liet in groter rijcheit sine nacomelinghen:

¶ Van Gosuyn, den xxxvij bisscop. Ca. l

Na des bisscops Otten doot des eersamen vaders, wort
ghecoren Gosuyn die proest van sinte Iohan tot Utrecht, die xxxvij
bisscop tot Utrecht: Dese Gosuyn, was gheboren van Aemstel, ende
berechte dat bisdom licht een iaer of luttel meer: ende was
een simpel man, die niet veel besorgt en was ende beschey-
den: Waer om dat hele bisdom, in corten tijden, seer te broken
wert, ende verghinc, dat olde daer si voeren bi bisscop Otten
welke ghemeen was: die voirseiden des bisdoms, die den
orbaer bescouwelike merkeden vanden ghestichte, versamelden een
ghemeen capittel, op dat si ghemeyn sprake hadden van
Resignat Zwart in manus Legati et Card. legati a latere. — ghemeynen orbaer des bisdoms. Ende tot dese capittel quam
Willam die edel coninc vanden Romeinen, Petrus die cardinael
van capucio, Ende Coenraed eertsche bisscop van Colen.
In deser heren teghenwoordicheit, stont Gosuyn die ghecoren
bisscop, ende gaf aldaer ouer, vrij ende last des voirseiden bis-
doms in handen des conincs ende cardinaels. Die cardinael
om bede wille des eertsche bisscops van Colen, soe ghebort
hij, dat men Henric van Vianen, verhoghede in des bisscops
stoel: Ende die coninc, gaf hem dat wereltlike recht bi
des heren staue, ende den vorsten. Dese Henric, was des
eertsche bisscops neue, een hooch gheboren man, ghestadich ende
grootmoedich, ende domproest tot Colen, daer dat ghemeyn
volc des bisdoms omme verblijden, ende louede, in dancbaer god van hemelrijcke.

Van heren Henric, van Vyanden, den xxxbij bisscop. lxvj

En alse dese heer gheordineert is, die xxxbij bisscop,
zoe was hi altoos zorchvoudich, hoe hi der kercken
saken verhogen mochte, ende verbeteren: Ende omme dat wereltlike
rechte, pijnde hi hem mit groter doghet te brenghen. Mer
die nijt ende ontwerdicheit der heren van Amstel, ende van Woerden
onstont gheminderlike tieghen den bisscop. Daer om dat
bisscop goitsvon heer nemen, was of ghesit vanden bisdom, bi
wille des ghemeen capittels, die mitten grave van Gelre
over droeghen ende verbonden hem. Ende dat hele bisdom, mit
dachlike an storme bedroefden: Den voirseiden bisscop heren,
hem maecte tieghen seffe, mit een deel zijnre dienstmannen.
Ende ten lesten, na vele anvechtens, is over dreghen, dat bij
de partijen zouden comen op een slichte velt te striden: Ende
aldaer, op eenen benoemden dach, vechten om den zeghe: Die
heer van Amstel, ende die van Woerden, versamenden over al dat
si mochten vele wapentuers, ende quamen mit groter homoede
ter stede daermen striden soude. ende daer tieghen, dese voirseiden
den bisscop, mit sinen vrienden, ende mit sinen borgheren,
die hi trouwelike vermaende, daer hij dese wore here hor
mort starckelike mede muede te temmen: Ende alse die dach
quam, datmen striden soude: Ende dese bisscop, mit zijnre
heervaert trecken soude ter stede des strides, Die utrechtsche
bisscop van Colen, was die dien dach te Utrecht, ende gaf den
bisscop Henric, een costelike vingerlijn, ende sprac dese woirde
voer allen den ongetalliken volcke, die daer omtrent stonden: Heer zoe
ne twivel sekere, dattu vermits bede des heylighen confessoers
Sinte Martijn, ende bij der cracht des vingerlijns, soe sulste hoen
den bedwinghen, alle die onhoorsamheit dijnre werelt
saken: Ende du salt, vorder brenghen lof ende zeghe zonder
wonden, van alle dijnen viande. Ende ic sal die stat, mitten
wijnen ende mitten canonicken trouwelike behoeden, ende sal
bidden den almachtighen god, voer dijnen arbeit.

Die bisscop heren, die dit hoerde, was ghetroost doense
here, mit gheluut der basunen, ende mit zedighen berchteren,
is wter stat ghetoghen, ende quam totten velde daermen striden
soude, ende ordineerde zijn volcke heerde wijslike te vechten.
Ende binnen dese, alsmen dit dede tot Utrecht, binnen
Dat wilde die conincsche vrouwe, bi eenen sueliken bode, diet
hem seijde, dat dese bisscop ende dese voirseide heren,
versamenden vele heeres, daer si elcke tieghen ander opten
groenen velde felliken woude mede striden: Waer om,
die conninc, sirlike versamende wardighen ridders, ende
wt genoren nortgadgre, ende toech haestelike ter stat
waert, op dat hij desen strijt verwachten mochte: Ende
vruchte ende vrientscap an beyden siden, worde maken. Ende
alse des conincs heervaert, nauwelike ter noortpoorte
was binnen gecomen, soe was des bisscops heer, alte-
mael ter westpoorte wt ghetoghen, Die utrechtsche bisscop
van Colen, mitten wine ende mitten canonicken, die de-

Amstel
Woerden stinguo

canonics dater
stoden claminde
uit het Trajecten

stat bewaerden, ginghen omme [illegible] besaghen die harde
vaste stat, ende seyden den paeus, datsi die porten
sloten, ende grendelen dair voer deden, ende hen die slotele
hame souden meene. Ende en wisten niet, dat die coninc
was rechtevoert mit sinen volcke binnen der stat gecomen.
Ende dat hij binnen niet, al vast besloten was:
¶ Ende die coninc, wonde harstelic volghen den bisscop, ende siin
gevaert, ende en mochten meghen inder stat: Ende alse
die coninc aldus vol luttel merende, ende niemant die porten
snelliken op en dede, bij grote gheweldicheit sijns sins
soe begonde hij die sloten vallen poorten ende ysere grendelen
offte brekende, ende die poorten op te houden, op dat hij soude
meenen, des bisscops here na volghen mochte, ende dat hij
den begonnen strijt beletten mochte: Ende die vretsche bisscop
van plien, als hi dit vant, was hij soe ledighe seer ver-
vaert, ende waende dat die coninc die stat behouden
mochte, ende dat die poortwachters mit besinninge hadden
den coninc ingelaten mit sinen volcke: Want, die vretsche
bisscop, mitten vrouwe ende mit den canoniken, der stat
meer bewaerden, ghinc harstelic tot den coninc, ende dede
dat volc stille wesen, ende sprac den coninc aldus
toe: Mijn here coninc, uwer mogentheit wille horen mi-
ne corte woorde. het behoort uwer coninckliker macht,
uwe onderdanighe volcke in vreden te houden, recht ende
ordel den luden te doen: Mer mijn here, offt oorlof
is te seggen, het behoudelic uwes orlofs, soe duncht ic
hier tegen, dat ghij in die stat zijt gecomen, mit
gewapenden volcke, ende hebt geboden die sloten of te
slaen, ende die poorten op te houden, op dat ghij die
burghers buten haer stat besluten moghet, ende die selve
stat mit vreemden luden die ghij dair in laten wilt, in uwer
macht behouden. Ende ist, dat ghij doen wilt tseghen
recht des ic hope dat ghij niet en meent soe dat
gij mi groten schade, die ic vaderlike bin, ende ghi vindet
die grootheit uwer eer hard seer. Waer om ic uwer
goedertierenheit, oetmoedeliken vermane, dat ghi mi desse
stat weder gheven, ende den borghers gheen cracht noch
moyenisse en dat welke die bisscop, dese woorden ghe-
sproken hadde, antwoorde hem die coninc aldus, daert
alle die luden horden, die dair omme stoden. Eersame
here ende bisscop, alsoe dijne wijsheit wel bekent, soe
behoort den coninc toe, die stede overal te beschermen,
ende te bedwinghen, ende overdadighe mit crachte swaerliken
ende voerdeliken te castien. Maer o, bekennen, dattet
ons smaheit, schande ende lachter, dat een strijt van volcke
scheide, dair onse mogentheit soe na bij ware. Ende
hier om, soe hebben wij, bi ons gewonnen ridders
ende wapentuers, ende zijn mit machte in desse stat gecomen,
welke om den bisscop te versoenen, ende vlieden mit sijn
dienstmannen: Ende doe wij vernamen, dattu bisscop, niet

sinen burghers buten was, als opten velde te striden, doe
vermaenden wij, hem ende zijre herscapen sinre liever na te
volghen: Ende als wij, een luttel verbeydt, sie en quam daer
niemant, die ons ende den onsen, die partie onderviel: Ende dus
moghestu sien, dat onse goede wille ende meninghe tot nu
toe, te niet is gegaen: Waer om, wij geboden mit
hameren ende mit bilen, gedelve ende dore op te houden,
ende haestelijcken des bisscops heer na te volghen: Ende als
wij een del op dat wij den gesproken strijt, onderwinden
gen mochten, mit onser roemlijker vorderheyt, ende elke
partije zonder strijd ende mit vreden, weder keren totten
zijen, Nu en sult oec niet wanen, dat wij teghen den
bisscop heren, in enigerande manieren, sulke moet draghen,
dan wij vlagen hier te voren, van hoerder gunste ende om
dijne begheerte baden wij datmen bisscop coes: Ende wij
namen dese stat goedertierlike, in onse bescermenissen,
doe wij hier te voren hem trouwe beloefden, ende sijn voer-
gheren geworden: Ende dat du bekennen moghest, dat wi
de dit niet en spreken in bedrieghenisse, ende dat wij
ghenen toren en hebben op ten bisscop, noch opter stat, zo
gheven wij die, goedertierlike weder die stat, die wij
onwetendes geseghen hebben, die wij wel besitten mochten,
ende die burghers der buten sluten: Ende geboden dat
niet, mit luder stemmen roepen doen, dat niemen
ridders tot hore herberge keerden, ende hem ontwapenen,
ende desen dach voert mit blijscappen leyden. Ende binnen
deser tijt, sie hadde bisscop heren van Utrecht eer voer
den strijt teghen sine vianden, die hi vele doot
sloech, vele viengh hi, ende vinc den heer van Aemstel,
ende den heer van Woerden: Die hi rechtevoert, hiet
mit repen binden, ende dedse lopen bi zijns perdes zide, ende
leydse alsoe tot Utrecht binnen: Ende recht, alsmen die
beste clocken luyde, quam die bisscop mit zijnre binnen zijnre
stat, ende is bijnade van den convent ende vanden gesticht bisscop,
blidelike ontfangen: Ende om hore vrendelijcke bede, so
heeft dese bisscop, dese voergenaemde gheuangen, ontfaen
in genaden, ende dede dese vten prisoen doen: ende dede hi
der na, grote ghenade: Des anderen daghes, als die sonne
op was gegaen, doe quam bi mael den bisscop gode:
Ende om alrehande zaken des rijcs, die hi te vorderen
hadde, voerd hi weder in Hollant. Ende wat die grave
van Gelre in voertijden mit desen voerseijde heren
van Aemstel ende van Woerden, een eendracht ende verbant
hadde gemaect, teghen den bisscop heren, ende al in
eens dat bisdom van Utrecht hadde an gestormt,
daer om vergaderde dese bisscop, een groot volc van
meynte, ende van ridderscape, ende quam mit cracht in die
Veluwe verbrande vele dorpe, ende vergaderde groten roef.
Die ridders, ende die ingheboren lude van Gelre, vergaderden

D. Aemstel et D. de Woerden capti.

Bellum contra Gelre

[illegible] Veluwe

hem men, daer teghen, ende meenden hem die roof mit
crachte te nemen, ende mitten bisscops heervaert vraetlike
te strijden: Mer die bisscop, als een onverveert man,
mit blickende basunen ende mit blickende banieren,
is hi gegaen teghens sine viaden stoutelike: Ende veriagede
sine vianden zaire, ende mit vele gevangen ende mitten roof
is hi eerlike mit zeghe weder tot Utrecht gecomen:
Vredelant, in Aemstel ghetimmert — Ende van desen gevangen oorloge ende roof, is dese bisscop
also rijke geworden, dat hi dede timmeren dat casteel van
Vredelant, mit groten cost, tegens den aenlope des heren
van Aemstel: Ende daer hi mede bedwanc, die ghemeen
luden die daer om trent woenden, van haerre gewoenliker
Anno 1253 — onhoersamicheit. In den iaer ons heren: M: cc lij Tibbout
van Ghrusen: ende Wolfaert van Bronio grave mit ghesien,
ende Johannes van Dampiere margrieten zonen der gravinnen
van Vlaendren, versamende een ongetalle heer tot Vlaen-
deren, tot Vrancrijc, tot Picardien, ende tot Henegouwen, die
si Walcheren mede bedwingen wouden: Die coninc Willem
sende daer teghen, Florens sinen broeder, mit starker
heervaert in Zelant, op dat hi margrieten der gravinnen
hoer smadelike hovaerde, matighen soude: Die hertoge
van Brabant die des conincs oem was, die hier om
arbeide desen onvrede in rusten te brenghen. [illegible] maken-
de eenen dach, daer men sonderlinge mochte, mit verdrach-
tichheit, ende dat dat heer van beiden siden, sonder vechten
weder keren soude hoer: Ende dair nochtans, dat men al dus
iij dachtie sorchvoldelike hielt tot Andworpen, so ontboot margriete
die gravinne, al heymelike den hoemans van horen
heervaert, ende meende [redacted], dat si souden overva-
ren sonder in Walcheren, mit C ende L m: gewapender
luden, die hem heden luttel of sage zeghe te behouden
teghen Florens: Ende daer teghens quam Florens stoutelike,
mit trompen ende mit hoornen, blasende, ende versamende
te Westcapel, teghens sine vianden, daer hi een onver-
meden zeghe crachtelike teghens won, opten vierden
dach der maent van Julius: Wat daer een sware was so
grote manslachte, ende soe grouwelic ongeval, dat dat
hollantsche volc sloech doot, alsoe Vlaminge ende
Fransoysen, dat si ten enckel toe stonden in doder luden
bloede, ende vochten: Dit gesciede op sinte Martins
dach translacio, des iaers voirseit:

¶ Ende in desen, soe wort dit den coninc laten
weten, bi eenre sekere bode ende hi aensach mar-
grieten der gravinnen loese verraderniss, begaf Andworpen,
ende is mit snelre vaert te scepe gecomen in Walche-
ren. Doe quamen voer die coninc, die Fransoysen,
ende die Vlaminge, die gevangen waren, ende hoer wapen
af, ende baden oetmoedelike om genade: Die
coninc, wort beraet mit oetmoedicheit, ende nam si
alle in ghenade. Andrien sinen stiel, worden dat ge-

sloegen beiden vlamingen ende beiden franchoysen: lieden ende verdreven
hem ende ghenadigen lieden. Die coninc, siende die grave van ghelre,
ende die grave van bremis, margriete der gravinnen kinder zoe
mi ∧ in hollant. Ende dat gemene volc, dede hi al naect ontcleden,
ende seindse over in vlaenderen. Ende alle vlamingen, nae groten verlies,
ende vluchten die te samen: maecten daer of breetheyt om
horen leden: ende zy al naect weder in vlaenderen gecomen:
Ende die coninck, heeft eenen ommermaeden zeghe gewonnen
van sinen viaden, mit groten lone. Margriete die gravinne,
die dat ongeval van horen luden bitterliken beschreyde, voer
tot karel den grave van angiers, die coninc lodewijcks
den heyligen ghesworen broeder was, ende lach hem an mit
vruntliken bede, ende mit milden gave, dat hij mit heer-
kracht in henegouwen quame, ende dat hi den coninc willem
ontbode, dat hi sijns verbeide tot asschen, opten slechten velde,
alse tegen hem daer te striden: Ende op dat die grave karel
dat dede, zoe gaf hem dese gravinne, alle dat lant van
henegouwen, ende onterfde heer Jan van avennes horen
oudsten zoen, daer dese grave rechtevoert in quam, ende ontfinc
die sloten/ steden ende dorpen, ende vermat hem, mochte hi den
water coninc te lande crijghen, hi zoude se mit hem striden,
ende sine stat alse verwinnen, datmen daer iewelke of
spreken zoude. Heer Jan van avennes, die deser gravin-
nen outste zoen was, hadde in voertijden te wijve genomen,
Alijt des zelven conincs suster, doe die coninc tot aken
gecroent wert: ende hem was gegeven dit voerscreven lant
van henegouwen, dat hem zyn moeder nu weder nam van
toorne, op dat die van hollant niet ghevoert en mochten
werden in horen lande: Daer om, heer Jan van avennes
voersz, alijt zyn wijf sende an den coninc horen broeder,
om hulpe ende om troest: wat hi dit verechten helpen moste,
op om haren wille: Ende alse die coninc dit vernam, ontboet
hij den grave karel, dat hij bi hem comen soude tot
asschen, op dat pleyn, daer dese coninc quam ~~[illegible]~~ sonder
mercen, mit volgerende wapenen, ende verbeyde daer die
grave karel iij daghen lange, daer die strijt was
gesproken: Ende daer na, dede hi sine tente op breken,
ende toech mit zynen heervaert in henegouwen, ende meende den
grave karel in valencijn te besitten + Maer grave karel,
ansach des conincs gheboetmoedicheit, ende rumde die stat,
ende toech in vrancrijck. Doe dede die poorters der stede
poorten op, ende lieten den coninc daer in, die hi doe
in genaden nam. Daer na, bi vruntliken boden, heeft
~~mit~~ margriete die gravinne van vlaenderen, des conincs
vruntscap vercreghen, ende alle strijt ende kijf is alte mael
verzoent, in deser manieren. Alse dat heer Jan van
avennes, margrieten outste zoen, des conincs zuster man,
soude erflic besitten die graefscap van henegouwen,
ende dat lant van aelst: Ende gwij, hoir iongher zoen,

Marginalia (left): ∧ genadigen

Marginalia (right):
Mirabilis strages flandrensium et francorum, in Walchria ad numerum 15
Ludovicus Sanctus Francorum Rex
Hanonia donatur Carolo Andegavensi duci a Comitissa flandriae
Den Waterconing epitheton comitis Hollandiae
Conditiones pacis.
Hanonia, Avennensibus, alstensis, ... flandriae

f. cc liiij

Jo Abbas Egmondensis accepit ornamenta Episcopalia

Anno 1254. houde behouden die graefscap van vlaenderen. Int iaer ons
heren m cc liiij die paeus hem zeer verblide, om des conincs
vaerspoedicheit, ende sende een cardinael in hollant, die desen
coninc brochte een brief, daer aldus in gescreven was.
Innocentius bisscop knecht der knechten gods. Dusen
Coronatio Wilhelmi eersamen zoen, willam den roomschen coninc, zalicheit ende
der apostolen benedien. Na dattu godlike cracht,
sine heilige wonden in dinen lichaem sette, zoe heeft si, dyne hoocheit
ghesterct openbaer tijkenen der doghet, dien wi ghe-
daer den nu ghelucke in gaeft ende regimente. Want
na dat coenraet die wilen des keysers frederics
zoen was, van desen leven ghenomen wort, es nemant
ghebleven en is, die dine vorganger, des di god genadich
is, mach weder staen. Waer om wi dine grootheit
bidden, ende vermanen met vaderliken vermaninghen: Ende raden,
dattu alle zware ondaet achter latest: Ende wi raden ons
lieven zoens petrus van sinte georgius ten gulden zeil
dyaken cardinael, ende begaert des stoels van romen, die
bereyde te comen in ytalien, in conincliker manieren, ende
haeste te verwerven in godes geleyde, die kerke der hei-
lighen apostelen: op dattu heerlike, moghest ontfaen
die crone des rijcs, van mine hande, op dien dach als
onse here gebore wort, nu naest comende. Ghegeven etc.
Ende hierom, na die coninc met hem, bij waepentuers,
ende reed ouer berch, als een pelgrim: ende doe hadde wijs-
like, den staet van ytalien. Ende ten lesten, quam hij al
heimelike voer den paeus, in der stat van genuen,
daer die paeus den selven coninc, met hogher weer-
dicheit ontfinc, ende hi lede bij hem een stucke tijts,
Privilegia abbatis Egmondensis in heimeliker geselscap. Ende om des conincs bede, gaf
die paeus, van egmonde alle ornamenten te draghen die
een bisscop toe behoren, ende mede veel ander gracien pri-
vilegien. Daer na, die vorseyde coninc, na orlof des
paeus, ende bevalen gode, ende reed al heimelike uut
ytalien, dat die lombarden niet en wisten, ende quam in
hoge almaengien, daer hi met groter eren ontfanghen wert.
Ende wat eren hem daer [illegible] paeus dede: dat open-
baert desen brief claerlike.

Willam bider gods genaden, roomsche coninc, ende altoos
meerre, den abt van egmonde onsen lieven capellaen, onse
gracie ende alle goet. op dat die bestaen moghen, die
manieren van onsen staet, daer dijn sijn blide om si,
ende ontfanghe een materie met blider vrouden,
Hoer voert, doe wi nalic quamen in onser almaengie, doe
vonden wi alle der luden begheerte alsoe ontfanghen
in onser heerlicheit, dat si alle alsoe blide waren
van onser tiegenwoerdicheit, als een moeder die hore
enighe zoen gestorven is, ende worde bade doot waer
verwecket: ende sonderlinge onderdanich te wesen, onsen
wille ende onsen gebode: Ende voert, op dat dine blischap

te meere si, soe voert dat wij hebben onser machte
dat casteel van Drusnelt, ende die keyserlike voerteke- Crux
ne ende inbeelde, alse die croone, mit vele heylicheden 1 Lancea in custodia
ende onverbrekelike sekerheyt, Ende mede spere ende crone, 2 Corona Wilhelmi
hebben wij in onser macht, ende besittense vredelike. Tegen
tot spoire etc. Ende alse dese coninc, onse almachtighen
die gave des rijcs, weerdelike ende wel beset ende gedaen
hadde, ende hij voerder in Ytalien riden soude, om die key-
serlike benedinge, alsoe die paeus an hem begeert hadde,
soe begonsten die Vriesen te verwaerden ende te vechten na
hoere oude gewoente, ende onhoorsamheyt. Wat die
coninc bereet was, ende toghe al in groter core, voer Hollant.
Die coninc die niet en woude eenighe vertreckinge of strijt
sine vianden after ruggen laten, ende meende dat hij die
onhoersame Vriesen eerst bedwingen woude: Ende daer na,
eerlijcken in Ytalien riden, om die keyserlike benedinge,
Hof van S. Marien Ende quam haestelike, mit starcker macht tot Utrecht,
ende ontfinc die plaetse vanden broeken in Sinte Marien Capella sancti Georgii
hof, so dat hij daer sochte een bequame stede, daer hi tecta sancte Marie
stichten mochte een capelle, in die ere des heylighen merte- fundata a rege Wil-
laers Sinte Georgijs. Ende alse die coninc mitter plaetsen aldus helmo
sat in blider geselscap, ende hadde daer begheerlike spraken
vandes heren zake, Daer quam een bedroever des
werlts, ende een nijtwe strijt makere, ende worp van boven
al heymelike een steen ades conincs hooft, dathet wel
na gebroken was. Mar die plaetse, die daer om sat,
een groote scaemte was, ende verwonderden hem, hoe iemant
soe dul mochte wesen, die dat dorste doen. Die coninc
nam den steen in sine hant, ende verclaerde die sterheyt
des steens, ende sprac dese woorde, voer alle die daer
bi stonden. Eersame vader, nu merket, wat gelike
dat ons dese van Utrecht an doen, die ons begheren
doot te werpen, mit aldus grooten keisteren, sonder
quaden verdienen, dien wij tot nu toe een trouwe bor-
gher hebben geweest: ende hebben hoer viant, van buten,
op ons selves cost, mit arbeyden, hem verdaen: mer ghewaert
heeft god, ende sine martire Sinte Georgijs, ver en sal
dese misdaet, niet ongewroken bliven, des wij ghe-
sont lijfs mogen leven een jaer. Ende sonder meere,
sat dese coninc op een snel part, ende gheboet Wilhelmus Caesar mi-
datmen die stat omsinghe, Ende bereide hem al dat natur [illegible] et a[illegible]
hi mochte, die stat te winnen: ¶ Die statlude
van Utrecht, die om dit ongeval alte zere bedroeft
waren, senden hoer borghermeysters in Hollant, ende be-
sochten of si eenighe vrientscap des conincs mochten crighen,
niet desen toorninge heren:/ mar waer toe sich ute
meer, die coninc gaf daer een sentencie, die hij niet
en woude veranderen, dat die stat, hem leveren den
ghenen die dit gedaen hadde, of hi woude die stadt
vernielen, totter eerde toe. Die van Utrecht verghe-

breide, een corte tijt, ende keerde weder in die stat,
ende versamenden hoer raedt, ende besonden, als sijt heym-
melicst mochten, om desen quaden daet te boeten,
op dat sij des conincs toorn in enigher manieren mochten
saten: ende dattet onschuldighe borgheres, voer der grooter
Ann. 1255. misdaet, in vreden mochten bliven. ¶ In den iare ons
heren .m.cc.lv. toech die coninc mit heercracht in
vrieslant, ende verwan die vriesen die hem altoes onhoor-
sam waren, ende timmerde een casteel bi alcmaer, dat
Toreborch, castrum, iuxta Alcmaer. torenborch hiet, tot hoer vlieghe teraen. ¶ Daer na
inden winter, op ten v kalende van februarius, als alle
water bevroren waer, datmen over al reysen mochte,
toech die coninc mit grooter bataelge van wapentuers,
mit grooter heer cracht in vrieslant, ende haeste hem
seer, om den seghe te vercrighen, als hi te voren gehadt
hadde: mer die leste saken en gesciede niet: alsoe
als die edele heer Willam van brederode, ridder die
een hooftman gemaect was: vander eerste bataelgen,
vacht teghen die drechters, die hij niet seghe verwan:
¶ Die coninc sat op sijn peert, ende brochte selve
die ander bataelge, ende sochte een sekeren wech, tot
hoch outwoude, om dat dorp te verbernen: Ende alse
die coninc alleen reedt, voer dat voerghaende heer
geworden was, om den wech te besoeken, daer hij tot
sinen viaden mede comen mochte, daer brac dat peert
doort ijs, ende storte neder mitten coninc, daer hij wel
na verdorven was. Daer quamen die vriesen wt haren
laghen, ende resen op wt den bosschen, ende sloeghen den
Willelmus rex a frisonibus occiditur coninc doot, eer hem sijn volc te hulpe mochte comen.
Ende om die scamheit deser wapenen, ende niet der ander
ampt van horen viaden, brochten sijn, int naeste dorpe
tot hoech outwoude, hoe si alre heymelicst mochten.
¶ In den tijden, worden in vrieslant in veel dorpen, luden
die wt hollant geruymt waren: die daer te voren,
om hoer misdaet, wt hollant verdreven ende verbannen
waren: Dese, bekenden des conincs wapen, die blive-
bende vaden goude, daer een aern van swerter verwen
in gemaect was, ende seyden alheymelike totten
vriesen, dat si hoeren rechten heer den coninc, ende den
grave, ontwetens hadden gedoot. Waer om si baer van
den alren outsten hooftman vanden vriesen, dies hem
seer bedroevenden, om dat drecht, dat si des conincs
hoocheit moghentheyt gedaen hadden, ende gro-
uen des conincs lichaem, al heymelike, in eens vrie-
sen huys, op dat hi ter comender tijt verholen
soude bliven, beide, verlaten ende gedechtenisse. Dese
Willam die edel roomsche coninc, was gheslaghen, na dat
hi hollant xxi iaer hadde berecht, ende dat roomsche
rijcke crachtelike beseten, vij iaer: Ende doe voert

volbrocht, die prophecie, die sibilla, langhe te voren, eer wael
een weerlden hadde geseyt, dat deser Willem, die roemsche
coninc souden vanden vriesen, doot geslagen werden

Prophetia Sibille de [illegible] comite Holl[andie]

¶ In dien selven iare, stichte Richard, die des voerscreven
den conincks suster was: stichte een nonnen cloester, daer af laet
horen broeder zalich, ende haers vader wthof, vader eren
van Romoesweyt(?), dat conincx velt genoemt is: Ende mede
tot hare selfs saligen gedenckenisse, datse gaerde ende
eerlike volbrocht: ¶ Anders iaers, alsmen screef: m:
cc. lxvj. starf Elizabeth die eersame vrouwe, die
roemsche coninghinne, ende is begraven te middelborch int
cloester:

ffiddato(?), [illegible] lud, i [illegible]

Anno 1266.

In middelborch.

¶ Van grave floris, die xx grave, lxiij.

Als die gloriose coninc Willem verslagen was: floris
zijn kint, dat doe eens halfs iaers out was, die vijfte
alsoe genoemt, wert na hem die xx bisscop(?) grave van
hollant: Dien floris, die drossart sijns vaders broeder,
nam in sijnre hoeden: ende berechte dat graefscap x iaer,
iij iaer: ende gaf den zeelanders bescreven keure, daer
si noch zeelant mede berechte. Daer na, wert hij ge
vangen(?) tot antwerpen, in een tornoy, soe dat hij daer starf,
ende genoemt van daer, te middelborch, ende daer begraven.
Die hertoge van brabant, nam doe dat kint in sijnre hoeden
ende berechte hollant eenen corten tijt, die om bewaert
sijnde, ontwarende hem vanden wt hollant: Daer
na coren die rechte van hollant, die grave van gelre, tot
een momber: want hij des kints oem was: Ende daer te
gen coren die meeste van zeelant, aleid die gravinne
van henegouwen, die des kints moeye was, datse des
kints voecht wesen soude: Ende daer van deser twidracht,
geschiede een groot strijt in westvriesland(?), daer van beyde
zijden, veel lude doot bleven. Mer die hollanders won
nen die strijt, ende die grave van gelre bleef mit rechte
bewaer des lands: ¶ In der selver tijt, is gerresen een
groot strijt ende onvrede, tusschen die ertsche bisscop van
colen, ende den grave van gulic. Waer om, bisscop henrick
van utrecht, te hant versamende wt hollant, ende wt sijnen
stichte, een machtich heer, daer hi sijnen ertscher bisscop
mitter hant mede te hulpen quam. Ende alse beyde die heren
te velde lagen, elc tegen anderen, op dat si des anderen
dages striden souden, die bisscop henric sijn tenten op brake
tegen der nacht, ende gebeerde of hij vlien woude, ende
mit sijnen heer haestelike scheyns wart keerde: Maer
also vroech, als die dach op ghinck, ende dat morgensche
die donckerheit der nacht verdreef, was deser bisscop
stoutelike gecomen in die graefscap van gulic, verbernende
dorpe, ende hadde groot roof, ende vinc alsoe vele gevangen
als hi woude: Die walrave, die die nachtwaerde hilden
vaderen gulicsche heer, mit groot gerucht bevarende si

Exibit apud mo,

Munia(?) [illegible] zeelandie

Bellum pro tutore Com[itis] Holl[andie] frison

Comes Gelre tutor Hollandi.

Bellum Arch. Col. et Comite Juliacensi(?)

alt heer ende nypen dat al hoer lant verbranden. Ende soder
mitten, bleef verwonnen sijn stoute moet, ende waren der amptes
om hoer have, ende lieten achter hoer pantserioenen, ende
haesten hem te comen tot hoer landen. Doen dese bisscop
Heynric snellike te ghemoete quam, mit banieren ende
mit basunen, daer hi vele vengh ende doetsloech, ende verwan
dat gulicsche volc mit zeghe. Ende aldus wert die rijcste
bisscop van colen, verlost vanden dstervenden steden, om mits
bisscop Heynric bi sijnre dieghede. Int iaer ons heren M. CC.
lxvij, opten achten dach van Junius, starf desse bisscop Heynric
van Vianden, na dat hi xxvj iaer dat bisdom mit
zeghe hadde berecht. Desse eersame vader stichte eerst een
een vergaderinghe van xij canonike ter steenwijck, ende
bijden westen steen den fundament vader domkerke
tutrecht, doemense van nijwers bestedende, die totter si hier
broeders gheworpt wert, ende daer eersamelike begraven
tusschen anderen bisscoppen.

Ann. 1267.

Collegium canonicorum in Steenwijck

Reedificat ecclesiam Sti Martini, admodum cum ... ipsius ... Lassowbble

Van Jan van Nassouwen, den xxxe bisscop.

Na dat bisscop Heynric ghestorven was ende begraven, wart
ghekoren Jan van Nassouwen, die xxxe bisscop tot utrecht,
wel na een weerlijc man, ende simpel. Desse bisscop, dat
al des bisscops castel, vol ghestopt van allen dinghen, die
men daer op behoevende, die hi versart mit groter
voersienicheit, tieghen sine vercoren viaden, wijsselike
hadde bewaert. In desen tijden is ghesien eender lichte
lucht, ende wonderlike teken. Daer op balelde lichtenisse
die seynden ende tekenen andere, als wapentekens der steden.
Na desen teken, quam ende alte groot orloghe.
Want die grote wende gemeente rees overal op, teghen
die heren. Want die iocheer Florens van hollant, noch ioc
was, beghonde dat ghemeyne volc van kenemerlant, hem
te verheffen tieghen die heren, ende tieghen die wolgheboren
luden, ende mit dwarser coenheit worpen si vele castele ter
neder, alsoe dat alle die edelinghe van amptes ghevangen
worden hadden, op dat si sekerre voerstaen mochten
dat verwoede volke van kenemaers. Waren te rade
gheworden, dats alle die heren verjaghen wouden, hoer castelen
te neder werpen, ende hoer bescermenge breken. Ende alle
dat sticht van utrecht, ghemeyn volc maken. Ende daer
zijn te hant mede an ghespannen, die west vriesen, mit
alte grote verbande. Ende die waterlanders, mit sommighe anderen
luden, zijn daer mede an versament, so dat die kenne-
maers vergaderden een ontellic volc ghewapent, ende
quamen mit macht in amstellant. Ghijsbrecht, die
een iocheer was van den lande, peisde dat hij mit
zijnre macht, alsoe grote heer volcs, niet en mochte
wederstaen, bevrijt hem snellike, ende begheerde den
vrede, ende swoer hem trouwe, ende versamende hem mit
zijnen wapentekens an dit ongheschouwe die, dien si rechten

In celo, mirabilia visa

Ann. 1274

Kenemari, seditiosi contra nobiles

Ghijsbert van Aemstel

voort makeden horen hooftman. Ende als hi hooftman
is van also vele volcs, peinsde hi dat hi al sine viande
voten gesticht wonde verdriven. Ende ten iersten, wonde Sedito, j nobile
hi dat casteel tot vredelant, mer werpen mit kracht.
Mer als dese Ghijsebrecht sach, dat hi dat casteel te
verwinnen, niet en mochte volbrengen, ende dat ongetemde
volc den luden in sijnre heerlicheit mit gewelt hoer goet
ende namen, Daer om dede hi desen bremmannen in heimeli-
liken raet, datmen onder doncker nacht die letten op
brake, ende heimeliken toech totter stat van Utrecht, ende die
al heimelike ende sonder gerucht, beclommen. Ende sonder mer
te beiden si Ghijsebrechts raet, ende sijn al heimelike totter
stat gecomen voer der sonnen opganc, Doen si al omme
beset mit ongetemden wapentuuch, die wakers die
opten muren ende opten toernen die nachtwaecht hielden,
verwonderde hem die grote veelheit des volcs, dat daer
alsoe onversiens quam, ende dede haestelike die burgers
op wecken, ende boetschapten hem dat die tartare comen
waren, ende hadden die stat al om ende om besloten mit
ongetalligen wapentuuch. Doe die burgers, grepen wapen,
ende haesten hem seer hoer stat te bescermen, ende clo-
men op toernen ende muren, ende datmen eerst spraken seyden
hielt vanden hoechsten der muren. Ende men vragede hi,
wie si waren, ende wat si begheerden. Daer tegen antwoor-
de een vanden bremmannen die wel gesproken was, doe
dat volc stille swech, ende sprac aldus. Ghi burgers
onser vriende, dat ons volc van bremmerlant die groete
iou, ende begheren volstandeliken, dat ghi alle die edel-
linghen die der mede besworen, ende so vreedeliken ghe-
ghen, wt uwer stat verdrivet ende verbannet, ende ghi hoer
goet den armen luden gheevet. Ende als dese dingen, als de-
se woerde gesproken waren, doe wert een groot rumoer
onder die burgers. Wat die meeste, waert graetmoedich
vanden bremmannen woerde, grepen hoer wapen ende verdreven
rechtevoort alle die luden van rade, ende die onder rechte
waren wise lude ende machtich van geboorte, ende deer wa-
ren xii bi ghetale. Ende makeden si scepenen ende raet,
vanden ambachten van elken ambocht, die rechte ende ordel
deden onder stat, ende der stat recht ordineerden totten
gemenen oerbaer. Dit geschiede int jaer ons heren
m. cc. lxxiiij. Ende alle die outste, ende die mogentste uter als
stat verdreven waren, die vander mede die mit der mijn-
heer macht gecomen waren, verbonden hem mit
den bremmannen, mit ongescheydenre broederscap. Ende
die van amersfoert ende van ysselsteyn, sijn daer mede
an versament. ¶ Als bisscop Jan dit vernam, quam
hi mitten graven van gelre tot Utrecht, op dat hi die
gheene die wter stat verdreven waren, weder in die stat
brochte. Ende dat hi die verwaentheit des onsinnighen volcs,
vreedeliken corrigeerde. Daer tegen, sonder strijd die
bremmannen hoer volc, als tegen hem te striden, op dat:

si, mit groter cracht des bisscops heer mochten bedrwe-
ven, ende veriaghen: mer die grave van gelre, die wijs oorlochs
man, bedochte hem, dat des ongetemden volcs, onthallike
vele was, ende sach hem, mit luttel ridderscaps die te
bestriden: Wair om hi sonder merre mitten bisscop terech
achterwart, optie velue, op dat hi wapentuers genoech
vergaderen mochte, die luden mede te bestriden. Ghisebrecht
van aemstel die een hoeftman was: van desen ongheto-
temden volke, ende sach dattet hem al wel ghinc, ende
worp neder Ghisebrechts castel van abcoude: Willams
castel van ijsselborch: ende Huberts castel van vianen, — *margin:* castel vd Vianen van Abcoude vide fo 134
die sine vrienden ghijnen waren: Ende sterckte hi die kenne-
maers, mit ~~besundige~~ behendicheden van den oorloghe, ende sprac
tot hem aldus: Stoute vechters, ende lieve vrienden, ghi
siet wel hoe wi binnen desen ~~...~~ iare, dit heel bisdom
ons hebben onderdaen, ende alle die hovesch geboren luden
daer uut verdreven: ende hoer castelen mit cracht neder
geworpen: Ten naesten iare so willen wi den grave
van gelre verdriven, ende sijn heerlicheit verwoesten. want
hi hem, tegen ons verset heeft. Ende nu wast die bontijt
in staet, soe ist oirbaerlic, dat wi ele totten onsen keren,
ende vergaderen daer onse wive ende onse kinder bi bliven:
Ende aldus, bi raed Ghisebrechts van aemstel, vergaderden — *margin:* Haerlem obsidetur
die kennemaers hoer heervaert, ende keerden weder in
kennemerlant, ende besaten die stede van haerlem al om, ende
stormden aen die stat mit menighen harden aenvechten,
sonder rusten, soe dattsi vele luden quetsten ende doot worpen
mit slingeren ende mit scutten: Ende daer tegen, die borgers
ende die edelinge van binnen, beschermden die besette stat
hardt vromelike, ende keerden die vianden buten mit
scutten ende mit stenen, van hoer vesten. Heer Jan van rijn
die een vrome ridder was, quam bi nacht al heim-
melike voer stat, ende sterch een deel waghen van den
kennemaers, die si geladen hadden mit provande, ende
reet voert in kennemerlant, ende verbrande vele dorpen van
horen menschen vianden. Die kennemaers, die achter
engeghen saghen hare huse bernen, braken op van der besitte,
ende haesten hem totten hoeren, ende lieten haer tenten staen,
mit al dat daer in was. Ende sonder merren, volchden
hem die van haerlem na, mit groten hope, ende
slogen hare blivende vianden, ende vinghen, ende wonnen
vele roefs, ende keerden vrolike weder mit waghenen
ende mit roven, te haerlem binnen. Die bisscop van utrecht,
ende die grave van gelre, die hem verblijdden om der
kennemaer scade, vergaderden een machtich heer, ende besaten
die stat van utrecht, al om, opten ~~...~~ dach der
maent van augustus. Des vierden daghes, bedachten
desse voerseide princen, datmen die stat mit wapen niet
mochte, sonder groten cost, ende mit groter vorhe, ende sagen
dagelicx, verdriet an heren wapentuers, die zeer ge-
wont worden, braken hair tenten op van der besitte, ende
slogen rechtevoert neder voer amersfoert, ende bestelden

dat om dat die van amersfoirt onlanghe te voren hem
ontboden hadden mitten kenemaren, ende si gauen hem op ende o
hadden des grauen van gelre: die dair te voren, om twidrach-
tighe woorden, dat selue sticht al te mael destrueerde. Ende
alse dat gedaen was, die graue van gelre nam oorlof anden
bisscop, ende toech in zijns selfs lant: ende die bisscop, voer ouer
ijsele, ende quam te deventer: ¶ Dair na ij iaer, alsmen
screef ons heren iaer: m: cc lxxvj, quam steven van bosichem,
een ouermeert ridder, mit allen dien die te voren ver-
dreven waren vter stat van vtrecht, optijen sinte dach der
maent van september voer dagheraet mit ledderen, ende
clam al heymelijke in die stat, dair vele goeder lude doot
bleuen an beyden syden: mer steven, vercreech die zeghe,
ende verdreef vele luden vander meente vter stat: Ende die oud
scepen, ende borghermeister, sette hi weder in haer macht.
Ende alse die tijt een wijle verleden was, quamen des verdreven
ellendinghen, al stillike weder in die stat, ende vercoren al dat
volc vander lant mit woorden striden vter tieghen anderen, ende die
wile dat si onderlinghe aldus twidrachtich waren binnen der
stat, so quam heer Claes van cattsche ridder, die hi noch
Jonchere floris van hollant te bewaren hadde, mit wijsheiden
ghewapent tot hem, ende hieltoer die doren vander stat poort
mit listen op: Ende sat te rechte, midden inder stat, ende
verdreef dair vter stat xiiij meesters: Ende alle der stat
rechte, zette hi mit machte, na sinen wille, ende gaf dusdane.
Inden iaer ons heren: m: cc: lxxvij Jonchere floris van hollant,
geboot te versamenen een machtich heer, tieghen die west-
vriesen, op dat hij zijns vaders geboerte, mit crachte halen
mochte vut vrieslant, ende bringen in hollant: Dair tieghen quamen
die vriesen mit heercrachte, ende sloeghen der hollanders doot,
vele wapentuers: Inden strijt, bleuen doot dese ridders wel
begraeft van groten love, ende stoute oerloghes lude: alse wer-
bout van haghe, ende aelbrecht zijn soen: dirc van raporst,
ende gheret zijn broeder: Jacob van wassenaer: gerrit vanden
haghe: gerit van hermalen, ende wouter die vriese baliu
van kenemerlant: Ende alse die hollanders, alsoe vele vrome-
ren kempen verloren hadden, weken si achterwaert ende
namen die vlucht al tot heilo, opten stichte achter, dair
si anderwerf striden mit nijen onvermoeyden wapentuers,
Dair doot bleuen meer dan dusent vriesen: alsoe dat
op dien dach, die voorgenoemde ridders, ghenoech ge-
wroken worden. Inden iaer ons heren: m: cc: lxxix
op sinte gregorius dach, was tutrecht een groot brant,
die an hief wijnkerkes brant: Doe verbrande sinte Johan:
sinte peter: buerkerke: knoepenaer kerke: sinte
katrijnen kerke, ende dat meeste deel vander stadt.
Inden iaer ons heren: m: cc lxxxij, Idemeerde graue
floris, een castel tot widenes. Ende quam tot hooch hout-
woude, tieghen die vriesen stoutelike, dair doot bleuen

Amersfoirt destruitur

Anno 1276.

Obsidens [illegible] [illegible] rumitate Tra

Nicolaus Catts

Anno 1277. Fri

[illegible]
M. ij c lxxi
[illegible] [illegible]
Wijnckes brant
Traiecti

M. ij c lxxx

Beatrix Comitissa Com. Florentii filia

M. ij Cxxxvj

981

inden strijt bij brueßen, daer hij in den onvermoijeliken strijt wan.
Inden selven strijt, wert een outnaed te hem hier gehoude,
die des conincs graeft meede: Ende grave florens, groef op
Wilhelmus Co. et Imp. sepelitur in Mildeborch — zijns vaders gebeente, ende voer daer mede tot utrecht, daer
men dede des conincs uutvaert. Ende als dat gedaen was,
voer hij van daen in walcheren, harde costelijcken, ende brochte
Ann. 1287. — des conincs gebeente in dat cloester te middelborch, daer
Diluvium in — eerlike te begraven. In den jare ons heren m. cc. lxxxvij.
Frisia — opten xiiij dach der maent van septembre, van groten storm
van winde, quam een groot water, daer in verdrincken veel menschen
ende beesten, ende was een alte iamerlic misual: Ende quam
Diederic van brederode, bi gedoechte des graven florens, ver-
samende veel schepe, ende toech in vrieslant, ende vergesilde dat
lant. wat niemant den anderen te helpe comen mochte, overmits den watere. ende van alsoe, dat alinghe lach sonder
Castra 4 in Frisia — strijt: Ende alsoe die wateren weder in die zee gheulogen
waren, dede grave florens timmeren vier starke casteel in
vrieslant, alse medenblic, Enynghenborch, middelborch,
middelborch, daer hi des ongetoemden volcs ongheboren
Ann. 1288. — onhoorsaemheyt, mede temmen mochte. In den jare ons heren
m. cc. lxxxviij. op sente bonifacius dach was een strijt
tot woeringen tusschen den hertoge van brabant, ende
den bisscop [illegible] Ende alse grave florens, vrieslant
stachteliker besitten hevet, Grave ghijs van vlaenderen
voer over, om walcheren an hem te winnen: daer
teghen harsten hem grave florens, mit volgheboren
wapentuech, den grave ghijsen mit machte te gemoeten,
ende pooghde hem te scepe te striden: maer hertoge Jan van
brabant die dat vernam, quam snellike in zeelant, ende verhinderde
den strijt, ende makede vaste vrientscap an beyden siden,
mit groten arbeyt. In deser manieren, onder alse dat
grave florens, soude te wive nemen, beatrice grave ghijsen
dochter. En hier mede, soude elke partie, sonder strijt
1 graven — weder te zijn [illegible]: Ende van deser beatrice, wan hi dien
florentius, diederike: willem: otten: ende Jan die na hem grave
worde. beatrice: mechtelt: ende margriete die coninghinne
van engelant. Grave florens, begoste grotelike te ver-
Ad Scotiam possidendam, ann. aspirabat comes Hollandie Syst. c. 54. — heffen: voer over in engelant, totten coninc edewart, om te
besoeken, of hi in eniger manieren mochte comen int besit van
coninclike van scotlant, datten hem florens toe behoorde als een
rechte erfname, dat hi mit getuge en coste. Dominus so
menige scotte, die hem te ghe waren, ende dat weder stonde:
Ende bi des conincs raede, vercoft hi, dat coninclike van
Scotiam, vendit — scotlant, om een somme van gelde, daer si een heylike ma-
keden, alze dat elizabeth des selfs conincs edewarts dochter,
zoude hebben Johan des grave florens zone tot een
man, op datter ...
Ann. 1295. — ... gemeenschap zoude bliven. Die ghetrouwe vrientscap Grave
Ghijs van vlaenderen, brack die vrientscap die daer was
tusschen den coninc ende den grave, versamende veel schepe tot

brassant, ende woude alderweerf varen mit heerscracht in Wal-
cheren. Ende alse grave Florens dat vnderstant quam hi haestelijcke
uut Zeelant: ende sette mit scepen te Vlissinghen, ende daer won-
de hi zijn volc al in een versamen. Ende alse die grave
Gheye van Vlaendren alsoe laghe meende, dat hi niet over
en quam, voer heer Jan van Renesse over, ende verbrande die
stat ter Sluus. Ende heer Dideric van Brederode, verbrande
Cassant. Ende daer na voeren die Westvriesen over, die grave
Florens onlanghe hier te voren bedwonghen hadde, ende braken in
Vlaendren, ende haelden groten roof: Dien Vlaminghen, dien
dit harde toorne was, haesten hem over mit haren scepen,
mit iiij^m man gewapent, ende meende die Zeelanders alle
verslaen, ende haer scepe in die zee te versincken. Maer Jan
van Renesse, een coenre ridder, altoos quam mit sinen Zee-
landers stoutelike teghen dese iiij^m Vlaminghen, vele doot,
ende es niet vele vaghene eerlike ~~tote~~ tote grave Flo-
rens ghekeert ¶ Aldus geschiede, alsmen screef ons
heren jaer: m: cc: [illegible] In dese tijde, openbaerde in
nederlant, een man geheten der swarter const. ende
seyde, dat hi [illegible], die keyser Vrederick, die te voren ghestorven
hadde, vele heymeliker dinghen openbaerde: daer hi vele
zeden des rikes, bedrijf ende bedrach, mit menighen
hadde litteykenen: Die keiser, quam [illegible] dese
voerseyden keyser, ende claghede hem groot gewelt ende moye-
nisse, dat hem grave Florens dede. Daer ghinc dese
bedrieghere sitten te rechte in keyserliker ghewaed, ende ghe-
boot den bisscop van Utrecht, dat hi den grave van Hollant
voer hem zoude daghen, dien hi bi sinen legate, een
daghbrief sende, aldus luydende:

¶ Frederic, bider ghenaden gods, ghebieder der Romei-
nen ende altoes meerder: Onsen eersamen man, den bisscop
van Utrecht, zijn gracie ende alle goet. Wat het der keyser-
liker moghentheit toebehoort, strijt te saen, ende gewelt
te castien: Hier om vermane wi dine trouheit, mit desen
teghenwoordigen scrifte, datti den grave van Hollant vol-
stadelike vermanest, dat hi dat vriessche volc onghe-
moyet late, of wi willen teghen hem varen, mit orloghe ende
mit rechte: Ende est, dat dese grave van Hollant, hem
meynet enich recht te hebben in privilegie den keyseren
of der coninghen an desen vrien vriesen, soe ghebieden
wi hem, datti den selven grave gebiedes, te Romen in
comen, tot ~~[illegible]~~ desen keyserliken rechthuse, binnen [illegible]
daghen: Ende toon ons daer, sijn privilegien. Ghegheven etc.:

¶ Die grave Florens, screef weder desen meyster der
swarter consten, dese versken. Ende wistu niet, datti
keyser Vrederic, in voertijden versmoort bleef, bi sinen
heimes gesinde. Du en bist niet, die grootmoghende
keiser Vrederic: du en bist niet, enich here der
werelt, maer du bist een overste here van misseleydesse
menisnaer, want dat heft ghenoeghe bider vetster bisscop
van Colen, daer hi openbaerlike leit, die loosheit ende

Jan van Renesse.

v de slachter

Negromanticus
pit non Cesari

Die veele maere
die des keyser
Vrederikes

die bedwinghenisse van zijnre sterker hoeste, ende wert verbrant
an een stake als recht was, den dorper dat witte clar-
heit, daert vele lude zaghen. Daer na wert grave
florijs gheroepen totten capittel tutrecht, ende quam mit allen
ridderen ~~...~~ in die stat. Want Johan van assoute, die
ghecoren bisscop ~~...~~ niet gheconfirmeert en was, die men
vanden bisdom zetten zoude: Want dese selue Johan, den
heere van amestel, dat casteel te vredelant, ende den here
van woerden, dat casteel te montfoerde, hadde totten erue
onderpande ghesedt, om een somme van gelde, des hi dat
hele bisdom verlaghende alst recht was: Ende hier om,
inden iaer ons heren: an: m cc lxxxvij ~~iare~~ na dat
dese ghecoren iohan, als een leec man, dat bisdom be-
waert hadde xxi iaer, ende verladen die grote stont tieghen
vele voerwaerts: waer omme die ghemene clergie, screef
den paeus den armen staet des bisdoms van utrecht,
ende baden hem oetmoedelike om een die Johan heet,
gheboren ~~was~~ van zirixzee: Ende daer een seldens over-
mids des paeus moghentheit, is Johan van assouten
ghesedt vanden bisdom, ende Johan van zirix, is ghecordineert
die xl bisscop tutrecht:

Van bisscop Johan van zirix, den xl bisscop

Ende alse Johan die ander also ghenoemt, is ghemaect
bisscop tot utrecht, Ghijsbrecht van amestel die dat casteel te
vredelant hadde tot een onderpande: begonde dat volc van
utrecht, te verswaren, mit een nijen tollen. Waer omme die
bisscop bi raede der stat, ende der clergie, gheboot dese dese
ghijsbrecht van amestel, sijn gelt, ende begheerde weder zijn casteel.
Maer ghijsbrecht die daer tieghen stijde, niet alre hadde
verwaerde die hij hem vermat, ende en wout gelts niet:
Waer om dese bisscop vergaderde vele wapentuers, ende men-
de, hij woude amestellant ~~...~~ mit crachte verwinnen: ende
dat casteel, mit dwinghen ende bewaren, ghijsbrecht of te dwinghen:
Ende daer tieghen, vergaderde ghijsbrecht van amestel mit
hulpen herman van woerden, uut hollant, een machtich heer,
ende quam op zoe sterker om te striden tieghen den bisscop: Ende
alse beyde partyen te samen quamen, mit blinckenden copes, clincende
ende met blickende banieren, zo was des bisscops heer
starcheit, dat begheden, ende verwinnen ghijsbrecht mit sinen
dorpluden, uut sijnre heerlicheit afterwaert, hadden mo-
lick Ende zoude meere, quam herman van woerden, die mit
hem brochte een ouermoet heer uut hollant, ende verdreef des
bisscops heer te verwinnen. Dese herman, uut sterkeliker ghe-
wont den iersten an lijve, ende bleef nochtan melic, tot ie hi
vanden striden, zoe dat hij niet rijde, des bisscops heere ver-
gaen, buten der veste van amersfoerde + Inden strijt
bleven doot, vrome ridderes: alse steyn ende broeder van
zulen, wijse oorlochs lude. Ende hier om bat die clergie van
utrecht, den grave florens van hollant, dat hi overstijde here-

Comes Hollandie vocatur ad capitulum Traiectense et Iohannes deponitur.

Anno 1287.

Usurarius, eppi locatur epatu.

Bellum ex nuntio norato Vredelandt.

ghiisbert van aemstel, ende besat terstont weder dat
casteel van vredelant al om, mit een deel wapentuers van hollant,
ende vechte bliden ende menigherle, tresur ende meer mede te breken:
Ende corte tijt dair nae, woude die grave dat beleg brijeken,
ende ontbiet sijnrehalven wapentuers wt zeelant, ende meende dat
casteel noch vaster te besitten: Ende alse Ghiisbert van aemstel
dat vernam, dair mede hij sonderlinghe ende wapentuers al heimelijke,
ende quam tieghen die zeelanders, dair sij ghinc herde ver
en draghen, bi leuenen, mit groter macht:
¶ Ende dair tieghen quam costijn van zijrixee, der zeelanders
hoofman was, dede die hoornen blasen, ende die baniere liete
harde stoutelike, die den lof hadden zeghe dair ontrecht,
mit verwoeder hant. In deen striden bleven doot, die heren
van broune, een broune ridder, ende vele veltuer voetghenoten wa-
pentuers. Ende ghiisbert van aemstel, bleef dair ghevangen, mit
vele sijnre ridders. Arnoud die ghiisberts broeder was, ontsuchte
hem des graven moghentheide, ende gaf hem op dat casteel te
vredelant: Dattie grave besette mit zijnre scutten harde crachtelike:
Ende want herman van woerden, in ghiisberts hulpe was. Ende
openbaerlike tieghen den bisscop gestreden hadde in voertijden op
zoeterenghen, dair om so woude dese grave, dattet den bisscop die
smaetheit die hem liets dair, van herman gedaen was, ontserft
worde: Ende vermede van mijnres, een machtich heer, dair hij her-
man lant mede verloren woude, en sijnre luden mede wonne.
¶ Herman, die grene machtich van volcke en hadde te wederstaen
des graven grote moghentheide: besette dat casteel te montforde,
sichte, als een vreesachtich man. Maer die graue arn-
of en liet dan zijnre mitten beghinne, besat ende bestelde dat
voirscreven casteel, ontrent een iaer lanc: en storme dage lic
mit alrehande instrumenten, die dair mitte te ware, dair hij
hem mennighen tormente mede dede: Ende ten lesten, bleef grave
florens dair also lange voer legghen, dat hijt vechtender hant
ende mit crachte wan, ende dede onthoofden alle die opten castele waren
sonder twivel: Ende doe besette dese grave dat casteel voirscreven
mit sijnre wapentuers, dat bewairden nacht ende daghes
~~...~~ hermans aenverdeerden van woerden. Ende alse dit
tijt verleden was, zoe wert een vredelike zoene ghemaect,
tusschen desen voirscreven partien, ende ghecondichhert in deser
manieren. Dat ghiisbert van aemstel, ende herman van
woerden, beloefden trouwelike te houden. Dair sij oec te pande
setten, al haer goet, dat si tieghen den bisscop van utrecht noch
van tieghen den grave van hollant, nummermeer en solden, en souden,
mit rade noch mit daden. Ende sij zouden den grave, voir
zijnre cost ende arbeit, sweren hulde ende trouwe: Ende dese
bisscop, zoude sine castele weder hebben, in zijnre macht.
Ende dat seggent voert vast gemaect mit instrumente, ende mit
openen brieven an allen zijden: Ende aldus is ghemaect die
vriendelike brief, tusschen desen voirscreven partien. Die grave flo-
rens, liet puerlike wt zijnre herten, dien rechter ende clerheit,
alle tijt ende toorn: want hij na dese Ghiisbert ende herman,

Montfoert obsidetur, toto anno.

Wordensis et Amstelensis iurant comiti fidelitatem

ende marcte sine oversten ende sine heymelicste rade. Mer
Factio adversus Comitem. heeman van woerden die sijn wijf ontschaken en rode,
brachte Ghijsbert van Aemstel die toe: want hij een ootsaet
man was ende simpel, dat hij niet hem verhaet te ghenen
den grave. Ende bij sijnen rade, voer Gheraet van velsen tot
Cameryck, ende Utrecht daer si heer hulpe, den bisscops
Guyaerts van Henegou [illegible] vanden ghelant, den heere van
kuijck [illegible] voechde van brabant. Ende heer Wouter
die zart ware des graven van vlaendren, daer sij over
droeghen met gheheimen rade, dat men grave Florens te
niede vanghen soude, ende sende den coninc van Enghelant,
diemen in ewighen vanghenisse houden soude: Ende Johan
grave Florens zone die des conincs dochter te wive
hadde, soude heer van hollant wesen. Ende dese edele grave,
Voghelesanck die van dese vanghenisse niet en wiste, die onlanghe daer
te voren heerlicke woenighe ende palaes maecte in haer//
lemare hout, dat dese voghelesanck hiete, ende ind haghe
daer hij mit jonchern ende mit joncfrouwen ende wilder//
nisse des bosschens stadelicken te iaghen placht, of inder wapen
ridderlicker manieren te hantieren placht. Ende hier om inden
Velsen, lese Maiestatis Anno 1296. jaer ons heren M. cc xcvi, doe reed grave Florens tot Utrecht,
om dat hij oversonen woude een twedracht, die was tusschen
den ridders van zuilen, ende desen voerghenoemde ridders
ende heren van Aemstel ende van Woerden, dies grave zart ware,
ende ghinc in die kerke: ende mit hem, er dat ridders,
ende daer quam een wiiche, alsoet hem god liet weten,
ende gaf den grave Florens al heymeliken enen brief, dien
hij eren sine getrousten dede lesen, daer in gescreven aldus.
Conincs knecht, edel prince, gedencke in dinen sinne, datter de
zalme maecte, prophetierde, ende seyde aldus: die mid mijns
broeders, daer ic in hoopte. die minen spise at, heeft groot
vertredinghe op mij gemaect. Mer grave Florens, die
grootmoedich was, achte des briefs harde cleyne: ende hielt
hoghe feeste mit platen ende mit broghen ter maeltijt:
Ende na den eten, omtrent den middach ter, ghinck hij
liggen slapen: ende naden slape, meende hij dien dach in
bliden gheselscap voert te eynden. Ende als hij een corte
wijle gheslapen hadde, quam Ghijsbert van Aemstel, ende ver
weckeden hem van slape, zodat hij sneller mere op stonde ende
mitten valkenaers ter stat: waer veele wilde voghele
onder dorf velde saten. Die grave die genoechte had
inder vederspele, om voghele te vanghen, haeste hem, ende
nam enen sperwaer op sine hant ende
reet mit luttel zijns gesindes ter stat, ende wort aldus
mit heymeliker verraderie gecreghen, omtrent een halve mile
vander stat. daer si lach heeman van Woerden mit ghewapende
wapentuers, Ende brac op vot sijnre heymeliker laghen,
ende besette den grave al omme: ende Gheraet van Velsen,
die daer mit starck en was, taste den grave aldus veste
an: Ende daer vinghen si den grave als een ondernaer

man: warp den sparlbar af, ende toech zijn sweert, ende wonde
hem te verweren, ende hadde kunnen te screien dat hij hem dien
verraders ghenadighen graue. mair dat en halp hem niet. Wel-
wat dese vorseyde verraders, die hem niet wel en meenden,
die des vorseyden grauen cleder an hadden, ende des seluen daghes
binnen Utrecht, sine spise ghesleghet hadden, dinckhen desen hoghen
prince mit aldus groten verraderniss; dien zij al heimelike vaerden
die nacht, opt casteel te murden: ¶ Ende bij desen, quam dat
zumer van desen hatteliken mair, die menichs menschen herte ver-
vrede ende bedroefde: Ende dat gemene volc van kenemerlant,
van vrieslant, ende van waterlant, quamen mit horen scepen haeste-
like ouer ghetoghet tot muden, om den graue te verlossen: Ende
alse dat dese morders vernamen, vloghen haestelike mitten genadigen
graue ouer sloten, velt, ende ouer ondergt: Ende daer burgers quamen
die van naerden ghelopen, mit groten hopen, om den grauen te ver-
lossen: Wair om dese vluchtige, in groten anxte waren. Want
hem die kenemers, volgheden mit groten volcke. Ende die dorp
lude, die der omtrent woenden, mit dien van naerden, hem sterckelike
te ghemoete quamen: dat peert, daer sij den graue op gebonden
hadden, was cleyne, ende en mochte die sloten niet ouer springen, ende
viel mitten graue int water, dien Gherijt van Velsen niet
wel ghetrecken en mochte, ouermits anxte vanden groten volcke, dat Comitis mors
hem volgheden: Wair om, dese Gherijt een fel hart hadde, stac
den seluen graue mit zijnen sweerde, een wonde, dair hij an
starf: ende ruumde mit enen snellen peerde achterwairt, op dat Croneborch
casteel te cronenborch. Ghijsbrecht van woerden, reet buten zinen lande, Sted Gera[rt] de Velsen, apparet
ende sochte ontcomen hier ende dair, ende wert wt zijnre heerlicheit
verdreuen, ende bleef die ewighe ellende zonder troost. Mer Gheijs-
[illegible] brecht van Aemstel: die een out simpel man was, Ende wat
Ghijsbrecht van woerden tot desen zaken dwijt [?] was, die wert
onthoofd ~~van sinen~~ van sinen vrienden van buten, totten inde zijns
leuens, die hem graue sine behoerste, alse hem betamende.
¶ Ende bij desen, zo quamen die kenemaers, ende vonden
den graue noch half leuende, ende sinen adem treckende: Ende alse
men seijt, dat hij een lettel sprac: Ende sij vinghen een deel
der morderen knechten, die zij mit grimmen des steruenden
graue, deden, mit menigherhande pinen: Mer die graue
rechte zijn oghen op inden hemel: ende opter .v. kalende
van Junius, rustede hij in onsen heere. Ende wij hopen, dat hij
~~ghecroont is~~ inden hemelschen [Jherusalem] die bitter martelaer: dese graue
Florens, berechte Hollant, wel na xlij iair heerde erlike, ende was
een gloriose prince, scoen van lijue, starc van crachte: begeren [?]
van aensiene: wel ghesprake: grootmoedich van herte: edel
van daden: milde van gauen: Een goet sangher: ende een ghelijc int Reynsborch
rechter. Sijn dode lichaem, wert gheuoert tot Reynsborch int
cloester, ende aldair bi Beatrice sine wiue, mit vele weder [?] waert [?]
harde erlike begrauen. ¶ Ende als dit beschreuelike [?] ghedaen was:
die graue van cleue, die Florens neue was dese ghenen [?], versa-
menden een machtich heer wt Hollant, ende besette dat casteel Croneborch
te Cronenborch al omme, mit enen zwaren besitte, dat hij dagheliks
an stormden mit dstrumenten [?] seder [?] rusten, ter tijt toe dat
Gherijt van Velsen, mit sinen hulperen, ouermits ghebreck

van spisen end ander behoefte, hem ghenoechte gaf. End hij
seyde voer alle die bradenisse van beghinne ten ende, end alse
alst voerscreven is, openbaerlike voir alle die lude: End men dede
hem den selven gherijt, vele pine an, end ten lesten sette men
op een rat: Dat gemeen volck van hollant, braken dat
castel ter neder, end toghen voert tot muden om dat castel
te breken: Mer dat vonden sij zoder werre: want die wape-
tueres, al of gelopen waren, end en dorsten niet houden:
Dat bevalmen dideric van haerlem, dat hijt trouwelicken
bewaren zoude: Die grave van cleve, nam doe voert hollant
in zine beschermenisse, end dede tieghen ghijs van henegouwen
teresen van luder: end die bewarenisse, van zuythollant,
end bleef woende te berghe: End van deser twedracht
wies groot onruste, die meerrede van dage te dage: End dat
volc in hollant, waert aldus in tween ghedeilt, end en hadden
ghenen rechten here:

Origo Partialitatis in Hollandia

Van willam van mechelen, die xl bisscop was

Jnden selven iaer, bisscop Jan van zierix is vlot van utrecht
tot den paeus, end is gemaect bisscop tullensis. End willam z^a wort
ghebooren van mechelen, die de zaken te horen plach inden
roemschen hof, is gheordineert die een viertichste bisscop tot
utrecht. Deser bisscop willam, quam tot utrecht, end vant alle
dat bisdom verladen, end beladen mit menigherhande werringhe,
daer hij zeer om arbeyde in goeden state weder te maken: Want
deser zelve bisscop, inden eersten besat dat castel te muden,
mit vele gheroren wapentueres, dat hij alsoe zeer quetsede mit
alrehande instrumenten end aengineen. Dat dideric van haerlem
die daer castelein was begheerde hem op te gheven, end in
vaghenisse te gaen, behoudelic zijns lives, end dat castel vri
over te leveren: Van desen gelucke is bisscop willam grootmoe-
dich geworden, end voer in westvrieslant, end street aldaer
tieghen dat hollantsche volc, des bisscops afvaert: Die vriesen
na horen ouden gewoente waren krachtich gheweapent tot horer
weder verdinghe: Want het bisscop willam, hem niet: besat rechte
noort, dat castel te widenesse al omme, end stormde vreselike
sonder aflaten. Alsoe dat boudewijn van naeltwijc, die caste-
lein, te lesten van node op gaf den vriesen dat castel te
~~widenesse end braken dat caste~~ in deser vorwaerde: dat hi
gesont bleef, mit sinen goede dat hij daer op hadde, mit dats
vrede, varen zoude in hollant: End sonder merre, destrueerden
die vriesen dat castel te widenesse, end braken dat castel
tot rennenborch, end besaten dat castel tot medemblic al omme,
end verbranden dat stedekijn te pulver: Florens van egmonde, end
die ander borchzaten ~~...~~ diere haestmachts tieghen den
vriesen: end waren alsoe swaerlic beseten, dat si alle hore paerde
verteert hadden, end aten ten lesten pirden vlijsche van groot
noot honghers: Grave Jan van henegouwen, als hij dit hoorde,
quam mit grooter heervaert, tegen in vrieslant, end outsette
medemblic. daer bleven doot vic vriesen, end hij spij-
sede dat castel mit vele goede: die here van arkel, end die
here van putten, verbranden enchuysen, end wonnen daer groten
roef, end voren van dane mit horen scepen, ghescaert weder in
hoor haeven:

Jndulsit te opake et bellando c̄ Hollandos

Enchuijsen exustum

Van ionchere Jan, die graue florens soen was, den xvi graue, Joannes 16 [illegible] a° 3.10 Elizabet [illegible]

En alse dit geschiet was, heer florens die regael abt van egmonde, diderick heer van brederoden, heinrick castelein van leyden, ende willem van egmonde ridders, voren ouer zee in engelant, ende baden den coninck, dat met zijnre gonste Jonchere Johan van hollant moste mit hem luden ouer varen: want dat lant van hollant zijns niet ontberen en mochte. die coninc ontfinc dese bode harde vrendelike, ende dede bereyden een scip mit alte groter cierheit, daer hi ionchere Johan, ende zijn dochter, mede ouer sende in hollant: Mer want hem die wijn niet wel mede en was, soe quam hi in zeelant aen lant. daer nae heer wolfaert vanden verre, dese ionchere Johan van hollant in sijnre hoede, ende sette alle die hollanders van hem:

Indien iaer ons heren: M: CC: xcvii: doe woude ionchere Johan, bedwinghen dese onhoorsame westvriesen, ende quam mit groot heerscracht bi alcmaer. Daer teghen quamen die vriesen harde machtelike, ende hadden te samen ghetoghen, alle die macht van vrieslant, om enen zwaren strijt te vechten: Ende alse beyde partien te samen quamen mit blickende banieren, ende met slaende trompen, wort daer een alte groot geslach vanden wapen, ende geruchte vanden luden: want die hollanders, ende die zeelanders, vochten die vriesen aen, die in steen betaelghen geschaert waren, ende slogen der vriesen doot, ontrent iiii^m: Ende dat ander volck vlaghden si so verre daer si hem ontscholen in heimeliken steden. Van hollantschen heer, bleef daer doot, die here van arkel een vrome ridder: ende Johan van voorschoten, ende mit hem ii ander wapentuers, die om hoer manlijcke doghet eerlike te prisen zijn: Dese bloedighe strijt, geschiede op die vi kalende van april, indien iaer voerscreuen, te vronen opten slechten velt / Ende alse die bisscop vernam, datter westvriesen dien strijt verloren hadden, voer hi ouer in oestvrieslant, ende predicte daer des paeus aflaet, teghen dat hollantsche volck: Die vriesen, beloefden den bisscop te helpen mitter hant, ende quamen haestelike mit vele scepen ghevaren tot monickedam: Die poorters van haerlem, ende die kenemers, ende die waterlanders, quamen der teghen, mit grooter heercracht, mit horen banieren, ende bestreden stoutelike dat vriessche volck: Mer eer iet lang, keerden hem die vriesen vanden stride, ende ghingen haestelike in horen scepen, ende pyeden hem snellike van dam te royen: die die waterlanders veruolgheden, ende vele doot sloeghen, ende hebben den zege mit grooten loue ende macht ghecreghen. Ende alse bisscop willem desen strijt verloren hadde, liet hi zijn groot scip der bliuen, ende ginc in enen cleynen boot, ende royde daer mede uut lant van ouer ijsel: soe hi haestelicste mochte / Jonchere Johan van hollant, bedochte dat bisscop willem weer swaren strijde ~~beroert hadde~~ gheroert hadde, ende noch int lant van ouer ijsel was geuaren, om nijenwe hulpe te versamenen, ghebood ghijsebert van ijselsteyn, dat hi hem leende sijn casteel een tijt: ende laten daer op wesen wapentuers uut hollant, die den bisscop aenvechten mochte. Gijsebert van ijselsteyn, die dat in gheenre wijs doen en woude: want hi des bisscops maerscalc, ende zijn rechter was geset inden lande van utrecht, Ende hier omme dede Jonchere willem wel van hollant, desen

Ann. 1297

Ysselsteyn [illegible] Leidae [illegible]

106 Io. Flanorijen 17. Comes a. 5.
Philippa Com. Lutzeburg. filia

ghijsbert vanghen van sine viande, ende dede zijn castel be-
sitten al omme, ende dat daghelijcs anvechten ende stormen: Ende
daer teghen, vrouwe bertrant ghijsberts wijf verweren,
beschermede dat castel harde vreselike, omtrent een iaer: Alse
laghe dat hoer ghenadde scheme wert: Ende gaf hoer op, in
deser manieren, dat si ende half die ghene die der op
waren, met haer zouden hoer lijf behouden, ende die hoghe heer
van hollant zoude mitten anderen sine wille doen: Ende als
dit ghedadinghet was: vant men opten castel, niet meer dan
bi verachtiger manne: ende men onthoofde der drie, daer
let op dael: Ende alse ionchere Jan dit castel vercreghen hadde,
gaf hijt Wolfaert vander vere: mitter heerscappie van Weerde,
te leen van hem te houden, op dat hi den bisscop te smade-
nisse, dat bisdom, daer mede verderven zoude. Hier na ghe-
schiede, dat ionchere Johan van hollant een dach houden zoude,
teghen hertoghe Johan van brabant, daer heer Jan van
rijnesse wapende ende antwoorde na ouer brochte. Waer of door
heer Jan, wt ongheboochte quaem hij tot dien daghe
niet zonder daer vanghen: Ende datten heer Jan van
rijnesse, verraden hadde: Waer om, Jonchere Jan, bi heren
Wolfaerts rade, besat heren Jans castel te mermonde: ende
warp dat neder, ende verdreef heren Jan van rijnesse hadden
zine: Ende alse heer Wolfaert vander vere, aldus alleene
die ouerste bi ionchere Johan van hollant is: doe beswaerde
hi al tlant van hollant, met vele nijwe munte, ende niet nijwe
rechte: Waer om hij, binnen delf wart doot gheslaghen. Ende
na zijn doot, wert groot rumoer onder den volcke
in hollant: Want die van dordrecht, toghen wt ende besaten
Cruninghen, ende dat castel te sliedrecht, ende vinghen aldaer haren
balliu, dien si daer of wonnen, mitten anderen die daer op waren,
tot dordrecht: ende sloeghen doot, ende zine broeder, ende haren
vrouwe, ende daer toe were zijnre cnapen. Int iaer ons heren
M. CC. XCIX. starf ionchere Johan van hollant, tot haerlem,
ende rustet in dien here opten iii. kalende van nouember, na
dat hi hollant hadde berecht iii. iaer ende een half: Dese
ionchere Johan, alleene oder alle den prinsen van hollant starf
zonder kijnt, ende zonder ridders name: Ende was vreselike
begrauen tot reijnsborch inden cloester, bij zine vader. Joncfrou
elis elizabeth, na hoers mans doot, voor si in engelant, die
de grauen van herford daer na te wiue nam: Na
des ionchere Johans doot, quam ghijsbert van amstel, ende
vestede stede van amsterdam, al omme mit houte brugghen,
met ghetoornden wijchusen: Mer die poorters van haerlem,
mitten ghemeene volcke van waterlant, veriaghede desen
ghijsbert, ende braken die brugghen, ende die vesten te pulvere

¶ Van Johan van henegouwen, den xxiii grave hebij

Alse Jonchere Johan van hollant ghestoruen was, wert
Johan van henegouwen, alrijden zoen die des conincs Wil-
helms zuster was, die xxii graue van hollant, die alre hat
daer na gaf ghijen zine broeder, die heerscappie van
amstel ende van woerden. Ende hij hadde te wiue phillippa,
des grauen dochter van lutsenborch: daer hij bij wan,
Johan sine eersten zoen: Willem die na hem grave wert,

Ysselsteyn, fit feud. d. Holland. die
Vas. d. Gwidonis
45 ... 134

Cleven, Voorne, S.T.
Foudat. Leden

Femes, Regent

Ann. 1299. m... sine prole.

In Reynsborch

Amsterdam, ... Pothus, annal.

V. Amstel

Sup. c. 67. Item 61 f. 89.

Johan van bemont: heinric canonic tot camerijc:
Margriete grauinne van atrabazen, dande grauinne vã
clarmont: Marie grauinne van barbançõs, Eñ mechtelt
vrouwe vã vierh. ¶ Dese graue Johan, inden iersten beghin
ne zijnre heerlicheijt, doe hij mit heercracht i zeelat,
daer hij teghen die onhoorsaemheijt heren Johans van
rijnesse, zeghe verrech mit groten loue: Alse iohan dus Renesse, rebell
verwonnẽ was inden strijde, toech hij tot aelbrecht den
roemschen coninc, om hulpe: ende seijde, dat die graefscap Cesar & romani
van hollant, na ionchere Johans doot, den roemschen
keijser an gecomẽ waren: Eñ hier om, quam dese
coninc aelbrecht, al heimelike neder, ende sayde alsulcdanige
brieue door alt lant: ¶ Het zullen weten alle
lude, dat aelbrecht die ouerwonnẽ coninc, mit cracht
wil verweghen ant roemsche rike, die graefscap van
hollant, want si zoder rechte heer is: die de coninc karel,
wilneer graue dideric in leen gaf: ¶ Inden iaer Anno 1300
ons heren M: CCC, quam dese coninc aelbrecht neder tot
nijmeghen, om die graefscap van hollant te bedwinghen:
Eñ brochte mit hẽ, dese vertsche bisscoppe vã menẽ:
van trier ende van colen, mit vele vorsten ende prelate des
rijkes van almaengẽ: Daer teghens quam graue Johan,
mit heercracht ghewapent tot bonsweerde. daer hi sine
tenten rechte oppen ouer vanden wale, ende besorchẽ dat
rijuier te vele steden, want hi mit sijne volke best door
den strome mochte, om des conincs heeruaert te bestaen.
Maer die coninc die vanden toorne louẽ vã vere zach
die vrolicheijt der banieren, ende die cracht der wapẽ
tiers vanden hollantsche volke, warende datte zeelanders
hem bedroghẽ hadden, toech achterwaert tot cronenborch,
op dat hi des anderen daghes ~~...~~ weder toech thuijswaert
tot oostrijc. ¶ Die vertsche bisscop vã colen, om des conincs
eere te behoudẽ, dadinghede daer tusschẽ ende vrede, ende
seijde daer een wilcoort seggen, i deser manieren datte
graue, souder den coninghe eñ mede ~~...~~ trouwe
te wesen: Eñ die coninc, verleijde hem die graefscap:
Eñ als dat gedaen was, keerde die vorsten weder thuijs
totten heren. die zeelanders die lant sonder des conincs
hulpe: lieten haer schepen staen bi hassen, ende vloghen:
te voete in vlaenderen, ende berouerden daghelix die naeste
dorpe in zeelant: Mer die here Johan, vervolghede
dese vorvluchtige, zoe hij snelleste mochte: Eñ vant die
scepe, die sij beghenen hadden, ende verbrac haer Johan vã Renesse
rijnesse zijn lant, ende zijn goet deilde hi onder den ghenẽ
die hem geholpen hadden. ¶ Inden seluen iaer voerscreuẽ, Episc. captivus a Co. Jac. a Lichtenb.
wart die bisscop willã: want hem teghens ware sõder
der van mechfoorde: hubert vã vianẽ, ende Johan vã lin
schoten ridders, ghevangẽ van heren Jacob vã lichtenberch,
den borghemeijster van utrecht, ende binnẽ zijn selfs stat
omtrent een iaer lang, inder vanghenisse ghehouden. Eñ
daer na, als hi uten slote gelaten was, voer dese zelue
bisscop totten paeus, op dat hi dat bisdom vã utrecht
den paeus weder ouer gaue, op dat hi zine viande zaken

zijns ondersaten, ende voort meer in vreden bliven mochte:
Renunciatio episcopatus ne vult papa consentire
Mer die paeus, die dat bisdom niet gheven en woude,
ghebood den bisscop van munster, dat hi den bisscop
Willem van utrecht sijn medebroeder, mitter hant te
hulpe quame, teghen die overdadighe ende onghehoorsame, die
dat voerscreven bisdom an vechten wouden. Deese bisscop
Willem, als hij weder te zijnen lande keerde, opten xxvi
dach der maent van augusto, zach hi ene wonderlike
tekene, dair hij was der stat die agamia hiet, ende
alle sine ghesinde zaghen mede, dat een voerteyken
was zijns doots corteliken instaende: wat hij [hi sach die] zonne heb-
ben .ij. hoornen, inder maniere als een halve mane
~~[illegible]~~, daer of scheen zaeyen ghelijc ene bloedighe
licht. Ende als hi in sinen bisdom quam, vermaende hij te
hant, uut den lande van over ijsel, een groet heer
van volke, ende procurierde of men hem in sine stat
laten woude. Ende als men desen bisscop in sine stat niet
laten en woude, toech hij buyten om, op ten velde, daer
hi zijne tenten dede op rechten, ende meende daer te rusten.
ende alsmen dat dede, waren dair een deel ridders uut
hollant, alse: Dideric van wassenaer: hendric casteleyn van
leyden: philips van duvenvoerde: Symon van benthem:
ende Jacob vanden woude ridders, mit vele wapentuers, die
den voerscreven bisscop hateden, om die oude twidrachticheit:
ende si minden Jacob van lichtenberch, om die na drutscap:
Deese wapenden hem, ende quamen opten slechten velde dat
men hiet hoghewoert, mit bannieren ende mit trompen,
ende meenden den bisscop vander stat te verdriven: Ende heer
van Jacob van lichtenberch, ~~van~~ des instaender noot, mit crachte
te verlossen: Ende der teghen, deese bisscop, die wel die
helfte meer lude in zijnre crachte hadde, ordineerde ende
scaerde zijn volk totten stride, ende quam stoutelike mit ba-
nieren ende mit troepen, teghen sine viande, zoe dat hij
inden eersten aenganghe, een deel zijnre wedersaken den
heer vlughede, ende wederstoet die hollanders mit groter crachte.
Ende bin desen, quam Sweder van montfoerde, mit onvermoeyde
wapentuers, ende brochte den hollanders hulpe. Ende doe be-
ghonde van nieuwes een groot strijt. Wat die vechters,
sloeghen elc anderen der neder, ende streden vianteliken
om den zeghe te crighen: Die bisscop sat op enen
snellen perde, ende reet door dat hollantsche heer, een
werf ende ander werf, ende alle die lude ontsaghen hem te sla-
en ghelijc horen gheesteliken vader ende heere: Mer
Anno 1301 deese bisscop, die noch derdewerf sine viande door riden
woude, wert van zine perde neder gevellet, ende wert
dair al doot gheslaghen van sijnen onhoorsamen kinderen.
Inden iaer ons heren M. ccc. i. opten iiij nonas Julio,
dat is sinte mertens dach translatio, Daer bleven
doot, van beyden partyen vele vromer wapentuers: mer
dat meeste deel, vanders doden bisscops volke. Ende zijn
dode lichaem wert gheroevert, vanden hospitaliers, in
sinte katherinen kerke, ter tijt ter, datmen mit be-
hoorliker uutvaert, brachte in die dom kerke, ende
daer begroef. Deese bisscop Willem, brechte dat bisdom

ontrent vijf iaer, die alle sijn leven dage hem vele pyneden ende swaer verdriet doghede, alse voerscreven is.

¶ Van bisschop Ghijen, den xlij bisschop, lxix

Na des bisschops Willams doot, quam grave Johan van Zeelant, ende bat der kerke van Utrecht, voer Ghijen sijns broeder, die tertijt tot Ludic was: sommighe van den canoniken koren Ghijen den selven tertijt, ende sommighe koren Zerlof van Waldeck, den domproest van Utrecht. Ende alse Swardghe, alse Ghijen aen nam dat bisdom te berechten, zo voer dese Zerlof uut den lant van ouijsele. Dese Ghijen natuerlike broeders waren, Betsaert bisscop van Metense: Johan, bisschop van Cameric: Johan, grave van Hollant: Florens, prince van Moriane. Ende mit deser machtigen hulpe, dreef Ghijen voerscreven sijn viande die hem teghen waren oeck ondanck, ghemaect: Ende is bleven, die xlij bisschop tot Utrecht, ende berechte alle dat bisdom in goeden vreden, ende mit groter rusten:

In desen tijden, gheschiede in Hollant een wonderlike zelsen dinc, dat een voertijden was der toecomende draefheijt: daer openbaerde een man op een perde die vermaende al ghemene volck dat sij hem wapenen souden, ende lopen haestelike opter ouer vander zee: ende keerde die viande: Ende hier om liep al ghemeen volc totter zee, om die viande te verder drijven, ende saghen dat water bewolct mit ontallike scepe. Mer die scepe, worden verloren in corter acht, ende die voirseijde man mitten perde, tijnen haestelike te niet, oft een droch gheweest hadde. Inden iaer ons heren: M: ccc: ij opten elften dach in Julius, was een strijt te Cortrijc, tusschen Philips den vetten, coninc van Vrancrijcke. Ende grave Robert van Vlaenderen. Daer die Vlaminghen den zeghe wonnen: daer bleef doot, Jonchere Johan grave Johans oudste zoen van Henegouwen, des goeden grave Willams broeder. Daer na inden iaer ons heren: M: ccc: iiij vergaderde grave Ghijr van Vlaenderen, een wt ghecoren ridderscap, op dat hij mit wapen cracht, Walcheren mochte winnen. Ende daer teghen, quam Willam die grave Johans oudste zone was, haerdtoemelike, ende voer ouer in Cassand, daer hij vele Vlaminghen doot sloech, ende keerde wedder mit groter ere, ende met zeghe. Ende Zoeder meere, vergaderde grave Ghijr van Vlaenderen, alle sine wt ghelese wapentueres, op dat hij dat Zeeusche volc verslaen mochte daer mede. Daer teghen quam, dese ionghe Willam alleene, die bi vergaderinge van den bonen, van zijn selfs volcke, op enen dach twee strijde vloes: een ter zee: ende den anderen tot Arnemuden: Jonchere Willam, toech van den strijde, ende voer in die stede tot Zierixzee om nijwe hulpe: Ende grave Ghijr, volgheden hem na Zoeder meere, ende besat die stede sies weken lanc, die hij zeer moeyde mit scutte ende mit slinghen. Ende ten lesten, dede Jonchere Willam, der stede poorten al heymelike open, op enen dach, ende dede grooten stride uut heer, dat daer voor lach: daer bleven doot, veel der Vlaminghen, zo dier ontliep verslaghen worden, zo dier verdroncken. Ende doe besette hij die stat, ende bewaelse in vaster hoede, ende voer in Hollant, ende mit hulpe bisschop Ghijen sijns oems, vergaderde hij een groot heer, op dat hij mit groter cracht zijne beseten stat mochte verlossen: Ende alse die vroemer heer maerde beide, des bisschops ende des graven, quamen in Duvelant, sommighe dwase ionghelinge, spronghen wt hoeren scepen, ende beghonden te schermutsen, ende te scheten, teghen die

Guido, ep. / fr. Comi. / Hollandie

voirtijdinge

Circa hec tempora / lata: eccl(es)ia parochial(is) / in Beemel mutata / in collegium p. Com. / idg & D. Gerardum / de Nassouwen Thesaurarium maioris et / Bernardum de Vrie / S. Petri Traiecti. Canonicos / ut plz ex lit. Com. / fo. 14. c. c. et dedicati

Prodigium, / indtrd, / nouum

Ann. 1302.

Jo. Com. Holl. / moritur in bello

Ann. 1304.

Bellum cum Comite / Flandria

uut zeelant vlamme waren: Die bisdomers, en die hollanders, sitten
Magna turba bellorum in Hollandia. hoer ankeren, ende clommen opten dijc: op dat sy vanden vianden die
sitten zouden: wat het tseghen die nacht was: Die vriesen die
niet slapen en wouden, vbraden (?) ende vordsien der ballinghe
die zij vinghet hadde, ende mit vele teers quamen sy weder tot hoeren
scepen. Die lude die in duvelant worden, deden hem te wapen, ende
volghden den vriesen bij beleden, toe voeghen harsteliker an,
ende quamen in dat slapende heer, die zij tzachteliker ver-
verbeiden mit gheruchte ende mit groten slaghe: Die hollanders,
ende die bisdomers, die dus verschricte uut hoeren slaep ghe-
stoert worden, grepen hoer wapen, ende harsten hem den vianden
te weder staen, ende van hoeren tenten vrachteden: mer dat
en vorderde niet: wat die donkere scheme der dremaledder (?)
nacht, was soe onsienlike, dattie vrient den anderen
niet bekennen en mochte: soe dat die een den anderen mach (?)
doot sloech: ende warden hoer vianden ontslaghen (?): Inden strijde bleven
Epus Guido captivus. in doot, Willem van hoorn domproest tuutrecht: Claes persoen:
Diderick van haerlem: Diderick van zulen: Zweder van bruwelver (?)
die stoute ridders: mit vele borgheres, ende lantlude: behalven vele
ander lude, die in die zee vlende verdrencten: Die bisscop
ghijs, wart daer ghevanghen mit veel ridders, ende ghe-
voert. Ende is mit vaster hoede, van dane in vlaenderen
ghesent: Jonchere Willem van hollant: quam in een scip, ende quam
tot zirixee: ende is onvandeliker (?) mitten live ontgaen: Dit ghe-
schiede, dintrent mit vasten, inden voirscreven jaer / Des dijsdaghes
na paesschen, die daer naest quam, vnamen die van
utrecht, dat die bisscop ghijs in zeelant ghevanghen was: Waer
were ghesclachte binnen der stat van utrecht, ende overdraghen onder
sweren, dat sy hoer stat houden wouden in rechte, ende in eeren,
ter tijt toe dattie bisscop weder quame. Welke belofte, haer
schiere ghebroken wert: vander ene partye, die aldus ghenoemt
waren: her lambrecht die vriese: heer heinric tuutelaert,
lubbert zijn zoen, groet ghijse: Machelem zijn broeder: Willam
amelaert: hughe zijn broeder: gherit vander vene: Willam
rochaert: Jan bollaert: gherit vander mere: heinric korf: Cop-
pijn melkijn melkem heinric tuutelaer: kerstiaen wel: ende her
heinric vanden velde. Dese voirscreven, mit hoeren helperes, sloeghen
haren ghesworen vrient doot, voir zijns selfs huus: Ende daer
vinghen si heren Jacob van lichtenberch, ende leiden hem van zinen
huse in vriesenberch, ende doe vinghen si heren Willem van
rodenborch, die heren Jacobs broeder was: ende zinen zoen: ende heren
vernaer: ende brochten si bi heren Jacob in vriesenberch: die
leiden si ander nachts daer na uut, op sinte katherinen velt, ende
sloeghen aldaer doot heren Jacop ende heren Vernaer. Ende
hier of, is die stat van utrecht, menighe plaghe gecomen.
Septentrionalis Hollandia pars venit in potestatem Co. Flandrie Wat daer na, worden dese voirghenoemde, alle slots ondrewen (?),
zulcke op rade ghebrijt: ¶ Grave ghijs van vlaenderen,
die hem zere verbliden om der zeelander zeghe, voer mit
stalliken scepen over die mase, ende bi rade heren Johans
Renesse. van renesse, wart hem op ghegeven alle noort hollant
steden ende dorpen, al tot haerlem toe: Die hertoghe Johan
van brabant, utrecht in zijnre macht sede ghereken (?) berghe,
ende alle zuythollant, behalven dordrecht alleen: Ende grave
ghijs zaken aldus voirspoedich waren, ende hi vant dat

binnen der stat van utrecht also groote twidracht was, quam hij
daer binnen ende zette daer sinen scoute, die van zijnre wegen daer
te rechte sat: Ende bat der kerken neerstelike, datmen den bisscop
ghijsen die gecoren was, dat bisdom name: Ende Willem van Gu-
like, coren in enen bisscop, dat hi lichste wel vercreghen zoude
hebben, ende hadde hem witte van haemstede die grave florens
bastaert zone was, van zirixee over die ustormende zee niet
gecomen te zantvoerde. Mer na dat dese stoute ridder, mit
luttel wapentuers binnen der stede van haerlem gecomen was:
doe quam rechtevoert die kennemaers, mitten vriesen in zijnre hul-
pe: ende mit desen, toech haer witte te scepe, ende te perde, ende haer-
de alle die ghesellen weder, die de grave ghijs genomen had van
steden ende van dorpen, ende sloeghen die vlamingen doot waer
dat sise vonden: Mer nyclaes van putten, die een rechter in wal-
cheren was, toech tot mitten van dordrecht, ende vinghende den her-
toghe van brabant: tot ~~zeelant~~ zuijtholland: ende verbrande alle die
dorpe tot shertoghen bossche toe. ende quam weder tot sinte gheer-
den berghe, mit groten rove: Ende alse guy ghijs van vlaendren,
dit verhoorde, sende hi johans van utrecht: versamende een groot
heer, ende belach die stede van zirixee, noch dertien werf, mit alte
zwaren bezitte, dat hi mit magonelen, mit bliden, mit catten,
mit evenhogen, ende mit anderen engienen dachlics wreedelike
stormde zonder rusten. Willem van hollant, die een beproeft ridder
kint was, toech uut hollant een scoen heer van wapentuers op dat
hij die stat daer mede verlossen mochte van dien vreseliken stor-
me, ende van dien hardeliken aenvechten. Dien philips die coninc
van vrancrijck, van calais over zee sende in sinen hulpe viij ende l. gro-
te scepe, ende vijf galeijden, die des conincs amirael mit banieren
van gronde gheweracht, ende mit meester reynaud te stride brochte.
Ende also doen iaer ons heren m. ccc ende iiij verscheen, opten x
dach der maent van augusto: alst sinte laurens dach ende heilichtijt
was, versamende dat scip heer, beide, des conincs van vrancrijc ende des
graven van hollant, op dat si die vlamingen van besitte van zirixee
verdriven wonden ende haer scepe in die zee doen versincken. ende die
vlamingen bereiden daer teghen een scip, dat wonderlike groot
was, dat si overstaken mit stroe, mit oelie, mit was, mit specke,
mit salpeter, mit peke, ende mit zwavele, ende mit tere, op
dat si dat bernende scip datmen niet blusschen en mochte, stuer-
den mitten winde, doen sij te bate hadden, op dat hollantsche heer,
ende die fransche naeste scepe daer mede verbernen mochten, ende haer
vianden daer mede verdriven: Mer ziet, dat scip vol viers, alst
totten hollanders voer, soe keerde die wint om, ende die weder
bloet weer walledde, ende dat scip dreef weder op die vla-
minghen, die dat bernende scip stuerden, verbrande zo seer, dat si
brande in die zee spronghen, ende verdroncken. Ende van deser won-
derliker aventuere, verheughen beide, hollanders ende franscoisen,
groten moet te vechten, ende toeghen doe aen die vlamingen, mit blic-
kenden banieren, ende mit slaende bazuinen, ende beghonnen te stri-
den: Daer die vlamingen hem teghen verweerden harde stoute-
like, enen dach ende enen heelen nacht: ende keerden der vianden
van hem: mit scutten, mit stenen, ende mit sleghen, ende weder-
stonden haer weder zake, mit groten prijs. In desen scip
stride, ~~dat~~ dat bersten der speren, dat ghecla(n)c van swerden,
dat gebluit van helmen, ende dat gheruusch van stenen, dat
knappen van armborsten, ende dat gerucht der vechters, was

Instrumenta tormenta bel-
licus [illegible]

zee groot, datmen dat groote geluyt bescheidelic hoerde wel drie
milen veer: Ende ten lesten, worden die vlamingen ter zee veer verjaecht,
Guido ffilius vedi- dat si dat striden lieten, die die hollanders doetsloeghen, ende worpen
mitur p liudone in die zee. Ende des comes amirael, veinc den grave Ghijen:
cum Flandrie Daer die eersame vader bisscop Ghije van Utrecht, veer vanghenisse
mede ghelozet wart, ende men gaf den eenen Ghije om den
anderen. In desen stride, bleven doot vanden vlamingen: xm ende
ghenadigen ontallike vele hondert, ende xic scepen ende ekosteliken
Crux miranda pauwelhorne: Nu wil wi mit swighen niet verbi liden, dat
Da se celo een teyken des heylighen cruce, dat wonderliken groot was, ghe-
apparet, mo tentwert als purpure root, openbaerde tot Reymerswale, daert velen
tendens lude zaghen inder lucht, dat wiken dat die stryt was tusschen
desen princen, dat wel een teyken was van zeghe ende dat
blyscap, datten hollanders voer bewyst was, dat si betreykende zeghe-
lic ende eere, want si mit rechte striden voer horen vader lant:
Renesse Die hollanders, als si tot horen ghecomen waren, hiesschen si haren
Johan van Renesse van Utrecht te werdrinen, of die stat mit dachte
aenvechten te moeyen, ende brende buten der stat anderhalve ende wthout,
ende meende dat heer Johan van Renesse, der stat comen soude, ende
verlossen dien stade vanden bradde: Maer die selve ridder, hadde
ducht voer verradenisse, ende toech al heimeliken mitten zinen uter
stat: Ende van angeste van zinen vianden, diewelke vlieghende, woude
hi over die Leke varen, ende ghinc in een cleynen boot. Ende
die bescheide ridders, die mit wapen zeer beladen waren, versonken
mitten scepe onder stroem, ende verdronken, die daer na horen vriende
ende hoer maghe niet zeghende vonden in groten rouwe: In dien
selven iaer, grave Johan van Hollant vlide hem, om den zeghe die
willem sijn zone teghen die vlaminge ghehadt hadde: ende rusten opten
Valencenis v: dach in decembri, ende wert begraven der stat te Valencyn, mit
betamelicker eeren: Deser grave Johan was eerst heer van
heneghouwen, ende berechte die graefscap van Hollant omtrent: v: iaer.
Ende Philippa zijn wijf, starf opten viij: dach in aprille, ende begraven
in heneghouwen bi horen manne: Ende alse die bisscop Ghije,
weder te sinen lande gecomen was, ende sine ghestichte mit russen
berechte, begheerde hi te weten of yemant enich hoech ghe-rechte
hadde binnen des stichts palen van Utrecht. Ende dede hier of, capittel
Alexand imperii legghen, daer die gemenen capittelaers, overdroegen ende wijsden, dat niement
meo ... mat hoech recht ende hadde inden stichte voerscreven, dan die proest
... Tinerkesi van Sinte Johan tot Utrecht, ende dede die bisscop leggen
... posites macht daer of: Maer alle die heren die binnen den ghestichte
... ghesete waren, geboden waren, ende begheerde hier of een ordel van
fo 149 zine mannen. daer overdroeghen si ghemeenlike: Ende heer Ghise-
brecht heer vanden goeyen wijsde, dat ordel, dat niemant hoech recht
en hadde inden ghestichte, dan die proest van Sinte Johan, hi en
mochtet bewijsen mit privilegien ende niet brieven. In desen
Anno 1305. tijden, als den iaer ons heren: m: ccc: ende v: wert heer Jacob
van lichtenberch, die heer Jacobs zone was, die stat van Utrecht
verbaden, waer om hi inden zelven iaer op sinte mertijns avont den
winter, mit sinen maghen van binnen, ende niet anders sinen burch
die borghers van Utrecht die vader stat weghen, wt ghesent waren
om provande te halen, [illegible] vrolichede [illegible] van amersfoerde tot op tie
velt, ende bestreet die borghers. al daer dien stryt bleef heer
Jacob, ende die borghers toghen mit zeghe in die stat. Daer na
Anno 1306. inden iaer ons heren: m: ccc: ende vj. waren een groot deel borghers,
gesent tot onder water, om provande, ende ander comenscap te ghecrighen.
doe quam heer Jacop van lichtenberch voerscreven, mit sinen ma-
ghen, op sinte potiaens avont, ende bestreet die borghers tot ...

bider brugge, ende verloes den strijt, ende die burghers worden mit blasschap-
pen in hoor stat. Inden iaer ons heren M. CCC. viij, worden die tempeliers
over al doot gheslegen.

Van Willam die xviij^te graue, dieme die goede heer hiet. lxx

Willam wart na sijns vaders doot, die xviij heer van hollant. ende
wert te hant, alsoe groot vermaert, dat hi gheheten was onder
allen den prinsen der landen, meyster der ridderscap ende een voorste
der prinsen. Ende hi nam te wive, Johanna van Valoys, des conincs
zuster van Vrancrijc, daer hij bij wan Johanne. Margriete die
roemsche coninghinne, Johanna grauinne van Gulic, Philippa die
coninghinne van Engelant, Willam die na hem graue wart, Ende
lodewijke een ionckheer, ende Joncfrou elizabeth. Dese Willam, int
beghin van sijnre heerlicheit, dede hi begaen tot Harlem eenen
hoghen costelijcken hof, dien C heren, C baenrehen, M ridders
mit ontallike ionckheren, feestelijcke hielt een volle weke lanc.

Dese edele heer, was vermaert der roemschen(?), genaemt vicaris
des keyserrijcs, ende was in sinen tijden herde groot vermaert. hi
wan mit crachte, twe alte vaste casteel, inden ghesticht van
Coelen: alse Bruijl, ende Volmesteyn. Dese edele prince, woude ver-
meeren den dienst gods, stichte in Middelborch, een nyewe kerc-
ke, daer hij canoniken in proueerde mit mildeliken renten,
ende maecte ghifte(?) totten ewighen love zijnre ghedenckenisse. Inden
iaer ons heren: M. CCC. xi. Inden seluen iaer woude die bisscop Ghije
timmeren een casteel in Stellingwerf, ende sochte daer mit wijse
werckluden een vaste gront, op dat hij daer of die onhoersame
vriesen mochte bestriden. Mer want dese selue bisscop, wert ghe-
roepen tot een ghemeen rade binnen Parijs, op die tijt ter kerch(?)
hij te vieren(?), waer om hij die timmeraedse(?) des casteels op die
tijt van noode moeste afterlaten. Die paeus Clemens, die wijse also
ghenoemt, ontfinc(?) desen bisscop ghijen in grooter werdicheit,
ende om des conincs wille van Vrancrijck, woude hij desen bisscop,
gegeuen hebben cardinaelscap mit eenre eerden(?) herde. Mer dese
bisscop seide den paeus der grote heren, ende hoge danc: ende
en woude niet hebben die eer van zoe grooter werdicheit, die hem
daer geboden was: ende hadde lieuer te bliuen bisscop tot Utrecht, ten
ende van sinen liue.

Die coninc Philippus die sach aen die ootmoedicheit des eersa-
men vaders, ende gaf desen bisscop, elcs iaers, v^c pont parisiesen,
vaden(?) scatte wt zijnre camer, op dat hi namaels mit ewigher
vrienscap an hem gebonden ware: Ende alse die zart(?), hoochlike gedaen
was voer dese bisscop ghije mitten coninck te pointsorge(?), daer
die coninck meende te versoenen: den heer van Vlaenderen ende den
graue van hollant, als vaden(?) oorloghe dat si onderlinge gehadt hadden.
Ende dier wile, datmen hier over dedinc was in Vrancrijc: quam
die mare in Vrieslant, datter bisscop ghije doot ware: waer
om, die vriesen van Stellingwerf, versamelden een machtich heer,
ende besaten ~~der bis bezaten~~ dat casteel te volle(?), daer si
aenstormden mit menighen herden aenloop, daer om dat bis-
scop ghije in voertijden hem verboden hadde, in hoeren lande
een casteel te timmeren, daer hij die vriesen van hoere ghe-
woenliker onhoorsaemheit, mochte onder gedwonge hebben:
Mer die borchzaten, die wel bewaert waren van allen zaken,
die si behoeflic waren, wederstonden die vriesen aenstormen

herde stoutelike, die si scoten mit bogen, ende worpen mit stenen,
dat sise harde moelike weerden uten vaerborchte. Daer om,
deden die vriesen timmeren een alte hoghen wreke, dat in staedsen
hoghe was, dat si wel besetten mit starcken wapentuers, op dat
si mitter onghester staedse vechten mochten, mit kerselsteen : vande
middelsten, mit scerpen scutte : ende vanden nedersten, mit scerpen bile:
dalse dit grote werc gedaen was, doe cledet die timmerman al gemaect
dune ende bouen mit ossen hyden, op dattet verdragen mochte des
burchs bernede, ende hi tiende al dune mit horden, teghens des
[…]a Impeto […]istis rangs an stote: Die vriesen dreven hardelike maelike dat vre-
selike werc an dat casteel : op v: voete na, ende arbeiden mit al
horer cracht den hoghesten toren neder te vellen, ende die steyne
vander muren te verdriven, op dat zi dan mochten comen zonder
scade indes casteels vesthesten. Mer ghewist die proest van Demunter,
vernam Hermans zyns broeders grote noot, ende voer mit groten
haeste in Vranckryc, ende seyde den bisscop tgene den drostelinc anght
van sine borchsaten, die op Vollenho vanden vriesen zwaerlike
beseten waren. Ende die bisscop, zonder merren nam oorlof
an den coninck van Vranckrijck, ende quam in Hollant, gebodt
heervaert, vergaderde scepe, ende voer ouer te Vrieslant waert.
Die borchsaten sagen vanden hoechsten vanden tooren, vele scepe
van verren comen, verstonden dat die bisscop een groot heer wt
Hollant brochte, dat casteel mede te ontsetten, ende hem te helpen.
Waer om, die torne wapenturers hasteliken vulleden ene tonnekyn
mit werke, mit spec, mit salpeter, mit pike, ende mit
zwevele, die sy al vaste bonden mit ysteren banden, ende
ontstaken mit vuere, soe datment niet lesschen en mochte, ende
worpent stoutelike op dat werc dat vaste by hem stont. Ende
an dat tonneken, waren cleyne ysteren hake, daer mede cleefde
an die hude, ende an dat hout. Ende die lichte vlamme, walde
ende verwermede dat vuer, ende swadet ouer al die overste
stondse, van welken vuere verbernden balken posten plancken en
horden, ende vele: l: vriesen, datmen niet gheblusschen en conde.
Die ander vriesen, die dat hitten des vuers niet liden en mochten,
vielen hasteliken vanden bernenden werke neder, ende braken
haer beenen ende armen, ende schyn naeuwelike der bitter doot
ontgheen. Herman die castelein die niet traech en was, dede
snelliche des casteels doren open, dede sine horen blasen, ende toech
wt mit moedighen knechten, ende vervolghede die schoffierde
vriesen zonder merren, ende sloech vele v.c. vriesen doot, ende
keerde weder op dat casteel, mit zeghe ende mit grooten lone.
Ende als dit aldus gescheet was, quam dat Hollantsche
heer aen lant, daer … vergaderde des bisscops volke.
Heer Florens die domproest van Utrecht, ende heer Johan
heer van Arkel, die rade waren des voerscreven bisscops,
Diderick van Brederode, ende Melart van Putten, die rade
waren des graven van Hollant, Als die pantelgroene geacht
waren, hielden si heymeliken raed, ende spraken, hoe sy ormet
zekeren stryt mochten beghinnen, teghen die vriesen. Ende
ten lesten wert overdragen, datmen seyde elc man
hem te wapenen, in Vrieslant te trecken, ende die naeste
dorpe te bernen. Mer die hope van deser reyse ghinc
al te niete. Want inder donckere nacht, wert een groot storm
van wynde, ende daer zoe vele grote regen water, ende
dat weder stormde soe ommeborc, datter yanckelvom
scheurden ende braken ende liep in daer, so dat die moedighe
kempen om dat onghetemperde weder, zeer vervaert worden.
Des anderen daghes, als die zonne op was gheganen ten halven
middaghe, versaghen dese voerscreven prinsen, datmen den
wech mit reysen en mochte, om dat grote woeste water,
ende men in Vrieslant niet gaen en mochte, om dattet zo

vrientelic was: Wair om si geboden die tenten op te breken, te
scepe te gaen, ende weder thuys te varen: Ende aldus dat sciphere
lichten horen ancker ende vaerden ouer der zee: ende voeren van dane:
Wat wel na, die ghemene vriesen, begherden vrede, ende beloofden
betalinghe te doen, ende quamen daer mit ghiselen daer voer te
sitten. Mer wat mere die ghisele hielt meen quite, die hem
bleuen, wat si des geluckes niet en vermoghen. Die vriesen
zijn tot hem horen gekeert, ende hielden dach van hoger vrilicheit.
Die bisscop Ghuy, die zeer bladen was van grooten cost, voer
in vrancrijck, op dat hij daer een deel daer, sijn cost sparede,
ter tijt toe dat hi sine ploeghe scout, volcomelike betaelde. Ende
van anghest des bisscops, al was hi van hant, soe en was ghie-
men coenre alse coemen, die int bisdom dorste coemen, of den ghe-
meen die inden sticht woende enich gewelt dorste doen. Inden Anno 1312.
iaer ons heren M. CCC. xij. quam die coninc lodewijck, mit
groter here cracht in vlaenderen, bi doernicke, ende dede sine
tenten richten bij der riuieren der liere. Dien graue Willem
van hollant, in zijn hulpe quam, mit vele wapenturen, te scepe, ende
geboot sine pauwelioenen te setten bij der riuieren der scelt.
Mer dese voerscreuen coninc, moste van noot ruimen, want dat
ontempert weder, van reghen ende van wint, ende liet die vlaminge
ongemoeyt bliuen. Graue Willem, als hi dese tijdinghe verhoorde dattie
coninc van daen getoghen was, verbrande hi alle die dorpe
die biden riuieren gheleghen waren, heerlike: ende is weder Cometa.
geuaren mit sinen luden, ongescent ende gesonts huus, in hollant.
Inden iaer ons heren M. CCC. xiij. wart keyser henric vergeuen Anno 1313.
van een valschen paroppijn die hem thenijn gaf mit ons heren Henricus ... toxico periit ... venenata ... ...
lichame. Inden iaer ons heren M. CCC. xiiij. openbaerde een licht
Mira fames. een sterre, die men cometa hiet, mit langen zaijen, die voer
teyken een iamerlike plaghe betekende: Wat diere quam ende sterf-
lic honger, ende wert soe swaer, dat vele armer lude oft orlof Anno 1314.
is te seggen, aten der doder stinkende beesten vleysch al raeu:
ende aten dat gras dat opten velde wies al gesoden lacke ossen:
Dese honger ende plage, was also groot ende so bitter, datter arme
~~die~~ broot bidders, sturuen sonder getal: inden velde, inden bosschen,
ende in wouden: Ende men groef horen doden lichame, opten velde,
waer men si vant, sonder kerstelike vrienscap, oft begraefnisse.
Wair om dese iamerlike plaghe van sherenmede, des ghescreuen
wesen niet en soude, dat daer allen, datter waer horen selfs
^ niet kinderen ~~niet~~ en aten, ende horen vleysche van honger niet
en aten: mer mit dat dierwijle die cleinen kinderen, bleuen,
die sogheden horen doder moeder borste, ende hadden hoe die
spenen of ghebruken: mer die meeste plage des hongers,
was inden iaer ons heren M. CCC. xvi. Ende int iaer daer na, Anno 1316.
Mira fecunditas. ontfermede hem die here des menschen iamerheit, ende gaf milde
gauen van sijnre goedertierenheit, ende gaf so grote vrucht ouer
al ertrijck, datmen een mudde rogge, cochte om v. oude torn-
oysche grote: datmen des iaers te voren, cochte om lx oude
tornoysche grote. Inden iaer ons heren M. CCC. xvij. quam bis- Anno 1317
scop Ghuy weder uut vrancrijck, ende sette dat bisdom alte-
male in goeden vreden, ende corrigeerde alle die quaet daden
mit harder wrake in dien tijde. Inden tijde was ghi- Goyo
sebert van goye, ende ... kincke, ende Johan van culenborch,
ende ... van ... waren hem te moeders ...
~~ende~~ ende van desen twee, begherde die bisscop reuerentelike

116

van des kindes goede, dat si ontfangen hadden? of dat si die
nobarscap op graue Johan ende niclaes, die hadden luttel
achten des eersten bisscops gebot, ende wouden geen erkennige doen
van horen op boe, of si en wouden in gheenre manieren die
nobarscap vanden voirseyden edelinc op gheuen. Ende hier om,
vergaderde die bisscop, beyde, uut hollant ende van zijn selfs macht
een herde scoen here volcs, ende besat dat casteel te goye al
omme, op dat hij mit mangen en ende mit storme die toorn
quetsede, ende die borchsaten bedwoughe, dat si wel deden:
Die borchsaten, saghen aen des bisscops grootmoedicheyt,
ende vuerden hem vanden besitte des grooten volcs, ende gauen
op dat casteel, behoudelike hoers liues ende hoers goets,
ende sonder vrienkes quijt, ende beloueden daer toe te beteren ende
te voldoen den bisscop vader smaetheyt die sij hem gedaen hebben.
Die bisscop ghijsbrecht beual dat casteel dat hij daer thans verwonnen
hadde, Gerijde van ysselsteyn: Ende willem die graue floris, bastert zoen was van hollant, dat huijs besitten soude, ende scouteliken
bewaren. Meer ghijsbrecht die edel bisscop, op een sekere nacht, die
was die vierde kalende der maent van Junius, uut der starc
van harstelicker zuucht: ende daer zijne dieners bi stonden, gaf
hij den heere sijnen geest: Ende sonder meerre quaet die
borchsaten die ouerige daer of ontcomen waren, op een donkere nacht,
bi heimeliken wegen, ende setten ledere aen die muere, ende
beclommen dat voirseyde casteel, ende dreuen al des bisscops
wapeners daer of, mit dreyghende woorden, die si slapende
vonden op horen bedde. Des eersamen bisscops lichaem wert
ghevoert tot utrecht, in die kerke, mit [illegible] ende
in grooter eeren ter eerden gebrocht. ¶ Dese eersame
vader, berechte dat bisdom harde scouteliken, een iaer lang, ende
timmerde sinte martijns drie casteel: alse duerenborch: ghoor, ende
stoutenborch: totten lone sijnre ewigher gedachtenisse: ende betaelde
inden roemschen hof, een [illegible] pont, die bisscop willem sijn voirsaet
daer sculdich gebleuen was. Ende liet dat hele bisdom, zijnen
nacomelingen zonder scout, dat hi in sinen leuen kreghe
alle die bi woenende paepen, scerpeliken ende broeders regeerde:
Dese bisscop, was scoene van leden, bruun van lichaem, gheuwe
sprake in woorden, wijs in rade: bestadel van zinne, ende in men-
nighen dorchten wel te prisen: Graue willem van hollant,
na dat hij omme die bisscop voirscreuen oflijuich was, nam hi in
zijn macht, die heerlicheyt van aemstel, ende van woerden, ende
dwanc se in hem: ende sette daer in zijne baliuwe ende scouten,
ende zeyde dat die heerscappen voirscreuen, den voirgenoemden
bisscop waren gegeuen, voer sijns vaders eeuwe. Ende om dat die
bi Wilborde zoenen, in voirtijden ghebroken was: waren die heer-
scappen voirscreuen, aen die graefscap van hollant ghecomen.

¶ Van bisscop Diederick van zuuc, die xliij bisscop. lxxi

Alse die bisscop ghijsbrecht voirscreuen, begrauen was, wert
bisscop gecoren Diederick die ander alse ghenoemt, geboren
van zuuc, proest van sinte peters tutrecht, die xliij bisscop.
Dese bisscop Diederic, wert ghesacreert van den paus te romen,
ende was seer belast van zijns selfs scout ende hi vant dat
bisdom harde rijke, als voirscreuen is. Ende daer om wart hi

Goy, gewonnen [illegible]
nature

Mors Ghi.

[illegible]edo, obsessio
a castra.
[Due]llenborch
hore
[Stout]enborch

Aemstel, et Wo[er]den, occupat
ab Hollandis.
vide 5 [illegible] Wilhelm [illegible] 49 [illegible] sub fine [illegible] 18.

syn

arm in corter tijt. Waer om hi luttel gheacht was, beide van
sinen luden ende van zinen ommezaten: Want die borchzaten
van binnen des stichtes lude al in erve bestatten, ende mijnden,
Uutbreyden een groot deel van Dullenborch dat casteel, ende sinen
betwinen, daer buten deen zijn, bringhen waghen ende karren
die den bisscop provande ende sine behoefte brochte. Ende om
dese moytenisse, zoe bat deese die bisscop Frederic voerscreven, den
grave Reynout van Gelre dat hi hem te helpe quame, ende vermaende
hem bi sulker trouwe, alse hi hem sculdich ware, dat hi hem
dit onrecht helpe wreken. Mer die edel heer Reynout
wert olanghe der na ghegrepen ende ghevanghen van zijns
selves zone: Waer om, die bisscop sijnre begeerliker hulpe
ontberen moste. Ende hier om, voer deese selve bisscop in Hollant,
ende vermaende den grave Willam, bi trouwen ende bi maechscap-
pen, dat hi hem te helpen quame, als hi sculdich ware te doen:
Ende sonder merren, dede heer Willam versamen een snel
heyrvaert: Daer hi, Johanne heer van Arkel, hooftman of
maecte: Ende dese voerscreven Johan, tooch wt mitten Hollan-
ders, ende verbrande binnen, casteren, kercken, ende die dorpen
die daer bi laghen te pulvere ende bedwanc alle die Sticht-
ze vromelike, dat si niet alleen desen voerscreven bisscop van
alre misdaden voldeden: mer dat si mede dat casteel te
Dullenborch: dat si gebroken hadden, weder op timmerden, op hoers
selves cost, alsoet te voren was. Item Daer ons heren M. ccc
xx. op der sinte dach Johannis et Pauli, te midsomer, wert
die ... steen gebrijt, van sinte Martijns toren. Ende daer na, inden
Jair ons heren xxij [illegible] vaste, wert dat cruys mitten ...
der haven daer op geset, ende opten toren verguit. Item Daer
ons heren M. ccc. xxij, optie xe kalende van Julius, braken die
zijns dijke [illegible] op watere, ende [illegible] soe groot, dat dien
gesticht van Utrecht, ende der baluscap van Rijnlant, hadden
groten watere, alle dat gesayde corne, ende dat gras dien [illegible]
verdarf, ende verginc: Waer om, grave Willam Hollant, die clerke, cloest-
ren, stadtlude, ende ridderscap, mit bisscop [illegible] dat [illegible]
zijns dijke also vast maken zouden, datter lude in Hollant ghene
schade [illegible] [illegible] en liden ~~in hollant~~ [illegible] :
Liden selve Daer optie xiij kalende van augusto, wert bisscop Fre-
deric [illegible] [illegible] arbeit ende starf ter [illegible], na dat hi [illegible]
jaer tot Utrecht, gheweest hadde: Ende zijn lichaem, wort gevoert
ende begraven tUtrecht, in die dom kercke, mit betameliker
wtvaert:

Van Jacob van Outshoorn, den xliiij bisscop : xxij

Na dat bisscop Frederic ghestorven was, quam grave Willam
tot Utrecht, ende bat voer bisscop Jacob van Zuden, datmen hem bis-
scop kiesen woude tot [illegible]: Waer om, dat capittel in twee
[illegible] gedeelt is: dat meeste deel, coes Jacob van Outshoorn,
die doemdeken tUtrecht was Ende dat ander deel coes Jacob
van Zuden: ende van deser twidracht wart een rumoer binnen-
der stat, ende omtrent den ommezitten gader [illegible], soe wart
grave Willam een luttel gevoert: Waer om, dese selve
grave, [illegible] van grooten toorne. Ende hier om dede hi
bernen des domprovest Florens [illegible] [illegible] te [illegible], ende
alle zijn goet dat hij daer hadde, alte male [illegible] die bisscop
van Zuden, [illegible] dat wel, dat alle die [illegible] hem [illegible] ware,

Reynald comes Gelrie, captus a proprio filio

Anno 1320

Turris s. Martini ... anno ...

Anno 1322

Irruptio aggerum ...

+ [illegible]

[illegible] ... Epi.

Dorne, [illegible] ... Holland

broeder

Cofirmatio ab archiepo. ende hateu, ende hi tieghen Jacob van outshoorne, die gecoren was, met ~~ghene~~ rechte met vorderen en mochte, liet af zine bede. Want zy beghe[e]rde met gesien en mochte: Ende Jacob van houdshoeren, bider gecomacie bevrues des eertschen biscops van colen, is gemaect die xlvii bisscop tot utrecht. Ende als dit gedaen was, die bisscop van Zuden, alse als sommighe luden zeyden, begheerde noch sonder aflaten te wesen bisscop van utrecht, ende sach desen confirmierden bisscop niet werden van zeste, daerom met gheweldt ende rade, verwerch sonderlinge auch parus, dat hi dat bisdom verhielt van utrecht, tot syner sake, ten ersten dat het open ware. Ende hoepte, dat hij vanuts hulpe van werlike heren, dat voerseide bisdom, noch vercrighen soude. Jacob van outshoorne die gecoren was, ende gheconfirmiert, een man van eerlike zeden: ende der geestelicheit minnende, rust in onsen here, Jnden selven jare, opten vii kalende van october, ende begrauen in die domkercke, met betamelikere uutfart:

Van Jan van diest, den xlii bisscop, leven

Alse her Jacob van oudshoorne ontlivich was, vergaderde dat capittel van utrecht, ende coren eendrachtelike met gemeenre wille Johanne van brochorst, den proost van oudemunster tutrecht, die alre hart begheerde dat bisdom te verchrighen. Jo. de Bronchorst vocatur Electus. die hoge manne der kercke van utrecht, alse die hertoge van brabant, grave willam van hollant, ende grave reynout van ghelre, sende boden inden roemschen hof, ende ~~...~~ baden sonderlinge her Johanne van diest, den domproost van camerick, datmen versien woude mitten bisdom van utrecht: Die parus Johan, die xxii alsoe genoemt, gaf desen Johanne Alle ante Pontificem fuit Petrus Halsang dictus Prior. van diest dit open bisdom, dat nochtan in utrecht behouden zeluer parus verhoudt was, alsomen seyt. Ende aldus zo was Johan van diest, inden hof gecosacreert, hareste hem te sine lande, ende ontfanc alle sine ridderscape, ende zedelic in der stat, ende is oder stoel geset alsomen pleghet ende gewoenlic is. Ende Johanne van brochorst, en ghemeint ende, is vanden Anno 1326. bisdom gezet, dat hij een tijt beseten hadde. Jnden jare ons heren M. ccc xxvi was en dode in henegouwe, die bekeerde kersten capsele te ontfane, dien grave willam gelijc Ore rode le ende j in imagine virginis purgit. vere broeyn zone, ten heyligen doepe na. Dese bekeerde, besede hem gelovich, ginc alleyne in een cloester, dat camerot heit in henegouwe, daer hi allene inder kercken was: zach hi een beelde, dat zonderlinge ziuerlic gemaect was, na marien die maghet, coninghinne des hemels, dat dese quaet dadighe iode, stac in zine waghe, mitten scarpen gancloke, ende ghinc heymelic van dane, ende haeste hem tot ander zaken, die hi gewoen was te doene: Ende alst hanc, liep wt der selver wonde, een stroem van bloede, daer vele bescrieker luden van genesen zijn, die van menigherhande zieken beswaert waren. Ende als dit, van desen valschen kersten, aldus gedaen was die zalighe maget gebenedijt boven allen wijuen, openbaerde enen smede, die out ende starke was, nachts in enen visioen, ende vermaende hem mestelike, dat hi desen ongelovigen kersten aen spraken soude, om dese voerseide

smaetheijt. ende alsoe gesciede dat desen coninc, ende an desen ver-
ban oft trouwe wille moeder ontfremtheijt, ende doe dese onsalighe
ende openbairlike hem dese misdaet. voer nam die baliu, ende
henckeden an een galghe / Int iaer ons heren M ccc xxvij hertoge Anno 1327.
Lodewijck van beyeren, haeste hem ouer berch te trecken,
om die keyserlike croon te ontfangen, begeerde hulpe van grave
Willem te suchten van hollant, sine lieue swager, zine grave, ende Ludowyck ba-
alle gaet: want omdat grave der mildicheijt godes, veel steden ren, Willem grave
ende casteele, verre ende na, ons hulde ende trouwe hebben gesworen, Hollant etc.
die onsen voersaten keyser hendric der godliker gedachtenisse, in
voertiden onderdanich waren: Ende alsoe dat in onser keyserliker croon
te ontfane, ons nemmermeer hinder noch swaerheijt doen en mach,
waer om wij vermanen duer gelouescap, ende trouwe, die du ons
ende den keyserrijc sculdich bist, dattu wij dij, ende ouerste lit of
kennen, dattu sende mitte mit stercheit van ridderscap, coemst
in lombardien, met ons ontfange die palme des keyserliken
zeghens: Dien ons moegeliker waer te ontfangen buten di: Gegh-
ev: / Ende alse grave Willem, desen brief bliderlike ontfangen hadde,
nam hi in zijn gheselscap die grave van gelre: van cleve, van gulic,
ende van berghe, met vijf ridders: ende haeste hem daer mede
ouer berch te riden, ende den coninc lodewike tughen der ghelovighe-
ren beschermen, mit wapen stercheit bi te staen: Ende alsmen dese saken
aldus bereide wert hem geraden dat hi eerst inden coninclike
hof toghe, om den coninc lodewijck te verwarnen mitten paus,
eer hi mit heerliker ridderscap in ytalien reed: Die paus,
die hi, smekelen baden dese mare vernam, ghebode terstont voert
die brugghe ouer die rijn te breken, op datter geen grave, de-
gelike daer ouer comen mochte: ende gebode hem, bi den banne
der ewigen maledictien, dat hij weder keerde in zijn eyghen landt,
ende dat hij in ytalien niet en rede in des coninx lodewijcs
hulpe: Ende hier om, is die grave Willem, weder ghekeert van
zine begonnen weghe, ende bleef te parijs sommighe dach in des
coninx houe te rade, daer hij mitten ~~coninclike~~ coninclike trouwe-
like waert is, tegen die vlaminghen die van nijeus hem tegen
den coninc versetten / Int iaer ons heren M ccc xxviij die coninc Anno 1328.
philippus, quam mit grooter stercheit weder in die graefscap van
vlaenderen: Ende zine hulpe, quam dese voerscreven grave / van hol-
lant, die sine tenten geboet te setten bi casselberghe, ende op den
hi van daer, na zijn ghewoente tussche die partijen an beiden
zijden vrede / zoene / dadinghe mochte: Die vlaminghe die haesten
hem zeer vanden voerscreven berghe weder te comen, ende meenden
den voerscreven coninc, onuersiens in sine tente doot te slaen:
Ende als die grave Willem dat vernam, geboet hi sine troppe schicken,
ende die banieren op nemen, ende dat veltwoude mit stride te
ghemoeten: ende sonder meerre als die partijen vergaderden in een,
ende elc groot arbeijde dede, om den lof vanden zeghe te
crighen: ten lesten wordt die vlaminghe soe seer vermoeyt,
dat sij den strijt verloren: Ende der vlaminghen, bleuen doot
inden strijde meer dan vij M. Dese bloedighe strijt, gescheide
opten bertelmeus dach in augusto / Inden seluen iaer bereyde
hem grave Willem, om sine heerscapen van oesteruanslant, weder
te crighen, ende daer tughe te oorloge, ende sette weder coenres
mit scepen optie zee: die dierwile dat dorpe, te marde te ro-
uen, ende dit ... die ontwijselike worden in die zee

bedevonghen: ten lesten bi vresamen abten ende bi borgheren van stavern
die tusschen spraken, wert die stryt op gheset: ende des wart een
dach ghemaket binnen haerlem te comen, ende daer te spreken vanden
payse. Daerna ten leste, een vriendelike overdrachte wert ghema-
ket an beyden syden in deser manieren, dat alle vriesen vander
westergo die laurens waren, zouden comen binnen ij daghen, ende offeren
een gave, alse dienst mannen, vanden vorseyden grave hant.
Ende sine rechteres of scouten, ontfaen souden hare seggen, ende
sine bewaers horen rechte tyns gheven: Ende alse dese zoen
aldus ghemaket was, soe toenden die vriesen daer een out
register, daer si den grave Willem mede bewysden, mit hoe-
danigher heerlicheit, die greven van hollant in oestvrieslant sculdich
zyn te comen: Ende aldaer, van hogen zaken, recht ende oordel
te doene. Inden selven jaer des zondaghes na sinte mathys
dach, hadden die van ludic, een stryt teghen haren bisscop van
horssele, doen die van ludic verloren, daer doot bleven wel xv[m] man.
Inden jaer ons heren M: ccc: xxviij, quam een man
heet Johan vos, mit hem vyften, in heycop, over die leke,
ende sloeghen daer een man doot, heet ghysbert scade van
oesterum, ende zy worden daer alle binnen ghehuldighen: Ende swe-
der van vianen, was doe des bisscops Jans maerscalc van dorst,
ende heer hughe broeder van vianen, die haelden die gevanghen
wt heycop, ende voerdese tutrecht mitten doden, daer si worden
bisscop bewyst worden van heren live: Ende doe wart dat ge-
dadinct, datmen den doden zoende, ende zy behilden haer lyf.

Anno 1329. Inden jaer ons heren M: ccc xxix. die coninc lodewyc, wert
ghecroont binnen der stat van romen, mitter keyserliker croon,
ende quam mit groter macht, binnen der stat, sonder enich we-
der stoot. Daer om die keyserinne sende hare moeder in hollant,
een brief, in deser manieren: Margriet, bi gods ghenaden
keyserinne van romen, ende altoes meerre: Een edelre vrouwe,
hare werdighe moeder, gravinne ende alle goet. Wat god die
een scepper es alre goeder dinghen, gheeft elken goeden mensche
tot sinen love, alsoe hy wil: woude onse ouders staet in desen
daghen werdelike verheffen, totter hoocheit ende heerlicheden
wtghenomen grate, zoe doe wi te weten uwer moederliker
begheerte, dat wi in der stat van romen, des xvij daghes inder
maent van januarius, mit vele werdicheden, mit spele, mit
tortisen, mit menigherhande rykeheit, die daer toe behoerden
ende betamelic zyn, ghecroont ~~zyn~~ mitter keyserliker croon,

Anno 1330. in sinte peters kercke: Ghegheven te romen &c. Inden jaer
ons heren M: ccc xxx, was die grote tafelronde, op sinte
katherinen dach. Inden selven jaer brac die casteleyn
van haghesteyn, quaet ende fel over die leke, ende beschatte
des stichts luden, onredeliken: Mer bisscop Johan, die van des
dechte ende menighe sere ghestoort was, hadden grave Willem van hollant
om hulpe, dat hi hem bi stonde als hy sculdich waer
te doen, in desen drechte te wreken: Ende dese voorgenoemde
grave, sende Willem den keyser sinen baliu, mit een ridderliker
here van vokke, tot waterlant, ende tot aemstellant, daer hi
dese bisscop aen versamende, mit zinen ionckeren borgheren
ende lantluden, ende voer over die leke, ende verbrande alle zyne
vrede woninghe, ende hadde verlore ghenoech van zinen werdere

[Margin, top:] ... holland sal

[Margin, bottom:] ggg, opte xxviij / dach in maent / van Januarij ... / gheschiede ... / die zonne, daer / menich mensche / ... Inden jaer / ons heeren / M ccc. / Hagesteyn

zaken, end quam weder in zijn lant, gesont end behouden sijns
ridderscaps, end sijnre luden. Int iaer ons heren M. ccc. xxxiij, Anno 1333.
een richter van heren Willams weghen van Duvenvoerde, die Willem v. d. Duvenvoirde
ghijsebert hiet, wert doot geslagen opter mijnbaert, daer (criminis esse)
groot rumoer in den bisdom of gerees. Wat deser selver
Willam, wonde dese smaerheit verbeten, ende verbrande dat dorp
te ghemen. Ende daer teghen, die ghemeente vander stat van
utrecht verbrande die mijnbaert: Daer na versamende dese
Willam, een groot heer van luden van hollant, van gelre, ende
van cleve, ende quam die leke op vaert: Tot renen toe, mit
groter macht. Daer hi sijn heervaert ordineerde, ende toech
voert op heymenberch, ende verbrande een deel vanden dorpe te
horst. Willam van boechstel, casteleyn vanden horst, keerde die
vianden sachtelike mit sitten vanden borchwalle, ende keerde hem
horen voertgaen: ende daer te den, heer Willam van Duvenvoerde,
die noch genen noch ontsinnesse en hadde, dat castiel meende
te stormen, voer haestelike weder te rugge, daer hi die grote
landes ende die vriesen verbeyde, mit eenre groten heer van
wapentuers. Ende daer quamen die brabanders ende die vlamin-
ghen te samen: Ende daer teghen, die bisscop Johan mit volle
ridderscaps, ende toech uut der stat, mit wapen cracht, mit
toppen, ende met bannieren, ende haeste hem dese Willam uut
sinen lande te verdriven, of teghen hem een bloedighe strijt
te bestaen: Ende alse dit geschiede int sticht van utrecht, quam
grave Willam, haestelike uut henegouwen tot Dordrecht, ende
gebode desen voerseyden heren Willam, bij sijnre hulde, te behouden
dat hi sodder mere alle dat heer weder brochte, ende dat
hi hem in gheenre manieren en stride onderwonde, tegen
den bisscop. Want die selve grave, in der tijt begonste te worden,
teghen den hertoge van brabant, ende bereyde hem mit wapen
tueren te nijderen strijd. Ende sodder mere, alse die grave
geboden hadde, dede men [illegible] rechtevoert die teken op
te nemen, te scepe te gaen ende thuijs te varen: Ende alse
was gedaen. Doch alle Willams hulpers van Duvenvoerde, ende
sine medeverwerves, zijn elc tot hore gekeert. Ende die van
utrecht, mit horen bisscop Johan, zijn weder gekeert mit
groter eren in hore stat, sonder striden. Int iaer ons heren Anno 1334.
M. ccc. xxxiiij, in der maent van november, op sinte clements O diluvium maris
dach, verhief dat zeewater so hoghe, datter over alle
dijken ginc, zo groot stroom wast van wind, van oosten, ende van
noorden, zoe datter vele beeste ende luden verdroncken, ende vele
dorpe verghinghen bijder zee, [illegible] in vlaenderen, in zeelant, in hollant,
ende in vrieslant mede. Int iaer ons heren: M. ccc. xxxvi. Anno 1336.
die grave van gelre, onseyde die vriesen, ende quam te oghe-
bergho, mit menighen scepe mit ghewapent, daer die voer-
gheres van utrecht alre eerst opt lant waren, ende hadden hore tente
gerichtet, eer die ander na quamen: daer street die grave van
gelre tegen die vriesen, tot barkesike, daer vele vriesen
doot bleven, ende die grave was den zeghe, ende is weder Cometa.
ghekeert in zijns selves lant, mit groter eere. Int iaer Anno 1337
ons heren M. ccc. xxxvij, openbaerde inder lucht, een sterre
die men cometa hiet, die zoedaneghe claer was, ende des
zelfs iaers grave Willam die sieke gelegent was vander Mors comitis
artelike, starf zalichlike, opten vij dag der maent van
Junius. Deser Willam, berechte die graefscap van hollant, xxxiiij

iare harde eerlic. Deser prince, was zeghelic in strijd, gepriijst in tornoye, vrome in casteroden, ende zonderlinghe gesellinghe in gheselscappe. Die te valenchijn starf (Valencenis.) in ons heren, ende daer begrauen met betamelikere eren. Johanna zijn wijf, begaf daer na dat ciere deser werlt, ende versamende alle zuverheyt (Comitissa, facta nonna.) deses leuens, ende is nonne gewoorden mitter deuoten gods, inden cloester te fontanelles, van sinte bernardus oerde. Ende starf daer na, inden iaer ons heren, M. ccc. lij. ende daer eersamelike begrauen.

Na willams doot des gloriosen princen, wort na hem willam zijn zoen die viij graue van hollant, ende hadde to wiue Jor Johanna des hertoghen dochter van brabant. Deser willam, was altoes ter wapen bereijt ende mitten beghinne zijnre heerlicheyt, (Anno 1338.) soe brede hij zijnen name. Inden iare ons heren M. ccc. xxxviij, die coninc van engelant, merckende dat hij wolde oorloghen op den coninck van vrancrijcke: ende sende den bisscop van lincols, die in artmanninghen, ende versoude lodewijc, die romen keyser hiet, mit vele princen, die hi onder anderen in zijn hulpe. Deser lodewijc vermaende alle steden in zijn hulpe, die hij sende aldussanighe brieuen in zijnen rijcke. Lodewijc, bi gods ghenaden, gekoren der (Hic apparet, auctor huius historie, fuisse ut Haerlemensis.) romeinen, ende altoes merrende, vroeden luden, meysteren, scepenen, ende rade der poorten van haerlem, zinen grauen ende alle ghetrouwen. Wij hebben versocht ende vermaent, mit brieuen onser moghentheyt, mit begheerte eens edelen princen: Graue willam van hollant, mit ons voeder te vueghen, dat rechte des keysers rijcks, teghen philippus die hem zeluen hout voer coninc van vrancrijck, dat hi heeft verkeerlike bevrijdet, mit simerlikere cracht van ghewapenden luden. Waer om, wij nu vermanen ende raden, mit claerre begheerte, uwer trouwe die ghi ons ende den keyserrijke sculdich zijt, dat ghi u mit gewapenden luden, alsoe ghi best moeght, dat wij u mitten voerseijden graue willam, in zijns heren gesellscap moghen zien. Ende ghi zult zeker weten, dat wij uwer vorderscap, voer ogen hebben willen, totten ende van onzen leuen. Ghegheuen te vrankenvoerde.

In dien seluen iare, was een groot stryt mit scepen tusschen den coninc van vrancrijck, ende den coninck van engelant, dat die franchoysen verloren. Inden iare ons heren M. ccc. xl. (Anno 1340.) Graue willam van hollant, mit anderen princen, zijn versament bi den coninc van engelant, ende deden grooten scade in vrancrijc, ende bernde wel xx. milen verre int lant van vrancrijck. Hi lach een wile voer camerijc, daer deser selue grauen worden storm aen dede. Ende lach oec, voer doernic, die hi storen moeste, ende verbrac een groot deel van (In delf, stigmata, impressa corpori, deuote mulieri.) anneeus, destrueerde abbatomien, ende won dat casteel. In desen tijden geschiede in stede van delf, een wonder, dat wel seggen weert is. Wat daer was een zalighe vrouwe, die ons heren passie, mit soe grooter deuoter begheerte plach an te sien, datmen die teykene der wonden bescrijdelike zach in hoer zijden, in hoer handen, ende in horen voeten, gheliker als si andere beelden waren. Ende die ghemene kerstene luden, conden ende dancten den gebenedijden heren, om dat miraculoes, alst wel reden was. Indien seluen iare, die bisscop Johan van dienst, ghehaen den wech des gemeens kerssch,

en zijn lichaem wort begraven in der domkerke tot
Utrecht, mit betamelike uutvaert: Deese Johan, berechte
dat bisdom van Utr. xiiij iaer heerde starkelike. Wat dat
castel te Vreedlant, mitten dorpen die daer bi leggen, gaf
hi den grave van Hollant tot enen ouden pande: Ende dat
castel te Vollenho, mitten lande van over Ysel, versette hi
den grave van Gelre, doe hi sitte bi Nicolaes ind ghe-
stichte, dat lant van Utrecht, mit luttel doghenden berechte.
Ende luttel dede hi dat hier voer gescreven is, sonder dat hi die
canonie [illegible] tot Amersfoerde maecte: Ende dat hi die
graefscap van Diepenhem mitten castel, [illegible]
der [illegible], wedercreech:

toren, eene som vand gheld — *Collegium in Amersfoerd*

¶ Van Niclaes de Capocio, den xl bisscop, ende van Jan
van Arkel, den xlvij bisscop.

Anno 1342.

Ende als bisscop Johan van Diest begraven was, zulke
vanden kanonniken, begheerden Johanne van Arkel canon-
nic van Hollant: Ander capittelaers, koren Johanne van Bronc-
horst, proest van Oudermunster, om bede wil grave Reynouts
van Gelre: Die paeus Benedictus, die xij alsoe ghenoemt,
sitte deese bede of, ende gaf dat bisdom enen edelen Ro-
meyne, die die zaken uut hof te horen plach, hiet Nic-
laes de Capocio. Mer deese selve Niclaes, gaf over ...
dat hi verstand, bi sine officiael, in die consistorio, openbaerlike.
Utr. gesent hadde, dat ghenen officiael int sticht van
en machte, van hoghen zaken, dan die bisscop selve. Ende
hier om, onse vader die paeus paeus Clemens die vj. die
daer na een nijer paeus ghemaect was, gaf den enen
wijsen edelen manne heren Johanne van Arkel voerghenoemt,
dat open bisdom van Utr. ende wert aldaer, inden hof ghe-
consacreert, bi heren Gerardijn, cardinael ende bisscop van Albane;
Dit gheschiede, int iaer ons heren M ccc xlij, op sinte
Martijns achten dach:

Her Nicolaus de Potho ... fundavit collegium ... in studio Parisiensi ... in vita eius

No. non dicit ius ... Episcopus.

Ende als dat ghedaen was, hauste heer bisscop Johan tot
zine lande, ende quam betamelike int jaer xliij in die
stat van Utrecht, daer hi na der ouder gelovender heerlic-
heden stoel gheset is: Deese Johan, was in sijn ioncheit clein
der ioghet, ende vant dat bisdom verladen in luttel grotes
groter scout: Ende vant, al tlant verset vad over Yssel ghe-
heel, sonder caunpen allene. Mede waren al die slote verset,
an dese zijde der Yssele: ende inden naesten iare, loste bisscop
Johan voerscr., dat castel te Stoutenberch, dat heer Arent
van IJsselsteyn, onder hadde, ende gaf hi daer voer, mij ende
vij pont. Inden selven iaer, loste hi thuus ter Horst, dat
heer Hubert Scenke van Culenberch, onder hadde, voer iiij pont.

Anno 1343. — *Redimit oppignerata castra.* — *terra trans Isselam ... et castra ... hypothecata* — *Stoutenberch* — *Horst*

Inden iaer ons heren M ccc xlv voerscr., gheschiede een grote
gracie, in die stede van Aemstelredam, die ic mit swige
niet over liden en mach, die aldus gheschiede. Een man
lach daer sieck, soe datti priester heer gaf ons heren
lichaem: ende beval, of die zieke, iet over ghave, datmen

Miraculum Amstelredamis de Eucharistia

uut dien ghespien zoude. Mitladen als die priester van
daer ghegaen was, gaf die zieke man over, dat hi
ontfanghen hadde, ende men gotet int vier. Corteliken
daer na, comt die zieke mans zone int thuys, ende
gaet zitten bi den vuere, ende sach dat waerde licham
ons heren Jhesu Christi, liggen in dat vier, alsoe geheel
ende alsoe wit off huiwes vanden altaer ghecomen, ende
het nie niet geraect en hadde, ende sprac tot zinre
wive. Ic sie dat heylighe lichaem ons heren, hier lig-
gen inden viere, alsoe geheel ende alsoe wit, off me ge-
wiet en waer. Dat wijf, ende horen nacht dat, ende
seyde, och had ic hier ~~en~~ sien. Die man, tast int
vier mit zinre blote hant, ende nam dat heylighe lichaem
ons heren, mit sinen ij vingeren, ende leydet den wive
opden doecke in hore scrine. Dat sacrament behielden
sy sinte, daert die man mit sinen vingheren aen getast
hadde, die nie daer noch hende daghes aen scouden
mach. Doe liepen si, den priester weten, die dat sacra-
ment daer ghebrocht hadde. Die priester quam, ende nam
al heymeliken onder hem, ende brochtet in die prochie
kercke, inder ciborie. Des anderen daghes, ghinc dat wijf
tot hore kiste, ende vant dat heylighe sacrament legghen daer
inne: dit dede si den priester te weten. Die priester die
hier wonderliken toe was, bezach sine ciborie, daer hijt
in gedaen hadde, ende vants niet. Doe haelt hi anderwerve
al heymeliken, ende brochtet in die prochie kercke. Des derden
daghes, quam dat wijf echter tot hore kiste, ende vant dat
heylighe sacrament noch aldaer inne, ende dedt den priester
te weten. Die priester die vroet was, prisede dat god dese
grace ende ghenade, hier daer hebben wonde. Doe dede hi weten
allen priesteren ende clerken, die in die stede van Amsterdamme
waren, die alle gheestelic abijt aen deden, ende ghingen mit sanc
ende mit ~~vo~~ vane totter heyligher stede, daer dat heylighe
sacrament gevonden was, ende brochtet mit zanghe, ende mit
love, mit groter werdicheyt in die prochie kercke. Daer
ist gebleven totten daghe van heden. Daer na, gheschieden
grote gracien al daer, van vele zieken die luden zier waren,
ende hore bedevaert daer conden, worden ghesont. Oec
vele lude, die onschuldigers vagheuusse laghen, ende hore be-
devaert daer conden, ~~worden ghesont~~ worden die bande
vander voeten, ende vanden handen, ende alle ~~die~~ doren waren hem
open ende ghingen vri daer sij voersien wonden. Dese mira-
kelen vindmen noch tot Amsterdam volcomeliken bescreven.

Terremotus in Hollandia

In den jaer ons heren, M.ccc.xliiij voerz. des anderen
daghes in der maent van Januarius, geschiede een erdbe-
vinghe in Hollant, die voer bediede die coste jaren daer
na comende, een grueweliken plaghe, als ghi hier na wel
horen zult.

Anno 1345.

Gronoble

In den jaer ons heren M.ccc.xlv, wert bisscop Jan van
Sarbrug, vut sinen lande, om sparen, in een stat daer men hem
niet en kende, ~~daer men hem niet en kende~~, hiet Gronoble
daer een zeyne der kerke, die hiet deyssere ende is
gelegen in Dalfinaet: ende binnen hem Robrecht sine broeder
tghestichte van Utrecht te bewaren. In desen selven jaer voerss
alse M.ccc.xlv, quam die grave Willam van Hollant, vut Pruys-
sen mit iiij man te perde, ende versamende een groten riddershap.

daer hi die oestenrijcsen mede bestriden woude. Ende alse dese
grave, alle dinck bereyt hadde, die tot deser heervaert behoef-
lic waren, ontseyde hi die stat van Utrecht, om menighe ydele
woerde, die si dicwile gehadt hadden: ende besat die stat van
~~Utrecht~~ Utrecht al omme, mit tenten ende mit pauwelioenen. Ende brocht mit
hem in zijn hulpe, vier hertoghen, vij graven: bij baenreheren,
[illegible] ridders: ende anderhalf hondert M: mede gewapent, alsoe men
bescreven: Ende mede vele heren, die des bisscops man waren,
ende ooc steden van Utrecht geseten waren, ontseyden die stat ~~van~~
van Utrecht mede, om grave Willems wille voerscreven. Want hi zeyde,
dat hij den bisscop niet en kende, mer die stat hadde hem mis-
daen: Dat waren dese, die here van Arkel des bisscops broeder,
here Zweder van Abcoude, ende zijn zoen, here Arent van IJsselsteyn
~~IJsselsteyn~~ Johan, borchgrave van Montfoerde, here Jan van Vianen,
Here Ghijsbert van Stekenborch: heer Jan van Broeckhuysen,
Here Ernst van Wulven: heer Diderick van Hamme: Dese voer-
seyde grave Willem, quam voer die stat op sinte Odulfs avont,
mit desen voerscreven heren, ende mit dese heer cracht. Ende
hij op rechte daer voer, vij mangelen, daer hi dachelix mede
in die stat ~~mede stormde~~ lach: ende daer toe ribaude, ende
menighe hande engienen, daer hij die stat mede stormde ende
moeyde sonder rusten; die van binnen, worpen daer tieghens,
menighe hande dersulker stormen, daer si die diade buten
mede keerden, van horen poorten ende muren: Si scoten mit pi-
len wapentuyghes, die omberhert der stat te na quamen: Ende alse
heer Robrecht van Arkel vernam, dat grave Willem van Hollant,
die stat van Utrecht ontseyt hadde, quam hi binnen der stat, ende
ontboot bisscop Johan sijnen broeder. Ende binnen desen, quam
desen grave Willem in een donker nacht, wel na an dese
stat, om heymelike te besien die diepte vander graft, eer hi
hem onderwonde die stat te bestormen. Ende opter muren, stont
vele scutten, die dat saghen, spanden haer boghen, ende scoten alle-
gader tessens ende gelijck, so dat die grave Willem daer
ghescoten wert, mit eenre pijle, door sijn vat: Die grave, als
hi gewont was, is hi haestelike gekeert vandaen, in sijnre
tente. Ende binnen deser tijt, bisscop Jan die te Grondutten
was, vernam, dat sijn hooft stat, beseten ende in node was, haest-
heem, ende quam binnen sijnre stat tot Utrecht: Ende sprac mit
heren Johan van Kemnade die des voerscreven grave Willems
oem was: Ende maecte een soene, in deser manieren. Alse
dat die borgeren, quamen oetmoedelike, uter stat, ende voer des
graven tente daelden voer hem neder op hoer knien, ende
baden hem vergiffenisse: ende voert, tot hore meerre sekerheit, ende
maecten een vrede duerende tot sinte Martijns dage toe: daer
~~na~~ na naestcomende int winter. Ende binnen desen vrede, zonden
zi haer seggen verclaren, van deser soene, dat niet en geschiede,
overmits dat die grave Willem op die oestenrijcsen voer, ende aldaer
doot bleef binnen deser tijt, als ghij hier na wel horen sult.
Dese grave Willem, rumede vander stat op sinte Marie Magda-
lenen avont, waer omme men noch sheeft dagheis, alle jaer des
dachs na Marie Magdalenen dage, dat heylich doen, buten
om die stat draghet, mit processien, mit heylichdom ende
mit sanghe, gode te love, dat hi die stat behoede ende verlossede
vander plaghe, ende voert behoede moet voer alle plaghe.
In desen tijden, als int jaer ons heren M: ccc xlv.

Traiecti obsidio ab Hollando

IJsselsteyn – vide .i. fo. [illegible] Vianen [illegible] 16 [illegible] 4

Processio alle Magdalenes instituta V. 1137 anno domini 48 fo. 48

Jacob van Artvelt,

dach, op sinte Jacobs dach, wart Jacob van artevelt doot geslegen binnen Gent, na dat hi vlaenderen ~~hadde~~ ten iaer mo-
gentlijcke hadde bericht, ende den grave lodewijc daer buten hadde
gekeert, dat hi ooc lant ghiene macht en hadde.
Ende alse grave Willam van hollant, vader stat van stavren gerumet
was: en liet hi niet af, van sinen in setten versamelde van
nyders een deelch ridderscap, daer hi rechtevoert die vriesen
mede bestryden woude: Maer leider, dat gloriose here des
voersceids graven, veer onredelike ende onbesiet, omme die zee, an
dat vrieslant lach. waer om dat gemeyn volc, onverzienlic quam
in groot onghevael: Heer Jan van heemskerke, quame mit
vele sceepen ant lant, an die zuytzide, van sinte Odulphs cloester,
op een velt hiet ziderveen, ende sette daer sy te lant, bider oever
vander zee. Ende een deel der hollanders, liepen op vlac sonder
weren, ende en vroech des heren niet, dat der na quam,
ende ghinghen tegen die vriesen zer stoutelike, dat sise achter-
wart verdreven: ende sulke der hollanders, liepen te stavren
in die stat, ende sulke anderen liepen in sinte odulphs cloester.
Ende si liepen binnen des cloesters muren, mit gheen wapende
vechters. Ende hier machmen merken, dattie hollanders geen
vorder stoot en hadden, eer si des heilige confessoers cloester
in vochten: ende het is te duncken, dat meer bi godliker wrake
sache, dan niet menschelike gesciede, dat hi voerder badde
voersceiden heerscapie verdreven ... die die vriesen voerdelike
~~[illegible]~~ vervolgeden, ende hebbense te pas doot gheslaghen:
Die grave die van desen onghevalle niet en wiste, voer mit
sine scepen an die noortzide des voersceiden cloesters, ende ghinc
der op lant, als een onervaren prince, ende mit hem omtrent
vc gewapent, ende verbrande daer dat naeste huus, ende ghinc
stoutelike tegen sine viande, ende verbeide hem tot der doot toe.
Ende daer tegen, quamen die vriesen, mit ontallike wapentuers.
beliepen den cleinen hoop hollanders al ommer: ende slogen
den grave doot, ende veel der anderen, dat sijs niet en
bevinden: Ende veel meer bleven daer verdronken dan geslegen,
om dat si onredelike te sceep ginghen: Dese bloedige strijt,
gesciede op die seste kalende van october, ende op der selver
stede daer die grave van hollant, in voertiden se rechte
plagen te zitten, die de graefscap van oostvrieslant mogelike
berechten: Ende siet, hoe die godlike macht sprect ooc menschelike
dinghen. want grave reynout van gelre, voersceide dat
dese Willam, bander vriesen doot geslegen worden, doe hine hief
wten dope des kerstendoms. Ende in deser heervaert, bleven
doot mitten grave: vc wapentuers, daer dese die voernaemste
ende vermaerdste waren: Die here van hoorn: die here van
linge: die here van walcoort: die here van many: die here
van antoinghen: die here van harnisteden, ende die here vander
marke, die barwaerdsen: ghereit mitten baerde: Willam van
naeltwijck: Symon ende Dideric van teylinghen: ghijr van asper-
een: Johan, reyner, ende Willam van motskerke: dideric van zant-
horst: dideric ende herman van zweten: Floris vander mar-
werc: Ogier vander spanghe: Gherrit, heinric, dolfer vander
horst: Claes oem: Willam van Jonghen: Dideric van waelcoort:
Gherijt van florewijc: ~~[illegible]~~ ridders, ende der toe
vele ridders, ende daer toe vele knechten, borghers, ende wtgele-
coren wapentuers. Des tiende dages daer na, voer ouer

Comitis mors

Vaticinium ... de ... de ... nato.

1 Stende

Comes moritur sine prole, et Margareta soror Augusta [illegible] Wilhelmo filio administrationem comitatus

in vriesland, Martijn die commendeur van haerlem, ende dat ander
dien doden luden des edelen graven Willams liichaem, bi berlikeren
tekenen. Ende der tot, achte vanden desen voerscreven heren. Ende
dese ic, worden ghevoert in vrieslant, in een cloester, dat florer
gaerde heet, van sinte bernardus oerde:

Daer na, des selven iaers, als sinte mattheus dach quam, als dat
bestant ende den vrede tusschen den gesticht van utrecht ende hollant, ute
was, verbaernde bisscop Jan van arkel, mit sinen bisdom, alle dat
ghene die inden sticht geseten waren, ende des graven hulpers
geweest hadden, inden besette vanden stat van utrecht: Mer quam
si alle, ende ooc bisonder, den bisscop te genaden, ende betreden hem
haer misdaet, sonder haer arent van yselsteyn, ende heer reyst van
Vuilne. Daer na, indes selven iaers van xlvi, op sinte ceciliendach, toech bisscop Jan van arckel, mit, mitter stat van utrecht, voer
dat casteel te Vuilne, ende wanent mit storme: Ende die daer
op waren, ende warpet neder. Inden iaer ons heren xlvi, op onser
vrouwen dach purificacio, toech bisscop Jan ~~van arkel~~ mitter
stat van utrecht, ende verbrande al eemenesse, doe ~~[illegible]~~ groot
was si des bisscops luden waren, ende si hem of ghinghen, ende
wonden hollanders voerscreven, liete heer name van eemenesse, ende noemde
hem mit een nijen name, ende hiet oosthollant: ende bleven
nochtan hollanders, ter tijt toe, datse die bisscop mit strijde verwan.
Inden iaer ons heren M: ccc: xlvii, opten xxiiii dach, leder maent
der februarius hiet, ontdroech bisscop Jan mit sine steden ende
lande van over ysele, dat si hem hulpen deden, van gelde, daer
hij tlant van over ysele mede loste: Dat bisscop Jan van
diest, in voertiden, den hertoghe van gelre te pande hadde geset,
ende gaf daer voer lxm gulden ryale: ende loste die brieve. Dat
gelt ontfinge sine ij heren: Reynout, ende Eduwaert, te goerstlo:
Ende was die stede ende stat van over ysel, mit al en gants die
voerscreven gelde, soe voersetten die [illegible] dater aen gebrac,
sine [illegible] stoutheit, ende die hoest, ende alle sine avochten an
dese zijde der ysel den burger, ter tijt toe dat sy hoer gelt
hadden. Inden selven iaer van xlvii: voerscreven, dede bescatten
bisscop Jan, die burch ende heerlicheide te laghen, ende dater toe
behoort, om vm pont, tegen hemand ende heren arkel, ende mitten
sijn wive die men dat gelt verborghede: mer dat gelt, en wert
niet te tijde betaelt, so datter groten scade op ghinc, als ghij
hier na wel horen sult:

Ende hier binnen, vanden die keyser lodewijc, dat grave Willam
van hollant, die edele prince, bijde vriesen doot gebleven was,
een ghenen kint achter hem en liet. Doe ghinc hij te rechte sitten in
keyserliken ghewade, daer veel princen waren des rikes, den
hij recht ende ordel vraghede, van desen voerscreven graefscap van
hollant: Die daer of heer scepen ende ordel wijsden, dat die
graefscap van hollant, den roomschen rike mit rechte an gecomen
waer. want grave Willam, sonder kint, doot gebleven waer: Ende
als dat gedaen was, doe gaf dese selve keyser, margrieten
sinen wive, dese graefscap van hollant. want si des selven
graven Willams zuster was: Doe bereide hoer, dese selven
keyserinne, ende quam mit groter zierheit, neder in hollant,
daer si hoechliken ontfangen waert: ende swoer, recht ende ordel te
doen alle horen ondersaten, ontfinc hulde ende eede van horen mannen. Ende alle horen luden, deden si geven, ende gaf hem milde-

Ysselsteyn [illegible] bul. i. fo. 131. fa

Wulne, destr[illegible]
Anno 1346.

Emenesse, tra[illegible]
fuge ad Holla[illegible]

Redimit Oversy[illegible]
sexaginta milib[us]
aureorum reali[um]

Emit dominat[um]
de Lagh[e] 5 mi[llibus]
librarum

Hollandia, re[dit]
ad imperi[um]
de[fi]ci[en]te here[de]

XI. Latinus textus hic desinit ... [illegible] 10

gaen, ende meer vriheyt, ende beter privilegie, dan si te voren
hadden. Ende maecte vrede, mitten bisscop, ende mitten gestichte van
Utrecht: van sinte Margrieten dage, int iaer van xlv, die-
rede ij iaer lanc, tot sinte Margrieten dage toe, int iaer
van xlvij. Ende daer na, bevalse hertoghe Willem horen zoen, die
graefscap van Hollant te berichten, ende toech weder in Beyeren.

Renen, sept muro — In desen tiden als doe int iaer ons heren M. CCC. xlvi, op sinte
Servaes avont, begonste bisscop Jan van Arkel, die stat van
Reenen te muren, mit sinen gelde, ende volbrachse alsmense noch
scouwen mach. Daer na, int selve iaer, Tymothei ende Sim-
phoriani was een strijt te Crecy, tusschen den coninc Phi-
lips van Vrancrijck, ende den coninc Edewaert van Engelant, die
der den strijt wan. Daer bleef doot die coninc van Behem,
ende mit hem xxvi ridders alsmen seyt. Int selve iaer op
sinte Cecilien dach, vachte bisscop Jan: her Hubrecht van
Culemborch: heer Robrecht van Arkel: heer Jacob van
Mijdrecht, tUtrecht op die plaetse, teghen die Gelderslinghe,

Gelderschen ... verslaghen — die si verwonnen ende verdreven over stat, ende daer was
ontrent iijc. Int iaer ons heren M. CCC. xlvij. op sinte

Ann. 1347. — Praxedis dach, streden die van Ludick luden, teghen horen
bisscop te Hasselt, dat die Ludikers verloren. Daer bleven
doot, heer Hubrecht van Culemborch, ende heer Robrecht bis-
scops Jans van Arkel broeder. Ende vader meer van Ludic
alsmen seyt, xvm man. Ende alse heer Robrecht van Arkel,
inden voerscreven strijde doot gebleven was, bleef bisscop Jan,
noch in groter scout, die hi geerne betaelt soude. Ende sette
in zijns broeders stede, hem gisselen, die hi best geloveden,
dat si sine scout vervallen souden: ende sette hem gisselen, in
horen steden zijn borghe ende zijn lant te regieren. Dat waren

... van Vianen — desse: heer Gherarde over Ee: heer Gherijt van Vianen: heer
Jan van Culemborch: heer Jan van Woudenberch: heer Gijsbert
van Sterkenborch: Ende heer Jacob van Lichtenborch. Ende die bis-
scop voer buten lands, om sine cost te sparen, in een stat
hiet Vienne. Ende van daen, reed hi tot Rome, ende bleef al
daer, tot sinte Johans daghe toe Baptiste, midsomer, alsmen
screef ons heren iaer M. CCC. xlviij. Doe screef
bisscop Jan, dat hi mitte ware tot sine lande. Was die vrede,

Ann. 1348 — tusschen Hollant ende den gestichte, uutghinc, den naesten sinte
Margarieten dach. Ende als hi weder tot sinen lande quam: vant
hi, dat die gisselen voerscreven, sine scout gheminret hadden, ende
niet ghemeerdert. Ende bin deser tijt, dat bisscop Jan buten

... of de Lem — lant was: wan heer Zweder over Ee, den burch vader een,
heer ... of, op des heylighen sacraments dach, ende timmerde
daer of een borch. Int iaer M. CCC. xlviij. des achten
daghes na sinte Margrieten daghe, alse die vrede ende ghe-

...menisse 2° ... nisi ... repers ... — nomen hadde tusschen Hollant ende den gestichte: toech bisscop
Jan uut, mitter stat van Utrecht, op een velt bi Emmenesse,
dat Lapoers hiet: daer hem die Hollanders, stoutelike teghens
quamen, mer si verloren den strijt. Daer bleef ghevanghen,
heer ... van Mijde, ende veel goeder luden mit hem, daer
die bisscop groot scat of hadde: ende veel bleven daer doot,
ende ghevanghen van Emmenesse, so dat si bi node horen mitter

Jpaus ... [illegible]

name mosten of laten, dat si (dorp) Oestslat heten, ende nemen hore
ondren name weder, ende bliven bisdomer, als si te voren waren:
Jnden selven iare dair na, tusschen onser vrouwen dach assumpcio — Anno 1349
ende natiuitas, quam hertoge Willam van beyeren, met grooter
heerscapt, opten nyendam bi ysselstein, lach dair drie daghe,
ende verbrande ijsselstein. Ende die bisscop, versamende iiij^m gewapent,
tooch wt, verbrande stat van woerden ende amsterlant: Ende binnen
deser tijt, dat hertoghe Willam opten nyenwen dam was: ontreyde
heer ghijsbert van brochorst, den bisscop Jan, ende brande
hem of die borch te goer: Doe dadinghede die hertoghe van
Loborch, die graue van cleue, ende heer Jan van henegouwen,
enen vreden tusschen hertoghe Willam ende den bisscop Jan,
durende tot sinte martijns daghe ter eerster winter dair naest
commende: Ende als die vrede gemaect was, tooch bisscop
Jan ouer ijssel, ende wrac hem op heren ghijsbert van
brochorst, ende verbrande sijn dorp te borkelo. Jnden selven Jare
voerscreuen, tot onser vrouwen dach Natiuitas, ontseide hertoghe Rey-
nout van ghelre, ende edewaert sijn broeder, den bisscop Jan:
verbond hem met hertoge Willam van hollant, ende voechden zijn
hulperes. Doe beual bisscop Jan, heren vrederic vander eren
zallant. Twent. ende drenthen, dat hi dat oorloch voeren
zoude, ende dat lant bewaren teghen den hertoge van ghelre,
ende teghen die heer van ghe brochorst, ende des bisscops — Te vijft
hulp waren die heer van voerst, ende die heer van
Jnden iare ons heren, alsmen screef: M. ccc. xlix. wert dat oor- — Anno 1349
loch ghemaect ende op gesat. Doe quam die here van voerst, ende
rekende dat hi te cost gedaen hadde, in des bisscops oorloghen,
dann hise te koppel, v^m guden scilde: ende heer vrederic vander
eren, rekende dat hi den bisscop hadde bleuen ende te scade geleden
in oorloghen teghen die gelressche, xlv^m ouder scilde: Die
bisscop, die dat gelt niet vermachte en hadde, ende die ouerdelike
rekeninghe, liet heer vrederic vander eren, in zijne aboechte ende
sloten ouer ijssel bliven, opter tijt: Jnden seluen Jare, ontseiden — Transisellania pro summa 55000 scut. hypothecata
den bisscop zersteret ende schymmoord heer Jan van der nahuus: heer engbrecht
Zobbe, ende heer Jan van ghemmen, ende dair toe menich quart
scammere. ende oorloochden den bisscop, tot datmen screef, ons heren
Jaer M. ccc. l. tot octauas sacramenti: Doe wert, dat oor-
loch gesoent: ende van desen oorloghen, rekende heer vrede-
ric vander eren, den bisscop te cost, xiiij^m ouder scilde: ende
seyde hi hielde stant van ouer ijssel te panden, voer die eerste
somme ende voer die ... lesten: Dair na, inden seluen Jare
van l. des anderen daghes na onser vrouwen daghe annun-
ciatio, tooch bisscop Jan, mitter stat van vtrecht, tot oudewater — Oudewater expugnat ab eps.
ende wonnen dit stat, ende verbarnden, vinghen veel lude, ende
namen veel roofs: Dair bleuen doot, burgheres ende knapen
van vtrecht, Jan van ruysbroech: twee broeders van lichten-
berch: Jacob ende Jan ende Evert van drakenburch, ende anders veel goeder
lude: Dair na int seluen Jare, opten sinte adulfs dach, tooch
die bisscop mitter stat van vtrecht, voer stoenhem, dair die — Stoenhemia
hollanders stoutelike streden hem stryden, mer si verloren
den stryt. dair worden ghevanghen, heer ghijsbrecht van
laghenrade. heer herbeer van kuysincke, ende heer loeren van
oosterwijc, mit veel goeder lude, dair die bisscop veel goets
of schattede. Ende dair van die bisscop op sinte wandel kerken
bantieren: Dair na, als sinte bartholomeus quam, wert een
vrede gemaect, tusschen hollant ende den gestichte, duren tot

sinte martijns daghe toe desen winter, tot des Jaer ons heren Mcccl.

In dien tiden, als doen Jaer ons heren M ccc xlix, geschiede
een sonderlinge wonder: wat daer quam een volc, dat niemant
en wiste toe voren bekennen, wie si waren, of in wat lande
dat sijs eerst begonsten, ende zonder oorlove des paeus ende
der heyligher kercken. Dese lude nayden cruucen op horen hoeden,
ende op horen cleder, ende namen bedevaert aen, die duerde
xxxiij dach: Dese ghinghen mit cruucen, ende mit banieren, door
die lande, ende songhen den lof gods, ende onser vrouwen. Ende
elcs daghes, ontcleden si hem ij werf, sonder horen hoet of
~~capproen~~ capproen, ende broec behielden si aen: Ende hemden scortel
si ende laken slecht om hem, dat was lanc van den navel ter eerden
toe, ende daer beneden, bleven si al naect, ende sloeghen hem selven mit
scarpen geselen, zoe dat si seere bloeden, ende songhen: Klaer b
reve, door god vre: door god soe laet die zonden mere: ende
als si hem gegheselt hadden, soe ghinghen si voert, in een ander kercke
heym geseken, ende niemant sliep daer si, dan ene nacht, daer si
die ander geslapen hadden: Ende vele lude, die dat saghen, worden
beroert mit groter berouwe van haren zonden, ende namen die
bedevaert mede aen: leken: clercken: monicken: papen, ende ooc
sommighe bisscop: mer die priester waren, een gheestelic heren
mit openbaerlike. hier of gescheide veel duechden: want
dese geselbroeders, maecten menighen zoen van orloghen,
van doot slagen, ende van menighen zwaren veeden, die te voren
niemant versoenen en conde: Dese gheselbroeders sloeghen die
ioden doot, waer sise vonden, die niet kersten worden ende wonden:
ende waenden god daer hem dienst mede te doen, dat nochtan
in onser wet, verboden is: Ende wat daer vele errores in geschiede,
zoe verbot die paeus, bi sinen banne, datmense niet mere en
dede: Men seyde, dat een prophete, van desen gheselbroeders
gesproken hadde langhe te voren, dus: Venient gentes
sine capite, et flagellabunt se pro peccatis suis: Ende selve
iaers, quam een sterfte, van volcke zoe groot, datmen niet under
voerwaer dat in al europen, comen die helfte had volcke
te live bleef. Ende sommighe steden storven mit allen uut: Mer
of dese plaghe uut was in asien, of in afriken, des en
weet ic niet.

Ende als dese vrede tusschen hollant ende den gesticht van utrecht
gemaect was, die in gaen sinte bartholomeus daghe,
int iaer xlix als voerscreven is: Doe quamen dese sesse, heren sworen
over lo: heer Jan van culemborch, heer Gerijt van vianen: heer
Jan van ~~vianen~~ woudenberch, heer Ghijsbert van sterkenbe
berch: heer Jacob van lichtenberch: dit all hadden in hantgeborghe
slot, ende lant an dese zijde der ysele, ende seyden si en
mochten des bisscops sceut niet langher verdraghen. Ende nu
en hadde die bisscop in zijn ghewout, niet mer van allen
den sticht, dan vollenho alleen: ende dat daer toe behoert.
wat haer broederen badden voer: had al tlant van over ysel
te pande, voer sine rekeninge, die voerscreven is. Dese sesse seyden,
si wouden hebben alle tsticht, an dese zijde der ysel, ende vollen
hoe daer toe, ende zijn zeghel xiij iaer lanc, ~~[illegible]~~ of der
clerken zeghel: ende zoe wouden si hem iaerlics geven tot
sinen cost, ijm pont. Dit hadde die bisscop wel al gedaen,
op hi had behouden vollenho, mit sinen toe behoren: ende zijn
zeghel mede: soe en woude die meeste deel vander stede, niet
gehenghen. Doe si sesse dat vernamen, dat hair opset niet

Die gheesel broeders
Secta flagellantium

pestis

... heren ... van utrecht

en mochte gesien. Doe lieten si die borghe breken, op dat
ghelt dat hi sculdich was baddes heerscapie te laghen, dair si
op ~~[illegible]~~ verheisten, iiᵐ pont: ende dat, woinne si te stade, sie
dattet quam op xl pont. Ende in desen stont an gheen zide der (A grooter)
ysel ende an dese zyde der ysel, verdwaelde bisscop Jan alsa
vere, dat hi gheen weghe en wiste, hoe hij dair uut comen
mochte: ende vervaerde zoe zere, dat hi noch heer noch borgh
en mochte: ende sach, dat hem dese lesse, dair hi in voertijden
zyn ghelove op hadde ghesat, niemmer vroemen woude:
ende si heeren des stichs bliven wouden: ontwarede hi den
sessen heer macht: ende beval heeren gherrit badde veen, zyn
zeghel ende marken sine dienaeris, ende reet van grooter
scaemte mit sies paerden preeden uut sinen lande, te grote romen
in die stat, ende bleef al daer alst daer mochte. Ende
in desen tijden, als bisscop Jan te romen was, ghinget
bitter orloghen, tusschen den gesticht van utrecht ende heer van
ysselsteyn. Ende overdroech des bisscops maerscalc, mitter
stat van utrecht, dat si toghen voer ysselsteyn, des mandaghes
na beloken paesschen: ende lach dair voer: v: weken: ende
deden hem zoe vele mit storme dat hi dadinge, ende hem
ontsloten, ende zweer, ende alle die van ysselsteyn mit hem,
altoes voirt aen, gaerde stichts lude ende ghetrouwe te bliven,
ende nummermeer teghen den gestichte, noch teghen utrecht,
te oorloghen. dat si onlaghen hielden.

¶ Van hartoch Willem, keyser lodewijcs soen, lxxx:

In den iaer ons heren, als men screef M: ccc: l: resen ii partijen in hollant, dair den lande groot onghevval of quam:
Die een partije noemden hem cabbeliaus. dair die ouste
of waren, die heer van arkel: die heer van egmonde: heer
gherrit van heemskerc, ende anders veel ridders ende knechte:
Die ander partije, noemden hem hoeke, dair die ouste waren,
die heer van brederode: die heer van der lecke: die ~~[illegible]~~ van der
buchorst ende anders vele ridders ende knechte: Ende si voerseide
partijen, stichten in hollant roef ende brant, vanghen ende slaen,
elc anderen, dat dair te voren in hollant nie en ghesciede:
Ende die cabbeliaus partije, ontboden al heymelike in hollant
den hertoge Willem, ende quam al heymelike in hollant, ende
wert ontfaen ende gehuldet vanden steden ende lande van hollant, van kennemaerlant, ende van vrieslant: Ende als die
hoecs partije dat zaghen, bezetten si heer castel, ende voren
tot gaiten, slaghen heeren, rooft. Ende die cabbeliaus overdroeghen
mitten steden van hollant, ende bezaten des hoecs partije
castel, ende woonsten bider een dare bij, ende worpense
alle neder. Ende die keyserinne, die heer des zeer toorende,
ontboet hertoghe Willem haren zoen, horen grave niet,
om dat hi hem onderwant, heer heerlicheide: die zoen ontboet
heer weder, dat die heerlicheit waer zyn: ende si hadse
hem in voertyden over ghegheven: dair quam also verre,
dat die moeder ende heer kint, beyde elc anderen dach,
ende stonden te striden te scepe opter mase, tusschen den
briele, ende sgraven zande, om die heerlicheit van hollant.
Die keyserinne, brochte in haer hulpe, veel goeder lude, uut
engelant, ende uut henegouwe, ende dat meeste deel van zeelant:

Ysselsteyn sticht [illegible] 134.2.[illegible]

Gerardus de Veen [illegible]
[illegible] eps
Tractatus ob ysselsteyn
Ysselsteyn [illegible]
Hoeck en Cabbeliaux
Anno 1350.
A hadden
Partye A
Anno 1351.
Bellum [illegible]

Die hertoghe Willem, brochte in zijn hulpe, die hollanders, ke-
nemers, ende vriesen, ende wt zeelant, die vrou van beyeren,
mit horen hulpers ende ontellike ridders ende knechte. die
strijt wert groot ende swaer, om den zeghe te vercrighen:
Doch mit list, verloer die keyserinne den strijt, mit hoer
pluje: toghen op hoer ziele zeijle, ende voer ouer in engelant:
Daer bleuen veel goeder lude doot, ende meest van engelsche.
die heer van brederode wert geuangen, ende veel goeds
lude mit hem: desen iammerliken strijt, tusschen die moeder
ende hoer kint, gheschiede op sinte martijns dach translacio,
int iaer ons heren M. ccc. lj. Daer na wert dat
orloghe ghesoent, soe dat die keyserinne, behielt henego-
uwen tot horen liue, ende hertoghe Willem bleef heer van
hollant, van zeelant, ende van vrieslant: daer na, nam hi te
wiue des hertoghen dochter van lancaster, ende graue van
erbi, die Iohan na hiet, daer hi ghien kint bi en wan.
Inden seluen iare van. lj. voersz, was een strijt tusschen coninc
Jan van vrancrijck, ende den coninc eduwaert van engelant,
te peyters: daer coninc Jan, den strijt verloes, ende wert
gheuanghen, ende in engelant geuoert:

Nu wil ic voert screuen, hoe bisscop Jan van arckel quam.
doe dese sticht voersz, vermaende dat bisscop Jan
in laghe mit waeter comen en woude, onthebben si
mitter echt, daerom bisscop Jan ontboot, ende gebot
dat hi binnen die stat van utrecht comen moste: daer hi
quam, op sinte Egidius dach, inden iare van. lj. voersz.
Ende van hulpe, noch troost, noch anders hem van arbeit sine
broeder, noch een menniche binnen sinen lande, noch buten die
hem zijn zaken bewinden woude: alsoe vast, hadden die
sticht bezet. nu moste hi eert, an hem seluen nemen,
ende sterck dat huys te vreedenstein, om hem mede te
beschermen, teghen die sticht: Daer na, doe vaste, als men
hi bestreeck, leende hem heer Otte van ysselsteyn, dat huys
te vianen, daer gaue hi op legghen, ende tasste zijn
heerlicheyt an, hoch ende laghe, ende orloghede teghens die
sticht: Ende als si, enighe zake zaghen den sond, soe moste
hi hem laden mit lude van buten. want hi van zinen
ondersaten, ghien hulpe en hadde. Daer na, inden herfst,
ontfinc lubert, int iaer voersz, dadinghe die sticht ende die
stat van utrecht (want dat lant, doe in groten onbrede stont)
een zoene, ende een ghenacht: als dattie sticht, souden hebben
hoer gelt, dat si voer den bisscop gelooft hadden, ende daer
en zoude niet meer scade of comen, ende si souden hem ru-
men sine sloten, ende sine abdien: Ende dit gheschiede, zoder
heer Steuen van der lo, en woude die vrenbrugge niet ru-
men. Inden seluen iare van lij voersz, rechte heer ghi-
sebrecht voersz, van abcoude, dat huys te woudenberch,
teghen heren Jan van woudenberch, die heren hubrechts
sconincken broeder was van culemborch, die tot hasselt was.
Desen heer Jan van woudenberch, had eenen zoene, die
bi rade ende hulpe zijns oems heren Jans van culemborch,
quam op eenre nacht, ende beclam dat huys te woudenberch,
dat zijn vader verloren hadde, ende woudt behouden. Dit ghe-
woudt, claghede die here van abcoude, ende heer Jan van

Conditiones pacis

oes rex francie
a[2] ab Anglis

Vreedensteyn
Anno 1352.

broeder Vrederic en
heer van Culemborch

Wonderbrech den bisscop Jan. End heer om toech bisscop Jan dair voer
op sinte lucas avont, ende lach dair voer, xiij weken dat hi stormde
mit bossen ende mit bliden, soe dat hijt wan, opten eersten saterdach
inder vasten, ende vinck alle die dair op waren, ende werpet neder:
In der selver tijt, doe bisscop Jan lach voer Wonderbrech, zwoeren
sinen gestichte, heer Jan van culemborch, ende heer Ghisebrecht
van viane / vander goy: ende van merzeborch. Inden jair ons
heren M. ccc. liij op sinte seruaes avont, toech bisscop Jan voer
mentfoerde, mit vele wapentuers, ende brochte mer bossen, ende groot
werck, dat hi dair meende op te slaen, om datter borchgreve
mit heren Jan van culemborch, ende mit heren Ghisebrecht van
viane, teghen hem gewerst had: End als heer Gerarde die
borchgreve dat sach, dadingde hi mitten bisscop, om ene somme
van gelde, ende die bisscop ruumde van dane. Inden selven jair liij
dair na, op des heilighen sacraments dach, wast een sonderlinghe
hert weder. Doe reed bisscop Jan, mitter stat van utrecht, ende van
amersfoerde, mit vele wapentuers, voer merzeborch, dat hi stormde
mit bliden ende mer enthoghen, ende wolde lancx, eer hijt wan.
hi vinc alle die dair op waren, ende onthoefder een deel ende dedet
neder vellen. Hier na inden herfst, reed die bisscop zijn marse
scale mitter stat van utrecht mit vele wapentuers, voer halen
steijn, ende die der op waren gauen den bisscop, behoudelike
horre lives ende horre goeds, ende hi dedet neder werpen. Dair
na loeste bisscop Jan, dat castel te vredelant, van margriete
der keyserinne, die grave Willams dochter was van hollant, dat
bisscop Jan van diest, in voertijden verset hadde, den voerseiden
grave Willam voer viijm pont: ende dat gelt offrende, heer Florijs
van borhorst, van horen weghen. Inden jair ons heren: M. ccc.
liiij inden herfst, reed bisscop Jan mitter stat van utrecht, mit
vele wapentuers, voert castel te goey: dat hi wan, ende werpt
neder. Dat namaels ender zeer voer mijn velt gesijt was,
dat heer Gisebrecht van viane, dat selve huus, weder op
timmerde, opter selver stede, mer die stat van utrecht dede helper
toe: Inden selven jair, ons heren: liiij, ontseyde bisscop Jan heren
zweder van ko: om die reenbrugge. Doe wert dat gedadingt,
bi der stat van utrecht ende van amersfoerde, datsi hair zwedere
den bisscop over gaf, mit sulker vorwaerde, datter altoos een
borchleen van utrecht, castellein op wesen zoude, op datter niet
mat ghere hadde of een strede. Mer inden selven jair
voerseit, bisscop Jan, overdrechte mit heren Gerit vander ess,
ende mit heren van voorst, vander overdelike een bevange. Dair
hi te voren of geseit is, dair stat van over ijsel voer
te panden stont, ende hadde dair of een redelike affeninge losse
zijn lant ende sine slote, die hi nochtan in voertijden gelosset
hadde, teghen den hertoghe van gelre, voer ... gulden scilde.
Inden iair ons heren: M: ccc: lv: omtrent dertienden dach, reed
bisscop Jan, mit groter heer cracht, over op die van ijsselham,
om dat si den bisscop onhoorsam waren, ende van hem niet
een helden, ende wonden mitten burgeren wesen. Doe dede hi
zekeren ende zweren, datsi den bisscop van utrecht, altoos
sonden wesen onderdaen ende gehoorsam. Inden selven jair van
lv, heer hendric van merzvelt, die geseten was des gestichte
van munster, quam int lant van overijssele, ende stichte roef ende
brant. Die bisscop Jan, die dat gewoelt mede ... wrochte:

Wonderbech destruitur

ten roeffen en barnden in des bisscops landt en voerbyde die bisscop vuijt culeborch en vuijt vianen

Montfort Anno 1353

Merzeborch destruitur

Holensteijn eversa

van derbeel

Vredelandt redimitur.

Anno 1354.

Goey, en het ... instauratur

Anno 1355

zoude laten, vergaderde ij^m man te perde, ende toech den sticht
van utrecht, omtrent sinte gallen dach, voer dat huys te vrede-
velde, ende verbrande heren hermans sluyse, sijn watmolen, ende al dat
hi daer buten had, ende daer na wert dat orloghe ghesoent.
Daer na inden selven jaer .lv. op sinte nycolaus dach inden winter,
ontseide hertoch willam grave van hollant, den bisscop jan, ende
zijn lant, ende mit hem ontseiden den bisscop voersz dat meeste
deel van des bisscops manne, ende riddere, mitten voersz. zijne
teghen hoeren rechten heere: Dat waren dese, heer Gerijt
van ysselsteyn: heer Jan heer van Culemborch: heer ghijsbrecht van
vianen: heer Jan van Culemborch: die woudenberch zijns vader
was: heer Jan van herlaer: heer Jan van lagerarc: heer
ghijsebrecht van nyenrode: heer Jan van blomestein zonder vader
zijn: hubrecht van stoutenborch: zweder vader mitsi: heer gherijt
vanden velde. zonder vader zijn heijt zoen: Ende binnen deser
tijt, alse die bisscop ontseit was, quamen vreemde heren binnen
zijnen lande, in des hertoghe willams hulpe: die oec des bisscops
viande waren: alse die here vander sluyde, ende die here vander
delfte, ende mit hem ontrent C ghewapent: Dese wouden riden
tot ouderwater, ende dwaelden aen motforde, die noch doe des
bisscops ghetrouwe hulpers waren: Ende als die van motforde
dat saghen, toghen si uut ende bestreden si: vinghen den heren
vander sluyde, ende den heer vander delfte, mit allen hoere ghe-
sellen: doe dit gesciede, was die borchgrave binnen utrecht:
Ende kort hier na, brochten dese voersz stichts manne,
den hertoghe willam mit heercracht inden gesticht van utrecht,
tot breken: daer hi lach vijf daghe, ende verberrende een groot
deel vanden ouersticht. Ende die bisscop jan, dien dit hinder zeer
moyede, hadde gheerne ghestreden teghen den hertoghe willam, ende
sine hulpers voersz: mer die heer van ysselsteyn, die here van
culemborch, ende die heer van vianen, hadden alsoe bezet
mit horen vrienden, binnen utrecht, datsi die bisscop mochten
uut brenghen ten conde, om striden wille: Ende hadde die
bisscop sinen wil moghen hebben, dat orloch waer niet of
was vergaen: Mer keerden die van ennemersse noch weder
om, ende worden hollanders: Binnen dien selven vijf daghen,
dat grave willam te breken lach, mit sinen hulpers, quamen
op sinte katerinen avont: Die heer van egmonde, mitten hol-
landers, tot buscoten. verloren den strijt, ende daer bleven LCC
man doot, vanden besten van buscoten. Hier na, in corten
tijden, als die grave willam weder in zijn lant was gheteghen,
quamen al heymelike in eenre nacht, uut der stat van utrecht,
omtrent CCC man, ende wonnen dat voerborcht vanden casteel tot
ysselsteyn, mer si verloren weder zeghenwoert, overmits datsi
plonderen ende rapen wouden, ende brand aen staken, waer
bi die van binnen verwerden, hoe veel der viande waren:
Ende daer oec heeren, bij, na sinte pontiaens dach guisio, toech
bisscop jan, mit heercracht, tot wesop, ende tot muden, ende
lach daer iiij daghe, ende ij nacht, ende hijsi verwan. Voer
verbrande hij wesop ende muden veyde: Ende die hollanders
die daer laghen, stroemen over die graften, ende hepen
heren varde. In deser zelver tijt, quam heer ghijsbrecht
van ysselsteyn, die mit oec vanden bosch hiet, mitten van
ysselsteyn, voer swoyen toern, te gheven, die also vast was,
dat niemant soude weten, niet of storme en machte, daer si

Right margin, beside line 11: heer Jan van Lagerarc stichs

Left margin, beside lines 10–15: heer Gerijt van ysselsteyn / heer Jan van Culemborch / ... / heer ghijsbrecht van vianen v. Asperen / Trac. ... / 34

Left margin, beside lines 36–37: Ennemersse, oerd hasturge

Left margin, beside line 51: Anno 1356.

Left margin, beside lines 58–59: swoijen, ysselsteyn myter gheinoden

lichte een halue dach voer laghen: Doe vraghede Snoy heren
Ghijsbrecht, of hi soe langhe den toorn ghehouden hadde, dat hine
niet ere op gheuen mochte: heer Ghijsbrecht seyde: Ja, daer gaf
hi den toorn op ende si wopen neder, mer men meende dat dat
een voermaect dinc was ¶ Inden selue iaer daer na, oer bast,
dadinghede heer Arnt van IJselstein, een vrienscap tusschen den
hertoghe Willam van Hollant, ende den borchgraue van Montfoerde, Snoy, die stem
Jan, neue, die noch doe des bisscops marscale was, buten
bisscops Jans consente, ende oerlone, ende gaf ouer die genadige
vanden slegher, vanden Ouden, mit heren ol: dat hi daer een gelt
of en seyde: Dit wonde den bisscop, wat hi die genade
toe behoorde, ende die borchgraue sijn marscale was: ende van
ghenen zaken, hem erkentnisse noch bilicheit gedaen en had.
¶ Daer na, inden seluen iaer opten xiiij dach in maerte, quam
uut Naerden, heer Ghijsbrecht van Nijenrode, mit vele wapen-
turen uut Hollant, ridders ende knechte, ende verbrande Zeist: Daer
ieghens quam Otte van Lier, die op die tijt des bisscops mar-
scale was in Eemlant, mitten borghers van Amersfoerde, die stou-
telike tieghen hem streden, ende wonden heren Ghijsbrecht van Nijen-
rode, ter doot: zoe dat men van daer, op Stame ende op Peliken-
dorch: Mer int leste, bleef Otte den strijt, ende bleef daer
doot, mit xxvj borghers van Amersfoerde: Ende recht die bis-
scop breiden raet, waert dat die Hollanders en worden vrede, dat
hi hem niet ghevolghen en mochte ¶ Hier na, inden seluen iaer
M. ccc lix: opten xij dach van meye, quam hertoge Willam
graue van Hollant, mit groter heerscap inden Sticht van
Utrecht, ende beleyde opten hoghen woert mit tenten ende mit
pauwelioenen, ende sette een deel sijns volcs voer Nijenrode
heren Steuens huys, daer hi den here van Eemnade houwe of
i maent, doe si bij wilen voer laghen, ende stormde mit in
bliden, ende mit enen groten wercke, datter mure, storende
bersten ende bi groten stucken neder vielen: heer Steuen, ende die
mit hem daer op waren, gauen hem genadighe den hertoge Willam.
Die Hollanders verbranden dat huys, nochtan buten des hertogen
oerlove ¶ Ende alse dat gedaen was, wert oerloch ghesonet, Pacis conditiones
tusschen Hollant ende den Gesticht, elcken man weder op sijn goet.
heer Ghijsbrecht van Vianen zoude weder timmeren thuys te Goey.
ende die van Emmenesse, zouden weder gheven Stichtse lude. Ende die Emmenesse
hertoghe Willam, en zoude hem niet meer belgen, ende
alle ghenadighen worden quijt gelaten. Ende bij der heimelicheit,
worden mede in gesonet: Alse heer Herman van Zuylen, proost
van Sinte Jan: heer Pelgrim, sijn broeder: Herman van Vianen,
heer Jan van Lendenberch. heer Jan sijn broeder: Jan uten Weerde,
Ghijsbert Gunter vanden hoghen Lande. ¶ Inden seluen iaer, ver-
soende die ander ballinghe mede, alse ghescreuen die boec: doet die
boec, sijn broeder: Jan die wit corloss zoen: Peter Braunmaker,
ende die ander gheheimelicheit, ende gauen dat gelt: Ic waen
iiij.m pont, daer men dat huys te Goey mede timmerde ¶ Daer
na, bleef bisscop Jan, ij iaer in vreden sonder oerloghe: Inden
iaer ons heren: M. ccc lviij, begoste bisscop Jan, op Sinte Vin- Anno 1358.
cencius dach, dat steedkijn van Hardenberch slichten ende begrauen Hardeberch
ende men seyt, dat daer in vortijden, een berch te staen plach, muro
die al vanden gront gheuallen was ¶ te vesten, mit plancken. dede den berch

¶ Van hertoghe Aelbert, den xxvj graue. cxxi:

13 Albertus Bauarus 21 Com.
Margareta Ducis Zuidtu filia.

Jnden iaer ons heren: M: ccc lvij, wert die hertoghe Willam
graue van hollant syns sinnen onmachtich, so datmen setten in
sekere hoede daer hi in bleef, tot synre doot toe, dat was
ontrent xxx iaer. Die cabbeliaus partie, wouden die vrouwe
hertoghe Willams wijf, hebben tot enen ruwaert des lands:
Die hoecs partien, wouden die vrouwe niet, wat si ghene kint
en hadde biden hertoghe Willam voers. daer die heerlicheyt
van hollant op comen mochte: Anno lviij, si ontboden, den hertoghe
Aelbrecht wt beyeren, des voerseids te hertoghe Willams broeder,
Wo, dat hi quame in hollant, ende brechte synre broeder heerli
lichede: Ende alse hertoghe Aelbrecht quam in hollant, wt
overdraghen dat hi soude wesen ruwaert van heenegouwen,
van hollant, van zeelant, ende van vrieslant: ende hi soude der
vrouwen synre broeder wijf, alle iaer wt reyken, xij M ouder
schilde, tot haer lijftocht ende die partien hoecs ende cabbeliaus, [om betalen]
worden mede versoent, dat si olanghe hielden. Wat die hertoge
Aelbrecht, sette heren Jan van blommesteyne, baeder baliuschap
van kennemerlant, ende binnen ende reynout des heren soen van
brederode: Die cabbeliaus, wat haer partie was of gheset, ende
haer weder partie daer om: leyden si laghen, te castrichem,
mede dien som den heer van brederode ende sijn soen, doot
te slaen: Die heer van brederoden, die hier of niet en wiste,
sende reynout sijn soen, mit een deel luden, des baliuscap
te ontfaen: Ende als si quamen te castrichem, op sat, braken die
cabbeliaus wt horen laghen, ende tuenneden tot reynout, die
hier geen hoede of en droech: Ende als hi sach, dat si
hem meenden, tuenneden hi mitten sinen, te castrichem in die kercke.
Mer die cabbeliaus, braken in baden afterste, die si doot
sloeghen. Die luden vanden dorpe, quamen te helpe reynoude, ende
die mit hem in die kercke waren, so datter niet meer of
en quam op die tijt: doe dat gheschiet was, een deel der cab
cabbeliaus, die dit gedaen hadden, reden op heren Wouters
huys van heemskerc, ende een deel reden binnen delf. Daer
na, ontrent sestien nachten daghen, dede wijnen bevelen hertoch
Aelbrecht, heren Wouters huys van heemskerc, om dat hi des
ondadighe luden, op sijn huys ontfanghen wonde hadde: Daer machte
hi hooftman, van sinen luden, die daer voer thuys bleven leg
gen: heren Dirc van polanen, die na heer van asperen wert,
die der voer lach ix weken lang: Heer Wouter, die niet
bet en mochte, dedinghede mitten hertoghe. gaf sijn huys op den
hartoge hadde, ende voer in zeelant te ghiselen, des hertoch leggen
der of te houden. Binnen deser tijt, alsmen voer heemskerc
lach, quam binnen delf: heer Ghijsbrecht van nyenrode,
Heer Jan van kerwena, heren Wouter Gherijt
Wissen zoen, ende anders vele gasten: Die, togen wt delf, mit
vele partieres van delf, in des graven haghe, ende braken
op des hertoghen wageninsse, ende storten, namen die genadeghe
duer wt, ende toghen binnen delf. Ende alse die hertoge Aelbrecht,
die op die tijt in zeelant was, vernam, datmen aldusdanige
sobaerde, in sinen huyse bedreef, ende niemen van hem so cleyne
heelt, ende sine stede van delf, stercten hem zeere, ende des
ondadighe luden onthielden binnen haer veste, quam hi inder
haghe, ende ontboot alle ridders ende knapen, die onder hem waren,
van beyden partien, sine machtige stede, ende lande, dat si bi hem

quamen gelopen, ende toech der mede voer Delf, des maendages
te midvasten, alsmen screef ons heren jaer M. ccc. lix. ende lach daer Anno 1359.
voer mit heercracht .x. weken, ende ii daghe. heer Jan van der Woert, ende
ghe... Witssen zone, mit horen gesellen, deden menighe avontuer-
like scermutsinge, mit heer, binnen deser tijt. Die hertoge dede
der op slaen iiii grote wercken, daer hi die stat mede storme
wonde. Binnen desen quam heer Walraven van Borne, ende maecte
een overdracht, tusschen den hertoge, ende der stede van Delf, dat si
den hertoghe op gaven hoer stat, behoudelike hoers lijfs ende goeds.
Mer si souden den hertoghe gheven voer hoer misdaet, xl^m gouden
scilde. Dus quam die hertoghe binnen Delf, des dinxdaghes
na pinxterdaghe, inden jaer voerscreven. Mer heer Ghijsbrecht
van Nyenrode, heer Jan van Drakena, ende alle die gaste, bleven
buten deser voerwaerde, ende quamen uter stat soe si heimelicst mach-
ten, ende behielden alle hoer lijf, sonder heer Jan van Woert, die
wart beloopen opten kerc toern, daer hi mit storme of gedwon-
gen wert ende onthooft. heer Gijsbrecht van Nyenrode, ende heer Jan
van Drakena mit horen gesellen, toghen opt huus te Heusden, daer
si op beleghen waren een jaer lanc. Deese hertoghe Aelbrecht,
hadde een wijf, hiet Margriete, ende was des hertogen dochter
van Zwidenitz, gheleghen bider Polenen lant, daer hi bij wan Kat-
rine die hertoghinne van Ghelre. Willem den grave van Oester-
vant, Johanna die coninginne van Behem. Aelbrecht, hertoge in
Beyeren. Johannes, bisscop tot Ludic. Margriete hertoghinne van Bour-
goengen. ende Johanna, hertoginne van Oestrijc.

In den jaer ons heren M. ccc. lx. toech bisscop Jan mit heer- Anno 1360
cracht in Zallant, tusschen Vorghestapel ende Varman, daer dede Arkelsteyne
hi op slaen een borch van houte, die hi naemaels van steen
maecte, ende hiet Arkelsteyne, die staet over die Wilrevisse, om
te verhoeden overdaet. Inden selven jaer, ontseide Ghijsbrecht
van Metelenhorst, die bisscop Jan, ende quam voer die borch
tot Arkelsteyne, ende vinc daer van des bisscops luden xxiiii man-
nen meer menich een bleef daer doot. ende daer na versoende
hi mitten bisscop. Inden selven jaer voerscreven, tot onser vrouwen dage
assumptio, dede bisscop Jan timmeren een blochuus, voer dat
casteel te Saterslo. om die van Saterslo te dwingen, op dat si
niemant ghenen overlast doen en souden. Daer na, wart ghe-
dading, datmen beide neder brac, blochuus, ende Saterslo.
Inden jaer ons heren M. ccc. lxi. des achten dages na xiii Anno 1361.
dach, reed bisscop Jan, mit heercracht, in een vorst, in Stel- Stellinghwerf
linghwerf, in Steenwikerwout, ende in Ommelant. Want si sijn
luden waren, ende wouden hem in veel jaren niet onderdanich wesen.
Ende daer hij op die tijt, een strijt teghen vacht, dien hij wan. Ende
want Steenwikerwout, ende Ommelant, dat si hem onderdanich
worden, ende gaven voer hoer ghehoersamheit, den bisscop, ...m
ouder scilde. Daer na inden selven jaer, tot onser vrouwen dach
purificatio, quam die bisscop Jan, met groot heercracht ende
reed weder in Stellinghwerf, ende verbrande kerspelen, ende alle dat
Ommelant dat hem niet onderdanich en was. Ende reed weder,
ombestreden van daer.

Na hertoge Reynout van Ghelre, Ende jonchere Edewart
sijn broeder

heeft bij

13[8]

Unalitas Gelrie

Renaldus Gelrie Comes 10 a castris mchiler

Inden iaer ons heren M ccc lii voerscreven, waren ii partyen
in Ghelrelant die een hieten hekerens, ende die stonden mitten hertoge
reynout: die ander hieten bronchorst, ende stonden mit Jonchere
edewart des hertoghen broeder: Ende dese partyen van desen ii broeders,
begonden, Inden iaer ons heren M ccc lii: so dat Ghelrelant,
dese x iaer lang, in groten onvrede stont: die hertoge reynout,
toech mit sinen vrienden, voer die stat van tiel, ende settese der
in tenten: Want si mit Jonchere edewart, teghen hem vochten. Ende
alse Jonchere edewart dat vernam, quam hi mit sinen vrienden
binnen tiel, toech tot hem wt, ende street teghen den hertoghe sinen
broeder, ende wan den stryt. Daer bleven doot, heer frederic
van vlit: heer alef van zuylichem: heer gerrit van hemmen, ende
anders vele goeder lude: daer worden ghevanghen, hertoghe
reynout van Ghelre, die here van hemmen: die here van
arkel: heer ghysbrecht van nyenrode: heer frederic van der arcel: heer jan van der oye,
Ende anders vele goeder lude. Desen stryt, geschiede op sinte servaes
dach in meye: Inden iaer ons heren M ccc lxi voerscreven, Jonchere
edewart sette den hertoghe sinen broeder, in vanghenisse, daer
hi x iaer was. Ende edewart berechte dat lant van ghelre,
tien iaer lang, ende verhate die quaetdoen so herdelike, dat
ghelrelant nie en was so vrylic voer te ryden, alst was in
Jonchere edewarts tyden. Inden selven iaer ons heren M ccc
lxi, tot oesterbrouwer dach Maldaes, elrijck bisscop van den
here van voorst, voer ombeseit datmen vader huse te kuppel
dede den stichte van utrecht. Want si veel willes bedreven, int
lant van over yssel. Daer die van zwolle, willich waren, den
bisscop te helpen. Mer die van deventer ende van campen, dielen
der al traech inne: Mer die bisscop van, most hem hantvesten
ende privilegien ghenen, waer om si sine hulpers worden: Daer
na, op sinte calixtus dach: quamen vader casteel te rechteren, des
heren vriende van voerst, voer die stat te zwolle, ende braden huse
die daer buten stonden: Die borgheres, toghen teghen hem wt, ende
verloren den stryt: Daer bleven van zwolle ghevanghen, vele goede
borgheres vallen besten. Inden iaer ons heren M ccc lxii, onder
marcus van damarig, op sinte marcellis nacht, was een wonder-
linge groot wynt, die alte groten scade dede: Want hi dede
vele huse neder vallen: kerken, ende ander kercktoernen, ende vele
lude verdrencken, die byder zee gheseten waren van drincwater, ende
vele scepe verdorven mede: zoe dat niemant, der te voren, hadde
horen segghen, van dusdanighen stormen also groot. Daer na, inden
selven iaer, lxii voerscreven, des donredaghes na sinte Jacob, quam
bisscop Jan, mit groter macht van ridders knapen, ende bur-
ghers ende belach thuus te voorst Ende sloech daer voor op,
iii grote driuende werke, die hi dede driuen an die muere.
Voorst, was doe alre rijcste sterste borch, die in desen lande
stoet: Want si hadde dubbelen graften, ende diep, an beyden zyden
op ghemuert: Die tinnenmuere vander borch, waren xiii
voete hoech, ende vij voete dicke, ende hadde daer toe een voer-
borchte, dat vierkant was, ende alte sterc. Dat wanen of niet
stormeder hier: Doe dede bisscop Jan sine ~~lude op~~ thuus
werpen, ende zy weer een driuen, ende stiet daer mede den
meesten toerne, dat hi an stucken neder viele, ende die zale
ende die muere. Nochtan vonden die vader binnen meer list: ende
meer const, dan er op hem ghenoech weet, datse macht

Verstech Anno 1362

Voorst

[...] a Virneborch 40 [...]
ex Monasterio ad Traiectum a Pont. translatus

arme van houte die ten ryde ysseren waren, daer si des bisscops
meeste stormen, underwijlen, ende deden die sterkste were, ende die
meeste behendicheit, mit menigerhande engienen, die si versinden,
daerom is of hoorde spreken: Doch mit ryde, soe dede men die
ane soe groten ernst mit stormen, dat sijt op gaven, behoudens haers
lives, opten ix dach in novembri, soe datter die bisscop voer lach
xvi weken, ende dedet onder werpen ter erden toe. Inden jaer ons Anno 1363.
heren M ccc lxiij opten derden kalende in februario, waert Alef
van Lichtenberch, doot gheslagen: ende dat deden, Henric den
molnaer: Henric Gheldere: Proyss Herdebol: ende Jacob Haes: daer
der stat van Utrecht veel onrusten ende ondrincte of quam. Daer na,
inden jaer ons heren M ccc lxiiij: des dinxdages na Agnetis,
starf heer Gherijt, heer vanden Voorst, ende vernuwede dat oorloch Ro-
derike sijn oudste sone: Daer na, des sonnedages na sinte
Odulfs dach, quam binnen Rene des heren oudste broeder van
Voorst, ende versoende mitten bisscop. Inden jaer ons heren M ccc Anno 1364
lxiiij opten tienden dach in februario, dede bisscop Jan, slaen Maestbrouch
een velt, hiet Maestbroec, der hi wel xxiiij hont hadde, die hij opgel vallo
den sticht van Utrecht liet, ende half den tiende: ende die
ander helfte, behoort den capittel te Deventer. Doemen screef
ons heren jaer, M ccc lxiiij ontfenc bisscop Jan, dat bisdom M.ccc.lxij.
van Utrecht vanden paeus Clemens, dat hi berechte in groter ere,
mit swaren arbeide mit groten oorloghen, ende mit zorgen tot dat-
men screef ons heren jaer M ccc lxiiij, ende hijt bisdom slot-
lant ende abochte vriende hadden groter scout, daert bisscop Jan
van Diest al voer versett hadde. Inden selven jaer ons heren M
voersz. ccc lxiiij opten xiiij dach in aprille: die paeus Urbaen, die v.
alsoe ghenoemt, versette den bisscop Engelbrecht vader mar-
ke gheboren, van Ludic tot Coelen, ende bisscop Jan van Arkel
geboren, van Utrecht tot Ludich: ende bisscop Jan van Vernenborch
gheboren, van Munster tot Utrecht: Ende alse Jan van Arkel, bis-
scop tot Ludic was, bezat hi dat casteel te Brakel: ende daer na,
die Kriekenbeker borch te [...], wan hi, ende vercofse beide weder:
Daer na, wan hi die borch tot Stokkemaer, die liete hi slaen,
ende besettese mit sinen luden:

Van Johan van Vernenborch, den xlviij bisscop xlviij

Inden jaer ons heren M ccc lxiiij voersz., opten viij dach van
Septembri, quam bisscop Jan, een edel man van Vernenborch ghe-
boren, tot Utrecht, daer hi eerlike ontfangen wort, ende nader
ouder manieren, betamelike in sijn stoel gheset, ende dat al
sijn slote ende abochte, vri ende onbecommerlick: Dese bisscop Jan,
was een vredsamich man, ende machtich, ende een meester gheen
oorloghes, daer hi dat sticht uut onder vlaste. Daer na, als Anno 1365.
jaer van lxv: lude die gheset waren inden sticht van Munster,
die desen bisscop onteert hadden: alse die van Keel, ende die
van Broechuse, deden staden. Doen lach hij van over Yssel. Waer
omme die bisscop vsamende wel viij riddere ende knapen,
ende reet in die eerste maent, inden sticht van Munster. Lach
daer iij daghe, ende eene nacht, ende verbrande vele sijnre viande
huse, [illegible]. Alsoe, dat hi tot dire reyse, tot
gorden bisscoppe quam: die van Munster verderde, ende woude hem mit toll [...] gegeven
gheven sine tollen, noch sine grond. Ende daer ontbischt
dat si meer inden sticht deden, soe vsamede bisscop Jan voersz.,
een machtich heer van ridderen, knechten ende burgheren, ende:

Anno 1366. sloech voer amersfoerde sijn tenten, Int iaer ons heren M. ccc.
lxvi op sinte margrieten dach: Ende lach daer viii daghe: Mer
wort gedadinct, dat die van amersfoerde souden den bisscop ge-
ven tollen ende grote gelt, als si anderen bisscopen in voertijden
ghegheven hadden, Ende ghegeven plagen: Ende daer mede, toech hi
van daren: Inden selven iaer ons heren, dusent ccc. lxvi. wort
Collegium leydense gesticht die cameri te leyden, daer in ghepront zijn xiii
ope Philippi Leyden canonike: Dat meeste bearbeyde, een groot gheleert man,
hiet meester philips van leyden: In dien selven iaer, dede
die hertoghe aelbrecht, den here van adeghem, onthoefden:
Ende seyde hem an, dat hi dstruuncke ende lederen op sijn huse
hadde, daer hi den hertoge, zijn slote mede woude of kriegen:
daer vele ontuste in henegouwen of quam: Want die here van
adeghem, liet na hem, vii. broederen, dien den hertoghe also na
brochten, dat hi daer zoene voer dede: Daer na, int iaer
Anno 1367. ons heren M. ccc lxvii, stichte die hertoghe aelbrecht, tot sijnre
Collegium Hagense vaders memorie, een camerie inden haghe, daer xiii cano-
niken in ghepront zijn: Ende mede, om des heren doot van
adeghem, want der soene gesist was: Daer na, int iaer van
Anno 1368 lxviii: op sinte symons ende sinte iudas avont apostelen, was bisscop
ian van verkele, mit sijnre ghesinde, te groet mit strijden, dat si niet
wisseliken en hadden: Noch en bearbarde: Want daer quam de[r]
nacht, des bisscops ouerste viande, als: Jan van zuollinc, egh-
bert van sal, otto vader kemper mede: heyner van schonen-
houdenbergh: symon van zuollinc: herman van wickel:
Eerst castum redi- Ende bekomme dat onbehaerde strijden, ende vinghen den bisscop
mitur xvi. scilicet mit hem vijftien: ende sloeghen doot, heyner van entarlecht,
mit hem dertien: Daer na, wort die bisscop ghescot
uut deser vanghenisse, voer xiim oude scilde: Daer voer, wor-
oppignorat den borghen, ghijsbrecht here van viane: her Jacob zoude-
balch abt van oestbroec: her zwoeder van vyane: her steven
van nyvelt, ende haer gheuijt vrienden: Ende voer dese voer-
seyde somme gelts, versetteden bisscop desen vyen voerscreven,
alle zijn slote ende ambochte an deser side der ysel, ende vole-
hi mit sijnre toebehoren daer toe, tot tijt toe dat dese
voerscreven somme gelts betaelt waer: Ende mit desen ouer-
nam, quam dat bisscop, worder in groter sorch, ende ver[..]commer:
Mortalitas Traiecto. In desen selven iaer ons heren, M. ccc. lxviii, storven binnen
der stat van utrecht, xim menschen: Daer na inden iaer ons
Anno 1369. heren M. ccc lxix, wort een man die stat verboden, hiet ghijse-
brecht gudter, want daer, bij enen milen na niet te comen.
dat hi verbreke waer om nu hi der stat verbot: Daer claghede
dese ghijsbrecht, vreech grave willem grave van hollant: also
dat hi, geheugede dat dese gijsbrecht voerscreven, ende der
borghers goet van utrecht, in hollant ende in zelant, waer hijt
ghecrighen conde: Daer namaels, der stat, vele ontusten
ende orloghes of quam: Daer na, inden iaer ons heren: M.
Anno 1370. ccc. lxx: quam dese ghijsbrecht gudter, ende hadde bi zijn
hulpe, borchgrave lodewijn, mit anderen gesellen. Ende namen
den borgers van utrecht haer goet, tot tollehuysen bi dordrecht,
ende vaerdent in haer arends vracht vaders huse. Ende dat
goet, wort verborcht dat hertoghe aelbrecht die doe ruwaert
Vredelandt van hollant was: van brieven, sprekende op thuus te vredelant,
ende op die gerechte die der toe behoren, [...] hondert pont[...]
[...], ende onder groet ghebreken voer [...] die, gaende:

grave Willem hertoghe aelbrechts oudevader, den bisscop Jan van dienst
der op gheleent hadde, daer des bisscops raed van utrecht op arbeyde
de, dat bisscop Jan van arkel, dat huys in voertiden ghelossent
hadde teghen der kruysvaerden des voerseyden hertoghe aelbrechts moe
der, ende hadde daer voer betaelt, xiiij m. lb. ende wat die hertoghe ael
brecht die pantpart beneven noch hadde; so woude hi hebben dat
huys te verderlaen, of die somme gelts voerscreven: Ende van deser saec
ken voerscreven, viel groten twist, tusschen hollant ende den gesticht van
utrecht. ende alse die hertoghe eduwaert dit vand, hadde hi nae
gesien vrede orloghe tusschen den hertoghe aelbert zinen zweer, ende
den bisscop van utrecht sinen neve, quam hi er tusschen, ende seyde dese
saken op sinte vitus dach: Anno dat iaer ons heren dusent: ccc: lxxij
alse dat die bisscop van utrecht, soude gheven den hertoghe, die voer
screven somme ghelts, die sine ouders heilich, tot eenre benoemder
tijt, ende lossen sine brieven: Ende waert, dat den hertoghe voerscreven
dese voerscreven somme gelts niet betaelt en worde tot sulken daghe
als die hertoghe van gelre ghesetet hadde: soe mochte die hertoghe
aelbrecht panden then sticht van utrecht, dat hooft gelt mitter pe
nen, ende hi en soude ghisebert guder niet vat woorden wat hi zy
mer niet en was, eer hij verdreven wort: Daer na, quam gysebrecht
guder voerscreven, omme dit seggen. Ende na der borgheren hoet in zelant,
ende voerdet ter goude: Daert die borgers, voerder geste om eer somme
van ghelde: In ofrochtige vadder somme ghelts voerscreven die die
hertoghe aelbrecht, van verderlaen soude hebben: Ende alse die raet van
utrecht dit gelt betalen soude indie daghe, worden si twistende
om paymente, daer groot orloghe of quam, als ghi hier na vol
horen zult: Anno dat iaer ons heren M: ccc lxxi, op sinte Johans ende
baptista, zuster bisscop Jan van verneborch in onse heer, binnen der
stat van utrecht, ende starf haestelic, so datmen van zynen zuster
niet veel en wiste: Ende vele lude meenden, dat hij vergheven wort
ende wort eerlike begraven in den domkercke tutrecht, sonder ten
tamelike overvaert: Anno tien, als eer dair van heer voerscreven,
op sinte thimotheus ende simphorianus daghe, was een strijt te
baeswilre, tusschen den hertoge van brabant ende den hertoge van gulic.
Daer bleef doot, hertoch eduwaert van gelre, ende veel goeder
lude: Daer bleef ghevanghen die hertoghe van brabant, die den
strijt vloech Ende die greve van sinepol, ende veel goeder lude: Ende
alse die hertoghe eduwaert doot was bleven, overdroeghen die
partien van ghelerlant heekeren ende bronchorst, namen den hertoge
reynout van ghelre uter vanghenisse, daer hi x iaer in gheseten
hadde. Ende maecte voerder, heer van ghelre:

¶ Van arent van hoorn, den xlvi^te bisscop tot utrecht : heere

En als bisscop Jan van verneborch begraven was: was een
deel der capitelaren, die coren tot enen bisscop, haren zwaer
uter hoe: den domproest van utrecht. die wel na een vreemde
man was: wat hem coste noch segen noch lesen: Mer die meer
deel vanden capitelaren, eenre woudens niet kiesen: doch, dat
capittel van dentsen, coren hem alle: Ende alse die paeus ver
nam die twiste also genoemt, vand, dat dat bisdom van utrecht,
sonder heere was, Gaf hi thoerscreven bisdom, eenre edelen
hooch gheboren manne, ghenoemde van hoorne, die op die tijt in
hof te romen was. Ende als hi versien was mit desen bisdom: haeste
hi hem, te sinen lande: Ende quam tutrecht, heerde heerlike. Ende
wort daer in sine stoel gheset, nader ouder gewoente, op
sinte michiels dach / Anno dat iaer ons heren M: ccc lxxi:

Sieh 133

Anno 1351

Mors Epi

Archidiaconus in

Dese bisscop arnoud was een jonc man ende gaer clerc. hi wapende hem gheer-
ne, hi was goet gesel mit sinen luden: Dese bisscop, vant dat bisdom
in groter scout, ende al verset sijn sloten ende ambochten an dese zijde der
ijsel, ende volleesde daer toe, voer die voerscreven cm onder scilde, vanden
bisscop Jans van ghennep: Doe wort gededinct dat bisscop Arn-
noud dese jaerscaren sonder gelts verborghet, losseden sine sloten ende
ambochten, ende bi goet dunken der ridderscap, maecte hi haer zwaer
sinen neve, heer van gaesbeke, ambochtsman op vrederlant vanden
sticht in der manieren, dat hi vrederlant vanden sticht niet ver-
bernen en soude, noch den sticht gheen scade daer of laten ghe-
schien, daer hi hem sine brieve of gaf, dies hi naemaels
vele niet wel en hielt. Inden selven jaer van lxxi, opten vierden
dach van decembri, starf hertoghe reynoudt van gelre, ende en liet
gheen kijnt na hem. Ende doe viel gelrelant, recht tot ver [illegible].
Wat die gelrers, ontfingen die vrouwe van cleve des hertoghen
reynouds ouder suster: Die bronchorst, en wouden gheen wijf
tot enen here: Mer si ontfinghen, der hertoghinnen outste sone van
ghulick, die willem hiet: Ende zijn moeder, was die jonger suster
des hertoghen reynouds voerscreven: hier of quam groot oorloghe
ende ongheval in ghelrelant, dat duerde bij jaer lanc. bisscop
arent, die gheerne die gherechticheit sterken woude, mende dat
die ouder suster mit rechte, vrouwe van gelrelant wesen soude,
waer om dat hij haer helper wort: Ende maecte mitten heren
van ghemen, een hilic, als dat die grave Jan van bloijs, nam
te wive dese voerscreven vrouwe van ghelrelant: Doe versam-
meden grave Johan, ende bisscop arent, een machtich heer van
volke. in haer helpe quam die hertoge vanden berghe, die sijn
vader mede bracht ende anders vele ridderen ende knapen, daer si mede
quamen voer groensvaerde, daer men hem op gaf: Ende togen voer
Arnhem: Die ontfinge die vrouwe, ende den grave van bloijs, ende
zwoeren hem hulde, van daen toghen si voer gelre, daer si een
groot werc voer op slagen, ende laghen daer [illegible] voerder lan-
ghe bi[illegible] cytal ontwonnen. van daen, togen si voer waghenige,
daer men hem op gaf: Ende togen voort, ende wonnen die [illegible] ende
altena, ende krannenborch. van daen, togen si voort, voer ymbroec, dat
si niet en wonnen. van daen togen sij voort, voer lobede, daer
si een tijt voorlagen, ende wonnent. Ende binnen dier tijt, datsi voer
lobede laghen: Quamen die bronchorst, ende beclommen arnhem bi
nachte: Die grave Jan, prisede, dat dit oorloghe, niet lichte ten
ende comen mochte: liet al dit orloghe, der vrouwen, ende den bis-
scop arent, ende den heren van ghemen, ende tooch tot sternhoven in
zijn rust. Daer na, des selven jaers, vernam bisscop arent dat die
hertoghe, van ghulick binnen arnhem gecomen was. waer om
hi versamende ridderen ende knapen, ende een groot deel borghers van
utrecht, tooch daer mede voor arnhem, eysschende den hertoge uut
te striden, lach daer voer enen nacht ende enen dach, ende verbeide
strijts, ende als hem niemant en quam, verbrande hi die huse die daer
buten stonden, ende tooch weder van daen. Inden selven iaer ons
heren, lxxij, op sinte odulfs nacht, was een groot brant binnen utrecht
bider dacropen, daer verbrand omtrent iiijc huse so men zeyde:
Daer na inden selven jaer ons heren M. ccc. lxxij op onser
vrouwen dach Natiuitas, was die hertoghe van gulik tot
nijmeghen, daer hem was doen verstaen, dat hi quame te tiel,
hi soude die stat wel crighen, ende alse hem die bronchorst
bereyden op dese wijse: So wert den bisscop arent dat woot, die op
die tijt te Rene was, ende een deel borghers van utrecht bi hem hadde.

Relant

Comes Gelrie moritur sine prole et in nova turbe.

Grave Jan van bloijs

[illegible]

Anno 1372

Incendium traiecti

om dit te bewaren, so reet die bisscop te tiel, ende nam mit hem
een deel ridderen ende knapen ende borgheren, ende een deel liet hi binnen
reenen om die stat te hoeden: Ende als hi tiel quam, vant hi daer die
vrouwe van gelre, daer sy hoefsch nader zeden, ende waren goede gesellen:
Mer si en behoede die stat niet so wyselic, die broechorst ende quam
bi nachte daer in, ende wonnen die stat. daer bleven ghevangen, heer Jacob
van hoorn des bisscops broeder: heer gijsbrecht van harderbroec:
heer boudewijn van zulen, Jacob van lochorst: willem over die vechte,
Jan van lochorst ende Jan van groenewoude: Ende anders veel goeder
lude. Die bisscop die hem langwijle makede metten vrouwe, sach dat
hijt versien moste. niet lange ontbrac hy sine vriende, Ende quam op sollen-
huus, daer die vrouwe van gelre was: Ende als die broechorst die
stat gheheel wonnen hadde, ontboden sy den hertoge van gulic, die des anderen
daghes daer binnen quam, niet zeer wel gewapent. Die borgheren van utrecht
die binnen reenen gebleven waren, vernamen dat die bisscop in sulker
noot was. Seynden si twee borgheren, alse Jan homboult, ende Jan van
velde, in die oversten vander stat van utrecht mit deser boodscap. Ende
alse die oversten dat vernamen, reden hoere heer te ontsetten, of hijs
ende gort daer omme sancturen, ende slaghen hoer clocke, wapenden hem,
toghen haestelic wt tot wijc, scepten daer over die Leke, ende vergader-
den hem aldaer. mitter sonnen ~~opganc~~ ondergane toghen voort, verbranden
een molen, ende dat dorp te zandwade, ende toge so al brandende voort
totter kinghen, daer si over waden, ende quamen voer tiel ontrent twee
uren eer die dach op ghinc, ende als die sonne een wijle was op
gheghaen, ontboot die hertoghe van gulic, dat hy wt wolde comen striden
teghen die van utrecht. Die bisscop, die herde blide was, als hi sine
lude sach, quam van sollenhuus, troosten zyn volck, ende scaerdese te stride.
Die hertoghe, die van binnen der stat dat volc dat daer buten
lach, al over zach: Sprac tot sinen luden, ghi segt my, dattet al
pelsers ende scoemakers zyn, Mer het dunckt my, alle goede ridderen
ende knechte wesen: bleef daer binnen, ende quam niet te stride. Dus lagen
die van utrecht voer tiel, dien dach, ten middach toe. Ende als die hertoge
zach, datsi niet binnen en wouden sine hadden die stat: ende binnen
der stat gheen provande en was: ende hi also beleghen was, dat hy niet
wt en mochte sonder strijt: bescreefde hi een vaert, ende ontboot dat
hy wt comen woude, ende striden teghen hem, op een benoemt velt,
dit was nader sonnen ondergaen: Die van utrecht, vergaderden hem op die
benoemde stede, an die ander syde vander stat, ende waenden dat die
hertoge comen soude: ende als die hertoge vernam, dat hi een poorte binnen
in hadde, daer niemant voer en was, reet hy daer wt, Ende ruymde
die stat. ende als die hertoge gereden was, doe deden die van
binnen, hoer poorten op, ende lieten den bisscop, ende ~~van utrecht weder~~ van utrecht
in die stat, daer si die nacht bleven. Des anders daghes, togen die van
utrecht, weder binnen hoer stat, sonder verlies, ende mit groter eeren.
Daer na wan die bisscop mitten sinen herberch, bruke ende hemelbijse
Hier na als sohiro daer quam die hertoghe van gulic, ende die heer
van viane mit hem, ende die broechorster partije, ende bestichte van
utrecht mit hoer macht, ende verbranden ammerzoden ende zeijst
al tot bilt, ende reden weder in, gheverlat, ongescaert ende onbestreden. Anno 1373
Hier daer ons heren M ccc: lxxiiij groef die stat van utrecht, Die Nieuvaert
een diep vander vaert, totter groter wade toe ende leyden steen ex opposito
slusen van houte op die vaert, ende timmerden een steen opten Vrienen
wech, daer si die slusen mede besetten wouden voer hoer viande T. Derb[illegible]
dat ment niet en verlore: ende noemdet gildenborch, wantet die gilden
van utrecht deden timmeren: Heer ghijsbrecht heer van viane,
diere heer lede toe was, partije, woude die van utrecht sine viande,

si mochten comen door die sluysen, ende wurden zy herlicheit, ende
brochten den hertoghe aelbrecht van hollant mit, dattet gherecht van
Vreeswijck · extra lettrã, · op die vaert · verswijk sy waer, daer die van vtrecht haer sluysen ende haren
toorn gebrant hadden: End die bisscop van vtrecht, gheen recht
daer toe en hadde. Die van dordrecht merden ook, het ghinge hem
zeer tegen, ende wonden den here van vianen hulpe voren. Daer na
Anno 1374 · int iaer ons heren M. ccc lxxiiij, stont een dach, gheen die
Vredelandt · leckw vloet also hooch, datmen mit scepen varen mochte ouer velt.
daer na voer die raet van vtrecht, ouer die vloet inden haghe,
ende betaelden die voerscreven some gelts van vredelant. Doe worden
si weruerde, om tpaysment: ende voeren heren rinchmoedich weder tot tot
vtrecht, ende brochten haren raden an, wat hem voerder ghevaren was.
Waer si ouerdraghen ghemerke, dat si dat si wonden vaer, hollant,
Woerden exunt · ende paden also vele voerder, als hem dochte dat hem te vele of
ghenomen was. Daer na, die vassen, voeren si te woerden, ende meenden
die te beghesilen: End si en wonden niet beghesilt voeren. Doe die
van vtrecht saghen, verbranden si woerden, ende worpen die poorthuse 1 dat
neder: End vinghen, diese vaten mochten, ende voerdense tot vtrecht.
ende rechtevoort wonnen si scoenberch, ende worpen neder in die graft.
Daer na, voeren si ende si en beghesilden muden, weesp, vtermeer,
..erswelt · loesdrecht, die amrijde, hermonde, dwersnijt, bodegrauen, woerden,
ende anders vele dorpe, daer si groot gelt of scatten: End doe die
van vtrecht voeren tot vtrecht muden, ende tot weesp, om die te
beghesilen, hadde die here van gaesbeec, hollanders op vredelant
gelaten, ende scoot mit donrecloten, op die van vtrecht, ende helt vrede- Donrecloot
Delay, ... · ... Holla · ... · lant voort an tot hertoch aelbrechts behoef, ende bleef des stichts
viant al dat oorloge door: ende vergat sine trouwe, ende zegele,
ende vorwaerde, die hij in voertijde daer of gegeuen hadde als voer-
screuen is:

Daer na, int selue iaer van lxxiiij, des anderen daghes
na meye dach, Quam die hertoghe aelbrecht, mit grooter
heercracht, mit scepen die lecke op, ende hadde mit hem den
graue van cleue, den graue van bloys, ende vele ridders wt he-
negouwen, wt zeelant, wt hollant, ende daer toe alle ridders ende knechte
wt ghelrelant, wt cleuerlant, die om sont dome wonden, ende die
hij crighen conde, ende sloech sine pauwelioen ende tenten, voer ghil-
denborch, ende daer waer opslaen een sonderlinghe groot were, dat
men bauer ooster zijder inder dreef, te ghildenborch waert: ende
een ander were, dat niet so groot en was, an die westzijde: End
alse dat maker werke, ghildenborch begonste te naken, scote die
vanden huse daer op, mit eenre donrebusse, dattet so seer of quetste Donrebusse
seide, dat sijt niet naer den huse brenghen en consten, alse Daermen loot
die hertoghe aelbrecht, bij dachte voer dat hunne gheleghen onde schiet
hadde: Gheen haer ghijsbrecht, die here van vianen, ende here
herman here van amrijde, ende haer ghijsbrecht van nyenrode, ende
anders vele ridderen ende knapen, voer ghildenborch: scermutse. Ende
brochten mit hem, vele cleine donrebussen, daer si lode mede
scoten ten huse waert. peter doel ende arent proys, die hooft-
mans opten huse waer, liten die brugge neder, ende een deel
hoerre wapenturen liepen of, ende bestreden dese voerseide heren
ende knechten, ende vinghen heren ghijsbrecht van nyenrode, ende
een ederen man wt henegouwen, willam van narteluye, ende wil-
lam van groesbeeck, ende wonnen hem of enen donrebussen, die
si alle voer hem op thuus brochten: Die hertoghe, dede daer
voer iiij blijden op rechten, die een stont te vianen op Blijde · Catte · ustra · ballista
tsant, ende die ander stont binnen dijke, daer si heerde vreselike
neder worpen, maer oldeghe hadden si ghewonnen, die meeste

liede en bere. Doe ghinc men haersten, mitten groten wercke aen
te brenghen. End brochten aen voerborcht, dat was ghemaect van staken, end
van wilghen plancken. End doe sijt niet langher ghehouden en mochten:
doe verbranden sijt selven, end als dat grote werck mit voerborch gewon-
nen was, hadden die hollanders een catte ghemaect, ant grote werck, Catte
die vanden huse hadden dicht, datmen hem grote hindere doen mochte
mitter katte: liepen of heren stoutelike, verbranden die katte. Doe dreven
die hollanders dat grote werck voert, op die graft: her ghijsebrecht
die op ghildeborch genadich lach, end dat van sinen wode ghemoet was,
Ghinc daer tusschen dedinghen, so datmen den hertoghen dat huus
op gaf, end alle die daer op waren souden behouden haer lijf end al datsi
opten huse hadden, of draghen end brenghen in die stat vaer: Daer gaven
si thuus op den hertoghen, opten eersten dach van Junius, end si hadden
opten huse ie doden, die namen si voer hem, end voeren in die stat.
Des anders daghes daer na, quam die here van vianen, end here herbrecht
van hemert, mit vele wapentures, een here van ghildeborch, end vele
porters van haerlem: End verbranden Jutfaes, end alse die van utrecht
dat vernamen, toghen sij uut mit ghewapender banieren, opten ijsseldijcke, bi
Jutfaes, daer die overlopers van utrecht vloren. Wat sij vele anders niet
en vonden: end haer liede te samen niet en hadden. Daer bleven vter stat
van utrecht, xl man ghevanghen, end xi man doot: Die hollanders
worden vervaert. End en wert niet, ware of: wat hem haer bannier
niet en volchden. Mochten bereden si hem ontvaren, end sulke liepen in
die doerslaghen, daer sommich in verdrunken. Des anders daghes
daer na beval die hertoghe voerscr., den here van vianen gilde-
borch te bewaren, end tooch weder in hollant. In dien tijd, die wijle dat
die hertoghe albrecht voer gildeborch lach: Toghen die van utrecht
mit horen bisscop, End met hem vele soudeniers in hollant, tot
zwammerdam toe, end vinghen vele liede, end keerden weder in hoer stat:

End alse die hertoghe albrecht, des maendaghes, van gildenborch
tooch, des anders daghes rechtevoert daer na reet bisscop arent
van utrecht, heer gosen van randerode: heer willam van ...: heer
arent vander lalwijck, End anders vele goeder liede end borghers van
utrecht, te perde voer woerden, end haelden daer groten roof end vinghen
uut woerden, end vanden hollanders die daer binnen waren [illegible]
man: Daer na, des derden daghes na sinte Jans dach te midde-
somer, reed bisscop arent, mit desen voerghenoemden lueden voer
budewater, end haelden daer enen roof, end vinghen uut oudewater hondert
man. In selven jaer ons heren, M. ccc. lxxiiij, op sinte Tyn-
mothius end simphorianus nacht, quam die stat van utrecht al stille-
kijn ghevaren mit scepen, tot gildeborch. End stormden dien dach,
enen anderen toten middach: End doe brochten si vier daer in, dat
rechtevoert ontstac, so dat die opten huse waren, ghene were gedoen
en mochten, hadden sie die vanden vier quaet, end gaven hem op in des
bisscops, end ander stat hande: End daer was men of gevan ~~hondert~~
hondert waerachtigher man, end ij dode die inden storm doot ghe-
scoten waren: Dit gheschiede, op sinte bertelmeus avont, ende daer voer-
screven. Des vierden daghes daer na, dat die stat ghildeborch
weder ~~ghevanghen~~ ghewonnen hadde, was een dach ghemaect tot
montfoorde ~~te daghe was~~ van zoene, daer die raet van hollant
end van utrecht quam, end daer en binnen dien daghe bereijde
hem die hertoghe, end quam die lecke op varen, so heymelike
mit groter heervaert, datmen tot utrecht niet en wiste, ende
men ghene hoede daer voer en hadde, overmidts datmen te
montfoorde te daghe was: End quam te vianen an thuus, mit hoer
scepen. End alsmen tot utrecht, die mare vernam, sloechmen die
clocke, end tooch sonder merren tot ghildeborch. Daer die stadt

van utrecht mit horen luden, lach aen die ene zyde der kerke, in
dachte lanck, ende versten spiseden besette heer huus mit in ridderen
Alse heer Otte van Arenoutstein, heer Willem van ere: heer Goessen
van Vanderic: Ende ander wapenturen ende alst wel bewaert was toghen
si weder binnen horer stat: Die hertoghe, zach, dat hi an ghelderen
borch niet vorderen en mochte. Tooch van dane, voer thuus te bulen
horst ~~niet vorderen~~ ende voer hoheftein / Die worden hem kyde op ge
ghenen, in der manieren datmen ghenen scade dede sticht daer of dede
en soude. Inden selven jare, omtrent sinte mertijns dach inden winter:
Tooch heer Willem van eren, mit een deel gesellen, bi nachte voer ijsselstein,
ende scoot daer in mit vuer pilen, ende ontstac ene berchte mit come
van binnen. ende ter wile datte van binnen daer omme arbeyden die
berchte te lesschen, ende dat vuer wt te doen, sloech heer Willem eren
mit sinen gesellen, die slote vandien drajbomen, ende namen daer wt
groten roof, van coyen ende van perden die sij tot utrecht brochte. Des
anderen daghes, seiden si ersamen boden binnen utrecht, ende bedinghden den
om ponten ende schilde. Inden iare ons heren M. ccc. lxxv. op sinte
benedicts dach, inder vasten, wort dit orloghe ghesoent: ende die
van utrecht, quamen den hertoghe Albrecht te voeten, voer dattie wart
verbeurt hadden, ende zomborch weder gheworpen, iiij^m oude scilde. Ende
mede wort ghezeit, inder voerseyder zoene, dat die bisscop van utrecht,
houden soude tot sinen rade, mit vij stole, dat dat gerechte van ver
sellijs zijn ware, van sinte mertijns weghen: ende dat die heer van
hollant, ghenen recht daer an en hadde: Ende alse die bisscop arent dit
ghehout doen soude: So sont hi der hertoge albrecht, ghenechte van
vreselike quijt ende verdroch hem des rechts, ende gaf hem des sinen op
brieven. Daer den selven iare, op sinte vitus dach: verreyde hem bis
scop arent, ende tooch mitter stat van campen, ende mit sinen steden ouer
ijssel, voer dat casteel te puttensteyn. Wat heer herbert, die voer
ghenoemde van campen, ende ander steeclude, vele ouerseyts daer of dede:
Waer om, die bisscop daer voer quam, ende stelleden een grote blide, daer
hi tcasteel zeer mede quetsede, mit groten stene, die hi daer op worp:
Die bisscop, vermaende, dat herbertus vrient: tijn casteel ontsettede
woude: Waer om hij den rade van utrecht bat, datmen hem een deel
scutten senden woude. die raet, ontfinc sine bede goedertierlike: Ende
hem iij^c scutte, Ende iij^c ghewapent. Ende alse heer herbert van puttensteyn
zach, dat hem ghenen ontset en quam: Gaf hij, dit casteel op, den bisscops
hadden, op sinte peters dach ad vincula: Ende heer herbert, voerts ghe
sele bleue kampen, des bisscops ziegher te houden: Ende dat voerseyde
casteel, wort weder gheworpen. Daer na inden selven iare: M. ccc. lxxv.
op sinte victors nacht, was een groot storm van winde. So dat ~~die~~
die dike braken, ende die soute vloet ghinc, die grote scade dede:
in hollant, in zelant, ende in vrieslant: Daer na, inden iare ons heren
dusent driehondert lxxvi, was echter een groot storm, die die dijke
brac, ende die soute vloet ghinc, ende dede noch meerre scade dan te voren:
Inden iare ons heren, M. ccc lxxviij, starf die paus gregorius,
die hi also ghenoemt: Ende doe wert bertolomeus, die eertsche bis
scop van baren, die des paus vice cancelier was, paus gekoren,
ende urbanus genoemt: Die zesde, ende gecroont opten paesch dach:
Ende want hij den Cardinaels herde was, ende hoch wille niet al vol
ghen en woude: So toghen si wt romen alle, sonder vier of luttel
meer: Ende seyden, hem daer ghenen recht paus, wat si daer
toe ghedwonghen waren, ende ommits anxte van haren liue, hem gecoren
hadden Ende coren een Cardinael paus, die robertus hiet, Ende
noemde clemens die seuende, ende wort gecroont tot avinyoen op sinte
Mathijs dach daer na des selven iars. Dese tweedracht duerde veel
iare.
Eodem anno accidit quedam monstrum in ciuitate traiectensi, vere post precedens
festum translationis beati Martini, natus est puer monstruosus, in ciuitate

Margin notes (left):
…elsteyn
Anno 1375
Purgatio canonica, per 7 stolas
De Sinte ... altera post alteram, agens op marium.
Anno 1376
…banus 6. Fo... ont
Anno 1378
…isma.
Hic apparet, per auctorem non fuisse traiectensem, ... solitam non ... habitarent

predicta, qui perfecte loquebatur, nondum etatis quadraginta dierum, dicebat una-
dine [illegible] tamen per [illegible] adest, et alia plura. Nichil tamen dicit
[illegible], dicendo, et [illegible] [illegible] parentes [illegible] volverunt
verba pueri [illegible]. Ex hiis parentes mirabantur, rogaverunt quendam
sacerdotem devotum, ut secrete veniret et puerum examinaret, qui missam
celebravit, qua finita cum sacris ornamentis processit, desuper tegens corpus
ac sacra eukaristia [illegible], ad puerum [illegible], ipsum multis conju-
rationibus et orationibus adjuravit, qui nichil ei respondit. Tandem proprio
motu puer vertebat caput suum, ostendit sacerdoti visum horribilem, quo
ipsum valde terruit. Sacerdos autem videns se nichil efficere conjurationibus
aut orationibus, recessit ad propria. Hec retulit michi idem presbiter.
Vixit autem puer ille, ad hoc anno, usque ad annum domini [illegible]; et si superve-
[illegible] plures annos, nescio. Istud monstrum forte fuit signum aliquo-
rum [illegible] subsequentibus, quod tamen ignoro.

Ende selve jaer ons heren M.ccc. lxxviii, des achten daghes van Anno 1378
september, toech bisscop Arnt, ende mit hem die here van Gaesbeec,
ende van Abcoude, ende die here van Vianen, ende vele ridderen ende knaa-
pen, voer haer sloten huus van Lewenstein, daer onbescheyt dat
haer sloten [illegible] gesticht van Utrecht, want des bisscops luden
zeer van gedruct waren, dat hi stormde mit storme. So datmen
dedinghede, dat haer sloten hiis huus op gaf den bisscop, op sinte
Mathys avont, ende [illegible] sine misdaet te beteren, tot segghen
der steden, ridderen ende knapen. Ende selve jaer ons heren dusent ccc.
lxxviii, opten eersten dach van junius maent, starf bisscop Jan van
Arkel, [illegible] die bisscop tot Ludic, ende wort van Ludic gevoert
tot Utrecht, daer hi in voerleden tiden bisscop hadde geweest. Ende daer
begraven in den domkerckmunster betamelicker wijse.
Ende alse bisscop Jan van Arkel begraven was, so gheven die
capittularen heren Arnt van Hoorn, den bisscop van Utrecht, tot enen
bisscop: ende de paeus ontfanc die zeste also gevoermt, ende haer
begheerte, ende settede den bisscop Arnt van Utrecht tot Ludic. Maer
die bisscop Arnt die tijd bisdom gheregiert behouden hadde,
ende [illegible] dien gesticht van Utrecht screyde, hem hadde te missen
die tijt gehadt vanden voerscreven sticht, [illegible] den bisscop Flo-
rens, die dat bisdom van Munster goedertierlic sine natuerlike
gheruimt hadde, den gesticht van Utrecht, mitten here
van Vianen, mitten here van Abcoude, ende mit anderen ridderen ende
knapen, die van dier partie waren, dat hi int bisdom van
Utrecht niet comen en mochte. Die here van Arkel, ende die here
van IJsselsteyn, [illegible] den bisscop Florens, so dat hi int be-
sit quam vanden bisdom van Utrecht.

Van Florens van Wevelinchoven, den l. bisscop van Utrecht. LXX[illegible]

Ende want die bisscop Florens, aldus gekeert wort uit sine bis-
dom, overmits eenre daer lanc: so quam hi doch ten leste binnen
Utrecht, mit groter solemniteit van eerwoordighen ridderen ende kna-
pen, die mit hem quamen, daer hi harde eerlike ende betame-
like ontfaen wort, ende in sinen stoel geset, nader ouder manie-
ren, ende jaer ons heren M.ccc. lxxix, op sint Willebrords
dach, die die eerste bisscop tot Utrecht was, ende dese Florens
wort die l. bisscop van sinte Willebrords voerscreven. Dese bisscop
Florens, was een deel out van, doe hi tot Utrecht quam. Ende
was breyde wijs ende vroet van rade, dat hi mit sinen vrienden
bewijst was die vroetste vader ene te raden ende vinden
[illegible] die doe in Duutscher lant was. Hi vant dat bis-
dom van Utrecht, in groter scout, ende seer verlast, overmids dat
bisscop Arnt, groot orloghe hadde in [illegible], ende die tiden
dandt sticht van Utrecht langhe ongeboort hadde, dan zy tijt
was, also voerscreven is. Ende hi verbetert tot Utrecht screyde, dat
bisscop Florens, namaels betaelde, daer volcomelic voer stont, [illegible]

Prodigium pueri loquentis, 40 dierum a natium [illegible]

illi

ˆ selve

Anno 1378

twint steenbussen

captat de heer [illegible] op [illegible] S. Marie [illegible]

[illegible] Gooda [illegible]

Jo. de Arkel Leodiensis episcopus moritur, cui successit Arnoldus de Horn, relicto Traiecto.

ende Ludic

Ten leste de bisschop Florens, van Wevelinchoven, ende mensche tot Utrecht

Anno 1379

14d

Castra obsignerata redimit.
Anno 1380.
Evert v. Essen ... Egerden ... evertitur.

oude scilde, voor stoutwerch xx^c oude scilde, vadt huse, ter enre bijt
oude scilde, ende van vrederlant dat slot voor iiij^c oude scilde ge-
telde hi x^c scilde, die penninghen xx^c oude scilde. Daer na, des
iaers ons heren M. ccc. lxxx. Evert van Essen, hadde een
castel ghemaect, des lants van over ijsel, van stene ende van houte,
dat Egerden hiet, also starc dat hij daer op woude ende verwijnde
alle die hem comen mochten. Ende wrocht vele an hem, beyde
woude, lande, ende lude in zallant, die den bisscop toe behoorden,
ende dede so vele overcrachts in zallant, beyde stede lant ende lude,
dats grote claghe voor den bisscop florens quam. Waer om die bisscop
florens voerscreven, ouerdrocht mit sijnre steden ende lande over ijsel.
Ende besette Evert, castel voerscreven, dat Egerden hiet, daer hi voor
quam opten heylighen cruus dach inventio. ende hadde in sijn hulpe den
heren van voorhoude, ende van ijsselstein, ende den dorheer van valkenb.
mit al datse ghebrenghen conden. Ende daer toe, vele ridderen ende
knechten, Ende dede daer voor op rechten een groot blide, die wel
xiij^c lb. swaerheits warp. Ende grote steenbussen, daer mit dagheli-
kes mede scoot, ende stormde mit al dat men scieten ende werpen
mochte, ende scade den houten huse niet: wat die stene, storten
daer of weder, oft balle gheworpen hadden. Wat die stile, ende
balken, waren so groot ende so dicke, als molenstaken. Ende so
dichte bij een, die een byden anderen. maer dat steenwerc, worpen
si alte stucken, ende als die bisscop wel na vi weken daer voor
ghelegen hadde, Ende die van den huse zaghen dat hi ghene ontset
en quam, also hem Evert van Essen ghelovet hadde, bedochten si
hem, dat sijt niet langhe houden mochten; ende dedingden mitten
bisscop ende gaven hi dat castel op, sijnre wille mede te doen,
behoudelike haers lijfs. Dat gheschiede opten derden dach na
sinte bonifacius dach, inden jaer voerscreven. ende die bisscop dede
dat castel neder werpen. Maer dat houtwerc, was so sterc,
datmen mit ghenen coste, of slopen en coste. Ende der steene
den brac daer in. Ende het brande een gansse maent lanc.
Evert van Essen, quam daer na in ghenaden, ende offerde mitten
bisscop. Inden selven zomer, wan die bisscop florens voer een
castel hiet moleu, datmen hem op gaf sonder storm. Ende
een ander castel, hiet laghe. Dat wort hem oec op ghegeven
zonder besitten. ende waren beyde quade roofhuse. Ende daer
om dede die bisscop, beyde neder werpen. Inden selven
iaer ons heren M. ccc. lxxx op sinte benedictus dach translati-
o, wort die gheestelijcke vrede over stat van utrecht. Ende
daer was omtrent xx manne, behalve wive ende kinder.
Inden selven iaer, ionchere reynout die des heren Gijsbrechts
broeder was van vianen, verwerf an clemens sijnen paeus van
avinioen; Dat hi hem gaf, dat bisdom van utrecht. Ende
reynout meende hij sout mit sijnre machten ende vrienden
die hij inden voerscreven stichte, ende der stat hadde, wel krijgen,
ende den bisscop florens daer uut driven. Waer om die heer
van vianen, den bisscop florens zwaer viant wart. Ende dese
voorts mit den gheen: ende andren, diet hem ghevorderden. Ende
woude sijnen broeder, mit crachte, inden voerscreven bisdom bringen.
Ende het hem, anden paeus clemens, dat menich van sijnre
omme saten ende deden, maer dan die .xx. van ...
Daer na als die bisscop florens van over ijsel quam,
wort een dach gemaect tot Jutfaes ende hertoghe, daer
verlijcte den raet van utrecht, den bisscop florens, Ende den
heer van vianen, van deser saken, dat die heer van vianen
ende sijn broeders souden, niet meer iegen den paeus
verbannen, noch iegen bisscop florens, te doen: ende altoos goede
ghestichts mannen te bliven, hoe sijt hier dat weten zijn wel.
Inden iaer ons heren, M ccc lxxxij opten heylighen cruus
dach inventio, sterf die van ghent, ... graven ...

Een blide die 1300 lb. worp

Insignie castrum lignum

Ysselen et Laghe destruuntur.

Gijsbr. Hughen, ... gelund

Imperat a Clemente Antipapa p scisma electus Rinaldi de Brederode iunior.

Renunciat

Die heer van vianen syn broeder gelooft altoes goede stichts mannen te bliven

Anno 1382.

Vianen

van vlaenderen horen heren, ende wonnen den strijt, volghende den vluchtende volke, ende wonnen die stat van brugghe rechtevoort mede. Die grave lodewijc ontvoer nauwelic, dat hi quam te rijssel binnen. Daerna wonnen die van gent, die stat van yperen, ende alle dat ander steden van vlaenderen, uutghesproken denremonde, dixmude ende geraerdsberghe. Inden selven jaer, ende des selven maents van meye, opten .xi. dach, was een eerdbevinghe in allen landen: alsoe verre als wij vernemen conden. Die alte wonderlic was. Want in vele steden ende dorpen, vielen die huse grouwelike neder. Ende andere huse, die ter neder niet vielen en breken mede. Daerna des selven jaers op sunte lucien dach, hadden die van gent enen strijt, teghen den co. van vrancrijc, tote rosebeke, die si verloren. Daer bleef doot, philips van artevelde here thomas. Ende van vlaminghen, ende vanden franchoysen te samen, omtrent .xxi. m. alsoe men meeste geloven conde. Int jaer ons heren .M. ccc lxxxiiij. wert den bisscop florens aengebracht. Dat here van abcoude, hoghe recht hebben woude in sijnre gherechte, die binnen den sticht van utrecht gheleghen sijn. Waer omme hi hem voert verboot binnen utrecht, daer hi overdroech mitten bisscop florens, so dat die here van abcoude voertsijt, bekende den bisscop florens alle hoghe recht in sijnre gherechten so waer dat hise heeft binnen des stichts palen. Ende den clockenslach, sijn paden daer te riden, sijn dijcke bruecken daer te garen. Ende waren vele paten. Hier over waren vele goeder luden, ridderen, knapen, steden ende borgheren. Dit gheschiede over maenre binnen utrecht, in des bisscops wonnen huus. Int selven jaer, daer na opten .xx. dach van september, dinghede heer gijsbert van nyenrode, mitten bisscop florens, van sijnre misdaet, die hi den bisscop misdaen hadde. Waer hi den bisscop voer gaf, viij. gulden. Ende daer toe, dat hi des bisscops luden, of ghedruct hadde, dat moste hij den luden al weder geven. Daer toe teghen sticht niet te doen, sij hiem mit strecken te maken dan die was. Ende vele ander poente, alsoe die brief in hout die hij selven, daer of besceghelt heeft.

Daer na, int jaer ons heren .M. ccc lxxxvij. des anderen daghes na sunte gregorius dach, toech bisscop florens voer montfoorde. Want die borchgrave heyzer, den bisscop sijn hoghe recht niet, daer clerke heer tiendes ende heer gerdes, den borgheren van utrecht heer evers. Ende anders vele onredeliker zaken, die hi int sticht dede, Ende oec sijnre ondersaten: Daer die bisscop voer stelde enen grote blide: die wel .iiij. c [illegible] zwaers worp: Ende .vi. groter steenbussen: Daer die minste warp .iij. c [illegible] wichtens, daermede daghelike mede worp ende scoot, wtghenomen alle cleyne steenbussen. Doe hem oec vele voertiets luden dede, ende hadden oec ghemaect van tenen ende van telghen, dat men tumelaers heet, daer si mede ghinghen opten graft, dat hem van ghenen scotte van steenbussen scaden en mochte. Ende mede hadden si meer werke daer op staen, daermede mit vele ander en voerden: Die borchgrave mitten sijnre, scoot vreselike weder wt mit steenbussen, mit loodbussen, ende mit cleynen scutte, daer vele luden mede gequetst worden. Mer die borch wort zeer te broken, mit blide stenen, ende mit bussen: Voer dat die bisscop daer voer lach, omtrent .vi. weken. Ende binnen deser tijt, quam die bisscop arnoud van luden, die oom was des vaders borchgrave heyzers, ende seyde aldus: Want die borchgrave, noch sijn voervaders, nie ghene hoghe recht en hadden: Noch voort an hebben ende sellen, Mer die bisscop van utrecht, die nu is, of namaels wesen zelle, sel ghebruken alle hoghe recht, inden bescheet van montfoorde, Ende alre weghen daer die borchgrave recht heeft binnen den sticht van utrecht: Sijnre clockenslach, sijn paden te riden, dan morghen de te rechten: Sijn dage bruecken te scheden: Ende alle zaken te berechten die der hogher heerlicheyt toe behoren. Ende die borchgrave ende sijn nacomelinghen, zellen altoes goede stichtsluden bliven, ten ewighen daghe toe: Ende die borch, ende stede van montfoorde, selle

Comitis bellum
Comitis [illegible]

Terremot [illegible]

De mero i[illegible]
in terra [illegible]
d. de abcoude
3. fo 112. de
[illegible]

et optat [illegible]

Anno 1387.
De mero im[perio]
Montfoort

[illegible] een zoone, [illegible]
een voorwaer[illegible]
bisscop [illegible]
florens, en [illegible]
borchgrave [illegible]

altoos, den bisscop open wesen, hem mede te helpen, alst hijs te doen
heeft. En vele punten, also die brief in hout. Die hertoghe heyn-
ric voirscr. bezeghelt heeft. En bisscop arend van lude, die abt van — [illegible]
sinte paulus, En daer toe, tiene zijne maghe ende zwagere mit
hem. Daer nae zelven jaer, Een man hiet jan van Bomel lants
heer, storch een man doet binnen Montfoorde, hiet arend
die scermer + des bisscops marscalc, haelde den hoofdadighen
wt Montfoorde, ende brochte tot utrecht:
daer hi verwijst wort, mitter manne oordel. En sij hoeft, of gesle-
Ao. 1388 — ghen. Int jaer ons heren M ccc lxxxviij. Wert een orloghe
tusschen den here van vianen, ende den here ende here balder amersf.
an die ene zijde: En den Jonchere van Arkel, an die ander zijde,
die vele deden vele lude of slaghen ende vinghen: En branden dor
Ao. 1392 Carthusiensis fundatur a Zwedero a Gaesbeeck de quo fo. 144 — beyde inden sticht van utrecht, an desen side der leke. Dat oorlo-
ghe, + duerde wel ij jaer lanc. Daer nae Int jaer ons heren M.
ccc xcij: op sinte petronellen dach, begonnen den eersten steen vande
Cartroysen cloester, buten utrecht bider vecht: Dat, heer zweder
here van gaesbeke, stichte, begaefde ende rente, bi haren eersten gaubaert,
prior inder selver orden: Daer na, des selven jaers voirsc., quamen
ij knapen al vaste bij reen, En droeghen een borghe van reen,
sint vorre van plunderen, een zekerheit an, ende dat wort open-
baer binnen reen: Waer om, datmen die kenrichte dage wonde:
En si welen open huse ter hoorst, dat here van vianen, der ader
hadde voer een sommer ghehouden. En marc mulaert, was daer
op een castel, waer om bisscop floris daer voer quam, op
sinte odolfs dach: En rijschende dese ondaghe lude, die marc
hem mit geen en wonde: Die bisscop, bleef daer voer ligghen,
ende wonden den toorne stormen. En die lude, mit crachte daer
of wonnen: Wat daer en waren niet meer lude op, dan iij man-
ne, ende iij vrouwen naem. Waer om si dedinghede mitten bisscop
dat marc mulaert, sonder hebben sijn gelt, dat hi daer op staende
hadde: En die ij knechte, ginghen in bisscops vanghenisse, ten
lantrechte: Die namaels ontginghen wter vanghenisse. Aldus
quam die bisscop op sijn huus ter hoorst, op sinte Johans dach,
te midde zomer. Daer na, des selven jaers op sinte mauricius dach
Poelgeest pellex, alibi concubina — inder nacht, wort verslaghen aleyt van poelgeest, die hertoge aelbrechts
amie was: En wilde die keiser, sijn hof meyster was, doet gesla-
ghen inden haghe, binnen des hertoghen aelbrechts hove: Daer
namaels, vele onrusten of quam in hollant. In selven jaer, rechte
voert daer nae op sinte Jheronimus dach, wort tot utrecht een
papa ghevanghen: die was vander minre broeder orden,
Suffraganeus ordinis minorum arripit opus falso — hiet Jacob: gheboren buter stat van gulic, die seyde dat hi bis-
scop was. En bisscop floris van utrecht, hadden genomen tot
een suffragaen: Voer dat hi wiede, inden voirscreven stichte kerc-
ken, acolitus, subdiakens, diakens ende papen, altaren
ende kercken: En namaels, worden sine bullen valsch gevonden.
Waer om sommighe priesters ende clerken: die hi ghewijt hadde,
doe si vernamen, dat hi gheen recht bisscop en was, daer si
hoer oorden of ontfaen hadden, stonden des of, ende worden leke lude,
ende namen wive, ende sommighe deden hem anderwerf wijen van
anderen bisscoppen. Hier om ontbode bisscop floris bi rade ende
gerdinckel (?) den paeus van romen, bij bisscoppen tot utrecht. En
deden desen valschen bisscop, alle priesterlike ghewaet an,
daermen misse mede doet. En deden hem, die wederlet, eerst
die casufel, na die stole, na die hantwaie, na den gordel, na
den alve: En daer na, die amicte, ende dede scraven hem of
zijn haer van sijnen hoefde. En scraveden hem zijn vel, mit enen
glase, daert sacrament in voertide an gestreken was: Doe dede

Right margin, beside lines 3–4: [illegible]

mit hem strijckende weder in. Ende gaven over, den wereliken rechte, die scoute ende scepenen vander stat: Die vuerden, totten ketel, daermen in sette hem in heten water: Mer die grave, nam sijn daer wt, wat hijs bad: Ende deden hem, sijn hooft offslaen. Ende bisscop florens gaf orlof, datmen groeve op tkerchof: Ende wort begraven, op sinte Jacobs kerchof tutrecht.

Inden jaer ons heren M: ccc xciij: op sinte ambrosius dach, alse die vader nonas van aprille, dat was die goede vridach. Die wile Ann. 1393
datmen theylich abocht inder kercken dede, starf bisscop florens, in ouden hee, in ene stede over ijssel, hiet hardenberch, na dat hij Mors florentij
dat bisdom van utrecht xiiij jaer, ende v. maende, wijsseliker ende eerliker hadde berecht: Nochtan, dat hem alle die meeste vanden stichte, teghen waren, alse hier te voren bescreven is: Ende hij wort van dane gevoert tot utrecht, ende daer begraven in die domkercke int coer, voer thoge outaer, heerlic vesamelic, mit grooter wene van sinen broeders: Doe dese bisscop in sinen sterbedde lach, doe begheerden sine maghe, die hem bi waren: Ende sine dienres, Commendatio Epi
gheloont te wesen: Dien antwoerde, dat hi hem goets, hadde hi hem florentij
gegeven: Ende dat hi sculdich was, bewijsde hij waer mede men betalen soude: Ende dat daer over bleve, waer vanden goede sijnre mesijen gecomen: Ende dien woude hijt laten. Den bisscop die na hem quame: Ende sprac, hier mede leg ic mijn hooft weder slapen. Doe sende hi sine maghe ende dienres vanden huse: Ende beval den castelein, dat hise niet weder op en liete: Om dat hij niet en woude, dat sine maghe, dat stichte in enighe scade of onrust brochten, hi zede heynric van sureren tot vollenho, dat te bewaren, ende gheboot ernstelic vander eren, dat hij die horst wel bewaerde. Ende al die castelleinen, die opts stichts slote zaten: Datsise wel bewaerden, ende hielden tot des toecomende bisscops behoef. Dese bisscop florens dede vele doghden den stichte. want hi timmerde thardenberch, een castel van steen, ene torre, ende slaepcamer: Ende ene grote stallaedse, wel van ij c paerden. hij dede hardenberch ende ommeringe al ommemuren mit stene. hi verbeterde alle des stichts slote over ijssel: Ende sonderlinge vollenho, daer hij vele goets an vertimmerde: Ende mede, alle die slote an dese zijde der ijssel: alse woerdenlant, thuus ter vreeburghe, stoutenburch, de horst, die hi alle verbeterde ende in rechte brochte: want si hierde wel te doen hadden. want hem, in menighen jaer, niet doghet gedaen en was: Dese bisscop liet alle zijn slote ende abochte des stichts van utrecht, sine nacomelinghe, vrij ende commerloos, wel bewaert mit provande, ende van allen zaken die daer toe behoeflic waren: Ende dat ghemene sticht, in groten vreden:

Wanneer hertoghe van hollant, ende van hertoghe van ghelre, hoer elc enen bisscop kiesen woude lxxxi

En alse bisscop florens begraven was, des xviij daghes daer na, quamen binnen utrecht die hertoghe van hollant, ende die hertoghe Willem van ghelre, ende baden den Capittel van utrecht. Dat si enen bisscop kiesen wouden. Mer die twee hertoghen, hadden elc enen sonderlinghe wille, dat niet wel en voeghede: want die hertoghe Willem van ghelre, hadde te wive, des hertoghen aelbrechts dochter van hollant: Die hertoghe aelbert, begheerde, datsi kiesen wouden, heren rogier van bronchorst, den proest van colen. Die hertoghe Willem van ghelre, begheerde, dat si kiesen wouden, heren frederic van blanckenhem, den bisscop van straesborch: Dat Capittel van utrecht, die hier zeer in beladen waren, baden desen heren princen voerscreven, dat si eendrachtelike bidden wouden, voer enen man. Doe wouden si geen van hoeren bij der wille doen. Ende doe dese hertoghen voerseijt des niet overdragen en conden, bleef ene twidracht indat capittel: So dat die

meer deel des capittels, dier was omtrent lx, koren den bisscop
frederic van straesborch. Ende dat ander deel des capittels, die was
omtrent xxviij koren, heren rogier van broechorst den proepst
van colen: ende elc van desen gecoren, seinden hare bode tot romen,
aen paeus bonifacius. In desen tijden, als doe dat iaer ons heren
M. ccc. xcix wordt begonnen te timmeren een cartroyse cloester,
ende een nonnen cloester bi amsterdam: Ende een regulier cloester
in westvrieslant bi hoorn: Omtrent deser tijt, dat dese electie
van desen capittel, den paeus bonifacius gesent wort, viel groote
onruste in hollant: Want heren willem, slachende den hertoghe
albrecht, hoe dat willem die ruwer, sijn soen, vermoort ware, binnen
sijnre hove, ende in sinen dienste bi nachte: Daer hi in beslagende
liefs raedgheuens: Philips den borchgrave van leyden, dideric heer
van asperen ende sine twee sonen: Die twee dochter broeders hadde
lieber: heynric den borchgrave van montfoorde: heren Jan van
heemstede. Ende anders vele, der meeste vader hoere partye in
hollant ende in zeelant, omtrent hondert bi getale: Die die hertoge al
bert, alle ontwan, vellich van live ende van goede: want si ter antwoor
de niet comen en mochten, noch en dorsten, sonder geleyde. Grave
willem van oostervant, des hertoghen albrechts sone, hadde dese partye
lief. Ende nam hem des an. Ende want hi hem, niet helpen en
mochte, so reet hi van dien vader in toorne morde: Ende die bij
den hertoghe bleven, seyden luttel doghede, tusschen den vader ende
den soen: Waer om, die hertoge boed hervaert, hervaert hervaert
in hollant, in zeelant, ende in vrieslant. Ende voer die meestwerde
op, tot gorichem: daer hi quam des achte daghes na sinte peter
ende sinte pouwels dach, des iaers voirscr. Ende toech voirt, tot
woudrichem. Ende voort, voer dat huus tot ooc na, dat dese voir
scr. hertoghe in voertijden den heer van hoorn niet rechte
ghenomen hadde, als hi seide: Ende den grave willem, sijn
soen gegeven. Ende wanneer hem, dat huus niet op gegeven en
wordt, slorch hi daer voer sijn tente. Ende scoot daer an, mit
steenbussen, daer hi seer mede quetsede: Ende hier om, quam die
bisscop Jan van luyc, des voirscr. hertogen soen, mit sinen
raet. Daer quam die raet ende heemraden, ende veel steden
van hollant. Doen tot deser onruste, gescheiden wort was. Ende die
dinghen, datmen den hertoge, dat huus op gaf: Ende die daer op
waren, ghinghen of, behoudenis hoers lijfs: Ende men geleyde, tot
des hertogen bosch, daer die grave van oostervant was: dit ge
sciede, op sinte margrieten dach inden iaer voirscreven:

...cartusie ... ad Amstelda[m] ... fundo

... oestvolkomt

Mij betaelt bij mijn schoonbroeder de Rentschalder Mr. Jacob Jab., op de 20en Septembris 1626 ouden st.